

KEVSER SÛRESİ

Rahman, Rahim Allah'ın adıyla...

“Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir.”

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kitap ve Sünnet Işığında

MÜT' A NİKÂHI

Hazırlayan

Abdulkadir Çuhacıoğlu

İlâhiyatçı & Öğretmen

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 52

Kitabın Orijinal Adı: Kitap ve Sünnet Işığında Müt'a Nikâhı

Hazırlayan: Abdulkadir Çuhacıoğlu

Dizgi ve Mizanpaj: Abdulkadir Çuhacıoğlu

Kapak: Faruk Atlan

Baskı: Ada Ofset (Sertifika No: 14460)

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi E Blok No: ZE 2 / 1. Kat
Topkapı İSTANBUL / Tel: 0212 567 12 42 - 567 87 77

Baskı Tarihi: 1. Baskı: Nisan 2002

2. Baskı: Ekim 2012 (Genişletilmiş Baskı)

ISBN: 978-9944-709-91-0

Dağıtım Adresi: Kevser Yayınları

Sofular Mah. Simitçi Şakir Sok. No: 14 / 1

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28

Faks: 0212 – 631 36 01

0212 – 555 16 66

Faks: 0212 – 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

I. BÖLÜM

EHL-İ BEYT MEKTEBİNDE MÜT'A NİKÂHI

A. GİRİŞ 17

B. EHL-İ BEYT MEKTEBİNDE MÜT'A NİKÂHI 20

 I. Konuyla İlgili Bazı Rivâyetler 20

 II. Müt'a Nikâhıyla İlgili Hukûki Düzenlemeler 23

II. BÖLÜM

CEVAZ VERENLERİN DELİLLERİ

A. CEVAZ VERENLER 31

B. DELİLLERİ 31

6 □ Kitap ve Sünnet Işığında Müt'a Nikâhı

I. Kitaptan Deliller	31
II. Sünnetten Deliller	41
III. Sahâbe ve Tâbiîn Uygulamaları	49
a) Sahâbîler	49
b) Tâbiîler	60
IV. İstishâb Delili	65
V. Akli – Sosyolojik Deliller	66

III. BÖLÜM

“HARAMDIR” DİYENLERİN DELİLLERİ

A. “HARAMDIR” DİYENLER	71
B. DELİLLERİ	71
I. Kitaptan Delil	71
II. Sünnetten Deliller	74
Sebra hadisinin tahlîli	90
III. Sahâbe ve Tâbiîn Uygulamaları	98
a) Sahâbîler	98
b) Tâbiîler	101
IV. İcmâ Delili	105
V. Nesh İddiası	110
a) Âyetlerle nesh	110
b) Hadislerle nesh	114
c) İcmâ ile nesh	116

VI. Halife Ömer'in İcraatı	120
VII. Akli – Sosyolojik Deliller	130

IV. BÖLÜM

“KAÇAMAK” İCTİHÂDLAR VE MÜT'ANIN CEZASI

A. “KAÇAMAK” İCTİHÂDLAR	147
B. MÜT'A YAPMANIN CEZASI	154
Değerlendirme ve Sonuç	157
Ekler	163
Kaynakça	207

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

ÖNSÖZ

Bizleri erkek ve dişi olarak, cinsel arzularla yaratan, sonra nikâhı meşrû, zina ve her çeşit ahlâksızlığı haram kılan Allah'a sonsuz hamd ü senâ, O'nun sevgili elçisi olan Peygamber Efendimiz'e, onun pak ve temiz Ehl-i Beyti'ne, seçkin sahâbesine ve onları kendilerine dâimâ rehber edinen herkeşe salât ve selâm olsun.

"İslâm ümmetinin, mevcut olan bütün renkleriyle, birbirlerini her zamankinden daha da çok sevmeye, birbirlerini "kardeş" bilmeye muhtaç olduğu bir dönemde, neden böyle bir çalışma?!" denilebilir.

Evet, bütün Müslümanların, mezhep ve meşreplerine bakmaksızın birbirlerini bağlırlarına basmaları, küfre, şirke ve İslâm'a / Müslümanlara karşı işlenen her çeşit tuğyânın karşısında "yek-vücut" olmaları gereken bir ortamda böyle bir çalışma gariptenebilir. Zaten biz de çalışmamızı yıllar önceden hazırlamış olmamıza rağmen, bugüne değin bu vb. sebeplerle erteledik.

Ancak ne var ki, bizler, nerede ve ne zaman "takrîb beyn'el-mezâhib"den, İslâm mezheplerinin birbirlerini tanımaları, sevmeleri; bunun için de birbirlerine yakınlaşmaları gerekti-

ğini gündeme getirsek, birtakım mezhebî görüşler karşımıza çıkarıldı. Sürekli “Onlarda müt'a yok mu? Masûmiyet, imâmet ... yok mu?!” vb. sorulara muhatap olduk.

Anladık ki, kendimize ait birtakım sorunlarımızı / sorun olarak algıladığımız şeyleri, içten içe yutkunarak evrensel İslâm kardeşliği tesis edilemiyor. Bu sorunları içimizde bir ukde olarak bırakmak yerine, masaya yatırmak; samimi, candan ve her tür önyargıdan uzak, karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir ortamda konuşmak, tartışmak ve “kendi içimizde” çözümlenmek zorundayız. Aksi halde bu tür sorunlar, İslâm düşmanı emperyalist güçlerin ellerinde malzeme olmaya ve bizleri birbirimize düşürmeye devam eder. Nitekim küfür ve şirk dinine mensup odakların, bu ve benzeri konuları gündeme getirerek İslâm toplumları arasına “aşılmaz duvarlar” örerek, onları birbirlerine “düşman” ettiklerini defalarca gördük, şahit olduk.

1979 tarihli muhteşem İran İslâm Devrimi karşısında dünya Müslümanlarının takındığı “vurdum-duymaz” tavrın sebebi de budur. O İslâmî hareketi yerinde boğmaya çalışan şeytânî güçler ve onların çanak yalayıcı medya takımı, diğer Müslümanların tepkisini çekmemek için, hep bu gibi mezhebî ihtilâfları gündemde tutarak, yaptıkları bütün hâinlikleri meşrû göstermeye çalıştılar. Başarılı da oldular; gâfil, vurdum-duymaz sözüm-ona “Müslümanlar” sayesinde...

Üstüne üstlük, hadisle iştilal ettiği söylenen bir profesörün, alel-acele “*Namus Fitnesi Mut'a*” adında bir yapıt hazırlayıp piyasaya sürdüğünü gördük. İlgili yapıtta, şartları dahilinde müt'aya izin veren Müslümanlar, sanki İslâm'ın tamamen karşısında, sapık bir zümre gibi sunulmaya çalışıldı...

Bütün bunlardan sonra, artık sabretmenin anlamsız olduğunu gördük ve çalışmamızı yayınlamaya karar verdik.

I. Çalışmada takip ettiğimiz usûl:

Elinizdeki bu çalışmayı hazırlarken başlıca şu usul ve metotları kullandık:

1. Çalışmamızı, sadece mezhebî hüküm ve fetvalara değil, Kitab ve Sünnet'e dayandırdık; hadiseyi bu temel iki kaynak ışığında çözümlenmeye çalıştık.

2. Kitabımızı üç ana bölüme ayırdık. İlk BÖLÜM'de, "müt'a nikâhı" etrafında koparılan fırtınalar hakkında küçük bir girişten sonra, konunun Ehl-i Beyt (Oniki imamın imâmetini esas alan İmâmiyye Şîası) mektebindeki yerini ele aldık.

II. BÖLÜM'de "müt'a nikâhı"na cevaz verenlerin, III. BÖLÜM'de ise buna "haram" gözüyle bakanların delillerine yer verdik. Ayrıca, bu delillerin karşılıklı, derin bir inceleme ve sorgulamasını yaptık.

3. Sadece I. BÖLÜM'ü çıkarsanız, çalışmalarımızın geri kalan tamamını Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin temel kabul ettiği hadis, tarih, tefsir ve usûl kaynaklarından istifade ettik. Değerlendirmelerimizin hemen tamamı yine Ehl-i Sünnet âlimlerinin ölçü ve kriterlerine dayandırıldı.

4. Yer verdiğimiz hadislerin durumunu, râvîlerin siqa olup olmadıklarını ele alırken, genelde Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin koyduğu ölçülere uyduk. Bu arada onların ölçülerini, yine onların kabul etmeye mecbur oldukları bazı temel değerler karşısında, dikkate almadığımız anlar da oldu. Elbette ki, bunu da gelişigüzel yapmadık; gerekçesini de, yine ayrıntılı biçimde, hemen ilave ettik.

5. Tartışmalı konularda, her iki tarafın ne kadar delili varsa; hepsini, âdilâne biçimde, hiçbir kısıtlamaya gidilmeksizin, olduğu gibi ortaya koyup tercihimizi yaptık.

6. "SONUÇ" bölümünde de konuyu kısaca toparlayıp tekrar genel bir değerlendirmeye tabi tuttuk. Daha sonra da eserimize son verdik.

II. Bazı kısaltmalar ve karşılıkları:

Çalışmamız esnasında birtakım kısaltmalara yer verdiğimiz oldu. Bunlardan bazıları ve karşılıkları şunlar:

(a.s)	aleyhis-selâm
a.mlf.	aynı müellif
ayr.	ayrıca
b.	ibn [İki isim arasında kullanıldığında, ilki ikincisinin oğludur.]
bk.	bak
bt.	bint [İki isim arasında kullanıldığında, ilki ikincisinin kızıdır.]
(c)	Celle Celâlüh
f.	fedâil
had.	hadis
mad.	madde
s.	sayfa (kaynak kitaplar için)
sh.	sayfa (kitap içinde yapılan atıflarda)
(s.a.a)	Sallallâhü aleyhi ve âlihî ve Sellem
tef.	tefsir

Tamamen iyi niyetle, sırf Allah rızası için kaleme aldığımız bu çalışmanın hayırlara vesîle olmasını; birtakım yanlış anlamaları ortadan kaldırarak, garîp ve mazlûm İslâm ümmetini birbirine daha da yakınlâştırıp kenetlemesini... böylece evrensel İslâm kardeşliğini tesis ve bunu kendi katında küçücük bir azık telakkî etmesini yüce yaratıcıdan niyaz ediyor, okuyucularımızı eserimizle baş başa bırakıyoruz.

Eserin ikinci baskısında, küçük çapta bazı güncellemeler yaptık. Özellikle, çalışmada yararlandığımız kaynakları yeniden yapılandırma gereği duyduk. Bu arada kitabımızın sonuna "EKLER" adı altında, faydalı olabileceğini düşündüğümüz bazı konuları ekleyiverdik.

Bütün okuyucularımın, eserimizi bütün ön kabullerden uzak bir ortamda, ne dediğimizi anlayarak, tamamen iyi niyetle okumalarını istirham ediyor, yapıcı her tür eleştiriye her zaman hazır ve açık olduğumuzu ifade ediyoruz. Bu arada [akadir05@hotmail.com] elektronik posta adresimize e-maillerinizi bekliyoruz.

Tevfîk Allah'tandır.

Abdulkadir Çuhacıoğlu

Eylül – 2012

Amasya

I. BÖLÜM

EH L-İ BEYT MEKTEBİNDE

MÜT'A NİKÂHI

A. GİRİŞ

İslâm Medenî Hukûku'nda süre ve mahiyet bakımından başlıca iki tür nikâhtan söz edildiğini hemen herkes bilir. Bunlardan birisi, taraflardan birisi ölünceye veya talâk (boşama) vuku buluncaya dek devam eden “Süresiz Nikâh”, öbürü ise belirli bir süre için yapılan “Sürelî Nikâh”. Bunlardan ilkinde “müebbed nikâh” ve “dâimî nikâh”, ikincisine ise “muvakkat nikâh”, “müeccel nikâh”, “munkatî' / inkîtâî nikâh” ve “istimtâ / temettu' nikâhu” adları da verilir. “Sürelî Nikâh”ın en yaygın adı, hiç kuşkusuz “Müt'a Nikâhu”dır.

Müt'a nikâhının aslen meşrû bir nikâh olup, Peygamber Efendimizin (s.a.a) Medîne döneminde ilk zamanlar uygulandığında bütün İslâm ümmeti arasında tam bir ittifak var. Bu hususta hiçbir ihtilaf yok.¹

İhtilaf bunun daha sonra nesh edilip edilmediğinde, dolayısıyla hâlen meşrû olup olmadığı noktasında yoğunlaşıyor. Ehl-i Beyt mektebinin en büyük takipçisi olan “İmâmîyye Şîası” halen meşrû ve caiz olduğunu, buna karşılık –şu anki

1- bk. Ebûbeker er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâm'ul-Qur'ân*: III, 101-102; es-Serahsî, *el-Mebsût*: V, 152; İbn-i Kesîr, *Tefsîr'ul-Qur'ân'il-Azîm*: I, 474; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîr*: X, 49; en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*: IX, 179, 181; el-Aynî, *Umdet'ül-Qârî*: XIV, 253, XV, 131; Şehîd-i Sâni, *er-Ravdat'ül-Behiyye*: II, 103

bilinen şekliyle– Ehl-i Sünnet mektebi ise bu nikâhın sonradan nesh edildiğini ve dolayısıyla şimdi haram olduğunu söylüyor ve savunuyorlar.

Konuyla ilgili karşılıklı delillere ve bu delillerin derin bir sorgulamasına geçmeden önce, garip ve tuhaf olan şu iki hususu hatırlatmadan geçmemiz mümkün değil:

Bunlardan *birincisi*, Ehl-i Sünnet âlimlerinden çoğunun maalesef karşı tarafı dinleyip anlamadan ve onların yazılı hiçbir eserine bakmadan, kendi kafalarında “bir tür müt'a nikâhı” canlandırmaları ve hemen ardından Şîa / İmâmiyye mektebini o müt'aya cevaz vermekle suçlaması; tabiri caizse tam bir “kör dövüşü”ne girmiş olmalarıdır.

Oysa Ehl-i Sünnet'in kafasında canlandırıp şiddetle reddettiği “müt'a nikâhı” ile İmâmiyye Şîası'nın cevaz verdiği “müt'a nikâhı” bir çok açıdan birbirlerine yabancısıdır. Aralarında derin farklar vardır.

Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin, Şîa / İmâmiyye mektebine izâfe ettikleri müt'a nikâhı şundan ibârettir:

“Şehveti tatmin ve teskin için başvurulmuş süreli / geçici bir zevk aracıdır. Bunda talâk ve miras yoktur. Çocuk olursa nesebi sabit olmaz, yani babası belirsiz sayılır. Süre bittiğinde ise kadının iddet beklemesi gerekmez. Hemen bir başka erkekle bir araya gelip nikâhlanabilir!”¹

Onların, müt'a nikâhının haramlığını ispat için “Müt'ayı talâk, iddet ve miras âyetleri neshetmiştir!” vb. rivâyetlerden medet ummaları da bunu gösteriyor.

1- bk. Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs el-Cessâs, III, 97, 98-99; Ebû İshâq eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb*: II, 46; Fahrüddîn er-Râzî, X, 50; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Tefsîru Âyât'il-Ahkâm*: I, 458

Evet, Ehl-i Sünnet ulemâsının İmâmiyye'yi "cevaz vermek"le suçladığı "müt'a nikâhı" işte bundan ibârettir. Oysa böyle bir nikâha İmâmiyye dahil cevaz veren hiç kimse yok! İmamiyye'yi bu tür bir müt'aya cevaz vermekle suçlayanlar, zahmet buyurup onların kitaplarına ya da yaşayan âlimlerinden herhangi birine başvursalardı, durumun hiç de öyle olmadığını; onların cevaz verdiği müt'a nikâhının hayli farklı olduğunu ayan beyan görürlerdi.

Gerçek şu ki, Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin kafalarında canlandırıp reddettikleri "müt'a"yı, İmâmiyye mektebi de reddeder ve zinadan farksız görür.

Garip ve tuhaf olan *ikinci* husus ise şu: Ehl-i Sünnet kardeşlerimiz kendi iddialarını ispat edip doğrulamak için, delilleri genellikle "tek taraflı" sunuyor ve onlardan da sadece kendileri tarafından kabul görmüş olanlarına yer veriyor! Bu ise, ilmî tartışma metotlarına hiç de uymayan bir durum. Çünkü ilmî tartışma ve sorgulamalarda en doğru ve etkileyici yol, "karşı tarafın kabul ettiği delilleri ileri sürmektir."¹ Mantıklı olan yol budur. Zira, bir tartışmada eğer bir sonuca varmak istiyor ve buna rağmen sadece kendi kabul ettiğimiz delilleri ileri sürüyorsak, bununla karşı tarafı iknaya çalışmak, çok büyük bir saflık olur. Tıpkı Kur'ân'a inanmayan birisini ikna için Kur'ân'dan âyetler okumak gibi!

Kardeşlerimiz böyle bir tutum yerine, kendi hadis külliyyatının yanı sıra, "İmamiyye mektebinin temel hadis külliyyatına da yer verip ortak kabullerle yola çıksalardı, daha doğru ve daha çözümleyici olurdu.

1- İbn-i Hazm, *el-Fisal*: IV, 94

Ancak, İbn-i Hazm dahil hiçbir Ehl-i Sünnet âliminin, kelâmî konularda bile bu temel kurala bağlı kaldıklarını görmek maalesef mümkün olmamıştır!

B. EHL-İ BEYT MEKTEBİNDE MÜT'A NİKÂHI

Ehl-i Beyt mektebinin “müt'a nikâhı”na cevaz verdiği hemen herkesçe malum. Konuyla ilgili olarak mektebin öncelik verip temel kabul ettiği belli başlı hadis külliyatına baktığımızda bu durum bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Şimdi önce bu rivâyetlerden bazılarına yer verecek, ardından da bu nikâhın temel özelliklerine ve şartlarına yani hukukî düzenlemelerine geçeceğiz.

I. Konuyla İlgili Bazı Rivâyetler

1. Mü'minlerin Emîri Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Hattâb oğlu benden önce bunu yasaklamasaydı, pek az kişi¹ dışında kimse zinaya düşmezdi.”²

2. İmam Muhammed el-Bâqır'a (a.s) müt'a nikâhının hükmü sorulduğunda şu cevabı veriyor:

“Kur'ân'da şu mealde bir âyet nâzil olmuştur: 'Onlardan bir şeye karşılık istimtâ ettiğinizde, ücretlerini kendilerine kararlaştırıldığı biçimde verin. Kararlaştırıldıktan sonra (bir miktarını düşmek için) aranızda anlaşmanızda sizin için bir sakınca yok.' [Nisâ: 24]”³

1- Bazı rivâyetlerde “pek az kişi” anlamına gelen “şefâ” kelimesi yerine “azgın, eşkiyâ” anlamına gelen “şaqıy” kelimesi kullanılıyor.

2- el-Küleynî, *el-Kâfî*: V, 448; el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 82; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250, *el-İstîbsâr*: III, 141; Şehîd-i Sâni, II, 103; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üŝ-Şîa*: XXI, 5, 10

3- el-Küleynî, *el-Kâfî*: V, 448; el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 81; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250, *el-İstîbsâr*: III, 141; el-Hurr, *el-Vesâil*: XXI, 5

Hadis, İmam Ca'fer es-Sâdıq'tan (a.s) da rivâyet ediliyor.¹

3. Abdullâh b. Umeyr el-Leysî, İmam Muhammed el-Bâqır'a (a.s) gelerek müt'a hakkında sorular soruyor. İkisi arasında şu konuşma geçiyor:

Abdullâh : "Kadınlarla müt'a yapmaya ne dersin?"

İmam (a.s) : "*Allah onu kitabında ve elçisinin diliyle helâl kılmıştır. O kıyamete kadar helâldir.*"

Abdullâh : "Ey Ebû Ca'fer, Ömer onu haram kılıp yasaklamışken senin gibi birisi bunu nasıl söyler?!"

İmam (a.s) : "*Öyle yapmış da olsa doğrusu budur.*"

Abdullâh : "Ömer'in haram kıldığı bir şeyi helâl kılmaktan dolayı Allah'a sığınmanı öneririm."

İmam (a.s) : "*Sen dostunun sözüne devam et, bense Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) sözüne bağlı kalayım! Gel istersen; Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) sözünün hak, senin dostunun sözünün ise batıl olduğu konusunda seninle lanetleşelim!*"

Aldığı cevaplarla köşeye iyice sıkışan Abdullâh "Peki, kadınlarınızın, kızlarınızın, bacılarınızın ... bunu yapması senin hoşuna gider mi?!" diyerek, işi sulandırmaya başlayınca Hz. İmam (a.s) cevap vermeye değer görmediler.²

4. İmam Ebû Hanîfe, yolumuzun meş'alesi İmam Cafer es-Sâdıq (a.s) hazretlerine gelerek "Bana haber ver; müt'a nikâhı hak mı?" diye sorunca, Hz. İmam şöyle buyurur:

1- el-Küleynî, V, 449; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üŝ-Şîa*: XXI, 9

2- el-Küleynî, V, 449; el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 86; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250-251; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üŝ-Şîa*: XXI, 5

“Sübhânallâh! Sen Allah’ın şu âyetini hiç okumadın mı?: ‘Onlardan bir şeye karşılık istimtâ ettiğinizde, ücretlerini kendilerine kararlaştırıldığı biçimde verin.’ [Nisâ: 24]”

Ebû Hanîfe diyor ki:

“Allah’a yemin ederim ki, bu sanki daha önce hiç okumadığım bir âyet idi!”¹

5. İmam Ca’fer es-Sâdıq (a.s) şöyle buyuruyor:

“Müt’ayı Kur’ân indirmiş, Allah’ın Rasûlü’nün (s.a.a) sünneti böyle cereyan etmiştir.”²

6. İmam Ali er-Rızâ (a.s) şöyle buyurmaktalar:

“Müt’a sadece onu(n hükümlerini) bilene helâldir; bilmeyenlere ise haramdır.”³

Aynı hadis, İmam Muhammed el-Bâqır ile İmam Ca’fer es-Sâdıq’tan (a.s) da biraz değişik lafızlarla rivâyet ediliyor.⁴

Bunlar konumuzla alâkalı imamlarımızdan (a.s) gelen yüzlerce rivâyetten sadece birkaçı. Bütün bu rivâyetler, “**Müt’a Nikâhı**”nın Ehl-i Beyt mektebinde caiz ve helâl olduğunu açıkça ifade ediyor. Ancak bu cevazın, yalnızca müt’anın hükümlerini ve hukûkî düzenlemelerini bilenlere mahsus olduğu, İmam Ali er-Rızâ’dan (a.s) gelen yukarıdaki rivâyetle netleşiyor.

1- el-Küleynî, V, 449-450; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üş-Şîa*: XXI, 7

2- el-Küleynî, V, 449; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 251; *el-İstîbsâr*: III, 142; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üş-Şîa*: XXI, 6

3- Şeyh Sadûq, *el-Faqlh*: III, 292; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *el-İstîbsâr*: III, 143; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üş-Şîa*: XXI, 5

4- el-Küleynî, V, 453-454; Şeyh Sadûq, III, 292; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250, 252, *el-İstîbsâr*: III, 143

İmâmiyye mektebinde, Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.a) gelen hadislerle, Ehl-i Beyt'ten ve Oniki İmam'dan gelen hadisler "huccet ve delil olma" niteliği bakımından aynı değeri taşırlar. Dolayısıyla her ikisi de bizleri bağlar.¹

II. Müt'a Nikâhıyla İlgili Hukûkî Düzenlemeler

Bu bölümün giriş kısmında, Ehl-i Sünnet'in kafasında canlandırıp reddettiği müt'a nikâhı ile, Ehl-i Beyt (İmâmiyye) mektebinin kabul ettiği müt'a nikâhının birbirlerinden epeyce farklı olduğunu ifade etmiştik. Ehl-i Sünnet mektebinin kafasındaki müt'a nikâhı, gerçekten de başı-boş bir fuhuş aracıdır. Böyle bir nikâhı meşrû kabul etmenin elbette imkân ve ihtimali yok! Ehl-i Beyt mektebi, böyle serseri, başı-boş ve hiçbir hukûkî düzenlemesi olmayan bir müt'a nikâhını kabul etmez; şiddetle reddeder.

Ehl-i Beyt mektebinde müt'a nikâhının birtakım temel özellikleri ve hukûkî düzenlemeleri vardır ve bu nikâha bu şartlar dahilinde izin verilir. Söz konusu hukûkî düzenlemelerden en önemlileri şunlardır:

1. Müt'a nikâhında, tıpkı dâimî nikâhta olduğu gibi, tarafların rızası şarttır.

1- Ehl-i Beyt'in ve Oniki ma'sûm imamın öğretilerinin bizler için de huccet ve bağlayıcı olduğu Ahzâb Sûresinin 33. âyeti ve Ma'sûm İmamlarımızdan gelen sayısız hadislerle sabittir.

Bu hususu, Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin de -hadis tekniği açısından- sahih kabul ettiği "seqaleyn", "menzile", "sefine" vb. hadislerle, İmam Ali'nin ve genel olarak Ehl-i Beyt'in masûmiyetini konu edinen pek çok sahih ve mütevâtir hadis de apaçık ifade ediyor. Detaylı bilgi için "Peygamberimizin Dilinden Hz. Ali" adlı çalışmamızın ilgili bölümlerine bakılabilir.

2. Nikâh îcâb ve kabûl ile kıyılır. Yani taraflardan birisi teklifini usulü dairesinde karşı tarafa iletcek ve o da bu teklifi kabul ettiğini söyleyecek.
3. Kıyılan nikâhın hukûken meşru ve sıhhatli olabilmesi için, yakın akrabalık, süt bağı, din farklılığı, kadının bir başkasının nikâhı altında veya iddet halinde bulunması... gibi birtakım engeller bulunmamalı.
4. Müslüman bir erkek, Müslüman ya da en azından Ehl-i Kitâb bir kadınla, Müslüman bir kadın da, yalnızca kendisi gibi Müslüman bir erkekle müt'a nikâhı yapabilir.
5. Nikâh için kararlaştırılacak hem mehrin (ücret) hem de ecelin (süre) her iki taraf için de belirli olması gerekir.
6. Müt'a nikâhından sonra cinsel ilişki olsun olmasın kadın, kararlaştırılan mehrin (ücretin) tamamını hemen alabilir. Ancak asıl hak ediş, gerekli istifadeden sonradır.
7. Nikâh kıyılırken taraflar, cinsel ilişki olmaması dahil, birtakım şartlar ileri sürebilirler.
8. Nikâhın sıhhati için şahit bulundurmamak şart değildir.¹ Ancak bulundurulması tavsiye edilir.
9. Aklı başında reşid olmuş kimselerin sadece kendi rızalarının bulunması yeterlidir.

1- Ehl-i Beyt mektebinde şahit bulundurmamak, nikâhın sıhhat şartlarından değildir.

Sünnî mezheplerden Mâlikîler de aynı kanaatte. Buna göre şahit bulundurmamak sadece; çocuğun nesebi, miras vb. konularda bir anlaşmazlık olup mahkemeye düşüldüğünde, ispat için gereklidir. Yoksa şahitsiz kıyılan bir nikâhın Allah katında bir mahzuru yoktur.

10. Detaylı açıklaması kitaplarda yer alan birtakım kusurlar dolayısıyla bu nikâha son verilebilir (fesh).

11. Müt'a nikâhında talâk (boşama) olmaz. (Ancak varsa bir durum, mahkemeye başvurulur ve gerekli görülürse hakim kararıyla taraflar birbirlerinden ayrılır.)

12. Müt'a nikâhında taraflar arasında miras tahakkuk etmez. **Ancak nikâh kıyılırken şart koşulursa, mektepte en yaygın görüşe göre miras cereyan eder.** Bu evlilik sonucu doğan çocuk ile ebeveyni arasında karşılıklı miras alış verişi ise zaten vardır.

13. **Müt'a nikâhında neseb hükümleri işler. Yani böyle bir nikâh sonucunda çocuk dünyaya gelirse, o çocuğun nesebi sabit, babası belli olur.** (O çocukla babası arasında her durumda miras hükümleri işler.)

14. **Müt'a nikâhında iddet hükümleri vardır.** Nikâhta belirlenen süre (ecel) sona erdiğinde; kadın hamile ise doğum yapıncaya kadar iddet bekler. Hamile değilse iki hayız müddeti bekler. Hayız görmeyen kadınların iddeti ise 45 gündür.

Müt'a nikâhıyla evlenen çiftlerden erkek olanı bu evlilik esnasında ölürse, bu durumda kadın hamile değilse 4 ay 10 gün bekler. Hamile ise "4 ay 10 gün" ve "Doğum vakti" seçeneklerinden süresi en uzun olanını tercih eder.

(Yani örneğin 4 ay 10 gün geçtiği halde doğum olmamışsa doğuma kadar, doğum yapmış ama henüz 4 ay 10 günlük süre bitmemişse, bu süre bitene kadar iddet beklemek zordur.)¹

1- Dolayısıyla, müt'a nikâhıyla evli bir kadın, eşinden ayrıldıktan sonra, iddet beklemeyen bir diğeriyle kesinlikle müt'a yapamaz.

15. Tarafların müt'a nikâhıyla ilgili gerekli bütün hükümleri ve hukûkî düzenlemeleri bilmeleri gerekir. Aksi halde onlara izin verilmez.¹

İşte, görüldüğü gibi bu nikâhın da -tıpkı diğer nikâhta olduğu gibi- kendine özgü hukûkî düzenlemeleri ve şartları var. Ehl-i Beyt İmamlarımız (a.s) müt'a nikâhına bu şartlar dahilinde izin verirler.

Ayrıca bu ruhsattan, sadece bu nikâhın hükümlerinden haberdar olanların istifâde edebileceğini; İmam Ali er-Rızâ'dan (a.s) gelen bir hadis ile yukarıda tesbit etmiştik. Bu yüzden imamlarımız (a.s), kişisel ve toplumsal birtakım yaralar açmaması için, "müt'a nikâhı" nedir bilmeyen, onun hükümlerinden habersiz kişilere müt'ayı yasaklamış, onları bundan men etmişlerdir.²

Yeri gelmişken şu hususu hatırlatmakta da fayda mülâhaza ediyorum:

1- Ayrıntılı bilgi için bk. el-Küleynî, V, 451-467; Ebû Ca'fer el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 81-89; Şeyh Sadûq İbn Bâbeveyh, III, 291-298, *el-Muqni'*: s. 113-114, *el-Hidâye*: s. 69; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 249- 271, VIII, 157-158, *el-İstibsâr*: III, 141-153, 350-351, *en-Nihâye*: s. 489-493, *el-Hılâf*: IV, 340-343; Şerîf el-Murtazâ, *el-İntisâr*: s. 268-278; Ebus-Salâh el-Halebî, *el-Kâfi*: s. 298-299; İbn Hamze, *el-Vesîle*: s. 309-312; Qutbüddîn el-Beyheqî, *İsbâh'uş-Şîa*: s. 419-422; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üş-Şîa*: XXI, 5-80; Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi'ul-İslâm*: II, 247-251; Fâdul el-Âbî, *Keşf'ur-Rumûz*: II, 154-161; Şehîd-i Evvel, *el-Lüm'a* (Şehîd-i Sâni'nin *er-Ravda* adlı şerhiyle birlikte): II, 103-107; İmam Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: II, 288-292, *Tam İlmihal* (Türkçesi): s. 472-473; Ebul-Qâsım el-Hôi, *Tam İlmihal* (Türkçesi): s. 363-64; Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: I, 261

Ayr. bk. Vehbe Zühaylî, *İslâm Fıkhr*: IX, 53-54

2- Şeyh Sadûq, *el-Faqîh*: III, 292, *el-Muqni'*: s. 113; el-Küleynî, V, 453-454; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250, 252, *el-İstibsâr*: III, 143; el-Hurr, *Vesâil'üş-Şîa*: XXI, 5

Müt'a nikâhı, İslâm'ın topluma tanıdığı medenî ruhsatlarından birisidir. Tıpkı bir erkeğin birden çok eşle evliliği gibi. Nasıl ki ihtiyaç yokken, tamamen keyfi olarak birden çok eşle evliliği İslâm şık ve yerinde bulmuyor; tek evliliği esas alıp tavsiye ediyorsa, müt'ada da durum aynıdır. İhtiyacı olmayanların, mukim olanların buna yönelmeleri pek şık ve yerinde karşılanmaz. Pâk İmamlarımız (a.s) bu husus üzerinde özellikle durmuşlar, dostlarını mümkün mertebe dâimî nikâha yöneltmişlerdir.¹

Biz de aynı şeyi tekrar ediyor; mukim (yani evinde, memleketinde) olanların ve cidden ihtiyacı olmayan kimselerin buna tevessül etmemelerini tavsiye ediyoruz.

1- Hadis kitaplarımızın ilgili yerlerinde bu konuda pek çok hadis var.

II. BÖLÜM

CEVAZ VERENLERİN DELİLLERİ

A. CEVAZ VERENLER

Az ileride de göreceğimiz gibi, sahâbe ve tabiînden müt'aya cevaz veren pekçok kişi var. Ancak şu an söz konusu nikâha, elbette şartlarıyla birlikte, sadece İmâmiyye mektebi "Hâlen meşrûdur" diyor. Şu an yaşayan İslâmî mezhebler arasında, İmâmiyye'nin dışında bu nikâha izin veren kimse yok.

B. DELİLLERİ

Müt'a nikâhına "caizdir" diyenlerin delillerini beş ana grupta toplayabiliriz:

I. Kitaptan deliller

Müt'a nikâhına Müt'a nikâhına cevaz verenlerin, Kitap'tan, yani Kutsal kitabımız Kur'an'dan başlıca iki delilleri var:

1. [Nisâ Sûresi : âyet 24] : "... **Bunların dışında kalanları, namusunuzu / iffetinizi korumak ve fuhşa / zinaya düşmek kaydıyla, mallarınız karşılığında aramanız sizlere helâl kılındı. Dolayısıyla herhangi bir şey karşılığında onlarla ne zaman istimtâ ettinizse, ücretlerini kendilerine kararlaştırıldığı biçimde verin. Kararlaştırdıktan sonra (ücretin bir miktarını düşmek için) karşılıklı anlaşmanızda sizin için bir sakınca yok. Allah Alîm ve Hakîmdir.**"

Allah Teâlâ bu âyetin¹ yukarı kısmında (âyet: 22, 23 ve 24'ün baş tarafı) kendileriyle evlenmemiz haram olan kadınların kimler olduğunu bir bir sıraladıktan sonra böyle bir açıklamada bulunuyor.

Birincisi, yukarı tarafta hangi kadınlarla evlenmenin ve cinsel ilişkide bulunmanın haram olduğu belirtildikten hemen sonra **“Bunların dışında kalanları, ... mallarınız karşılığında aramanız sizlere helâl kılındı.”** buyruluyor. Bu ifade, yukarıdakilerin dışında herhangi bir kadınla mal karşılığı evlenmenin ve onunla cinsel ilişkide bulunmanın helâl olduğunu

1- Kur'ân tefsir ve meallerinin hemen tamamına yakınında, âyete gerçek dışı anlamların verildiğini görüyoruz; şöyle ki:

a. **“herhangi bir şey karşılığında”** kesitini tefsir ve meallerde bulmak hemen hemen imkânsız. Halbuki âyette **“femâ ... bihi”** kelimelerine yer verilmiş. Arapça'ya hâkim olan herkes, hemen herkesin gözünden kaçan bu ifadelerin, birlikte **“herhangi bir şey karşılığında”** anlamına geldiğini bilir.

b. **“istimtâ”** kelimesi genellikle **“faydalanmak”, “nimetlenmek”** vb. sözlük anlamlarıyla geçiştirilmiş; kelimenin orijinal şekli meallere hemen hiç konmamış. Oysa âyette bizzat **“istimta”** kelimesine yer verilmiş.

c. **“kararlaştırıldığı biçimde”** anlamını verdiğimiz **“ferîda”** kelimesine de **“farz olarak”, “hak olarak”** vb. gerçek dışı meallerin verildiğine şahidiz. Oysa bu kelime **“ölçüp biçmek, kararlaştırmak, kesmek”** gibi anlamlara geliyor. Burada tuhaf olan ise, aynı meal yazarlarının, âyetin sonuna doğru tekrarlanan aynı kelimeye doğru anlam vermeleridir. Halbuki Arapça'da ve Fıkıh Usûlü ilimlerinde **“bir kelime aynı parça içerisinde, önce nekra sonra da ma'rife (“el” takılı) olarak iki kez tekrar edilmişse, bunların ikisi de aynı şeyi ifade ediyor, demektir.”**

(Ayrıntılı bilgi için bk. es-Serahsî, *el-Usûl*: I, 159-160; Sadruşşerîa, *et-Tavdîh*: I, 109-110; İbn'ül-Hümâm, *et-Tahrîr fi Usûl'il-Fiqh*: I, 199-200; Molla Husrev, *el-Mir'ât*: s. 94)

Burada da aynı durum vardır ve her iki kelimeye de aynı anlam verilmelidir.

açıkça gösteriyor. Bu ise müt'a nikâhından başka bir şey değildir. Çünkü mal karşılığı cinsel ilişkinin helâllığı sadece müt'a nikâhı için söz konusudur. Dâimî nikâhta ise, cinsel ilişkinin helâllığı mal vermeye bağlı değildir. Bunun için sadece nikâh akdi bile yeterlidir.¹

İkincisi ve en önemlisi, âyette **“herhangi bir şey karşılığında onlarla ne zaman istimtâ ettinizse”** buyruluyor.

Burada iki nokta var:

Biri, **“herhangi bir şey karşılığında”** ifadesi müt'a nikâhından başka bir şeyi çağrıştırmıyor. Bu, hemen bütün müfessir ve mealcilerin gözünden kaçmış önemli bir kayıttır. Bu anlamın nereden çıkarıldığını yukarıda gördük.

Öbürü ise, âyette bizzat **“istimtâ”** kelimesinin yer almış olmasıdır. Sadece bu bile, âyetin müt'a nikâhı hakkında nâzil olduğu konusunda tek başına yeterli aslında.

“İstimtâ”, her ne kadar **“faydalanmak”, “istifade etmek”, “nimetlenip yararlanmak”** gibi anlamlara geliyorsa da, bunlar onun sözlük karşılıklarıdır. Halbuki bu kelimenin İslâmî literatürde oturmuş ve herkes tarafından bilinen bir terim (ıstılâh) karşılığı vardır; o da **“müt'a yapmak”**tır. **“Temettu”** da bu anlamdadır. Bilhassa **“kadınlar”**dan, **“nikâh”**tan bahsedilen bir ortamda bunun başka bir karşılığı yoktur. Konyula alâkalı hadislerde bile sürekli **“istimtâ”** ve **“temettu”** kavramları kullanılmıştır.

Kur'ân'da sık sık geçen; **“salât”, “zekât”, “savm” “hacc”** vb. kelimelerin her birinin sözlük karşılığı var. Ama hemen hiç kimse bu kavramların geçtiği âyetlerden sözlük anlamını an-

1- Fahrüddîn er-Râzî, X, 52

lamaz. Çünkü bu kavramların da İslâmî literatürde oturmuş karşılıkları vardır ve maksat odur.¹

Üçüncüsü, âyet-i kerîmede “**onlarla ne zaman istimtâ ettinizse, ücretlerini ... verin.**” buyuruluyor. Bu ifadeden, ücret vermenin “istimtâ” etmeye bağlı olduğu anlaşılıyor. Bu ise sadece müt'a nikâhı için söz konusudur. Çünkü bir kadın, yalnız müt'a nikâhında “istimtâ” (yararlanma) sonrası ücretine (mehrine) hak kazanır.

Dâimî nikâhta ise ücretin tamamını hak etmek için cinsel ilişki şarttır. Cinsel ilişki olmadığı takdirde, sırf akit ile, kararlaştırılan ücretin sadece yarısı hak edilir. Baqara sûresinin 237. âyeti bu hususta açıktır. Şu halde buradaki “istimtâ” müt'a nikâhından başka bir şey değildir.²

Sözün kısası, âyetin müt'a nikâhından bahsettiği aslında yeterince açık ve net. Bu yüzden müfessirlerin çoğunluğu, âyetin müt'a nikâhı hakkında nâzil olduğunu belirtiyorlar.³ Âyet-i celîleden aynı sonucu çıkarırlar arasında; Abdullâh b. Abbâs⁴, Mücâhid⁵ ve isimlerini burada tek tek sıralayama-

1- bak. Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tibyân*: III, 165; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: IV, 271-272; et-Tabrasî, *Mecma'ul-Beyân*: III, 52

Ancak ne gariptir ki, “salât” vb. kavramlara sürekli İslâmî literatürdeki terim karşılıklarını veren müfessir ve mealciler, her nedense, bu âyete geldiklerinde “istimtâ” kelimesine terim değil, sözlük anlamını vermekte sanki “ağız birliği” etmiş gibiler! Güneşin balçıkla sıvanamayacağı bilinmez mi acaba?!

2- el-Kâsânî, *el-Bedâi'*: II, 272; er-Râzî, X, 52; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tibyân*: III, 165; et-Tabâtabâî, IV, 273

3- el-Qurtubî, *et-Tefsîr*: V, 130; eş-Şevkânî, *et-Tefsîr*: I, 449; Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: II, 103

4- et-Taberî, *et-Tefsîr*: V, 9; el-Cessâs, III, 95

5- et-Taberî, V, 9; İbn Kesîr, I, 474

yacağımız daha pekçok âlim var.¹ Ancak asırlar boyu âyete yanlış anlamlar verilmesi ve zoraki yorumlar, asıl mesajın anlaşılmasına daima engel olmuştur.²

Âyeti, sahâbe ve tâbiînden bazılarının “onlarla belli bir süre-ye kadar (= **ilâ ecelin müsemma**) ne zaman istimtâ’ ettiniz-se” şeklinde okuması da bunu gösterir. Âyeti böyle okuyup öyle anlaşılması gerektiğini ortaya koyanlar şunlar:

1. Abdullâh b. Mes’ûd,³
2. Abdullâh b. Abbâs,⁴
3. Übey b. Ka’b,⁵
4. Saîd b. Cübeyr,⁶

1- et-Taberî, V, 9; el-Qurtubî, V, 130; el-Emînî, *el-Çadîr*: III, 330

2- Şîa-İmâmîyye mektebinden bazı âlimlerin, âyette geçen “ücret” deyiminden hareketle “Normal (dâimî) nikahta mehire ücret denmez. Burada ücretten bahsedilmesi, âyetin müt’a nikahıyla alâkalı olduğuna delildir.” demeleri; apaçık bir gaflet ya da zühul eseridir. Zira, Kur’ân’da, mehre de “ücret” dendiğine dair pek çok âyetin varlığı bilinmektedir.

3- en-Nevevî, *Şerh-u Sahîh-i Müslim*: IX, 179; el-Aynî, *el-Umde*: XV, 132; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tibyân*: III, 165

4- Abdürrazzâq, *el-Musannef*: VII, 498; et-Taberî, V, 9; İbn Ebî Dâvûd, *el-Mesâhif*: s. 352-358; Hâkim, *el-Müstedrek*: II, 305; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: X, 113; İbn’ül-Arabî, *Ahkâm’ul-Qur’ân*: I, 389; er-Râzî, X, 51; İbn Kesîr, I, 474; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*: I, 262

5- et-Taberî, V, 9; İbn Ebî Dâvûd, 291; el-Cessâs, III, 95, 97; İbn el-Arabî, I, 389; el-Qurtubî, V, 130; er-Râzî, X, 51; İbn Kesîr, I, 474

Yukarıdaki üç isim için ayr. bk. Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tibyân*: III, 165; Şehîd-i Sâni, II, 103; et-Tabrasî, III, 52; et-Tabâtâbâi, IV, 272

6- et-Taberî, V, 9; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: X, 113; el-Qurtubî, V, 130; İbn Kesîr, I, 474; eş-Şevkânî, I, 449

5. İsmâil es-Süddî.¹

İtiraz: Bizim tarafın bu istidlâline, elbette birtakım itirazlar yöneltilmiş. Bu itirazlar şunlar:

a) Âyetin üst tarafında nikâhlanılması haram olan kadınlardan bahsediliyor. Ardından **“Bunların dışında kalanları ... aramanız sizlere helâl kılındı.”** denmesi, maksadın yine “nikâh” olduğunu; dolayısıyla ancak “nikâh” ile evlilik yapılabileceğini ifade ediyor.

b) Âyet-i kerîmede **“iffetinizi korumak ... kaydıyla”** denmesi de bunun sadece “meşrû ve sahih nikâh” olduğunu ortaya koyuyor. Bu da sadece “dâimî nikâh”ta var. “Müt'a”da ise “iffeti korumak” diye bir şey yok!

c) Ayrıca **“fuhşa / zinaya düşmemek”** kaydına da yer veriliyor. Bu meali verdiğimiz kelimenin Kur'ân'daki orijinal karşılığı **“sifâh”** kökünden türemiştir. Sifâh ise, İslâmî hiçbir gaye ve maslahat gözetmeden, boşuna ve tamamen lüzumsuz yere meni dökmek, harcamaktır. Zina bu yüzden haram kılınmıştır. Müt'a nikâhında da hiçbir gaye ve maslahat gözetilmediğine göre zinaya benzemiş oluyor.

d) Âyette geçen **“istimtâ”**, faydalanmak, istifade etmek gibi anlamlara geliyor. O halde âyetten maksat cinsel ilişkidir; “müt'a” değildir.

e) Âyette ücretin verilmesi **“istimtâ”**ya bağlanıyor. Ücretin (mehr) tamamı ise, sadece dâimî nikâhta cinsel ilişki vuku

1- et-Taberî, V, 9; İbn Kesîr, I, 474; et-Tabâtabâî, IV, 272

İbn Abdilberr, İmam Ali Zeynelâbidîn, İmam Muhammed Bâqır ve İmam Cafer Sâdıq (aleyhimüsselâm) hazerâtının da böyle okuduklarını belirtiyor. (et-Temhîd: X, 113)

bulmuşsa verilir. Bu da “**istimtâ**”nın dâimî nikâhtaki cinsel ilişkiden kinâye olduğunu ortaya koyuyor.

f) Bu konuda başvuru “belli bir süreye kadar” okuyuşu, nihâyetinde “şâzz” bir kırâettir. Yani birkaç kişinin okuyuşundan başka bir şey değildir. Bununla bir şeyin âyet olduğu ispatlanamaz, bu yolla Kur’ân sabit olmaz. Durum böyle olunca, bu okuyuştan hareketle, âyetten o sonucu çıkarmak, pek isâbetli olmaz.¹

Cevap: Hanefilerden el-Cessâs ve onun gibi düşünen daha birçok kişi tarafından ileri sürülen, bu çoğu demagojik itirazlar şu şekilde defedilebilir:

a) Bu itirazın konumuzla hiç bir ilgisi yok. Tabii ki önceki âyetler nikâhlanılması haram olan kadınlardan bahsediyor ve ardından onların dışında kalanların bizlere helâl olduğu belirtiliyor. Müt’a nikâhına “evet” diyenler buna karşı mı çıkıyor ki?! Onlar da yukarıdaki kadınlarla müt’a nikâhı yapmanın haram olduğu kanaatindedeler. Şu halde bu itiraz tamamen boştur ve yerinde değildir.

b) Bu da tamamen delilsiz, kuru bir iddiadır ve çıkış noktası önyargıdan başka bir şey değildir. Dâimî nikâhta iffet oluyor da müt’a nikâhında neden olamıyor?! “Müt’a nikâhı haramdır” ön kabulünden hareketle verilmiş böylesi aceleci bir karar “kısır döngü” olup, tartışmayı tekrar başa döndüreceğinden ilmî hiçbir değeri yoktur.

c) Bu, sonuçları dikkate alınmadan ileri sürülen korkunç ve dehşet verici bir itirazdır. Bu itirazcılar, Allah ve Rasûlü’nün bir zamanlar zinaya izin verdiğini mi söylemek istiyorlar?!

1- Bu itirazlar için bk. el-Cessâs, III, 94-95, 97

Kör taassuptan ötürü gözleri neredeyse körelmeye yüz tutmuş, basîreti perdelenmiş kişilerden başkasının ileri süremeyeceği bu itiraza, III. Bölüm'de, müt'a nikâhına "**Haramdır!**" diyenlerin delilleri arasında yer verecek; gerekli açıklamayı orada yapacağız.¹

d) Bu itirazın cevabı yukarıda verildi. Kısaca tekrar etmek gerekirse; Bu kelimenin "faydalanmak" ve benzeri anlamlara geldiği doğrudur. Ancak bu, kelimenin sadece sözlükteki karşılığıdır. Bunun bir de İslâmî ilimlerde kullanılan yaygın bir anlamı (terim) vardır ki o da "müt'a nikâhı yapmak"tır. Özellikle kadın, nikâh vb. kavramlarla birlikte kullanıldığında bu anlama geldiğini aklı başında kimse reddetmez.

Söz konusu âyette de böyle bir ortamda kullanılmış bu kelime. Kelimeyi, içindeki terim karşılığını boşaltıp "faydalanmak"la doldurmak bâtinî bir yorumdur ve ciddiye almak bile doğru değildir. Bunun kapısı bir açık tutulursa; "namaz kılmak" olarak anladığımız "**salât**"a sadece "dua etmek, niyaz etmek", "oruç tutmak" anlamını verdiğimiz "**savm**" kelimesine de "tutmak, kendimizi firenlemek" ... anlamları verilebilir ki, bunun tehlike boyutlarını siz düşünün!

e) Bu itiraz da yersizdir ve tamamen "**d**" şıklı itirazın haklılığına dayanır. Diğer yandan "âyette ücretin verilmesi cinsel ilişkiye bağlanıyor; bu da dâimî nikâhta böyledir." denilirse, "cinsel ilişki vuku bulmamışsa ücreti hak edemeyeceği" akla gelebilir.

Oysa Baqara sûresinin 237 nolu âyeti, dâimî nikâhta "cinsel temas" vuku bulmadan boşanma meydana gelmişse, mehrin yarısının verilmesini öngörüyor. Buradaki "âyet-i kerîmeden

1- bk. sh. 130 vd.

maksat müt'a nikâhıdır" dediğimiz vakit ise, böyle bir sorunla karşılaşmıyoruz.¹

f) **Öncelikle**, hiç kimse müt'a nikâhının cevazını söz konusu okuyuşa dayandırmıyor. Bu okuyuş, âyetten zaten zorunlu olarak anlaşılan anlamı sadece pekiştiriyor.

Diğer yandan, bu okuyuş iddia edilenin aksine, birkaç kişinin okuyuşundan ibaret değildir. Abdullâh b. Mes'ûd, Abdullâh b. Abbâs ve Übey b. Ka'b gibi; önde gelen Kur'ân hâfızı sahâbîlerin okuyuşudur. Saîd b. Cübeyr dahil İbn Abbâs'ın tüm öğrencileri arasında da yaygın olan ve hiç kimsenin itirazıyla karşılaşmayan² bu okuyuşa "şâzz" demek doğru olmasa gerektir. Bu türden okuyuşlara "meşhûr şâzz" adı verilir ve Mâlikîlerin dışında kalanlarca huccet sayılır.³

İşte, Ehl-i Sünnet mektebinin ileri sürdüğü itirazlar bundan ibarettir ve görüldüğü gibi hepsi de boş ve çürük itirazlardır.

1- Hanefî fukahâsının önde gelenlerinden el-Kâsânî bu itirazı yaparken sonucunu farketmiş olacak ki, köşeye sıkışıyor ve sonunda emeline ulaşabilmek için "âyette takdim-tehir olabilir!" diyor ve âyetteki kelimeleri yerlerinden oynatıyor!!! (*el-Bedâi'*: II, 273)

Olayın vahametine bakın; bakın da ibret alın! Demek ki birileri "maksada götüren" bütün yolları meşrû sayabiliyor!

2- bk. er-Râzî, X, 51-52

3- Hanefîler, Hanbelîler ve sahih görüşe göre Şâfiîler bu kanaatte: bk. İbn'ül-Hümâm, II, 216; M. Husrev, 17; İbn Abdîşşekur, *el-Müselleme*: II, 16; Seyyid Bey, *Usûlü Fıqh*: II, 50; İbn Qudâme, I, 181, *el-Muğnî*: XI, 274; İbn Bedrân, *el-Medhal*: 196-197; es-Sübki, *el-Cem'*: I, 231; es-Süyûtî, *el-İtqân*: I, 109, *İtmâm'üd-Dirâye*: s. 31; Veliyyüddîn el-Basîr, *en-Nihâye*: III, 60, 96; Hatîb eş-Şirbînî, *Muğnî'l-Muhtâc*: IV, 177, 328; Zekeriyâ el-Ensârî, *Feth'ul-Vehhâb*: II, 163; el-Bâcî, *el-Munteqâ*: II, 66 (Ayrıca bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: II, 252-253)

Bu çeşit okuyuşlar "âyet" değil; Peygamberimize (s) ait bir hadis ya da o sahâbîlerin âyete ilişkin bir tefsiri olarak değerlendirilmelidir.

O yüzden, ünlü müfessirlerden Fahrüddîn er-Râzî, el-Cessâs'-ın itirazlarından bazılarını naklettikten sonra:

“Bunlar boş sözler! Burada en iyisi şunu söylemektir: Biz müt'anın mübah idiğini inkâr etmiyoruz. Sadece bunun neshedilmiş (hükmü kaldırılmış) olduğunu söylüyoruz!”

diyerek; âyetin müt'a nikâhı hakkında açık olduğu ve bundan kurtulmanın tek yolunun ise “nesh”e gitmek olacağı üzerinde genişçe duruyor.¹

2. [Mâide Sûresi : âyet 87] : **“Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı şeyleri haram kılmayın / o şeylerden kendinizi mahrum etmeyin. Haddi de aşmayın; çünkü Allah haddi aşanları sevmez.”**

Abdullâh b. Mes'ûd anlatıyor:

“Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ile birlikte gaza ediyorduk. Yanımızda kadınlar(ımız) yoktu. (Cinsel arzularımız iyice bastırmaya başlayınca) ‘Acaba kısırlaşırsak mı?!’ dedik. Allah'ın Rasûlü (s.a.a) bizi bundan menetti; ardından bize, bir elbise karşılığında belli bir zamana kadar bir kadınla evlenmemize (müt'a yapmaya) izin verdi ve ardından **‘Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı şeyleri haram kılmayın...’** âyetini okudu.”²

1- *et-Tefsîr*: X, 53

Hanefîlerden el-Kâsânî'nin “Âyetten maksat şayet müt'a ise, o takdirde mensuh sayılır!” (*el-Bedâi'*: II, 273) demesi ise, İslâmî hassâsiyetin(!) ifadesi!!!

2- bk. eş-Şâfiî, *el-Müsned*: s. 162, 386, *el-Ümm*: VII, 183; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*: III, 552; Ahmed, *el-Müsned*: I, 420, 432, 450; Buhârî, *es-Sahîh*: tef. Mâide, 9, nikâh, 8; Müslim, *es-Sahîh*: nikâh, 11; et-Tahâvî, *Şerhu Meânî'l-Âsâr*: III, 24; el-Beyheqî, *es-Sünen*: VII, 200-201

Âyeti okuyan, bazı rivâyetlerde Allah'ın Rasûlü (s.a.a) -ki el-Cessâs bu kanaattedir¹-, bazı rivâyetlerde ise râvîmiz Abdullâh b. Mes'ûd'un bizzat kendisidir. Âyetin müt'a nikâhına izin verildikten sonra ya da bu olay üzerine okunması, müt'a nikâhının helâl ve temiz bir şey olduğunu ve böyle helâl ve temiz bir şeyi haram kılmanın kimsenin yetkisi dahilinde olmadığını ifade ediyor.²

İtiraz: Mâide sûresinin bu âyetiyle yapılan istidlâle bir itiraz var ve o da "Tamam, zaten bu nikâh bir zamanlar mübah idi; ama sonra neshedildi. Dolayısıyla hükmü şu an kaldırılmıştır." iddiasıdır.³

Cevap: Bu itiraza cevap vermeye bile gerek yok! Çünkü zaten bizim konumuz, müt'a nikâhının sonradan mensuh olup olmadığıdır. Lafı dönüp dolaştırıp başa götürmenin hiçbir anlamı yoktur.

II. Sünnetten Deliller

Müt'a nikâhının câiz olduğuna dair sünnetten pek çok delil var. Allah'ın Rasûlü (s.a.a) hayattayken bu nikâhın uygulandığına ve daha sonra da kaldırılmadığına dair hadisler şu sahâbîler aracılığıyla bizlere ulaşıyor:

1. **Abdullâh b. Mes'ûd:** Hadisi az yukarıda geçti.

2. **Câbir b. Abdillâh:** Kendisinden şu kanallardan geliyor:

1- *Ahkâm'ul-Qur'ân*: III, 101

2- Âyet aslında geneldir ve Allah'ın helâl ve temiz kıldığı, fitratın gereği ne varsa, hepsini korumayı amaçlıyor. Bu arada kısırlaşma girişimlerini de yasaklıyor.

3- bk. el-Cessâs, III, 101

a) Hz. Câbir umre yapmak üzere Medîne'ye geldiğinde kendisine birtakım sorular soruluyor. İş müt'aya gelince şu cevabı veriyor:

“Evet, Allah'ın Rasûlü (s.a.a), Ebûbekr ve Ömer dönemlerinde istimtâ' (müt'a) yaptık.”¹

b) Hz. Câbir anlatıyor:

“Biz Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ve Ebûbekr zamanında, bir avuç kuru hurma ve un mukabilinde istimtâ' yapardık. Nihâyet Ömer, Amr b. Hureys hadisesinden ötürü bundan nehyetti.”²

c) Adamın birisi gelerek, Abdullâh b. Zübeyr ile Abdullâh b. Abbâs'ın iki müt'ada³ ihtilâfa düştüklerini söyleyince, Hz. Câbir her iki konuda da İbn Abbâs'ı haklı buluyor ve konuya şöyle açıklık getiriyor:

“Biz Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ile birlikte her ikisini de yaptık. Sonra Ömer bize bunları yasakladı; o yüzden bir daha yapamadık.”⁴

3. Câbir b. Abdillâh ve Seleme b. Ekva': Hz. Câbir ile Hz. Seleme diyorlar ki:

1- Ahmed: III, 380; Müslim: nikâh, 15

2- Abdürrazzâq, VII, 500; Ahmed: III, 304; Müslim: nikâh, 16

3- İki müt'adan maksat; birisi müt'a nikâhı, diğeri ise “umreyi, hac aylarında tek başına ya da hacla birlikte yapmak” anlamında “hacc müt'ası”dır. Bu sonkine “temettu' hacci” da denir.

4- Saîd b. Mansûr, *es-Sünen*: I, 218; Ahmed: III, 325, 356, 363; Müslim: hac, 212, nikâh, 15; el-Beyheqî, VII, 204

Aynı mahiyette biraz daha detaylı rivâyet için bk. Ahmed: I, 52, III, 298; Müslim: hac, 145; et-Tahâvî, II, 144, 195; el-Cessâs, III, 96; el-Emînî, *el-Ğadir*: VI, 207, 209-211

“Biz bir ordu içindeydik. Allah’ın Rasûlü’nün (s.a.a) bir habercisi geldi ve dedi ki: Allah’ın Rasûlü (s.a.a) size müt’a yapmanız için izin verdi; müt’a yapabilirsiniz.”¹

4. Ebû Said el-Hudrî: Şöyle diyor:

“Biz Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında bir elbise mukabilinde müt’a yapardık.”²

5. Abdullâh b. Abbâs: İbn Abbâs diyor ki:

“Kuşkusuz müt’a, müttakîlerin (takvâ sahiplerinin) imamı, yani Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında yapılırdı...”³

6. Sa’d b. Ebî Vaqqâs: Kendisine müt’anın hükmü sorulduğunda “Biz onu yaptık.” cevabını veriyor.⁴

7. Esmâ bt. Ebîbekr : Müslim el-Qurrî anlatıyor: Abdullâh b. Abbâs’a müt’anın hükmünü sordum; ruhsat verdi. Oysa Abdullâh b. Zübeyr bundan nehyederdi. İbn Abbâs devamla “İşte İbn Zübeyr’in annesi (= Esmâ bt. Ebîbekr); Allah’ın Elçisi’nin (s.a.a) buna ruhsat verdiğini anlatıp duruyor!” buyurdu. Biz de (hemen annesinin) yanına gittik. (Meseleyi sorduğumuzda) şöyle dedi:

“Şüphesiz Allah’ın Rasûlü (s.a.a) buna ruhsat verdi.”⁵

Hadisin bazı rivâyetlerinde⁶, “müt’a” yerine “hac müt’ası” tabiri kullanılıyor. Oysa bu doğru değildir. Çünkü hadisimi-

1 - Ahmed: IV, 47, 51; Buhârî: nikâh, 32; Müslim: nikâh, 13-14

2 - Ahmed (III, 22) ile el-Bezzâr rivâyet ediyor. el-Heysemî (*Mecma’uz-Zevâid*: IV, 485) “İsnadı sahih” diyor.

3 - bk. Müslim: nikâh, 27; el-Beyheqî, VII, 205

4 - Ahmed, I, 181 = İsnadı Müslim’in şartlarına göre sahih.

5 - Ahmed: VI, 348; Müslim: hac, 194-195; et-Tahâvî, III, 24

6 - bk. Ahmed: VI, 348; Müslim: hac, 194

zi Müslim el-Qurrî'den Şu'be almış; ondan da üç kişi rivâyette bulunmuş: 1. Ravh b. Ubâde 2. Abdurrahmân b. Mehdî 3. Muhammed b. Ca'fer el-Varakânî.

Bunlardan sadece Ravh "hac müt'ası" tabiriyle rivâyet ediyor. Muhammed b. Ca'fer "hac müt'ası" ve "nikâh müt'ası" arasında tereddüt ederken, Abdurrahmân b. Mehdî hiç tereddüt etmeden "nikâh müt'ası" tabiriyle naklediyor.

Ravh ile **Muhammed**'in her ikisi de, hâfıza ve zabt sağlamlığı bakımından Abdurrahmân'ın eline su dökemez. Özellikle Ravh, her ne kadar Buhârî ile Müslim'in ortak râvîlerinden olsa da, hâfızasına "iyi" demeyenler var: Abdurrahmân b. Mehdî, Affân b. Müslim, Nesâî, Ebû Hâtim bunlardan sadece bir kaç.¹ Buradan, Ravh'ın "hac müt'ası" derken yanılıp hata ettiği anlaşılıyor. Bilhassa Ebû Dâvûd et-Tayâlisî'nin Şu'be'den doğrudan rivâyetinde, açıkça "kadın müt'ası" denmesi bunu gösteriyor.²

Öte yandan, İbn Abbâs ile İbn Zübeyr arasında geçen³ meşhur tartışmanın, "müt'a nikâhı"yla alâkalı olduğu herkesçe malum.

Bu hadiste geçen kelimenin "müt'a nikâhı" olduğunu şu rivâyet de gösterir: Esmâ bt. Ebîbekr'in oğlu Urve b. Zübeyr Abdullâh b. Abbâs'a demiş ki: "Müt'aya izin verirken hiç Allah'tan korkmaz mısınız?" İbn Abbâs "(Git) annene sor ey küçük Urve!" demiş. Urve "Ama Ebûbekr ile Ömer bunu yapmamışlar (yahut yaptırmamışlar) ki!" deyince, İbn Abbâs şunu söylemekten kendini alamamış:

1- ez-Zehebî, *el-Mîzân*: II, 59

2- *el-Müsned*: s. 227. Ayr. bk. en-Nesâî, *el-Kübrâ*: III, 326

3- Müslim: nikâh, 27 (Hz. Cabir'den gelen c şıklı rivâyet)

“Görüyorum ki, Allah sizi azaba sokmadıkça bundan vaz geçmeyeceksiniz. Ben size Allah’ın Rasûlü’nden (s.a.a) bahsediyorum; siz ise bana Ebûbekr ile Ömer’den bahsediyorsunuz!”¹

8. Imrân b. Husayn : Diyor ki:

“Allah’ın kitabında “müt’a âyeti” nâzil oldu; Allah’ın Rasûlü (s.a.a) de onu bize emretti. Daha sonra bunu nesh eden bir âyet nâzil olmadığı gibi, Allah’ın Rasûlü (s.a.a) de vefatına dek bizi ondan menetmedi. (Yalnız) ondan sonra bir adam (= yani Halife Ömer) çıkıp, kendi düşüncesiyle dilediğini söyledi.”²

Imrân’dan **Mutarrif b. Abdillâh b. eş-Şihhîr**’in rivâyetinde ise “hac müt’ası”ndan bahsediliyor.³ Mutarrif ise her ne kadar Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin çok itimad ettiği, Buhârî ile Müslim’in ortak râvîlerinden olsa da, bizce o sâbıkalı birisi! Zira İmam Ali’ye (a.s) kin ve nefret ile dolu olduğu biliniyor Mutarrif’in.⁴ Allah’ın Rasûlü (s.a.a) bir hadislerinde Ali’ye yalnız münafıkların buğz edeceğini haber veriyor.⁵ Allah’ın

1- Abdürrazzâq (= İbn’ül-Qayyim, *Zâd’ül-Meâd*: I, 213); İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: VIII, 207-208 = **İsnâdı gâyet sahih bir hadis.**

İbn Cerîr et-Taberî’nin rivâyetinde ise şöyle geçer: “Oysa Ebûbekr ile Ömer’in bunu yasakladığını biliyorsun!...” bk. Müttaqî el-Hindî, *Kenz’ül-Ummâl*: XVI, 519; el-Emînî, VI, 211-212

2- Buhârî: tef. Baqara, 24; Müslim: hac, 172, 173

3- Ahmed: IV, 429, 434, 436, 438, 439; Buhârî: hac, 36; Müslim: hac, 165-71; Dârimî, *es-Sünen*: menâsik, 17; Nesâî: hac, 49, 50; Tirmizî, *es-Sünen*: hac, 11; İbn Mâce: menâsik, 40; el-Cessâs, I, 357

4- bk. İbn Ebil-Hadîd, *Şerh-u Nehc’ül-Belâğa*: IV, 94

5- Ahmed: I, 84, 95, VI, 292; Müslim: î mân, 131; Nesâî: î mân, 19, 20, *el-Hasâis*: hadis no: 97-99; Tirmizî: menâqıb, 20 ...

Hadis hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenler “*Peygamberimizin Dilinden Hz. Ali*” adlı eserimize (s. 351-357) bakabilirler.

Rasûlü (s.a.a) tarafından “münâfık” olarak değerlendirilen bir kimsenin rivâyetine ne değer verilebilir ki?!

9. **Semîr¹** : Şöyle diyor:

“Biz, Allah’ın Elçisi (s.a.a) döneminde müt’a yapardık.”²

10. **Ömer b. Hattâb**: II. Halife’nin bizzat kendisinden gelen sözler, konumuzun en çarpıcı bölümünü oluşturuyor. İşte onun çeşitli yollardan bize kadar gelen sözleri:

a) **Câbir b. Abdillâh**: II. Halife şöyle diyor:

“Şüphesiz Allah, Elçisi’ne (s.a.a) dilediği şeyi dilediği sebeplerle helâl kılıyordu. Kur’ân da yerli yerince nâzil oldu. Şu hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Onu da Allah’ın emrettiği şekilde yapın. Şu kadınlarla müt’a yapmayı da kesin artık! Şayet bana bir kadınla süreli nikâh kıyan birisi getirilirse, andolsun onu taşlarla recmederim.”³

b) **Câbir b. Abdillâh**: Halife Ömer diyor ki:

“Kur’ân işte bu Kur’ân, Allah’ın Rasûlü (s.a.a) ise o (bildiğiniz) Rasûl! Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında iki müt’a vardı: Biri hac müt’ası, öteki ise kadın müt’ası.”⁴

c) **Câbir b. Abdillâh**: Ömer halife olduğu vakit dedi ki:

“Allah’ın Rasûlü (s.a.a) işte o Rasûl; Kur’ân ise bu Kur’ân! Kuşkusuz, Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında iki müt’a

1- İbn Hacer, bunun “**Semura b. Cündeb**” olabileceği ihtimâli üzerinde duruyor. (bk. *el-İsâbe*: II, 81)

2- İbn Mende **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor. (bk. İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 81; el-Emînî, VI, 221)

3- Müslim: hac, 145; el-Cessâs, III, 96; el-Emînî, VI, 210-211

4- Ahmed: I, 52 = **İsnâdı** Müslim’in şartlarına göre **gâyet sahih**.

vardı ki ben bunları yasaklıyorum ve yapanları cezalandırıyorum: Birisi müt'a nikâhı, ki bir kadınla belli bir süreye kadar evlenen bir adamı ele geçirirsem; andolsun onu taşlarla yok ederim! Öteki ise hac müt'ası."¹

d) Abdullâh b. Ömer: Halîfe Ömer dedi ki:

“İki müt'a var ki Allah'ın Rasûlü (s.a.a) zamanında vardı; ancak ben onları yasaklıyor ve karşılığında cezalandırıyorum!: Hac müt'ası ve kadın müt'ası.”²

e) Ebû Qılâbe el-Cermî: Tıpkı İbn Ömer'inki gibi.³

1- et-Tahâvî, II, 144; el-Beyheqî, VII, 206 = İsnâdı **Müslim'in şartlarına göre sahih ve sağlam.** ayr. bk. el-Emînî, VI, 210

2- et-Tahâvî, II, 146; İbn Abdilberr, X, 113, XXIII, 365 = İsnâdı **Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih** bir rivâyet.

3- Saîd b. Mansûr, I, 218-219; İbn Hazm, *el-Muhallâ*: VII, 107; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: XXIII, 365 = İsnâdı **Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih** bir rivâyet.

Halifeden “**gâyet sahih isnatlarla**” gelen bu meşhur sözü; Ebû Sâlih, İbn Cerîr et-Taberî, İbn Asâkir vb. de tahric ediyor ve hemen her kaynak bu söze yer veriyor. bk. el-Cessâs, I, 347, 362, 364-365; III, 102, V, 75; es-Serahsî, *el-Mebsût*: IV, 27, *el-Usûl*: II, 6; İbn Qudâme, VII, 571-572; İbn'ül-Qayyim, II, 184; er-Râzî, V, 167, X, 50, 52-53; el-Qurtubî, II, 392; Ebû Ca'fer et-Tûsî, III, 165; Şehîd-i Sâni, II, 103; Şerafuddîn, *en-Nass*: s. 199; el-Emînî, VI, 211; et-Tabâtabâi, IV, 297

Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.a) çok değil, sadece iki yıl sonra Müslümanların halifelliğini yapmış birisinin ağızından çıkan şu sözlere bakın: İnsan duyunca ürperiyor! Acaba Halîfe Ömer bu sözleri söylerken; Allah ve Rasûlü'nün (s.a.a) helâl kıldığı bir şeyi yasaklayarak, yapanları cezalandırmanın ne demek olduğunu bilmiyor muydu?! Helâli haram, haramı helâl kılma yetkisi kime âittir?

Halîfe Ömer, sırf hac müt'ası için de şunları söylüyor:

“Allah'ın kitabında yer aldığı ve Rasûlü de yaptığı halde, sizlere hac müt'asını yasaklıyorum!!!”

(bk. Nesâi: hac, 50 = **İsnâdı Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih.**)

f) Imrân b. Husayn: Bu da aşağı yukarı Abdullâh b. Ömer'in rivâyeti gibi.¹

g) Saîd b. Müseyyeb diyor ki:

“Halîfe Ömer iki müt'ayı yasakladı: Kadın müt'ası ve hac müt'ası.”²

h) Halîfe Ömer'in şöyle dediği de gelen rivâyetler arasında:

“Üç şey var ki, Allah'ın Rasûlü (s.a.a) zamanında vardı. Ancak ben şimdi onları haram kılıyor ve yasaklıyorum: Hac müt'ası, nikâh müt'ası ve (ezanlarda var olan) 'Hayye alâ hayr'il-amel' bölümü.”³

Bütün bu sahih rivâyetler, söz konusu nikâhın Hz. Peygamber (s.a.a) zamanında, onun bilgisi dahilinde uygulandığını ve bunu yasaklayanın Hz. Peygamber (s.a.a) değil, Halîfe Ömer'in bizzat kendisi olduğunu, bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Bunu Hz. Peygamber (s.a.a) uygulattığına ve ömrünün sonuna kadar yasaklamadığına göre; müt'a nikâhına –elbette hukûkî çerçevesi dâhilinde– “câiz” demekten başka seçeneğimiz kalmıyor.

1- Qâdî Vekî' (*Ahbâr'ul-Qudât*: II, 124) Imrân b. Husayn'dan çocukları kanalıyla rivâyet ediyor.

2- Saîd b. Mansûr (I, 219), İbn Ebî Şeybe (= es-Süyûtî, *ed-Dürr'ul-Mensûr*: II, 140; el-Emînî, VI, 211) ve Ebû Ca'fer et-Tahâvî (II, 146) **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor.

3- bk. et-Taftâzânî, *Şerh'ul-Meqâsîd*: V, 283; el-Ensârî, *el-Fevâtiḥ*: II, 227; el-Emînî, VI, 213; et-Tabâtabâî, IV, 298)

Allah'ın Rasûlü (s.a.a) hayattayken, bütün ezanlarda “Hayye alel-felâh”tan sonra iki kez “Hayye alâ hayr'il-amel” = “Haydin amelin en hayırlısına!” okunuyordu. Bu sözler II. Halife zamanında kaldırıldı! Ama İmâmîyye mektebine mensup biz Müslümanlar, ezanlarımızı halen o şekilde okuyoruz.

III. Sahâbe ve Tâbiin Uygulamaları

Aşağıda isimlerini bir bir sıralayacağımız sahâbî ve tâbiilerin, müt'a nikâhına cevaz verdiğini, hatta bazılarının bizatihi uyguladığını biliyoruz. İşte Ehl-i Sünnet'in en meşhur ve güvenilir kaynaklarından tespit edebildiğimiz kadarı ile, bu yaklaşımda olan sahâbî ve tâbiiler:

a) Sahâbîler:

1. Mü'minlerin Emîri Hz. Ali (a.s): Hz. Ali'nin müt'a nikâhına cevaz verenlerin en başında bulunduğu herkese âşikâr. Hz. İmam'ın şöyle buyurduğu sahih yollarla sâbit olmuştur:

“Ömer müt'ayı eğer yasak etmeseydi; pek az kişi¹ dışında, kimse zina etmezdi!”²

İtiraz: Ancak Hz. Ali (a.s) “Peygamber Efendimiz'in (s.a.a) Hayber'in fethedildiği günlerde müt'a nikâhını ve evcil eşeklerin etini yemeyi yasak ettiğini” rivâyet ediyor.³

1- Bazı rivâyetlerde "pek az kişi" anlamına gelen "**şefâ**" kelimesi yerine, "eşkiyâ tabiatlı" anlamına gelen "**şaqıy**" kelimesi kullanılıyor.

2- İbn Cerîr et-Taberî (V, 9) **Hakem b. Uteybe**'den sahih bir isnatla rivâyet ediyor. Lâkin Hakem Hz. Ali'ye yetişemediği için, hadis teknik açıdan "mürsel" sayılır. Mürsel hadisler ise, Hanefî, Mâlikî ve Han-belîlere göre hucet sayılır. (Ayr. bk. Abdürrezzâq, VII, 500; er-Râzî, X, 50; Ebû Hayyân, *el-Bahr*: III, 225; İbn Ebil-Hadîd, XII, 253, XX, 25; el-Emînî, VI, 206, 207, 239; et-Tabâtabâî, IV, 295)

Hadisin Şîa hadis kaynaklarında da geçtiğini önceden görmüştük.

3- Mâlik: nikâh, 41; Saîd b. Mansûr, I, 218; eş-Şâfiî, *el-Müsned*: s. 161, 254, 381; Ahmed: I, 79, 142; Buhârî: meğâzî, 40, zebâih, 28, hıyel, 4, nikâh, 32; Müslim: nikâh, 29-32, sayd, 22; Dârimî: nikâh, 16, edâhî, 21; Nesâî: nikâh, 71, sayd, 31; Tirmizî: nikâh, 28, et'ime, 6; İbn Mâce: nikâh, 44; et-Tahâvî, III, 25, IV, 204; el-Beyheqî, VII, 201-202

Bu durum yukarıdaki rivâyetle çelişmiyor mu?

Cevap: *Birincisi*, sözünü ettiğiniz bu rivâyet âlimlerin itirazına uğramıştır. Özellikle Süfyân es-Sevrî¹ başta olmak üzere bütün siyer uleması, müt'a nikâhının Hayber'de lehte ya da aleyhte, hiçbir şekilde gündeme gelmediğini; dolayısıyla rivâyette “hata” bulunduğunu belirtiyorlar.²

İbn'ül-Qayyim el-Cevziyye diyor ki:

“Sahih olan, müt'a'nın Mekke'nin fethinde haram kılınmış olduğudur... Zira o gün Hayber'de Müslüman kadınlar yoktu; yahudi kadınlar vardı. Ehl-i kitap olan kadınlarla evlilik ise henüz mübah kılınmamıştı. Bu mübahlık daha sonra, Mâide sûresiyle tahakkuk etti.”³

İkincisi, hadisin bazı rivâyetlerinde, konunun Hz. Ali ile İbn Abbâs arasında çıkan müt'a nikâhıyla ilgili tartışma üzerine gündeme geldiği görülüyor. Söz konusu rivâyete göre, Hz. İmam (a.s) onu müt'a nikâhuna cevaz verdiği için azarlıyor ve Hayber hadisini okuyor!⁴

Birazdan da göreceğimiz gibi, ömrünün sonuna kadar müt'a nikâhının cevazında “sebat ettiği” herkesçe bilinen, seçkin

1- el-Beyheqî, VII, 201-202; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 168-169

2- Ebû Avâne, *el-Müsned*: III, 30; İbn Abdilberr, X, 99; es-Süheyli, *er-Ravd'ul-Ünüf*: IV, 75; en-Nevevî, IX, 180-181; ez-Zeyle'i, *Nasb'ur-Râye*: III, 178-179; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: IV, 220; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, *Feth'ul-Bârî*: IX, 168-169; el-Qastalânî, *İrşâd'üs-Sârî*: VI, 299, VIII, 35; eş-Şevkânî, *Neyl'ül-Evtâr*: VII, 230; Davudoğlu, *Müslim Şerhi*: IX, 178, *Selâmet Yolları*: III, 270-271

3- *Zâd'ül-Meâd*: II, 183. ayr. bk. 183-184, IV, 6

4- Saîd b. Mansûr, I, 218; İbn Ebî Şeybe, III, 551; Ahmed: I, 79, 142; Buhârî: nikâh, 32, hıyel, 4; Müslim: nikâh, 29, 31, 32; Nesâî: nikâh, 71, sayd, 31; Tirmizî: nikâh, 28; et-Tahâvî, III, 25, IV, 204

sahâbî Abdullâh b. Abbâs'ın, İmam Ali'yi hiçe saydığı anlaşılıyor bu rivâyetten. Oysa bu hiç mümkün değil; çünkü, İbn Abbâs ile İmam Ali'yi (a.s) biraz olsun yakından tanıyanlar, onların birbirlerine ne kadar yakın olduklarını, İbn Abbâs'ın İmam Ali'ye ne kadar güvenip itimad ettiğini çok iyi bilirler. Böyle birisinin, İmam Ali'nin naklettiği bir hadise rağmen fetvasında direnmesi hiç mümkün mü acaba?! Üstelik şu söz de İbn Abbâs'a ait:

“Bir konuda Ali b. Ebî Tâlib'in fetvası güvenilir bir yolla bize ulaştığı takdirde, asla onun dışına çıkmayız!”¹

Üçüncüsü, “Hayber hadisi”nin bütün rivâyet yolları, meşhur **İbn Şihâb ez-Zührî**'de birleşiyor. ez-Zührî, her ne kadar Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin “gâyet siqa bir hadis hâfızı” diyerek, rivâyetlerine koşulsuz güvendikleri birisi olsa da; biz aynı kanaatte değiliz. Bizce o, sâbıkası büyük bir hadisçidir ve rivâyetlerine güvenmemiz mümkün değildir.²

1- Bu söz bizzat kendisinden **sahih isnatla** rivâyet ediliyor. bk. İbn Sa'd, *et-Tabağât*: II, 338; el-Belâzürî, *el-Ensâb*: II, 352; Qâdî Vakî', *Ahbâr'ul-Quât*: I, 89; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*: III, 40; İbn'ül-Esîr, *Üsd'ül-Ğâbe*: III, 288; ez-Zehabî, *Târih'ul-İslâm*: III, 638; İbn Hacer, II, 509, *et-Tehzîb*: IV, 203; es-Süyûtî, *Târih'ul-Hulefâ*: s. 133

2- İbn Şihâb ez-Zührî, Urve b. Zübeyr ile her fırsatta bir araya gelip İmam Ali'ye (a.s) sataşan ve ona olan düşmanlıklarını açığa vuran birisi! Bu konuda güvenilir yollarla gelen pekçok rivâyet var! (Örnek olarak bk. İbrâhîm es-Seqafî, *el-Ğârât*: s. 395; İbn Ebil-Hadîd, IV, 102) İmam Ali'yi ve Ehl-i Beyt'i sevmemenin, onlara düşman olmanın ne anlama geldiğini ise yukarıda gördünüz. (bk. sh. 45)

ez-Zührî, ayrıca, Abdülmelik b. Mervân gibi kan dökücü Emevî sultanlarının meclis arkadaşlarından! (İbn Sa'd, VII, 447. Aynı yerde o ünlü diktatörün hediye(!)lerine mazhar olduğu da kayıtlı.)

İbn Sa'd'ın Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bir senetle rivâyetine göre, birisi ez-Zührî'ye gelerek, dişleri altın tellerle bağlatmanın hükmünü sorar. O da “sakıncası yok” der. Bununla kalsa

Sadece Buhârî ile Müslim'de, tam yedi sahâbîden gelen rivâyetler, o gün yalnız evcil eşeklerin etinin yasak edildiğini ifade ediyor ve bu rivâyetlerin hiç birisinde “müt'a nikâhı”na yer verilmiyor.¹ Söz konusu sahâbîler şunlar:

1. Abdullâh b. Ömer
2. Câbir b. Abdillâh
3. Abdullâh b. Ebî Evfâ
4. Abdullâh b. Abbâs
5. Seleme b. Ekva'
6. Enes b. Mâlik
7. Berâ b. Âzib

sorun yok: ez-Zührî bu fetvayı verirken Abdülmelik b. Mervân'ın uygulamasını kaynak gösterir ve “Abdülmelik de dişlerini altın telle bağlatmıştı!” der. Bununla “Sakıncası yok; eğer olsaydı Abdülmelik yapmazdı!” demeye getirerek, kan dökücü bir zorbanın uygulamasını hucetmiş gibi gösterir. Sadece Iraklıların üzerine saldığı valisi Haccâc-ı Zâlim'in, bir çoğu Ehl-i Beyt taraftarı 100.000'i aşkın insanın kafasını sudan sebeplerle kesmesini onaylayan bir herifin uygulamasına dayanmak; değil bir mü'mine, insana yakışır mı?!

Öte yandan ez-Zührî, “**tedlis**” ile de ünlü birisi. (ez-Zehebî, IV, 40) Yani rivâyet ettiği hadisin başkalarınca güvenilir sayılabilmesi için senet ve metinde oynama yapabiliyor!!! ez-Zührî'nin hadislerin metin ve senetlerinde yaptığı oynamalara örnek görmek istiyorsanız; onun rivâyet ettiği hadislerde iyi bir gezintiye çıkmalısınız!

Yahyâ b. Maîn bile “**ez-Zührî, Ümeyye oğullarına çalışırdı!**” dedikten (bk. Hâkim, *el-Ma'rife*: s. 54; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: II, 424) sonra, onu kim siqa sayarsa saysın, bir kıymeti var mı?!

1- Buhârî: humus, 20, meğâzî, 40, zebâih, 27, 28; Müslim: sayd, 25, 26, 29, 32-34, 36, 37; et-Tahâvî, IV, 204-205

Bu yedi sahâbîden gelen rivâyetlerin hiçbirisinin senesinde, “İbn Şihâb ez-Zührî”nin adına rastlayamıyoruz. Anlaşılan, Hayber hadisindeki “müt’a nikâhı yasaklaması”; tamamen İbn Şihâb’ın katkisidir ve bunu özellikle İmam Ali’den gelen rivâyete sokuşturması da boşuna değildir!

Dahası, Emîr’ul-Mü’minîn Hz. Ali’ye izafe edilen bu rivâyet, sonuçta müt’anın o gün yasaklandığını belirtiyor. Müt’anın birkaç kez yasaklanıp ardından izin verildiğini, bize ters gelse de, Ehl-i Sünnet kabul ediyor. O zaman burada yine bir sorun yok. Eğer rivâyette “sonsuz dek” haram kılındığına dair bir kayıt olsaydı, o zaman bu itiraz yerinde olabilirdi.

Kısacası, bu itirazın anlamı yoktur ve İmam’a izafe edilen bu rivâyet tamamen ez-Zührî’nin beceremesidir. Buradan Hazreti İmam ile Abdullâh b. Abbâs’ın çekiştiğini ifade eden rivâyetin de asılsız olduğu anlaşılmaktadır.

2. Abdullâh b. Abbâs: İbn Abbâs, müt’a nikâhına cevaz veren sahâbenin en meşhur örneğidir ve bu yolda, bir ömür boyu sebat ettiği malumdur.¹ Hadislere, bilhassa kendisiyle Abdullâh b. Zübeyr arasında geçen meşhur tartışmayı konu eden rivâyetlere² baktığımızda, bunun böyle olduğu anlaşılır.

İbn Abbâs’ın müt’a âyetini nasıl okuyup anladığını daha önce görmüştük. Dolayısıyla onun müt’anın cevazına inandığı meşhurdur ve bütün öğrencileri kendisinin bu görüşte olduğunu bize nakletmişlerdir.³

1- bk. İbn Habîb, *el-Muhabber*: s. 289; İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 519; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 173; eş-Şevkânî, VII, 228; İbn Âşûr, *et-Tefsîr*: V, 11

2- Buhârî: nikâh, 32; Müslim: nikâh, 27. Ayrıca yukarıdaki Hz. Câbir kaynaklı, c şıklı rivâyete bakınız.

3- el-Cessâs, III, 95; İbn Rüşd, *el-Bidâye*: II, 48; eş-Şevkânî, VII, 228

İbn Abbâs'ın şu sözü hayli meşhurdur:

“Allah Ömer'e rahmet etsin; müt'a Allah'ın bu ümmete bahsettiği bir rahmet idi. Şayet o bunu yasaklamasaydı, pek az kişi dışında kimse zina etmezdi!”¹

Buna rağmen bazıları, “uyduruk” oldukları her halinden belli birtakım rivâyetlere dayanarak, onun “**bu meşhur fetvâsından daha sonra döndüğünü**” iddia edip duruyorlar! el-Cessâs, el-Merğînânî, el-Mavsılî ve İbn'ül-Qayyim el-Cevziyye bunlardan.² İşte o rivâyetlerden bazıları:

a) İbn Abbâs şöyle demiş: “Müt'a nikâhı İslâm'ın ilk devirlerinde vardı: Adam hiç tanıdığı olmayan bir yere gelir, bir kadınla o şehirde ikamet edeceği kadar evlenir; o kadın da adamın malına sahip çıkar, işlerini düzene koyardı. Sonunda Mü'minûn sûresinin 6. âyeti nâzil oldu. Artık bu iki yolun dışında kalan her tür cinsel ilişki haramdır.”³

Konuyla ilgili, çoklarının medet umduğu en meşhur rivâyet bu. *Birincisi*, rivâyet, dikkat edilirse İbn Abbâs'ın fetvâsından döndüğünü değil; tâ başından beri müt'anın haramlığına inandığını gösteriyor. Bu ise, yukarıdaki en meşhur rivâyetlere açıkça ters düşüyor.

1- Abdürrazzâq (VII, 497), İbn'ül-Münzir, et-Tahâvî (III, 26), İbn Şâhîn vb. **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor. Ayr. bk. el-Cessâs, III, 96; İbn Rüşd, II, 48; İbn'ül-Esîr, *en-Nihâye*: II, 249; el-Qurtubî, V, 130; es-Süyûtî, *et-Tefsîr*: II, 140; eş-Şevkânî, VII, 228; el-Emînî, VI, 206

2- el-Cessâs, II, 185, III, 95-98, 102; el-Merğînânî, *el-Hidâye*: III, 247; el-Mavsılî, *el-İhtiyâr*: III, 89; İbn'ül-Qayyim, II, 143, IV, 6

Konuyla ilgili söylentiler için bk. es-Serahsî, V, 152; en-Nevevî, IX, 181; İbn'ül-Hümâm, *Feth'ul-Qadîr*: III, 248-249; el-Aynî, XIV, 253; eş-Şevkânî, VII, 227, 228; Davudoğlu, VII, 235, 237, IX, 179

3- Tirmizî: nikâh, 29; el-Beyheqî, VII, 206; ez-Zeyle'î, III, 182

İkincisi, Medîne döneminde müt'a nikâhının Hz. Peygamber Efendimiz'in "bilgisi ve izni dâhilinde" uygulandığı kesindir ve bu hususta kimsenin en ufak kuşkusu yoktur. Rivâyette geçen âyet ise Mü'minûn sûresinin âyetidir ve bu sûrenin Mekke'de nâzil olduğunda tam bir ittifak var. Söyler misiniz; Medîne'deki bir uygulamayı, daha önce Mekke'de inen bir âyet nasıl kaldırıyor? Ya da Mekke'de haram kılınmış bir şeye Allah'ın Rasûlü (s.a.a) nasıl izin verebiliyor?

Rivâyet, hem Allah'ın Elçisi'ne (s.a.a) dönük katı bir "iftira" niteliği taşıyor, hem de İbn Abbâs gibi önde gelen bir şahsiyeti, büyük bir "cehalet" ve "şuursuzluk"la suçluyor!

Üçüncüsü, rivâyetin senedinde **Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezî** adlı bir râvî var. Mûsâ, hadiste bil-ittifak "son derece zayıf" ve "rivâyetlerine güvenilmeyen" birisi.¹ Bu nedenle, İbn Hacer rivâyetin isnâdı hakkında "zayıf" diyor.²

Durum böyleyken, insanın, öyle birine ait, hem Allah'ın Peygamberi'ni (s.a.a) hem de İbn Abbâs gibi büyük bir şahsiyeti itham eden bir rivâyeti, "hadis" diye kitabına koymaya bile utanması icap eder!

b) İbn Abbâs, "Müt'a âyetini **"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini dikkate alarak boşayın."** [Talâq: 1] âyeti neshetmiştir!" demiş!³

Bu rivâyet de öncekinden farksız! **Birincisi**, bu da onun meşhur fetvasından döndüğünü değil, eskiden beri haramlığına inandığını ifade ediyor. Bu ise mümkün değil.

1- ez-Zehebî, IV, 213; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 290; Yâqût el-Hamevî, *Mu'cem'ül-Büldân*: II, 25

2- İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 172, *ed-Dirâye*: II, 58

3- el-Cessâs (III, 95) rivâyet ediyor. Ayr. bk. er-Râzî, X, 49

İkincisi, her iki âyete, Allah aşkına dikkatlice bakın ve söyleyin: Bu iki âyet arasında nerede bir çelişki var ki, İbn Abbâs birinin ötekini neshettiğini söylesin?! Âyetin birisi “müt'a nikâhı”ndan bahsederken, öteki ise “boşama”dan ve boşama esnasında “iddeti dikkate almak”tan söz ediyor.

Kur'ân âyetleriyle böyle gelişi güzel oynamak ve aralarında çelişki görebilmek için, olsa olsa taassup dolu gözlerle bakmak gerekir! Ayrıca böyle bir iddia, İbn Abbâs gibi “Kur'ân Tercümânı” olarak bilinen bir şahsiyeti küçük düşürür!

Üçüncüsü, rivâyetin senedinde de epeyce sorun var: Rivâyetin [İbn Abbâs → Atâ el-Horasânî → oğlu Osman el-Horasânî ve İbn Cüreyc → Haccâc b. Ravh ...] kanalıyla geldiğini görüyoruz. 1. **Atâ el-Horasânî**, kuşkusuz siqa bir râvî. Ancak İbn Abbâs'a yetişememiş birisi. Bu yüzden de senette, ikisinin arasında kopukluk var.¹ 2. **Osman**, Yahyâ b. Ma'in, Müslim, Nesâî, İbn Huzeyme, ed-Dâraqutnî ve el-Cüzcânî dâhil; çoğu hadisçilerin “zayıf” dediği bir râvî.² İbn Cüreyc ise, az sonra göreceğimiz gibi siqa birisi. Lâkin, onun Atâ el-Horasânî'den yaptığı rivâyetleri Yahyâ b. Saîd el-Qattân zayıf saymakta.³ 3. **Haccâc b. Ravh** ise, ittifakla makbul biri değil!⁴

Dolayısıyla senet bakımından berbat bir rivâyet!

Dördüncüsü, deminki İbn Cüreyc, müt'a nikâhına cevaz vermek ve üstelik bunu uygulamakla ünlenmiş, Mekke'nin ünlü fakih ve muhaddislerinden. Böyle bir rivâyetin senedinde onun gibi birisinin adının geçmesi, çok tuhaf doğrusu!

1- İbn Sa'd, VII, 369; ez-Zehebî, III, 73-75; es-Süyûtî, *el-İs'âf*: s. 29

2- ez-Zehebî, III, 48; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 15

3- Tirmizî, *el-İlâl*: s. 753

4- ez-Zehebî, I, 462

Kısacası, el-Cessâs gibi birisi böylesine uydurma rivâyete yer verip ona dayanmakla, cidden ayıp etmiştir!

c) İbn Abbâs'ın, müt'a nikâhıyla alâkalı meşhur fetvâsından döndüğünü gösteren daha başka rivâyetler de var. Ama hiç birisinin doğru düzgün senedi bile yok!¹ Dolayısıyla bunlara dayanıp güvenmek de imkânsız!

Buradan, İbn Abbâs'ın müt'a nikâhıyla ilgili meşhur fetvasından döndüğü yolundaki iddiaların tamamen asılsız olduğunu görüyoruz. O yüzden İbn Abdilberr:

“İbn Abbâs, müt'a nikâhının cevâzına ve helâllğine kâil olmuştur; bu hususta kendisinden gelen rivâyetlerde hiçbir ihtilaf yok.”²

diyor. İbn Battâl'ın ifadesi de aynen şöyle:

“Mekke ve Yemen ulemâsı, İbn Abbâs'tan müt'anın cevâzını rivâyet ediyorlar. Bundan döndüğü ise zayıf senetlerle rivâyet olunuyor. Oysa onun müt'aya cevaz verdiği ifade eden rivâyetler daha sahihtir.”³

3. Abdullâh b. Mes'ûd: Müt'a âyetini okuyuşu ve Mâide sûresinin 87. âyetiyle alâkalı rivâyeti, onun da bu nikâha cevaz verdiğini açıkça ifade ediyor.⁴

1- Bu sahte rivâyetler için bk. el-Cessâs, II, 185, III, 95; es-Serahsî, V, 152; er-Râzî, X, 49; İbn'ül-Hümmam, III, 249; eş-Şevkânî, VII, 227

2- İbn Abdilberr, X, 111; el-Aynî, XIV, 254; Davudoğlu, VII, 226

3- İbn Battâl, *Şerhu Sahîh'ül-Buhârî*: VII, 225. ayr. bk. İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 173; eş-Şevkânî, VII, 228

4- bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 519; İbn'ül-Qayyim, II, 184, IV, 6; en-Nevevi, IX, 182; el-Aynî, XV, 131, XVI, 261; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 174, *el-İsâbe*: II, 63; el-Qastalânî, VII, 86, VIII, 10; İbn Ebil-Hadîd, XII, 254; eş-Şevkânî, VII, 228

4. Câbir b. Abdillâh el-Ensârî: Hz. Câbir'in müt'a nikâhına cevaz verdiği konusunda, yukarıda yeterince rivâyet geçti.¹

“Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ile Halife Ebûbekr devirlerinde, Halife Ömer döneminin de ilk yıllarında yaptık!” demesine bakılırsa, onu bizzat uygulamış olduğu da söylenebilir.

5. Ebû Saîd el-Hudrî: Hadisi yukarıda geçti.²

6. Seleme b. Ekva': Hadisi yukarıda geçti.

7. Sa'd b. Ebî Vaqqâs: Hadisi yukarıda geçti.

8. Imrân b. Husayn: Hadisi yukarıda geçti.³

9. Semîr : Hadisi daha önce geçti.

10. Übey b. Ka'b: İlgili âyeti okuyuş tarzından belli.⁴

11. Muâviye b. Ebî Süfyân: Muâviye de müt'aya cevaz veren ve üstelik bizzat uygulayanlardan! Kaynaklar⁵, onun Tâifli bir kadınla müt'a yaptığını açıkça kaydediyor.

1- Ayr. bk. İbn Habîb, 289; İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 519; İbn Ebil-Hadîd, XII, 254; İbn Qudâme, VII, 571; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 63, *el-Feth*: IX, 174; eş-Şevkânî, VII, 228

2- Ayr. bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 519; İbn Abdilberr, X, 112; İbn Ebil-Hadîd, XII, 254; İbn Qudâme, VII, 571; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 174; eş-Şevkânî, VII, 228

3- Ayr. bk. İbn Habîb, 289; Qâdî Vekî', II, 124; Fahr er-Râzî, X, 49, 52; el-Qurtubî, V, 133; İbn Âşûr, *et-Tefsîr*: V, 11; el-Emînî, VI, 208

4- Ayr. bk. et-Taberî, V, 9; eş-Şevkânî, VII, 231; el-Emînî, VI, 229

5- Abdürrazzâq (*el-Musannef*: VII, 496-497, 499) ile İbn Şâhîn **gâyet sahih bir isnatla** rivâyet ediyor.

Ayr. bk. İbn Hazm, IX, 519; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 174; el-Ğumârî, *el-İbtihâc*: s. 205; Vehbe Zühaylî, IX, 54

12. Amr b. Hureys: Onun da müt'a nikâhına cevaz verip uyguladığı herkesçe biliniyor.¹

13. Seleme b. Ümeyye b. Halef: Müt'a nikâhı yaptığı için Halîfe Ömer'in tehditlerine maruz kalan ve ömrünün sonuna kadar bu görüşünde ısrar eden sahâbeden birisi.²

14. Ma'bed b. Ümeyye b. Halef: Deminki Seleme b. Ümeyye ile kardeşdir. Bu da tıpkı kardeşi gibi.³

15. Rabîa b. Ümeyye b. Halef: Seleme ile Ma'bed'in kardeşleridir. Bu da diğer iki kardeşi gibi.⁴

16. Esmâ bt. Ebîbekr: Konuyla ilgili hadisi ve fetvâsı "Sünnetten Deliller" başlığı altında geçmişti.⁵ Üstelik Abdullâh b.

1- Abdürrazzâq'ın (VII, 499-500) **gâyet sahih bir isnatla** rivâyetine göre; Amr Kûfe'ye geldiğinde bir kadınla müt'a yapmış; o da bundan hamile kalmış. (bk. İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 172; el-Emînî, VI, 206-207, 221) Yukarıda geçen Hz. Câbir'in hadisine göre; Halîfe Ömer bu olaydan haberdar olması üzerine müt'ayı derhal yasaklamış! (Ayr. bk. İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 172; eş-Şevkânî, VII, 228)

2- Abdürrazzâq, VII, 498; İbn Hazm, IX, 519; İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 63, *el-Feth*: IX, 174; eş-Şevkânî, VII, 228 = **İsnâdı gâyet sahih**.

3- Abdürrazzâq, VII, 499; İbn Hazm, IX, 519; İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 63, *el-Feth*: IX, 174

4- **Gâyet sahih isnatla** gelen rivâyete göre; Rabîa b. Ümeyye'nin müt'a yaptığını haber alan Halîfe Ömer: "Bu konuda (yasak koymada) biraz erken davranmış olaydım, (seni) muhakkak recmederdim!" demiş. (bk. Mâlik: nikâh, 42; eş-Şâfiî, *el-Müsned*: s. 225, *el-Ümm*: VII, 249; Abdürrazzâq, VII, 503; el-Beyheqî, *es-Sünen*: VII, 206; İbn Hacer, *el-İsâbe*: I, 531, II, 63; eş-Şevkânî, VII, 228)

Rabîa, Ömer b. Hattâb'ın kendisine yönelik bir uygulaması sonucu, sonradan Hıristiyan olmuş bir sahâbidir. bk. Nesâî: eşribe, 47; İbn Hacer, *el-İsâbe*: I, 530-531

5- Ayr. bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 519; İbn Ebil-Hadîd, XX, 130; eş-Şevkânî, VII, 228; et-Tabâtabâî, IV, 299; Vehbe Zühaylî, IX, 54

Zübeyr'in, Zübeyr ile Esmâ'nın müt'a nikâhı ile evliliği sonucunu doğduğu; dolayısıyla müt'a çocuğu olduğu rivâyet ediliyor.¹ Ki doğrudur. Çünkü Esmâ bt. Ebîbekr'in bizzat kendisi, Allah'ın Rasûlü (s.a.a) zamanında müt'a nikâhı yaptıklarını söylüyor.²

b) Tâbiîler:

1. Saîd b. Cübeyr³: Müt'a nikâhıyla alâkalı âyeti nasıl okuduğuna daha önceden değinmiştik. Kendisi müt'a nikâhına cevaz verenlerin en meşhurlarından.⁴

2. Tâvûs b. Keysân⁵: Müt'a nikâhına cevaz veren tâbiînin en meşhurlarından.⁶

1- Râğîb el-İsfahânî, *el-Muhâdarât*: II, 234; İbn Abdirabbih, *el-Iqd'ül-Ferîd*: II, 139; el-Emînî, VI, 208-209; et-Tabâtabâî, IV, 299

2- et-Tayâlisî, *el-Müsned*: s. 227; en-Nesâî, *el-Kübrâ*: III, 326

3- Kûfe'nin önde gelen müctehidlerinden. Hadis rivâyetinde de gâyet şıqa bir Kütüb-ü sitte râvîsi. H.95'te Zâlim Haccâc'ın zulmü sonucu şehid düştü.

(bk. İbn Sa'd, VI, 256-267; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 284; el-Aynî, I, 79; es-Süyûtî, *el-İs'âf*: s. 16; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*: I, 449)

4- Abdürrazzâq (VII, 496) **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor. bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 520; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: X, 111, 114-115; İbn Ebil-Hadîd, XII, 254; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, IX, 174; eş-Şevkânî, VII, 228; Davudoğlu, VII, 226; Vehbe Zühaylî, IX, 54

5- Yemen'in ünlü fıkıh ve hadis âlimlerinden. Kütüb-ü sitte'nin sıqalığı tartışmasız bir râvîsi. H.106'da Mekke'de vefat etti.

(bk. İbn Sa'd, V, 537-542; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 359; es-Süyûtî, *el-İs'âf*: s. 20; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*: I, 460)

6- Abdürrazzâq **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor. bk. İbn Hazm, IX, 520; İbn Abdilberr, X, 111; İbn Qudâme, VII, 571; İbn Hacer, IX, 174; el-Aynî, XIV, 254; eş-Şevkânî, VII, 228; Vehbe Zühaylî, IX, 54

3. **Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye**¹: Atâ b. Ebî Rabâh "Müt'a yaptığını duyduğum ilk şahsiyet Safvân b. Ya'lâ'dır." diyor.²

4. **Atâ b. Ebî Rabâh**³: Tıpkı yukarıdakiler gibi.⁴

5. **İbn Cüreyc**⁵: Müt'a nikâhına cevaz verdiği ve bu konuda yeterince ünlendiği herkes tarafından biliniyor. 70 kadar kadın ile müt'a yaptığını da hemen herkes itiraf ediyor.⁶

6. **Mücâhid b. Cebr**⁷: Müt'a âyetiyle ilgili yorumu yukarıda geçmişti.

1- Mekkeli tâbiînin meşhurlarındandır. Buhârî ile Müslim dahil pekçok hadisçinin itimadına mazhar olmuş siqa bir râvî. (İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 204, III, 685, *et-Taqrîb*: I, 352; el-Aynî, VII, 419)

2- Abdürrezzâq (VII, 496) ile İbn Şâhîn **gâyet sahih ve sağlam bir isnatla** rivâyet ediyor. bk. el-Ğumârî, *el-İbtihâc*: s. 205

Rivâyet, Muaviye'nin müt'a yaptığina dair rivâyetle iç içedir.

3- Mekke'nin meşhur hadis ve fıkıh âlimlerinden. Siqa olduğunda hiç kimsenin kuşkusu yok. H. 115'te vefat etti. (bk. İbn Sa'd, V, 467-470; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 25; el-Aynî, II, 79; Bilmen, I, 338)

4- Abdürrezzâq (VII, 497) **sahih bir isnatla** rivâyet ediyor. bk. İbn Hazm, IX, 520; İbn Abdilberr, X, 111; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 174; eş-Şevkânî, VII, 228; Davudoğlu, VII, 226; Vehbe Zühaylî, IX, 54

5- Abdülmelik b. Abdilazîz b. Cüreyc. Mekke'nin en ünlü hadis, fıkıh ve tefsircilerinden. Siqa olduğunda tam bir ittifak var. H. 150'de vefat etti. (İbn Sa'd, V, 491-492; ez-Zehabî, II, 659; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 482; el-Aynî, III, 157; Bilmen, I, 403)

6- ez-Zehabî, II, 659; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: I, 427, II, 478; el-Ay-nî, XIV, 253; İbn Hacer, IX, 173; el-Adevî, *Hâşiye alâ Muhtasar'il-Halîl*: VIII, 77
Konuyla ilgili bir rivâyet için bk. el-Küleynî, *el-Kâfî*: V, 451

7- Mekke'nin ünlü hadis, fıkıh ve tefsir âlimlerinden. Siqa olduğunda ittifak var. H. 102-104'te vefat etti. (İbn Sa'd, V, 466-467; ez-Zehabî, III, 439; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 237; el-Aynî, I, 131, 435; Bilmen, I, 430)

Bazı kaynaklar¹, müt'a'ya cevaz veren tâbîîn arasında, onun adını da zikrediyor.

7. Hâlid b. Muhâcir b. Hâlid²: Hâlid'in müt'a nikâhının cevazına dair fetvalar verdiği sahih yoldan rivâyet ediliyor.³

8. İsmâil es-Süddî el-Kebîr⁴: Müt'a âyetini okuyuş tarzından onun da bu nikâha cevaz verdiği anlaşılıyor.

9. Mekke ve Yemen Fukahâsı: Mâlikîlerin en güçlü hadis ve fıkıh ulemâsından olan İbn Abdilberr ile İbn Rüşd diyor ki:

“İbn Abbâs'ın Mekke ve Yemen'de bulunan bütün öğrencileri, müt'a nikâhının cevâzına inanıyordu.”⁵

Demek ki Mekke ve Yemen'de müt'aya cevaz veren ve biz-zat uygulayan hadis ve fıkıh âlimlerinin sayısı belirsiz! Şamlı Abdurrahmân el-Evzâ'î'nin şu serzenişine bakılırsa, bu fetva tüm Hicâz bölgesini kuşatmış durumda:

“Hicâz ulemâsına ait şu beş görüşün terki gerekir!

1- ...

2- ...

1- İbn Ebil-Hadîd, XII, 254; et-Tabâtabâi, IV, 299

2- Meşhur komutan sahâbî Hâlid b. Velîd'in torunlarından. Müslim'in siqa râvîlerinden. (bk. Müslim: nikâh, 27; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 216)

3- bk. Müslim: nikâh, 27

4- İsmâil b. Abdurrahmân es-Süddî. Kûfe'nin meşhur hadis ve tefsir âlimlerinden. Müslim ve diğer sünen sâhiplerinin itimad ettiği siqa ve sadûq birisi. H.127'de vefat etti. (Tirmizî: menâqıb, 21; ez-Zehebî, I, 236-237; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 83; Şerafuddîn, *el-Murâcaât*: 82)

5- İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*: V, 506; İbn Hacer, IX, 173-174; İbn Rüşd, II, 48; el-Qurtubî, V, 133; eş-Şevkânî, VII, 229. Mekke / Hicaz fukahâsı için bk. İbn Hazm, IX, 520; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: IV, 220

3- Kadınlarla müt'a nikâhının cevâzı

4- ...

5-"¹

İtiraz: Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin bütün bunlara tek bir itirazı var: "Bu sahâbî ve tâbîiler, müt'anın sonradan nesh edilip tamamen kaldırıldığını belki duymamışlardır!"²

Cevap: Kardeşlerimizin, yukarıdaki onlarca sahâbî ve tâbîinin fetva ve uygulamalarına, onların rivâyet ettiği hadislere en büyük itirazları bu! Onlara böylesine "yavan" bir itirazla karşı çıkmak "inat ve taassup" değil de ne?!

Abdulâh b. Abbâs'ın, Zübeyr'in iki oğlu Abdullâh ve Urve ile tartışmalarını ve bu tartışmaları haber alan Hz. Câbir ile Esmâ bt. Ebîbekr'in verdiği cevapları...³ bir kez daha gözden geçirin. Ve söyleyin:

Allah aşkına, bütün bu olaylar ne zaman olmuş, farkında mısınız? Abdullâh b. Zübeyr'in Mekke ve Medîne dahil, o günkü İslâm coğrafyasının büyük bir bölümüne hakim olup halifeliğini ilan ettiği günlerde, yani Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) vefatından en az yarım asır sonra değil mi? Abdullâh b. Abbâs gibi, Câbir b. Abdillâh gibi en önde gelen sahâbîler; İslâm'ın doğduğu Mekke ve Medîne şehirlerinde yarım asır boyunca yaşayacaklar da, varsayılan neshten haberdar olmayacaklar; öyle mi?! Lütfen söyleyin; bu aklen mümkün olabilir mi?

1- Hâkim, *Ma'rifetü Ullûm'il-Hadîs*: s. 65; el-Beyheqî, *es-Sünen*: X, 211; ez-Zerkeşî, *el-Bahr'ul-Muhît*: IV, 603; eş-Şevkânî, VII, 228. Ayr. bk. İbn Abdilberr, *et-Temhîd*: X, 115

2- bk. en-Nevevî, IX, 182, 183, 186; Davudoğlu, VII, 223, 226

3- bk. sh. 42, 43-44 (Verilen dipnotlarla birlikte bakınız.)

Söz konusu rivâyetler, bilhassa İbn Abbâs ile Esmâ'nın gözlerinin kapandığı günlerde, yani ömürlerinin sonlarına doğru buna fetva verdiklerini sarahatle ifade ediyorlar.

Diğer yandan, bu nikâha cevaz veren tâbiûn fukahâsına da bir bakın. Çoğunluğu Mekke ve Medîne'de yaşamışlar ve en erken öleni, hicretten en az bir yüzyıl sonra ölmüş. Bu insanlar da mı, hem de İslam coğrafyasının kalbinde yaşadıkları halde, var sayılan neshten haberdar olamayacaklar?! Yapmayın Allah aşkına...

Bu nikâha şiddetle karşı koyanlardan eş-Şevkânî bile, büyük bir bunalım ve çaresizlik içinde; bakın ne diyor:

“Müt'anın Sebra hadisiyle ebediyen haram kılınmış olmasına, Câbir'in “Hz. Peygamber, Ebûbekr ve Ömer zamanında müt'a yaptıklarına” dair rivâyeti ters düşmekte. Zira Peygamberimizden sadır olan “ebedî tahrîm”den bir grup sahâbînin haberdar olmaması çok uzak bir ihtimal! “Kendilerine müt'anın neshedildiği haberi ulaşmamıştır” iddiası, her ne kadar bir “zorlama” ise de, ebedî haramlığı açıkça ifade eden Sebra hadisi, bizi bu zorlama iddiayı kabule mecbur ediyor! Her hâl ü kârda bizler, Şâri'den bize ulaşan hükümlerle amel etmek zorundayız!!!”¹

Görüyorsunuz! eş-Şevkânî önce insafa geliyor; akıl ve mantık çerçevesinde düşünüyor. Ancak bir de bakıyor ki, o güne kadar duyduklarıyla çelişecek; hemen toparlanıyor ve bütün bu târihî gerçekleri gözünü bile kırpmadan inkar edebiliyor! Taassup işte böyledir; gözü kör, kulağı sağır eder!

eş-Şevkânî'nin medet umduğu “Sebra hadisini” ise, ileride ele alacak ve bütün iç yüzünü ortaya koyacağız.

1- Özetle alınmıştır. bk. eş-Şevkânî, VII, 230

IV. İstishâb Delili

Varlığı kesin olarak bilinen bir şeyin, yok olup olmadığı konusunda şüphelenildiğinde; o şeyin varlığının devam ettiğine hükmedilir. Bunun usûl ilmindeki karşılığı “İstishâb”tır ve hukukta yaygınca kullanılan en köklü prensiplerden birisidir. “Yakîn şek ile zâil olmaz”¹, “Berâet-i zimmet asıldır.”², “Bir zamanda sabit olan şeyin, aksine delil olmadıkça bekâsına hükmolunur.”³, “Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır.”⁴ vs. kural ve kâideler; hep bu “İstishâb” prensibinin değişik ifadeleridir. Basit bir örnek vermek gerekirse; Bir kimse abdest aldığını kesin olarak bilse, ancak sonradan bozup bozmadığında şüpheye düşse; abdestli sayılır, şüphesine itibar edilmez. Abdesti bozduğunu kesin olarak hatırlarsa; ancak o zaman bozulur abdesti.

Bu anlamda “İstishâb”, bütün İslâm ulemâsının ortak kabûlüyle “hucet”tir, hukukta delil olarak kullanılır.⁵

-
- 1- İbn Nüceym, *el-Eşbâh ven-Nezâir*: s. 27; Celâl es-Süyûtî, *el-Eşbâh ven-Nezâir*: s. 53-55; es-Serahsî, I, 50; el-Kâsânî, II, 80, 188; el-Hâdimî, *el-Mecâmî*: s. 314; Cevdet Paşa, *Mecelle*: mad. 4
 - 2- el-Kâsânî, VII, 323; İbn Nüceym, 29; es-Süyûtî, 53; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*: IV, 2446
 - 3- el-Hâdimî, 330; Cevdet Paşa, *Mecelle*: mad. 10
 - 4- İbn Nüceym, 28; el-Hâdimî, 311; en-Nevevî, IV, 49; Cevdet Paşa, *Mecelle*: mad. 5
 - 5- bk. Ebul-Huseyn el-Basrî, *el-Mu'temed*: II, 325 vd.; Ebul-Velid el-Bâcî, *el-İhkâm*: s. 613 vd.; el-Ğazzâlî, *el-Müstasfâ*: I, 217 vd.; es-Serahsî, *el-Uşûl*: II, 223 vd.; Sadruşşerîa, II, 608 vd.; el-Âmidî, *el-İhkâm*: IV, 367; İbn'ül-Hâcib, *el-Muhtasar*: II, 284; Qâdî el-Beydâvî, *el-Minhâc*: III, 123 vd.; İbn Qudâme, *er-Ravda*: I, 389 vd.; İbn Hazm, *el-İhkâm*: V, 3 vd.; İbn'ül-Qayyim, *l'âm'ül-Muvaqqi'in*: I, 339 vd.; İbn'ül-Hümâm, III, 290; Molla Husrev, 264; İbn Abdışşekûr, *el-Müsellem*: II, 359; Mustafa Deyb Boğa, *Eser'ul-Edillet'il-Muhtelefi fihâ*: s. 185-238

Müt'a nikâhının cevazının “İstishâb” deliliyle ispatı şu şekildedir: Bilindiği gibi, İslâm'ın Medîne döneminde bu nikâhın Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) izni ve bilgisi dahilinde “caiz” olup uygulandığı kesin. Bunda hiç kimsenin en ufak bir kuşkusu yok! Bunun neshedilip ortadan kaldırılıp kaldırılmadığı ise kesin değil; üzerinde derin kuşkular var. Bir zamanlar câiz olup uygulandığı kesin olarak bilinen bir nikâhın “haramlığına hükmetmek” için, neshedildiğinin kesin olarak sâbit olması lâzım. Bu da sâbit değil! Dolayısıyla müt'a nikâhının cevââzı, hukûken şimdi de devam eder.¹

V. Aklî – Sosyolojik Deliller

Müt'a nikâhının cevâzı, sadece kitap ve sünnet ile sabit bir hüküm değil! Bunun yanı sıra aklî ve sosyolojik birtakım deliller / sebepler de söz konusu nikâhın meşrû olduğunu ortaya koyuyor. Şöyle ki:

1. Bilindiği gibi, Allah insanı bir erkek ve bir dişiden yaratmıştır. Bu yaratılanlar da, erkek ya da dişi olmaları hasebiyle, “cinsel arzu ve istek” denen şehevî bir olguya sahiptir. Erkek ile dişide bulunan bu duygu tamamen fitrîdir; yaratılıştan gelir. Yüce yaratıcı bunu böyle dilemiştir.

Doğuştan gelen bu duygu, şöyle ya da böyle, mutlaka karşılanacaktır. Aksi halde yaratılışa ters bir tutum içine girilir! Bu ihtiyacın, bir kadınla “bir ömür boyu” bir arada kalarak giderilmesi gibi, aklî bir zorunluluk yoktur. İnsan bu ihtiyacını dilediği şekilde; ister bir ömür boyu, isterse süreli yapacağı bir evlilikle pekâlâ karşılayabilir. Yeter ki bunun bir düzenlemesi, bir kuralı olsun ve soyda karışım olmasın.

1- Bu delile, bazı Ehl-i Sünnet âlimleri de –İmâmiyye adına– yer veriyor. bk. el-Cessâs, III, 103; es-Serahsî, V, 152; er-Râzî, X, 52

2. Bir kişi dâimî nikâhla evlenip çoluk çocuk sahibi olmak istemeyebilir. İnsanlardan böylesi çoktur. Süreli nikâhın kapısını tamamen kapattığınız zaman, bu adam ya zinaya sürüklenecek, ya da süreyi içinde saklı tutup evlenecek; sonra da eşini boşayacaktır. Bu durumda o kadına, varsa çocuklarına yazık olmaz mı? Halbuki baştan karşılıklı rıza ile, hukuk dairelerinde süreli evliliklerine izin verilse, bu iki sakıncadan hiç birisi yaşanmayacak.

3. Genç bir delikanlı, genç yaşta dâimî nikâhla evlenip de eve bağımlı kalmak ve hemen çoluk çocuğa karışmak istemeyebilir. Bu gencin fitrî cinsel duyguları da bastırıyorsa, onu “oruç tut”la avutamazsınız. Bu gencin önünü iki yoldan birine açacaksınız: Geçici evlilik ya da gayr-ı meşrû, başıboş cinsel ilişki, yani zina!

4. Uzun bir zaman, bazen yıllarca evinden, eşinden ayrı kalmak zorunda kalan bir kişi düşünün: Bu insan, ya ikinci bir dâimî evlilik yapacak, ya da evlilik dışı cinsel ilişkide bulunacak, zinaya düşecek! Ekonomik şartlar ya da ikinci bir dâimî evliliğin sorumlulukları kendine ağır geliyorsa ne yapacak? Bu adamın zinaya düşmesine göz mü yumulacak?

5. Kadınların erkeklere oranla çok daha fazla olduğu bir nüfus dağılımı düşünün: Bu durumda çözümünüz nedir?! Şayet bu kadınların da cinsel arzu ve ihtiyaçlarının olduğunu inkar etmiyorsanız; ya onları ömür boyu “kuma”lığa mahkum edeceksiniz, ya başıboş bir cinsel bataklığa iteceksiniz, ya da kendisine cinsel duygularını bastırması için tavsiye ve telkinlerde bulunacaksınız! Allah aşkına; bunlardan hangisi gerçek çözüm?

6. Kadın tarafından kaynaklanan birtakım sebeplerle çocukları olmayan bir baba, çocuk sahibi olmak istiyor ama ikinci bir dâimî evliliği kaldıramıyorsa ve böyle bir evliliğin kendi-

sine ailevi birtakım ek sorunlar yaratacağından korkuyorsa; böyle birisi için müt'a nikâhından daha güzel bir çözümünüz var mı?

Bu aklî ve sosyal sebepleri / gerekçeleri, daha da çoğaltabiliriz. Bütün bunları bir tarafa iter, erkek ve dışideki fitrî duyguları görmezden gelirsiniz; gençliği iki toplumsal bataklıktan birine mahkum edersiniz: Bunlardan birisi cinselliği tüümüyle ortadan kaldırmayı amaçlayan geçici bir "ruhbanlık", diğeri ise "cinsel komünizm", yani genelevlerdir.¹

Genel olarak Sünnî memleketlerde, hemen her şehre kurulan genelevlerin, gençlerle dolup taşmasını nasıl izah edersiniz?! Bu gençlerin içinde İslâmî kaygısı olmayanlar elbette az değil; ama gerçekten hepsi mi öyle? Hepsi mi kâfir ve imansız? Çoğu Müslüman evlâdı olan bu gençlerin o batağa düşmelerinin sebebi nedir? Mü'minlerin Emîri İmam Ali (a.s) ve onun has arkadaş ve öğrencilerinden olan Abdullâh b. Abbâs, ne kadar da doğru söylemişler:

"Şayet Ömer müt'ayı yasaklamasaydı; pek az kişi dışında kimse zina etmezdi!"

1- Şimdilerde, çoğu "elbette Müslümanım!" diyen pek çok gencin, neden genelevlere mübtelâ olduğunu varın sizler düşünün!..

III. BÖLÜM

“HARAMDIR” DİYENLERİN DELİLLERİ

A. “HARAMDIR” DİYENLER

“Müt’a” nikâhına “haram” diyenlerin başında, hiç kuşkusuz Ehl-i Sünnet var. Mektebin tamamı¹ bu görüşte. Bunun yanı sıra, Mu’tezile ile Ehl-i Sünnet’e yakınlığıyla bilinen Zeydiyye de aynı tarafta yer alıyor.

B. DELİLLERİ

Müt’a nikâhına “haramdır” diyenlerin, elbette bu iddialarını dayandırdıkları birtakım delilleri var. İşte onların delilleri:

I. Kitaptan Delil

Onlar bu konuda, yalnızca Mü’minûn sûresinde peş peşe gelen şu âyetlere dayanıyorlar:

1- Hanefiler, Mâlikîler, Şâfiîler, Zâhirîler ve Hanbelîler’in bu kanaatte olduklarında kuşku yok. Gerçi Şemsül’eimme es-Serahsî (V, 152), Fahrüddîn Qâdîhân (*el-Fetâvâ*: I, 326), el-Merğînânî (III, 247) gibi bazı Hanefiler, İmam Mâlik’e “müt’a nikâhının cevâzını” isnat etmişlerse de; bu doğru değildir. Bu isnâdın hatalı olduğunu; İbn Daqîq el-Iyd (*İhkâm’ül-Ahkâm*: s. 395; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 173; eş-Şevkânî, VII, 228; Şemsülhaqq, *Avn’ül-Ma’bûd*: VI, 84), İbn’ül-Hümâm (III, 247), İbn Nüceym el-Mısri (*el-Bahr*: III, 115) ve İbn Âbidîn (*Redd’ül-Muhtâr*: III, 51) de belirtiyor.

“O mü'minler ırz ve namuslarını korurlar. □ Sadece zevce-leri ve sahip oldukları cariyeler müstesnâ. Onlar bundan (ırz ve namuslarını eşlerine ve cariyelerine açmakla) kınanmış da olmazlar. □ Kim bunun dışında başka arayışlara girerse, işte böyleleri âdî / haddi aşmış kimselerdir.” [Mü'minûn Sûresi: âyetler, 5-7]

Âyetlerde, (yukarısıyla birlikte düşünüldüğünde) felâha erecek gerçek mü'minler için, ırz ve namuslarını, cinsel arzu ve isteklerini sadece iki sınıfa açabilecekleri, yalnız onlarla cinsel ilişkiye girebilecekleri belirtiliyor: **a.** Zevce-leri, **b.** Cârîye-leri. Bu iki yolun dışında kalan cinsel ilişkiler haram kınıyor; yapanlar kınanıyor ve “âdî” oldukları söyleniyor. Âyetler bu konuda yeterince açık.

Müt'a nikâhıyla evlilik ve cinsel ilişki, bu iki yolun dışında kalıyor. Çünkü müt'a nikâhıyla evlenen bir kadın, kocasına “cârîye” olmadığı gibi, bu nikâhta miras, talâk (boşama), nese ve iddet hükümleri bulunmadığı için; onun “zevcesi” de sayılmaz! Dolayısıyla müt'a nikâhı, bu âyetlerle haram kınılmış demektir.¹

Cevap: Âyetlerin cinsel ilişki için iki yoldan başkasını yasakladığı; bu iki yoldan birisinin de “zevce = eş” olduğu zaten açıktır ve buna diyecek yoktur! Ancak, müt'a nikâhıyla

1- Bu âyetleri, müt'a nikâhının “haramlığına” delil gösterenler, galiba “Re'y Ekolü”nden olmaları hasebiyle, özellikle Hanefilerdir. el-Cessâs (III, 97, 98), es-Serahsî (V, 152), el-Kâsânî (II, 272-273) ve el-Mavsılî (III, 89) bunların başında yer alıyor. eş-Şâfiî (*İhtilâf'ul-Hadîs*: s. 534), Basra kadısı Yahyâ b. Eksem (el-Halebî, *es-Sîra*: III, 53) ve Fahrüddîn er-Râzî (X, 50, XXIII, 80) de bunlara katılmış, bir rivâyet ile Hz. Âişe de bu halkaya dahil edilmiş! (bk. el-Beyheqî, VII, 206-207; Hâkim, II, 305, 393 = Hâkim rivâyetin ardından “Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahihtir.” diyor!)

Ayr. bk. Elmalılı, V, 3429; Vehbe Zühaylî, IX, 57

evlenen bir kadının kocasına “zevce olmadığı” iddiası ise, kup kuru bir iddiadır; bu iddianın kayda değer hiçbir delili yoktur. Bunun yegâne dayanağı “önyargı”dır. Biz, “müt’a” nikâhıyla evlenen bir kadının da kocasına “zevce” olduğunu söylüyoruz. Dolayısıyla bu âyetlerin konumuzla hiçbir ilgi ve alâkası yok. *Bu bir.*

İkincisi, “müt’a nikâhında normal nikâha özgü miras, talâk (boşama) vb. hükümlerin bulunmadığı” tezi, kısmen demagoji, kısmen de yanlışır! Demagojidir; çünkü bu mantığa göre, Müslüman bir erkek Ehl-i Kitâp’tan bir kadınla evlense bile, miras hukukunun karşılıklı işlemesi lâzım! Oysa Ehl-i Sünnet kardeşlerimiz de kitap ehli olan bir kadınla evliliği onaylıyor ve o kadının “zevce” olacağını kabul ediyor; ama karşılıklı miras alış verişini kabul etmiyorlar! (“Müslüman kâfire, kafir de Müslümana mirasçı olamaz.” kuralı gereğince.)

Talâk ise, dâimî nikâhın hükümlerindedir, sırf nikâhın değil! Kaldı ki müt’a nikâhında buna zaten gerek yok!

İddet ve çocuğun nesebi konusundaki iddiaların ise, gerçeklerle hiçbir ilgisinin olmadığını daha önce görmüştük. (Lütfen I. Bölüm’e tekrar bakın.)

Üçüncüsü, müt’anın Medîne döneminde uygulandığı konusunda kesinlik var. Söz konusu âyetler ise Mekki bir sûreye aittir. Yani âyetler, Mü’minûn sûresinin âyetleridir ve bu sûre Mekke döneminde nâzil olmuştur.

Söyler misiniz; Mekke’de inen bir âyet, daha sonra Medîne’de uygulanan bir nikâhı nasıl yasaklıyor, ya da Mekke’de bu âyetlerle haram kılınp kapatılan bir yolu, Allah’ın Peygamberi (s.a.a) nasıl açabiliyor?! Bir peygamber bu duruma nasıl düşebilir?! Ya da, vahiyyle hareket eden bir peygambere, böyle bir şey nasıl isnâd edilebilir?!

Dördüncüsü, yukarıdaki üç açıdan, Hz. Âişe'nin müt'anın câiz olmadığını söyleyip, ardından bu âyetleri okuduğuna dair rivâyet¹ de suludur! Ya Hz. Âişe'yi Allah ve Rasûlü'ne iftiracı ya da "ne dediğini bilmez" konumuna iteceksiniz, yahut bu rivâyetin uydurma olduğunu söyleyip duvara çarpacaksınız! Tercih sizin...

O yüzden, Mü'minûn sûresinin âyetleriyle, "müt'a" nikâhının haramlığına delil getirmek mümkün değil. Mâlikîlerden Qâdî Ebûbekr b. el-Arabî de bu âyetlerle söz konusu nikâhın haramlığına delil getirmeyi reddeder.²

II. Sünnetten Deliller

Müt'a nikâhına "haramdır, meşrû değildir" diyenlerin sünnetten delilleri ise şunlar:

1. Hz. Ali (a.s) diyor ki:

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a) Hayber günü müt'a nikâhını ve evcil eşeklerin etini yemeyi yasakladı."³

2. Seleme b. Ekva' diyor ki:

"Allah'ın Elçisi (s.a.a) Evtâs günü üç günlüğüne müt'aya izin verdi; sonra yasakladı."⁴

3. Abdullâh b. Ömer diyor ki:

1- Bir önceki dipnota bk.

2- *Ahkâm'ul-Qur'ân*: III, 1311

3- Bu rivâyet II. Bölüm'de geçti. bk. sh. 49

4- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Ahmed: IV, 55; Müslim: nikâh, 18; Dâraqutnî, *es-Sünen*: III, 256; el-Beyheqî, VII, 204

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a) Hayber günü müt'a nikâhını (bazı rivâyetlerde: ve evcil eşeklerin etini) yasakladı."¹

4. Enes b. Mâlik diyor ki:

"Allah'ın Peygamberi (s.a.a) müt'ayı yasakladı."²

5. Câbir b. Abdillâh diyor ki:

"Allah'ın Elçisi (s.a.a) ile birlikte Tâif gazâsına çıkmıştık. Orada birtakım kadınlarla müt'a yaptık. Peygamber (s.a.a) bir ara kadınları yanımızda görünce sordu; biz de "müt'a yaptığımız kadınlar" dedik. Bunun üzerine gazaba geldi; yüzü kızardı ve sonra müt'ayı yasakladı. Biz de ona bir daha dönmedik."³

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a), kendileriyle müt'a yaptığımız kadınları görünce "*Bunlar kıyâmete kadar haramdır!*" buyurdu."⁴

6. Ebû Zerr el-Ğifârî diyor ki:

"Kadınlarla müt'a yapmak, Rasûlullâh'ın ashâbı için sadece üç günlüğüne helâl kılındı. Daha sonra Allah'ın Elçisi (s.a.a) onu yasakladı."⁵

1- Ebû Hanîfe, *el-Müsned*: hadis no: 272, 273, 276; Ebû Avâne; Ebû Cafer et-Tahâvî, III, 25; el-Beyheqî, VII, 202; el-Cessâs, III, 100

Ayr. bk. İbn Hacer, IX, 169; el-Aynî, XIV, 254

2- Ebû Hanîfe, 271

3- el-Hâzîmî (*el-İ'tibâr*: s. 178) rivâyet ediyor.

(bk. *ez-Zeyle'î*, III, 179; İbn Hacer, IX, 169; İbn'ül-Hümâm, III, 248; el-Aynî, XIV, 254)

4- Taberânî (*el-Evsat*: I, 287-288 = el-Heysemî, IV, 486), İbn Şâhîn ve el-Cessâs (III, 101) rivâyet ediyor.

5- el-Beyheqî, VII, 207

“İki müt'a; yani kadın müt'asıyla hac müt'asının her ikisi de, sadece bize mahsus idi.”¹

7. Halife Ömer diyor ki:

“Allah'ın Elçisi (s.a.a), bize müt'a için üç günlüğüne izin verdi; ama ardından yasakladı. Allah'a yemin olsun ki; muhsan (evli) olup da müt'a yapan birisini bir duyarsam, onu taşlarla recmederim!”²

8. Hâris b. Gaziyye el-Ensârî diyor ki:

“Allah'ın Elçisi (s.a. a) Mekke fethinde, üç defa “*Kadınlara müt'a yapmak haramdır!*” buyurdu.”³

9. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî diyor ki:

“Ben ve arkadaşım, bir kadınla kısa bir süre için müt'a yapma konusunda tartışıyorduk; sonunda anlaştık. Derken birisi gelerek, bize Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) müt'a nikâhını ... haram kıldığını haber verdi.”⁴

10. Sehl b. Sa'd es-Sê'idî diyor ki:

“Allah'ın Rasûlü (s.a.a) müt'aya, insanların ona çok ihtiyacı olduğundan izin vermişti. Daha sonra yasakladı.”⁵

11. Ebû Hüreyre diyor ki:

1- Müslim: hac, 162; et-Tahâvî, III, 26

2- İbn Mâce: nikâh, 44 = İsnâdının sahih olduğu söyleniyor. Buna benzer bir hadis için bk. İbn'ül-Qayyim, I, 206

3- et-Taberânî (*el-Kebîr*: III, 273) ile İbn Qâni' rivâyet ediyor. (bk. İbn Abdilberr, I, 306; İbn'ül-Esîr, I, 389; el-Heysemî, IV, 488)

4- et-Taberânî, *el-Kebîr*: V, 255; İbn Şâhîn; el-Heysemî, IV, 488

5- et-Taberânî, *el-Kebîr*: VI, 120; el-Heysemî, IV, 488

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a), Tebûk gazâsı sırasında müt'a nikâhını yasakladı."¹ (meâlen)

12. Ka'b b. Mâlik el-Ensârî diyor ki:

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a), kadınlarla müt'a yapmayı yasakladı."²

13. Sa'lebe b. Hakem el-Leysî diyor ki:

"Allah'ın Peygamberi (s.a.a), Hayber'in fethinde müt'ayı yasakladı."³

14. Sebra b. Ma'bed el-Cühenî diyor ki:

"Allah'ın Elçisi (s.a.a) Mekke'nin fethinde, müt'a yapmaya bir süre için izin verdi. Sonra da: '*Ey insanlar! Ben size müt'a yapmanız için izin vermiştim; artık Allah bunu kıyâmet gününe kadar haram kıldı...*' buyurdu."⁴

Cevap: Defalarca ifade ettiğimiz gibi; müt'a nikâhının Medîne döneminde uygulandığında hiç kimsenin en ufak kuşkusu yok! Üstelik Ehl-i Sünnet kardeşlerimize göre; bu uygulama birkaç kez olmuş: İzin verilmiş, yasaklanmış; ar-

1- Hadisi Ebû Ya'lâ (*el-Müsned*: XI, 503), İshâq b. Râheveyh, İbn Hibbân, Dâraqutnî (*es-Sünen*: III, 259), Ebû Cafer et-Tahâvî (III, 26), el-Beyheqî (VII, 207) ve -ta'lîq suretiyle- el-Cessâs (III, 100) rivâyet ediyor. (bk. el-Heysemî, IV, 485-486; ez-Zeyle'î, III, 180; İbn Hacer, IX, 169, *ed-Dirâye*: II, 58; el-Aynî, XIV, 254; el-Qastalânî, VIII, 35; eş-Şevkânî, VII, 231 = Yahyâ b. Saîd el-Qattân ile eş-Şevkânî, isnâdının **hasen** olduğunu söylüyorlar!

2- Taberânî, *el-Kebîr*: XIX, 68; İbn Şâhîn; el-Heysemî, IV, 489

3- Taberânî, *el-Evsat*: VIII, 268; el-Heysemî, IV, 486

4- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Ahmed: III, 404-406; Müslim: nikâh, 21, 28; Dârimî: nikâh, 16; İbn Mâce: nikâh, 44; el-Beyheqî, VII, 203

dından tekrar izin verilmiş, yine yasaklanmış!!! Şu halde, sırf “yasaklama” ifade eden hadislerle delil getirmek ve bunlara dayanarak “müt'a nikâhı haramdır.” demek, onlar için de mümkün değil. Zaten konuya birazcık hâkim olanlar, müt'a nikâhının şu an haram olduğu konusunda, gelmiş geçmiş ulemanın sünnetten yegâne dayanağının “Sebra” hadisi olduğunu bilirler.

Öte yandan, bu rivâyetlerin tamamı, hem müt'a nikâhıyla ilgili olduğunu ispat ettiğimiz Nisâ sûresinin 24 nolu âyetine, hem de müt'a nikâhının Allah'ın Rasûlü (s.a.a) döneminde uygulandığını; yasaklayanın ise Halîfe Ömer olduğunu ifade eden en sahih ve meşhur hadislere aykırı. Ayrıca:

1. İmam Ali'ye (a.s) izâfe edilen bu rivâyetin asılsız ve bunun sorumlusunun da İbn Şihâb ez-Zührî olduğunu yukarıda (bk. sh. 49-53) görmüştük.¹

2. Seleme hadisi de daha önce geçen² ve Buhârî ile Müslim'in Hz. Câbir ile Seleme'den ortaklaşa rivâyet ettikleri, bundan daha sahih hadise aykırı. **Bu bir.**

İkincisi, bu rivâyetin râvîleri siqa sayılıyor. Ancak içlerinde bu tersliğin kaynaklandığı bir râvî var: O da **Abdülvâhid b. Ziyâd el-Basrî**. Abdülvâhid de siqa ve Buhârî ile Müslim'in ortak râvîlerinden birisi; ama buna rağmen pek çok münker

1- ed-Dâraqutnî (*el-Ilel*: IV, 113-114) ile İbn Hacer (IX, 168) “Müt'a nikâhının Tebûk seferinde yasaklandığına dair” Hz. Ali'ye izâfe edilen hadisin (bk. İbn Ebî Hayseme, *et-Târîh*: II / II, 906, III / II, 220, III / III, 232) de hatalı olduğunu belirtiyorlar.

Çünkü, senesinde İbn Şihâb ez-Zührî'nin yanı sıra, ondan rivâyette bulunan **İshâq b. Râşid el-Cezerî** var. İlgili kaynaklarda, kendisinin ez-Zührî'den yaptığı rivâyetlerde hatalar yaptığı belirtiliyor. (bk. İbn Hacer, *et-Tehzîb*: I, 208, *et-Taqrîb*: I, 69)

2- II. Bölüm'ün Sünnetten Deliller kısmına bk. sh. 42-43 (3. hadis)

(gerçek dışı) hadislerinin olduğu, Buhârî ile Müslim'in onun bu münker hadislerini rivâyet etmekten çekindikleri ve hatta rivâyet ettiği hadislerin isnatlarında "tedlîs"¹ yaptığı... Ehl-i Sünnet âlimlerinin raporlarıyla sabit.² Sözü'nün kısası, bu rivâyet de Abdülvâhid'in münker ve şâzz³ rivâyetlerinden birisi. Bu tarz rivâyetlerle amel edilemeyeceğini ise bilmeyen yok!

Üçüncüsü, Evtâs muharabesi, Mekke'nin fethinden iki ay kadar sonra olmuştur. İleride, Sebra hadisinin tahlilini yaparken de göreceğimiz gibi; Ehl-i Sünnet hadisçileri, müt'a nikâhının ebediyen haram kılınışının Mekke'nin fethinde vukû bulunduğunu söylüyorlar.

Şu halde Seleme'ye izâfe edilen bu rivâyet, Ehl-i Sünnet'in genel kabulüne de aykırı. Zira, Mekke'nin fethinde müt'ayı ebedî olarak haram kılan bir peygamber, iki ay gibi kısa bir süre sonra buna izin verebilir mi?! Böyle bir tutarsızlık hikmet sahibi bir peygambere nasıl reva görülür?!

Kısacası Seleme'ye izâfe edilen bu rivâyet asılsızdır.

3. Abdullâh b. Ömer'e izafe edilen rivâyette, müt'a nikâhının "Hayber'in fethinde" yasaklandığı ifade ediliyor. Oysa o gün böyle bir konunun hiçbir şekilde gündeme gelmediğini daha önce (İmam Ali'ye izâfe edilen Hayber hadisinin tahlili sırasında)⁴ ispat etmiş; bu iddiaların tamamen yanlış olduğunu, bu yanlışın ise İbn Şihâb ez-Zührî'den kaynaklandığını söy-

1- **Tedlîs**: Rivâyet ettiği hadisın başkaları tarafından kabul görmesi için senet ve metinde oynama yapmak, anlamına gelen bir hadis deyimini.

2- ez-Zehbî, II, 672; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 486-487

3- Genellikle kabule göre; **Münker**: Zayıf bir râvînin, siqa râvîlere aykırı biçimde rivâyet ettiği hadis. **Şâzz** ise: Siqa bir râvînin, kendinden daha siqa râvîlere aykırı biçimde rivâyet ettiği hadis.

4- bk. sh. 50-53

lemiştik. Çok ilginçtir; bu rivâyetin senedinde de İbn Şihâb ez-Zührî'nin adı geçiyor! Onun bulunmadığı senetlerle gelen en sahih rivâyetlerde; Abdullâh o gün sadece "evcil eşeklerin yasaklandığını" belirtiyor!¹ Abdullâh b. Ömer'den gelen meşhur rivâyet işte bu.

Bu meşhur rivâyet; Abdullâh'dan azadlısı Nâfi' ile oğlu Sâlim; Nâfi' ile Sâlim'in her ikisinden Ubeydullah b. Ömer, sadece Nâfi'den ise Mâlikî mezhebinin imamı Mâlik b. Enes ile İbn Cüreyc kanallarıyla geliyor. Dikkat edilirse; Nâfi'den üç kişi rivâyet ediyor bu meşhur hadisi. Bu üç kişinin rivâyetinde sadece "evcil eşeklerin etinin" yasaklandığı apaçık ifade ediliyor.

ez-Zührî, "müt'a"yı da kattığı bu rivâyeti Sâlim'den aldığını söylüyor ve diğer hadis hafızlarına, belki bilerek ters düşünüyor. Bu bakımdan rivâyet şâz ve gerçek dışıdır. Dolayısıyla, ez-Zührî kanalıyla gelen bu hadis hucdet olamaz!

Söz konusu hadisin diğer bir isnâdında **Ebû Hanîfe** bulunuyor ve hadisi o da Nâfi'den naklediyor. Ebû Hanîfe'nin hadis alanında zabt ve hâfıza bakımından eleştirildiği ve o yüzden "zayıf" olduğu ise malumdur.² Zaten o yüzden burada hata yapmış; Ubeydullah, Mâlik ve İbn Cüreyc'in Nâfi'den yaptığı yukarıdaki meşhur rivâyete ters düşmüş!!

Böylece İbn Ömer'e izafe edilen bu rivâyetin de münker ve şâz olduğu anlaşılıyor.

Abdullah b. Ömer'den rivâyet edilen bu hadisi, benzer lâfızlarla et-Taberânî (*el-Kebîr*: XII, 289) de rivâyet ediyor. Ancak

1- bk. Buhârî: meğâzî, 40, zebâih, 28; Müslim: sayd, 25

2- İbn Sa'd, VI, 368, VII, 322; en-Nesâî, *ed-Duafâ*: s. 240, 266; ez-Zehebî, I, 226, IV, 265

onun da senesinde **Mansûr b. Dînâr et-Temîmî** adlı çok zayıf bir râvî var.¹ Dolayısıyla bu da zayıf.

4. Enes hadisini de, Ebû Hanîfe, İbn Şihâb ez-Zührî kanalıyla rivâyet ediyor! Ne ilginç değil mi? ez-Zührî bu konuda hangi hadisin senedine takılsa, yapacağını yapıyor! Ebû Hanîfe'nin hadisteki durumunu ise az önce gördünüz.

Kaldı ki bu rivâyet sadece "yasaklama" belirtiyor ve bunun Ehl-i Sünnet kardeşlerimiz için de bir değerinin olmadığını daha önce ifade etmiştik.

5. Câbir el-Ensârî'den gelen bu iki rivâyetin, yine kendisinden gelen; daha önce, II. Bölüm'de naklettiğimiz, çok daha güçlü ve daha sahih hadislerle ters düştüğü meydanda. Bu bakımdan kabulü imkânsız! Buna ilâveten:

a) Tâif hadisinin özellikle son kısımlarına dikkatlice bakın. Bakınca; bunun daha önceki Câbir hadislerinin üçüncüsünden (c) "uyarlama" olduğunu göreceksiniz. Bu rivâyette yasaklayanın "Allah'ın Rasûlü (s.a.a)", orada geçen en sahih rivâyetlerde ise "Ömer" olduğu belirtiliyor; tersliğin farkında mısınız?! **Bu bir.**

İkincisi, Tâif muhâsarası Mekke'nin fethinden epeyce sonra vuku bulmuştur. Bu haliyle rivâyeti, "Ebedî haramlık Mekke'nin fethinde vuku bulmuştur" diyen Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin kabulü de imkânsız görünüyor.

Üçüncüsü, rivâyet [Câbir → Abdullâh b. Muhammed b. Aqîl → Abbâd b. Kesîr el-Basrî → ...] kanalıyla geliyor. **Abdullâh** doğru sözlü, siqa bir râvî; ancak hâfızası zayıf.² **Abbâd** ise

1- el-Heysemî, IV, 487; ez-Zehebî, IV, 184

2- ez-Zehebî, II, 484; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 420

Ehl-i Sünnet mektebinin önde gelen hadis hâfızlarının ittifa-kıyla “zayıf”, “metrûk = hadislerine rağbet edilmemiş”, “ri-vâyetlerine güvenilmez” birisi. Ahmed b. Hanbel onun için “uydurma hadisler rivâyet eder!” diyor.¹ Yani rivâyetin se-nedi tek kelimeyle “sakat”!

Şu halde bu rivâyet de asılsız ve uydurma! Uydurup ortaya koyan da Abbâd’dan başkası değil! Zaten Hâfız İbn Hacer el-Asqalânî de bu rivâyetin “zayıf” olduğunu söylüyor.²

b) İkinci rivâyet de Hz. Câbir’den gelen en güçlü ve en sahih hadislere ters düştüğü için, münker ve şâzz durumda! Hem müt’a madem ki kıyâmete kadar haram kılınmış ve bunu da Hz. Câbir duymuş; o halde II. Halîfe zamanına kadar müt’a yaptıklarını neden söylüyor? Bu bir küstahlık değil mi? Eğer Hz. Câbir’i iyi tanıyorsanız; bu küstahlığı ona yakıştırabili-yor musunuz?! *Bu bir.*

İkincisi, hadis [Câbir → Muhammed b. Münkedir → İsmâîl b. Ümeyye → Ubeydullâh b. Ali → Sadaqa → Amr b. Ebî Sele-me → ...] kanalıyla geliyor.

Amr Şamlıdır ve Yahyâ b. Ma’în başta olmak üzere, hemen herkesin hâfıza yönünden “zayıf” saydığı birisidir.³ **Sadaqa**, Abdullâh es-Semîn’in oğlu ve o da Şamlı! Bu adamın da ha-diste “zayıf” ve rivâyetlerine “güvenilmez” olduğu, en önde gelen hadis hafızlarının itiraflarıyla sabittir.⁴ **Ubeydullâh**’ın kimliğini tespit edemedik. Duruma bakılırsa, muhtemelen o da Şamlı birisi!

1- bk. ez-Zehebî, II, 371-375; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 374; Davudoğlu, I, 11, 48

2- İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 170; eş-Şevkânî, VII, 229

3- ez-Zehebî, III, 262; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 77

4- ez-Zehebî, II, 310-311; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 349

Görüldüğü gibi rivâyet, bu haliyle senet bakımından perişan ve asılsız! Ancak bize göre bunun sorumluları yukarıdaki râvîler değil, **İsmâil b. Ümeyye'**dir. İsmâil, her ne kadar Ehl-i Sünnet hadisçilerinin güvenini kazanmış "siqa" bir râvî ise de; bizce onun kan ve gözyaşı üzerine kurulu Emevî devlet erkânına aşırı yakınlığıyla tanınması, ona sâbika olarak yeter de artar bile! Kendisi Emevîlerin çok zâlim bürokratlarından **Amr el-Eşdaq'**ın torunu! Emevîlere yakınlığı da buradan geliyor. Amr el-Eşdaq, İmam Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e alenen lanet ve hakaret eden; bu yüzden de melun Yezîd tarafından Medîne valiliğine atanan, Emevîlerin çok sevip saydığı, hürmette kusur etmediği bir "zâlim".¹

Kısacası bu uydurma rivâyetin vebali, böyle bir aileye mensup olan İsmâil'e aittir. İsmâil kafasındaki düşünceyi doğrulamak için böyle bir rivâyeti icat etmiş olabilir.²

6. Ebû Zerr hadisi [Ebû Zerr → Abdurrahmân b. Esved en-Neha'î → Mâlik b. Miğvel → Huneys b. Bekr → ...] kanalıyla geliyor. **Huneys** zayıf bir râvî.³ **Mâlik'**in İmam Ali hakkında

1- İbn Sa'd, V, 237-238; el-Aynî, II, 101, VIII, 370

Amr el-Eşdaq'ın, Abdullâh b. Zübeyr'in Mekke'de başlattığı ayaklanmayı bastırmak üzere, Yezîd'in talimatıyla Mekke üzerine ordu sevketmesi; onun bu yaptıklarını eleştiren bir sahâbiye küstahça muamelesi... ile ilgili meşhur bir rivâyet için bk. Ahmed: IV, 31-32; Buhârî: ilim, 37, umre, 40, meğâzî, 53; Müslim: hac, 446; Tirmizî: hac, 1; Nesâî: menâsik, 1; et-Tahâvî, II, 260

Bu canavar ruhlu adam bile, Ehl-i Sünnet hadis hafızlarının "siqa" saydığı; Ahmed, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin "hadislerini tahrir ettiği" birisi!!! (bk. ez-Zehabî, III, 262; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 76; el-Hazrecî, *el-Hulâsa*: s. 244)

2- İsmâil b. Ümeyye'nin bir başka uydurmasını da az ilerde "Sebra hadisi"nin tahlili sırasında göreceksiniz!

3- ez-Zehabî, I, 669

ileri geri konuştuğu; dolayısıyla Ehl-i Beyt'e (a.s) olumsuz yaklaştığı rivâyet ediliyor.¹ Ayrıca senette, Abdurrahmân ile Ebû Zerr el-Ğifârî arasında isnat kopukluğu var. Dolayısıyla bu rivâyetin kabûlü de mümkün değil!

Ebû Zerr'e isnat edilen ikinci rivâyet ise [Ebû Zerr → Zeyd b. Şerîk et-Teymî → oğlu İbrâhîm et-Teymî → Zübeyd b. Hâris ...] kanalıyla geliyor. Oysa İbrâhîm et-Teymî'den aynı hadisi; **a.** Süleyman b. Mihrân el-A'meş², **b.** Ayyâş b. Amr el-Âmirî³, **c.** Beyân b. Bişr⁴, **d.** Abdülvâris b. Ebî Hanîfe⁵ ve **e.** Süleymân b. Tarhân et-Teymî⁶ de rivâyet ediyor. Ama bu beş râvînin beşi de söz konusu hadisi "Hac müt'asının sadece ashâba ait olduğu" şekliyle rivâyet ediyor. Zübeyd'in rivâyeti bu beş siqa râvînin rivâyetine muhâlif olduğu için "şâzz" dır ve kesinlikle hucet değildir.

Buradaki "şâzz olma" durumu ise Zübeyd'den değil, bu hadisi Zübeyd'den nakleden **Fudayl b. Merzûq**'tan kaynaklanıyor. Zira Zübeyd diğerleri gibi gâyet siqa bir râvî. Üstelik Buhârî ile Müslim'in ortak râvîlerinden. Fudayl ise adâlet ve sadâkatine güvenilen; ancak hâfıza bakımından "çok kusurlu" olduğu bilinen bir râvî.⁷

Dolayısıyla Ebû Zerr hadisinin doğrusu şudur:

1- ez-Zehebî, II, 272

2- bk. Müslim: hac, 160; Nesâî: hac, 77; İbn Mâce: hac, 42

3- bk. Müslim: hac, 161; Nesâî: hac, 77

4- bk. Müslim: hac, 163; Nesâî: hac, 77

5- bk. Nesâî: hac, 77

6- bk. Nesâî: hac, 77

7- **Zübeyd** = İbn Sa'd, VI, 309-310; ez-Zehebî, II, 66; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 252; el-Aynî, I, 318

Fudayl = ez-Zehebî, III, 362; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 120

“Hacda müt’a sadece biz sahâbeye mahsustu.”

Bundan da maksat “hac aylarında umre yapmak” anlamına gelen “müt’a” değil; “başlanılmış bir haccı yarıda kesip /bozup umreye çevirmek” anlamındaki “müt’a”dır. Aksi halde bu hadisi doğru şekliyle bile kabul etmek mümkün değildir.¹

7. Halîfe Ömer’e izafe edilen bu hadis, “müt’a” nikâhını yasaklayanın Allah’ın Rasûlü (s.a.a) olduğunu ifade ediyor. Oysa bundan daha sahih ve daha sağlam olan aşağıdaki hadisler, yasaklayanın Halîfe Ömer’in bizzat kendisi olduğunu açıkça ortaya koyuyor:

- a) İmâm Ali hadisi²
- b) İbn Abbâs hadisi³
- c) Hz. Câbir hadisleri⁴
- d) Imrân b. Husayn hadisi⁵
- e) Saîd b. Müseyyeb hadisi⁶
- f) Abdullah b. Ömer hadîsi⁷
- g) Ebû Qılâbe el-Cermî hadisi.⁸

1- en-Nevevi, VIII, 167, 203; el-Aynî, VIII, 34; Davudoğlu, VI, 420, 456

2- bk. sh. 49

3- bk. sh. 54

4- bk. sh. 42 (b ve c şıklı hadisler), sh. 46 (a, b ve c şıklı hadis.)

5- bk. sh. 45

6- bk. sh. 48 (g şıklı hadis)

7- bk. sh. 47 (d şıklı hadis)

8- bk. sh. 47 (e şıklı hadis)

h) Urve de Abdullâh b. Abbâs'a karşı müt'a nikâhının haram olduğunu savunurken, Allah'ın sevgili Rasûlü'ne (s.a.a) değil; Ebûbekr ile Ömer'in icraatlarına dayanıyor!¹

i) Aynı Urve diyor ki: Havle bt. Hakîm, Halîfe Ömer'in huzuruna çıkararak "Rabîa b. Ümeyye bir kadınla müt'a yapmış; kadın da bundan hâmile!" dedi. Ömer hemen elbisesini sürüyerek dışarı çıktı ve şunları söyledi:

"Şu müt'a yok mu; (yasaklamada) erken davranmış oldum, onları recmederdim!"²

Her birinin gâyet sahih ve sağlam olduğunda kimsenin kuşku duymadığı bu hadisler, müt'a nikâhını Allah'ın Elçisi'nin (s.a.a) değil; bizzat Halîfe Ömer'in yasakladığını açıkça ifade ediyor. Bütün bunları görmezden gelerek, hala "Müt'a nikâhını Allah'ın Elçisi (s.a.a) yasakladı." demek, kuru bir inat ve yanlışta ısrardır. Böyle bir tavır, insaf ve mantık sahibi birine yakışır mı?!

Yeri gelmişken, Râğıb el-İsfahânî'nin "*el-Muhâdarât*" adlı eserinde geçen çok ilginç bir olayı aktarmadan geçmek olmaz. Rivâyete göre Yahyâ b. Eksem, Basralı bir âlime "müt'aya cevaz verirken kime tâbi olduğunu" sormuş. O da "Ömer'e" demiş! Yahyâ "Nasıl olur; Ömer bu konuda insanların en katıdır!" deyince, Basralı âlim cevabı yapıştırmış:

"Gelen sahih habere göre, Ömer minbere çıkarak "Allah ve Rasûlü şu iki müt'ayı size helal kılmıştı ve ben size onları haram ediyorum..." demiştir. Biz de onun şahitliğini kabul, haram kılışını ise redd ettik!"³

1- bk. sh. 44-45

2- bk. sh. 59 (Rabîa b. Ümeyye md. -dipnot-)

3- *el-Muhâdarât*: II, 235; el-Emînî, VI, 212

Bütün bunlar, İbn Mâce hadisinin kesinlikle hatalı olduğunu ortaya koyuyor. Öte yandan, rivâyetin senedinde **Ebân b. Ebî Hâzim** (Abdillâh) var. Bu râvînin adâletine güveniliyor; ama hâfızasının zayıf olduğu, bu yüzden de münker (gerçek dışı) pekçok hadisinin bulunduğu... Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin itirafları arasında.¹

Konuya hüsn-ü zanla yaklaşacak olursak şöyle dememiz lâzım: Müt'a nikâhını yasaklamayı Halîfe Ömer'e değil de Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.a) izâfe hatası, Ebân'ın zayıf hâfızasından kaynaklanıyor.²

8. Hâris hadisi de meşhur hadis kaynaklarında yer almayan, müt'a âyetine ve "müt'a nikâhına" cevaz veren onlarca sahih ve meşhur hadislerle aykırı olan bir rivâyet. O yüzden de kitaplarda bu rivâyetin üzerinde hiç durulmaz!

Kaldı ki, söz konusu hadisin senedinde **İshâq b. Abdillâh b. Ebî Ferve** var: Ehl-i Sünnet hadisçilerinin ittifakla zayıf ve metrûk dedikleri bir râvî.³ Dolayısıyla Hâris'in üzerinden bu rivâyeti becerleyen kim olduğu anlaşılmuş oluyor.

1- ez-Zehebî, I, 9; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 46

2- Bu rivâyetle yukarıdaki f şıklı rivâyetin her ikisi de Halîfe Ömer'den itibâren oğlu Abdullâh kanalıyla geliyor. Buradaki [Halîfe Ömer → Abdullâh → Ebûbekr b. Hafs → Ebân b. Ebî Hâzim → ...] yoluyla gelirken, yukarıdaki rivâyet [Halîfe Ömer → Abdullâh → azatlısı Nâfî' → Mâlik b. Enes → ...] yoluyla geliyor. Birazcık hadis usûlü bilenler, Ehl-i Sünnet hadisçilerine göre buradaki hadisin isnâdının, yukarıdakinin isnâdıyla asla boy ölçüşmeyeceğini bilir.

Ebûbekr b. Hafs, İmâm Hüseyin'i Kerbelâ'da katleden Yezîdî ordunun komutanı, dînini dünyasına satan Ömer b. Sa'd'ın torunudur.

Şu halde İbn Mâce hadisi "sanıldığı gibi" isnâdı sahih bir rivâyet değil; tamamen münker ve asılsız bir rivâyettir.

3- ez-Zehebî, I, 193-194; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 71

9. Zeyd b. Hâlid hadisi, hem sadece yasaklamadan bahsediyor, hem de senesinde **Mûsâ er-Rebezî** adında; ittifakla zayıf ve rivâyetlerine güvenilmez bir râvî var.¹

10. Sehl hadisi de tıpkı Zeyd b. Hâlid hadisi gibi. Bunun senesinde ise **Yahyâ b. Osmân b. Sâlih el-Mısırî** ile **Abdullâh b. Lehî'a** var. Her ikisi de hadis âlimleri tarafından sıkça eleştirilen, hâfıza bakımından çok zayıf râvîler.²

11. Ebû Hüreyre hadîsi de Allah'ın kitabına, Rasûlü'nün sünnetine ve sahâbenin tatbikatına tamamen aykırı.

Bir defa, rivâyetin başında Ebû Hüreyre'nin bulunması, onun reddi ve kaldırılıp atılması için fazlasıyla yeterli!³

Ayrıca senesinde **Müemmel b. İsmâil** ile **Ikrim b. Ammâr** adlı iki râvî var. Müemmel'in büyük bir hâfıza ve zabt sorununun bulunduğunu; dolayısıyla hadiste çok hatalar yaptığını hemen herkes kabul ediyor.⁴ Ikrim'e'nin de Müemmel'den pek farkı yok.⁵ Dolayısıyla bu rivâyet, Ebû Hüreyre'ye dokunmasak bile, isnat bakımından sakat.

Bu rivâyeti, hem Ikrim'e'nin hem de Müemmel'in durumundan söz ederken, ez-Zehebî de kitabına almış. Ama insafa

1- bk. sh. 55. Ayr. bk. el-Heysemî, IV, 488

2- **Yahyâ** = ez-Zehebî, IV, 396; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 361; el-Heysemî, IV, 488

İbn Lehî'a = İbn Sa'd, VII, 516; ez-Zehebî, II, 475-483; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 417; el-Aynî, XV, 23; es-Süyûtî, *el-İs'âf*: s. 47

3- Ebû Hüreyre'nin kişiliği ve hadisteki durumu için "*Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*" adlı çalışmamıza bakılabilir.

4- İbn Sa'd, V, 501; ez-Zehebî, IV, 228-229; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 294-295

5- İbn Sa'd, V, 555; ez-Zehebî, III, 90-93; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 34

gelerek "münker" olduğunu belirtmiş.¹ Hâfız İbn Hacer de "Her iki râvî hakkında eleştiriler var!" diyerek, aynı şeyi ifade etmeye çalışmış!²

Bu ikisi, Kitaba, sünnete, sahâbe ve tâbiînün tatbikatına aykırı bir rivâyeti aktarmakla "hata" ettiklerini kanıtlamış oluyorlar. Böyle bir rivâyet hiç "hasen" sayılabilir mi?

12. Ka'b'dan rivâyet edilen hadisin durumu da yukarıdakilerden farksız. Senesinde **Yahyâ b. Ebî Üneyse el-Cezerî** adlı ittifakla zayıf, metrûk bir râvî var.³

13. Sa'lebe hadisinde, müt'anın Hayber'de yasaklandığı ifade ediliyor. Bu ise kesinlikle doğru değil; târihî hakîkatlere tamamen aykırı.⁴ O yüzden kabulü imkânsız.

Öte yandan hadis, [Sa'lebe → Simâk b. Harb → Şerîk → ...] kanalıyla geliyor. **Şerîk b. Abdillâh en-Neha'î**, esasen sadûq birisi; ancak hâfıza bakımından çokça eleştiriliyor.⁵ Halbuki, Şu'be, İsrâîl, Süfyân, Ebû Avâne, Zekeriyâ b. Ebî Zâide, Züheyr b. Harb vs. gâyet siqa hadisçiler, bu konuda Şerîk'e muhalefet ederek, Simâk'ten sadece "Hayber'de, ehli eşeklerin etleriyle ilgili meşhur hükmü" aktarıyorlar⁶. Buradan Şerîk'in hadisin zaptında hata ettiği anlaşılıyor. Bu durumda söz konusu rivâyet şâzdır ve merdûttur!

1- ez-Zehebî, III, 92, IV, 229

2- İbn Hacer, IX, 170. Ayr. bk. el-Qastalânî, VIII, 35

3- el-Heysemî, IV, 489; Müslim: muqaddime, 28; ez-Zehebî, IV, 364; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 349

4- Ayrıntılı bilgi için bk. sh. 49 vd.

5- İbn Sa'd, VI, 378; ez-Zehebî, II, 270-274; İbn Hacer, I, 337

6- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*: s. 165; et-Taberânî, *el-Kebîr*: II, 82-84; İbn'ül-Esir, *Üsd'ül-Ğâbe*: I, 274

Sebra hadisinin tahlîli:

Sebra hadisi, Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin biricik dayanağı, darda kaldıklarında sığınıp medet umdukları yegâne delildir. Bu rivâyet adeta ilaç gibidir onlar için! O yüzden konuyla ilgili belli başlı kaynaklarda, müt'a nikâhından söz edilirken, “ebedî haramlığına sünnetten delil” deyince hep bu hadîsin öne sürüldüğü görülür. Bu rivâyetin onların imdatlarına yetişip yetişemeyeceğini anlamak için, iki açıdan bu rivâyetin üzerinde duracağız:

Metin (içerik) tenkidi:

a) Sebra hadisi; müt'a nikâhına açıktan cevaz veren âyet-i kerîmeye, Peygamber Efendimiz'in (s.a.a) meşhur hadislerine, sahâbe ve tâbîûnin yaygın olarak bilinen tatbikatına aykırı. Âyeti, meşhur hadisleri ve sahâbe ve tâbîûnin uygulamalarını, sadece Sebra hadisine feda etmek, hangi insaf ve mantığa, hangi vicdana sığar!

b) Hadis sadece bir sahâbîden gelen bir hadistir ve “müt'a”yı Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) yasakladığını ifade ediyor. Oysa bu nikâhın Allah'ın Rasûlü (s.a.a) hayattayken uygulandığına ve en son II. Halife Ömer tarafından yasaklandığına dair hadisler daha yaygın ve daha sahihtir. Dolayısıyla bu hadis, pekçok sahâbînin rivâyet ettiği o hadislere de aykırı!

c) Bu hadisi Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.a) Sebra dışında rivâyet eden olmadığı gibi, Sebra'dan da oğlu Rabî' dışında duyan eden yok! Böyle haberlere (hadislere) usûl ilminde “haber-i vâhid” denir. Haber-i vâhid olan bir hadis ise hiçbir zaman kesin hüküm ortaya koyamaz. Bu usûl kuralını, bu alana birazcık gönül verip ter dökmüş olan kimselerden bilmeyen yoktur. Bu haber-i vâhid olan hadis, üstelik âyete, meşhur hadislere de aykırı ise; gerisini siz düşünün!

d) İnsanların namusuyla alâkalı böylesine önemli bir hadisi, herkesin mutlaka duymuş olması ve bilmesi gerekirken, bundan sadece Sebra'nın haberdar olması, sizce de yeterince tuhaf değil mi?! Böyle bir durumun, "bir hadisin asılsız ve uydurma olduğunu tanıma yollarından birisi" olduğunu¹ hatırlatmaya, bilmem gerek var mı?!

e) Duruma bakılırsa, bu hadis kalabalığa hitaben söylenmiş. Sadece Müslim'in rivâyetlerine bir göz atılırsa bu durum açıkça görülür. Böyle bir durumda ve böylesi önemli ve hassas bir konuda söylenen bir hadisin, sadece bir kişi tarafından rivâyet edilmesi, Ehl-i Sünnet hadis ve fıkıh âlimlerinin ittifakıyla² "uydurma hadislerin" en temel alâmetlerinden sayılır.

Bu ve benzeri nedenlerle, söz konusu hadisin Allah'ın Elçisi (s.a.a) tarafından dile getirildiğini ve buna dayanarak müt'a nikâhının meşrû olmadığını ileri sürmek, imkânsızdır.

Senet tenkidi:

a) Hadisin Sebra'dan sadece oğlu Rabî' kanalıyla geldiğini az yukarıda söylemiştik. Müt'a nikâhının "ebedî olarak / kıyamete kadar" haram kılındığını ifade eden bu rivâyet, çok ilginçtir, Rabî'dan sadece Abdülazîz b. Ömer yoluyla geliyor! Oysa aynı hadisi Rabî'dan şu yedi kişi de nakletmiş:

1- bk. el-Cessâs, IV, 106, V, 166, *el-Fusûl*: III, 114 vd; es-Serahsî, *el-Uşûl*: I, 368; el-Pezdevî, *el-Uşûl*: III, 24-25; Sadruşşerîa, II, 442; en-Nesefî, *Keşf'ül-Esrâr*: II, 31; İbn'ül-Hümâm, *et-Tahrîr*: II, 295; Molla Husrev, 116; İbn Abdişşekûr, II, 128

2- Ebul-Huseyn el-Basrî, II, 167; Ebû Ya'lâ, III, 852; el-Ğazzâlî, I, 171; el-Âmidî, II, 282; İbn Qudâme, I, 258; es-Süyûtî, *et-Tedrib*: I, 276; Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler*: s. 180; Ebû Rayye, *Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması*: s. 399-400

1. Leys b. Sa'd¹
2. Umâra b. Ğaziyye²
3. İbn Şihâb ez-Zührî³
4. Ebû İshâq es-Sebî'î⁴
5. Amr b. Hâris el-Mısrî⁵
6. Rabî'in oğlu Abdülmelik⁶ ve
7. Rabî'in oğlu Abdülazîz⁷.

İşte bu yedi hadis hâfızının Rabî'dan naklettiği hadislerde, “kıyamete kadar” kaydı bulunmuyor; sadece “yasaklamadan” bahsediliyor. Dolayısıyla Abdülazîz b. Ömer, hadisi bu şekilde rivâyet ederek, Rabî'in kendi çocukları dahil, diğer yedi hadis hafızına ters düşmüş oluyor. Abdülazîz'i siqa sayarsak; rivâyetine “şâzz”, saymazsak “münker” adı verilir.⁸

1- bk. Ahmed: III, 405; Müslim: nikâh, 19; Nesâî: nikâh, 71; el-Beyheqî, VII, 202

2- bk. Ahmed: III, 405; Müslim: nikâh, 20; el-Beyheqî, VII, 202

3- bk. Saîd b. Mansûr, I, 218; eş-Şâfiî, *el-Müsned*: s. 255, 387; Ahmed: III, 404, 405; Müslim: nikâh, 24-26; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*: nikâh, 14; Dârimî: nikâh, 16; el-Beyheqî, VII, 204; el-Cessâs, III, 100

4- Ebû Hanîfe, hadis no: 275 = Rivâyetin senedinde bu ismin yerine Abdullâh geçiyorsa da; oğlu Yûnus'un da senette bulunmasından ve “Yûnus babası Abdullâh'tan, o da Rabî'dan...” denmesinden bu sonuca vardık. Çünkü Yûnus'un babası Abdullâh değil, Ebû İshâq es-Sebî'î dir.

5- bk. Saîd b. Mansûr, I, 217

6- bk. Müslim: nikâh, 22; el-Beyheqî, VII, 202

7- bk. Müslim: nikâh, 23; el-Beyheqî, VII, 202; el-Cessâs, III, 100

8- Abdülazîz, meşhur Ömer b. Abdilazîz'in oğludur ve Ehl-i Sünnet tarafından genelde “siqa” sayılır. Ama aynı zamanda hâfızasının zayıf olduğu; bilhassa Leys gibi, ez-Zührî gibi güçlü hâfızasının bulunmadığı da belirtilir. (bk. ez-Zehabî, II, 632; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 473; el-Aynî, XIX, 235) Bu durumda “şâzz” demek daha doğru olabilir.

Hadis usûlü kitaplarının hangisine bakarsanız bakın; gerek "şâzz" ve gerekse "münker" hadislerin **zayıf** ve **merdût** sayıldıklarını görürsünüz. Yani bunlarla asla amel edilemez.

Bu durumda "kıyamete kadar haram olduğuna" dair rivâyet sadece Abdülazîz'in rivâyetidir ve burada hata yaptığı açık bellidir. Dolayısıyla bunun bilimsel açıdan itibara alınacak hiçbir tarafı yoktur. O zaman, geriye sadece "yasaklanmış olduğundan" başka bir şey kalmıyor. Bu ise Ehl-i Sünnet âlimlerinin de işine yaramaz. Çünkü onların büyük bir çoğunluğu, müt'a nikâhının birkaç kez serbest bırakılıp ardından yasaklandığına inanıyor. Dolayısıyla onların işine yarayacak rivâyetin "ebediyyen, kıyamete kadar" haram olduğunu ifade etmesi gerekir.

b) Üstelik, metin itibariyle şâzz olan "Abdülazîz" rivâyetinin senet kısmı da çelişkilerle dolu. Buna "ızdırâb" deniyor hadis ilminde. Zira senedin birinde "Abdülazîz b. Ömer" yerine "Ömer b. Abdilazîz" denmiş!¹

c) Yukarıdaki yedi hadis hâfızının, içinde "kıyamete kadar" kaydı bulunmayan rivâyetleri de metin bakımından bir hayli muzdarib! Yani metinde birbirini tutmayan ifadeler var. Örneğin Umâra, Ebû İshâq, Amr ve Rabî'in iki oğlunun rivâyetlerinde olayın Mekke fethinde vuku bulduğu ifade edilirken, Leys'in rivâyetinde yer ve zaman belirtilmeden, sadece "yasaklama"dan bahsediliyor.

ez-Zührî'den ise şu dört kişi rivâyet etmiş:

– Süfyân b. Uyeyne²,

1- bk. Müslim: nikâh, 28; el-Beyheqî, VII, 203

2- bk. Saïd b. Mansûr, I, 218; eş-Şâfiî, *el-Müsned*: s. 255, 387; Ahmed: III, 405; Müslim: nikâh, 24; Dârimî: nikâh, 16; el-Beyheqî, VII, 204

- Sâlih b. Keysân¹,
- İsmâîl b. Ümeyye² ve
- Ma'mer b. Râşid.

Ma'mer'den de iki kişi almış: İsmâîl b. İbrâhim b. Uleyye³ ve Abdürrezzâq b. Hemmâm⁴.

Süfyân'ın rivâyetinde yer ve zaman belirtilmeden sadece yasaklamadan bahsediliyor.⁵ Sâlih, yasaklamanın Mekke fet-hinde, İsmâîl b. Ümeyye ise Vedâ haccında vuku bulduğunu belirtiyor. Ma'mer ise; kendisinden İsmâîl b. Uleyye'nin yaptığı rivâyette Mekke fethinden bahsederken, Abdürrezzâq'ın rivâyetinde ise yer ve zamana hiç değinmiyor. İşte rivâyet-lerdeki karmaşa ve düzensizlik!

Burada İsmâîl b. Ümeyye'nin, diğer üç hadis hâfızına aykırı davranarak, yasaklamayı "Vedâ Haccı"na kaydırması hiç de anlamsız değil! İsmâîl'in nasıl bir adam olduğunu daha önce görmüştük⁶. O bunu yaparken ileriye de düşünüyor; müt'a nikâhıyla alâkalı uygulamaların nihâyetinde kaldırıldığını belgeleyebilmek ve Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) hayatını "yasaklamayla" kapatabilmek için, bu yola baş vuruyor!

Eee, bu kadarı da olacak; zira İsmâîl b. Ümeyye'den bunlar beklenmez değil! Ancak İsmâîl bütün bu dolapları çevirir-

1- Müslim: nikâh, 26

2- Ahmed: III, 404; Ebû Dâvûd: nikâh, 14; el-Beyheqî, VII, 204; el-Cessâs, III, 100

3- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Ahmed: III, 404; Müslim: nikâh, 25

4- Ahmed: III, 404; Ebû Dâvûd: nikâh, 14

5- Sadece Saîd b. Mansûr ile el-Beyheqî'nin rivâyetlerinde "Mekke fet-hinde" deniyor.

6- bk. sh. 83

ken; "iş yapıyor" olmanın verdiği sarhoşlukla, İbn Şihâb ez-Zühri'nin yanı sıra diğer altı hadis hafızının rivâyetlerine, ayrıca ez-Zühri'den rivâyette bulunan üç büyük hadis hâfızına ters düştüğünü fark edemiyor. Onların rivâyetlerinde "Vedâ Hacci" ilâvesi yok. Öyleyse bu, İsmâîl'in değil de kimin marifetidir?!

O yüzden Ehl-i Sünnet hadisçileri, olayın "Vedâ hacci"nda geçtiğini; yasaklamanın o gün yapıldığını belirten rivâyetlerin "hatalı" olduğunu, doğru ve meşhur olanın ise, "Mekke'nin fethinde yasaklandığını belirten rivâyetler" olduğunu açık bir dille ifade ediyorlar. el-Beyheqi, Abdurrahmân es-Süheyli, İbn'ül-Qayyim el-Cevziyye ve İbn Hacer bunlardan sadece birkaçı.¹ Dolayısıyla onlar bile İsmâîl'in söz konusu rivâyetini kabul etmiyorlar.

d) Bu derece ızdırâba (çelişkilere) sahip bir rivâyeti, "müt'â nikâhı" gibi önemli bir konuda delil olarak kullanmak, büyük oranda cür'et ister. Çünkü böyle bir rivâyetle haramı helâl, ya da helâli haram kılmak çok zor bir iştir. Üstelik vebali de çok ağırdır!

e) Ehl-i Sünnet âlimlerinin de itiraf ve kabulüyle, olay Mekke'nin fethinde vuku bulmuş. Mekke'nin fethinde müt'âyı yasaklayan ve bunu "kıyamete kadar" diyerek pekiştiren bir peygamber, nasıl oluyor da; iki ay kadar kısa bir süre sonra, Evtâs günü buna tekrar izin verebiliyor?! Bu ne iştir! Sırf mezhebi kurtarmak uğruna, Allah'ın peygamberini böyle bir "tutarsızlığa" ve "dengesizliğe" itmek, bunun feci sonuçlarına göz yummak hangi akıl ve mantıkla bağdaşır?!

1- bk. el-Beyheqi, VII, 204; ez-Zeyle'i, III, 179; İbn'ül-Qayyim, II, 183, IV, 6; İbn Hacer, *Feth'ul-Bârî*: IX, 169-170, 171; el-Qastalâni, VIII, 35; eş-Şevkânî, VII, 230; Davudoğlu, *Selâmet Yolları*: III, 271

f) Allah'ın Rasûlü (s.a.a) gerçekten müt'a nikâhını kıyamete kadar yasaklamış olaydı; yani Sebra hadisi sahih bir hadis olsaydı; Buhârî böylesine "ilaç gibi" bir hadisi kaçırır mıydı? Kitabında bu hadise yer vermez miydi? ez-Zühri, Mâlikî mezhebinin imamı Mâlik b. Enes'in en meşhur üstatlarından olduğu halde; o bile -en azından- üstadı kanalıyla gelen Sebra hadisine "*Muvatta*" adlı eserinde yer vermiyor!

Sebra hadisi, "müt'a nikâhı ebedî olarak haramdır" diyenler için son derece hayati değer taşıyor; dolayısıyla bizim buradaki sorularımıza "Canım! Buhârî ve hatta Mâlik sahih olan her hadisi kitabına alamaz ya! Buna imkan var mı?!" şeklinde bir cevap verilemez. Bu cevaba sığınıp üzerine yatanlar, konunun anlam ve önemini ya henüz kavrayamamışlardır; ya da onlar bununla kendilerini avutuyorlardır.

Bu ve benzeri gerekçeler, "Sebra Hadisi"nin de asılsız ve gerçek dışı olduğunu göstermesi bakımından, sanırız yeterli. Şu halde böyle bir hadise yaslanmak, bununla bir helâli haram kılmak bir tarafa; "mekruh" kılmak bile mümkün değildir.

Velhâsıl, biz Ehl-i Beyt (İmâmiyye) mektebi olarak şunları söylüyoruz:

Yukarıda, Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin en muteber kaynaklarında yer alan, en sahih ve sahâbe arasında fazlasıyla yaygın hadisler bizlere şu hakikatleri gösteriyor: Müt'a nikâhına Allah Teâlâ izin vermiş ve O'nun sevgili Rasûlü (s.a.a) hayatta olduğu sürece bil-fiil uygulanmış. Bu uygulamaya I. Halife Ebûbekr zamanında da devam edilmiş! Allah'ın kitabında ve Rasûlü'nün sünnetinde olmasına rağmen; bunu yasaklayıp haram kılan; buna rağmen vazgeçmeyenleri cezalandıracağını söyleyen; hiç kuşkusuz, II. Halife Ömer olmuştur!

Eğer müt'a nikâhını yasaklayan, hakîkaten Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ise; Ehl-i Sünnet âlimlerinden bir çoğu, neden "Müt'a nikâhını haram kılan / yasaklayan ilk kişi Halife Ömer'dir." diyor? Meselâ Ebû Hilâl el-Askerî, Celâlüddîn es-Süyûtî ve el-Qalqaşendî; müt'ayı haram kılıp yasaklayan ilk kişinin "Halife Ömer" olduğunu belirtiyorlar.¹

Yeri gelmişken, Halife Ömer'in "İki müt'a var ki..." sözüne ilişkin, el-Cessâs ile Fahrüddîn er-Râzî'nin ortak açıklama / savunmasına değinmek istiyoruz:

"Ömer'in bu sözü, Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) konuyla ilgili "haram kılıcı / neshedici" bir sünneti olmadan, sahâbe huzurunda söylemesi; sahâbenin de bu duruma sessiz kalması düşünülemez! Aksi halde bu durum; hem o sözü söyleyeni, hem de dinleyip de itiraz etmeyenleri küfre sokar; İslâm'dan uzaklaştırır."²

Yukarıda, şimdiye kadar gözler önüne serdiğimiz onca sahih ve muteber delillere rağmen, böylesine zavallı ve üzücü sözleri, el-Cessâs gibi, er-Râzî gibi; "aklı başında" gördüğümüz ilim adamlarına yakıştıramıyoruz! Çünkü bu sözleri "aklı tutulmuş, basîreti bağlanmış, gözleri mezheb taassubuyla perdelenmiş" olanlar dışında kimseler söyleyemez!

Hattâb oğlunun madem bildiği bir hadis vardı; neden okumadı?! Bu bir yana; niçin "Allah'ın kitabında ve Rasûlü'nün sünnetinde olmasına rağmen ..." diyor? Madem bu nikâhı Allah'ın Rasûlü (s.a.a) yasaklayıp haram kılmış; öyleyse Ömer neden "... rağmen ben onları yasaklıyor / haram kılıyorum! ..." diyerek; yasak koyanın ve haram kılanın kendisi olduğunu söylüyor? Yoksa o ne dediğini bilmiyor mu?

1- es-Süyûtî, *Târîh'ul-Hulefâ*: s. 137; el-Emînî, VI, 213

2- el-Cessâs, III, 102; er-Râzî, X, 50

Kaldı ki, “Halîfe Ömer’e itiraz eden yok!” da ne demek?! II. Bölüm’de, söz konusu nikâha cevaz veren sahâbenin adlarını gördünüz. Bunlar sahâbenin en önde gelenleri. Bunların çıkardığı seslerin muteber olabilmesi için, mutlaka Ömer’in karşısına dikilmesi mi gerekiyor?!

Bu zavallı yorumlarla Ömer b. Hattâb’ı korumaya çalışanlar, birazcık olsun, Allah’ın Rasûlü’nü (s.a.a) neden hiç düşünmezler?! Allah’ın sevgili peygamberini tutarsızlığa ve dün dediğini bugün yalanlamaya mahkum edenler, o yüce peygamberi bir sahâbiye feda ederken; “bunun insanı nerelere götüreceğini” neden hesap etmezler?! Yoksa Allah’ın peygamberi bir sahâbîden daha mı önemsiz?!

III. Sahâbe ve Tâbiîn Uygulamaları

Kaynaklarda, sahâbe ve tâbiînden bazılarının “müt’a nikâhı” ile yapılan evliliğe karşı çıktıkları, buna asla izin vermedikleri ifade ediliyor. Şimdi tespit edebildiğimiz kadarıyla, bu görüşte olan sahâbî ve tâbiînin isimlerini sunuyoruz:

a) Sahâbîler:

1. Halîfe Ömer: Ömer’in müt’a nikâhına karşı çıkıp “haram” dediğine yer gök şâhit. Üstelik “haram” diyenlerin öncülüğü de ona ait! Örneğin Ebû Hilâl el-Askerî, el-Qalqaşendî ve Celâl es-Süyûtî; müt’a nikâhını haram kılıp yasaklayan ilk kişinin “Halîfe Ömer” olduğunu belirtiyorlar.¹

2. Abdullâh b. Ömer: Bir kimse Abdullâh’a gelerek, “müt’a” nikâhının hükmünü sorduğunda hemen sinirleniyor; “Vallâhi, bizler Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında zinâ da

1- es-Süyûtî, *Târîh’ul-Hulefâ*: s. 137; el-Emîni, VI, 213

etmedik, sıfâh ta!"¹, bazı rivâyetlerde² "Haramdır!" diyerek, müt'a nikâhına bakış açısını ortaya koyuyor. Bir rivâyette ise, müt'a için "Sıfâhtır!" cevabını vermiş!³

Rivâyetlerden onun da bu nikâha "olumsuz" yaklaştığı açıkça anlaşılıyor. Zaten İbn Ömer'e bundan başkası da yakışmaz; çünkü o babasının oğlu! Ancak, onun "haramdır" fetvasıyla ilgili bu rivâyetlerden birisi, daha önceki "Müt'anın Hayber günü yasaklandığına" dair rivâyetinin içinde geçiyor (bk. sh. 75). Orada söz konusu rivâyetin sakat olduğunu; "Hayber" ile ilgili kısmın, hadise İbn Şihâb ez-Zührî tarafından bilinçlice sokulduğunu görmüştük!

3. Abdullâh b. Zübeyr: Müt'anın cevazını ifade eden Sünnetten deliller başlığı altında geçen Abdullâh b. Abbâs ve Esmâ bt. Ebîbekr hadislerinden, onun da müt'a nikâhına şiddetle karşı çıktığını görüyoruz. Hatta İbn Ebî Şeybe'nin sahih isnatla rivâyet ettiği bir habere göre; kendisi müt'a nikâhının "zinadan farksız" olduğuna inanıyor!⁴

4. Halîfe Ebûbekr: Bu konuda, İbn Abbâs ile Urve'nin tartışmasını konu alan rivâyetten [bk. sh. 44-45] başka delil yok! Bizce bu rivâyete "Ebûbekr"nin de sokulması Urve'nin işi! Çünkü **Urve**, her ne kadar Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin son derece güvendikleri bir râvî⁵ ise de, bizce o sâbıkalı, hadisi

1- Saîd b. Mansûr, I, 218; Ahmed: II, 95, 103-104; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*: X, 68, 69 = İsnâdî sahih bir rivâyet.

2- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Taberânî, XII, 289 (= el-Heysemî, IV, 487); el-Beyheqî, VII, 202, 206, 207; el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, IX, 169

3- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Abdürrazzâq, VII, 502, 505; el-Cessâs, III, 95-96 = İsnâdî sahih. Ayr. bk. İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 520

4- *el-Musannef*: III, 552

5- İbn Sa'd, V, 178-82; el-Aynî, I, 42; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 22

kabul edilemez birisidir.¹ Dolayısıyla Halîfe Ebûbekr'in müt'a nikâhuna karşı çıktığı doğru değildir! Birazdan da göreceğimiz gibi, âlimlerin Ömer b. Hattâb'ı müt'ayı ilk yasaklayan kişi olarak sunmaları; hem bunu Allah'ın Rasûlü'nün yasaklamadığını, hem de Halîfe Ebûbekr'in bu nikâha karşı olmadığını açıkça göstermektedir.

Aksine, Hz. Câbir'den sahih kanallarla gelen hadislerden hareketle, onu müt'aya cevaz verenler arasına yerleştirmek bile mümkündür. Yoksa, kendi halîfeliği döneminde "müt'a nikâhı" uygulamalarına göz yumar mıydı?

5. Hz. Âişe: Müt'a nikâhuna, Mü'minûn sûresinin âyetlerini okuyarak karşı çıktığına dair rivâyet, daha önce geçmişti.² Orada, bu rivâyetin de asılsız olduğunu görmüştük!

Kısacası, sahih rivâyetler, sahâbeden sadece üç kişinin; Halîfe Ömer, oğlu Abdullah ve Abdullâh b. Zübeyr'in müt'a nikâhına karşı çıktıklarını gösteriyor.

1- Zira Urve, daha önce bahsettiğimiz sâbıkalı İbn Şihâb ez-Zührî ile; her fırsatta bir araya gelerek Hz. İmam'a (a.s) sataşan ve ona olan düşmanlıklarını açığa vuran iki kafadar! Bu konuda güvenilir yollarla gelen pekçok rivâyet var. Özellikle Urve'nin oğlu Yahyâ, Hz. Ali'ye ait güzel sıfatların, babası tarafından alay / eleştiri konusu yapılması karşısında hayretini gizleyemiyor! (bk. İbn Ebil-Hadîd, IV, 102) Mu'tezile ulemâsının en ileri gelenlerinden Ebû Ca'fer el-İşkâfî, Urve'yi, Muâviye'nin hadis uydurmak için tuttuğu kişiler arasında sayar! (bk. İbn Ebil-Hadîd, IV, 63-64. İmam Ali aleyhine uydurduğu iki rivâyet için aynı yere bk.) İbn Abbâs da Urve'nin yalancı birisi olduğunu îma edenlerden. (bk. İbn Sa'd, II, 263)

Ayrıca hemen herkes, Mervân b. Hakem'in ne mal olduğunu çok iyi bilir. İşte bizim(!) Urve, böyle bir yılın için, hadis rivâyetinde "adil / siqa" diyor! (bk. İbn Abdilberr, III, 428)

Sorunum sizlere: Böyle bir "Urve"den neler beklenmez ki?!

2- Müt'a nikâhının haramlığına dair Kitaptan deliller başlığına bk.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

b) Tâbiîler:

1. Saîd b. Müseyyeb: “Allah Ömer’e rahmet etsin; müt’a nikâhını yasaklamasaydı, zina açıktan yapılırdı!”¹ diyerek, o da müt’a nikâhının haramlığına inandığını gösteriyor.

2. Urve b. Zübeyr: Esmâ bt. Ebîbekr hadislerinden, onun da kardeşi Abdullâh b. Zübeyr’den farksız olduğunu anlıyoruz. Rivâyetlere göre Urve, müt’a nikâhını “zinâ” ile eş değerde görmüş!!!²

3. Hasen el-Basrî: Diyor ki: “Müt’a sadece kazâ umresi³ sırasında, o da sadece üç günlüğüne helâl kılındı. Ondan önce ya da sonra hiç helâl kılınmadı!!!”⁴

4. Abdurrahmân b. Ebî Amra⁵: Ehl-i Sünnet’e göre tâbiînin siqa râvîlerinden⁶ olan İbn Ebî Amra, İbn Şihâb ez-Zühri’nin

1- İbn Ebî Şeybe, III, 551 = İsnâdı gâyet sahih.

2- Saîd b. Mansûr, I, 219; el-Cessâs, III, 96

3- “Kazâ umresi”nden kasıt, Mekke şirk Devleti’nin engellemesi sonucu, H. 6 tarihinde yapılamayıp ertesi sene kazâ edilen umredir.

4- İbn Ebî Şeybe, III, 552; Abdürrazzâq, VII, 503, 505; Saîd b. Mansûr, I, 217 = İsnâdı sahih bir rivâyet. (Ayrıca bk. el-Aynî, XIV, 254; İbn Hacer, IX, 169; eş-Şevkânî, VII, 229)

Hasen el-Basrî’nin gözleri, yukarıda geçen onlarca rivâyeti görmemiş anlaşılan! Mekke’nin fethinde, Evtâs muhârabesinde müt’aya izin verildiğini Ehl-i Sünnet âlimleri de kabul ediyor ve Hasen el-Basrî’nin bu sözünün tamamen merdût olduğunu söylüyorlar. (bk. en-Nevevî, IX, 181)

5- Abdurrahmân, sahâbeden olan, Mü’minlerin Emîri Hz. Ali (a.s) ile birlikte, Sıffin muharabesinde “azgın çete”nin reisi Muâviye’ye karşı savaş verirken şehîd düşen, Ebû Amra el-Ensârî’nin oğludur.

6- İbn Sa’d, V, 83; İbn Hacer, *el-İsâbe*: III, 72, *et-Taqrîb*: I, 458; es-Süyûtî, *el-İsâf*: s. 26; el-Haffâcî, *Nesîm’ür-Riyâd*: III, 33

rivâyetine göre –tabii ki doğru söylüyorsa–; o da müt'a evliliğine karşı çıkanlardan.¹

5. Qâsım b. Muhammed b. Ebîbekr: Mü'minûn sûresinin ilgili âyetlerine dayanarak, o da müt'a nikâhının haram olduğuna inanıyordu.²

6. Rabî' b. Sebra el-Cühenî: Sebra b. Ma'bed el-Cühenî'nin oğludur. Buhârî'nin güvenini bir türlü kazanamamış bir râvî. Zira Buhârî onun hadislerini kitabına hiç almamış.³

Sebra hadisinin kilit ismi / râvîsi olmasından hareketle, onun da müt'a nikâhına karşı olduğu sonucuna varıyoruz. Belki de bu hadis Rabî'in işi! Çünkü bunu babası Sebra'dan ondan başka hiç kimse rivâyet etmiyor. Bu durum ister istemez akla birtakım şüpheler getiriyor.

7. Abdülazîz b. Ömer: Ömer b. Abdilazîz'in oğludur. Onun da bu kanaatte olduğunu, Sebra hadisine yaptığı özel katkı(!)lardan anlıyoruz.

8. Mekhûl ed-Dimaşqî: Ehl-i Sünnet kardeşlerimiz tarafından genelde siqa ve sadûq bilinir. Lâkin tedlisçiliği de bilinen bir husustur!⁴ Şam uyruklu fukahâdan sayılan ve İbn Şihâb ez-Zührî'nin gözde üstatlarından olan Mekhûl da, müt'a'yı "zinâ" ile eş değerde görmektedir!⁵

1- Abdürrazzâq, VII, 502; Müslim: nikâh, 27; el-Beyheqî, VII, 205; İbn Hazm, *el-Muhallâ*: IX, 520

2- Abdürrazzâq, VII, 502, 503, *et-Tefsîr*: III, 44

3- İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 241; el-Hazrecî, *el-Hulâsa*: s. 98

4- Müslim: salât, 6; İbn Sa'd, VII, 453-454; ez-Zehebî, IV, 177-178; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 278

5- İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*: III, 552 (= İsnâdı sahih)

9. İbn Şihâb ez-Zührî: Ehl-i Sünnet hadis ve fıkıh ulemasının son derece güvenip siqa saydığı¹ bu zâtın, aslında hiç de öyle olmadığını daha önce² görmüştünüz.

ez-Zührî'nin bu görüşte olduğunu anlamak için "müneccim" olmaya gerek yok! İmam Ali'ye ve Abdullâh b. Ömer'e isnâd edilen "Hayber hadisi"ne yaptığı özel katkılardan, onun da bu görüşte olduğu anlaşılıyor.

10. İsmâîl b. Ümeyye: Ehl-i Sünnet hadisçilerinin son derece siqa saydığı, Buhârî ile Müslim'in kendisinden bol bol hadis rivâyet ettiği³ İsmâîl'in, nasıl birisi olduğunu daha önce (bk. sh. 83) görmüştük.

Hz. Câbir'den rivâyet ettiği "müt'ayı kıyamete kadar haram kılan" rivâyetten ve yukarıdaki Sebra hadisine olan katkılardan bu sonuca varmak hiç de zor değil.

11. İmam Ca'fer es-Sâdıq (a.s): Bessâm es-Sayrafî, Hz. İmam'a gelerek müt'a'nın hükmünü soruyor ve sorduğu müt'ayı anlatıyor. O da "*O şey zinadır!*" buyuruyor!⁴

Evvelâ, Hz. İmam'ın (a.s) müt'a nikâhına cevaz verdiği gün gibi âşikârdır. Kendisi Ehl-i Beyt (İmâmiyye) mektebinin altıncı imamıdır ve mektebin bu konudaki tutumu, dost düşman herkes tarafından bilinmektedir. İmam'ın bu nikâh için neler söylediğini I. Bölüm'de görmüştük.

1- İbn Sa'd: II, 388-389; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 216; el-Aynî, I, 53; es-Süyûtî, *el-İs'âf*: s. 37; el-Haffâcî, II, 246; Bilmen, I, 473

2- bk. sh. 51-52

3- ez-Zehabî, I, 222; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 78-79; el-Aynî, VII, 277

4- el-Beyheqî (VII, 207) sahih bir isnatla rivâyet ediyor. Ayr. bk. İbn Hacer, *Feth'ul-Bârî*: IX, 173; el-Qastalânî, *İrşâd'üs-Sârî*: VIII, 36; eş-Şevkânî, VII, 228

İkincisi, rivâyete dikkat ederseniz, Bessâm es-Sayrafî “Müt'a nikâhının hükmü nedir?” deyip bırakmıyor. Bunun yanında İmam'a sorduğu müt'ayı tavsif ediyor, niteliklerini sıralıyor. O da öyle bir müt'anın zinadan pek farkının olmadığını ifade buyuruyor. I. Bölüm'de de gördüğümüz gibi, bu konuda taraflar arasında “kavram kargaşası” var. Ehl-i Sünnet mektebinin tasavvur ettiği müt'a, zaten zinadan farksızdır. Rivâyetten anlaşılın o ki; İmam Ca'fer es-Sâdıq hazretlerine “Ehl-i Sünnet'in kafasında tasavvur ettiği müt'a nikâhının” hükmü sorulmuş; o da “Aynen zinadır!” cevabını vermiştir.

Dolayısıyla bu rivâyetten, İmam Ca'fer'in (a.s) müt'ayı -genel olarak- zinâ kapsamına soktuğu anlaşılmalıdır.

Evet, müt'a nikâhını “haram” sayan Ehl-i Sünnet âlimlerine bakılırsa, sahâbe ve tâbiînin tamamı müt'aya karşı! Neredeyse bu konuda ihtilaf yok! (Bu iddiaları birazdan göreceksiniz.) Konuyu bu şekilde ortaya koymaya çalışanlardan hemen hiç birisi, oturup da; hangi sahâbîlerin ve tâbiînden kimlerin buna karşı çıktığını söylememiş, bunun bir isim listesini sunmamış!

Halbuki, biz kendi araştırmamızdan ve bu esnada karşılaştığımız rivâyetlerden hareketle; sahâbeden sadece 5, tâbiînden de yalnız 11 kişiyi tespit edebildik. Ebûbekr ile kızı Âişe'nin bu halkaya “bilinçlice” sokulduğunu; Ebûbekr'i bu halkaya dahil etme işinin Urve ile ez-Zührî'nin başının altından çıktığını, Âişe annemizle ilgili rivâyetin ise zâten sulu olduğunu yukarıda gördük. İmam Ca'fer es-Sâdıq (a.s) ile ilgili rivâyetin tahlilini de yaptık. Dolayısıyla geriye kalıyor; yalnız üç sahâbî ve on tâbiî! Onların da (iddianın doğruluğunu farz etsek bile), müt'aya cevaz veren sahâbe ve tâbiînin yanında, hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur.

IV. İcmâ Delîli

Buradaki icmâdan kasıt, Halîfe Ömer müt'ayı hepten yasaklayıp, yapanları recmedeceğini açıktan ilan ettiğinde, sahâbenin susup itiraz etmemesidir. Bu durum, istisnasız bütün sahâbenin Ömer'i onayladığı (yoksa itiraz ederlerdi!) anlamına gelir ki; bunun "usûl" ilmindeki adı "**Sükûtî İcmâ**"dır. Sükûtî icmâ ise Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinde, "sarîh icmâ = herkesin açık görüş belirterek vardıkları ittifak" gibi dikkate alınır ve kesin delillerdendir. Şâfiîlerin de ekseriyeti böyle bir icmâyâ "kesin delil" gözüyle bakmasalar da, yine de dikkate alınması gereken bir "hucet" olduğunu söylerler.¹

Müt'a nikâhının haramlığının bu çeşit "icmâ" ile sâbit olduğu, İmâmiyye mektebi dışında bütün fukahânın bu hususta ittifaka varmış oldukları... konusunda; hemen herkes "ağız birliği" etmiş durumda. Ebû Ca'fer et-Tahâvî, İbn'ül-Münzir, Ebû Süleymân el-Hattâbî, el-Hâzimî, el-Cessâs, es-Serahsî, el-Merğînânî, el-Kâsânî, el-Mavsilî, el-Mâzerî, İbn Rüşd, Qâdî İyâd, en-Nevevî, Fahrüddîn er-Râzî, el-Qastalânî ve Muhammed Ali es-Sâbûnî bunlardan sadece bazıları.²

1- Hanefîler = el-Cessâs, II, 23, *el-Fusûl*: III, 285 vd.; es-Serahsî, I, 303; el-Pezdevî, III, 339 vd; Sadruşşerîa, II, 499; İbn'ül-Hümâm, III, 101; İbn Abdîşşekûr, II, 232; Molla Husrev, 228. Mâlikîler = Ebul-Velîd el-Bâcî, *el-Münteqâ*: I, 151, 241, III, 144, 178, VII, 116, *el-İhkâm*: s. 407; İbn'ül-Hâcib, II, 37. Hanbelîler = İbn Qudâme, I, 381; Âlü Teymiyye, *el-Müsevvede*: s. 300; İbn Bedrân, *el-Medhal*: s. 281

Şâfiîler = eş-Şîrâzî, *et-Tebîrâ*: s. 391; el-Âmidî, I, 216; es-Sübki, II, 189; es-Süyûtî, *el-İtmâm*: s. 72; Zekeriyâ el-Ensârî, *el-Ğâye*: s. 90

2- bk. el-Cessâs, III, 102, 103; es-Serahsî, V, 152; el-Kâsânî, II, 273; el-Mavsilî, III, 89; İbn Rüşd, II, 48; er-Râzî, X, 50; en-Nevevî, VIII, 170, IX, 179, 181; ez-Zeyle'î, III, 181; İbn'ül-Hümâm, III, 247, 249; İbn Hacer, IX, 173, 174; el-Qastalânî, VIII, 36; Şemsülhaqq, VI, 84; ed-Düsûqî, II,

Cevap : 1. Sükûtî icmânın, “sarîh icmâ” kadar kesin bir delil gibi kabul edilişi; nihâyet bir fetvâdır, ictihaddır. Bu konuda hiçbir nass (açık âyet ya da hadis) yoktur. Ne âyetten, ne de hadisten, böyle bir suskunluğun mutlak sûrette “onaylama” anlamına geldiğini ifade edecek hiçbir delil, savunanları tarafından bile henüz gösterilememiştir.

Hem bu, akla, mantığa ve târihî gerçeklere de aykırı. Bir insanın herhangi bir hadise karşısında susması, nasıl olur da o hadiseyi “onaylaması” anlamına gelebilir? Birisinin yanlısını gördüğümüz halde ses çıkarmadığımız olmamış mıdır? Özellikle karşımızdaki adam, uyarıya gerek duymayacak kadar kaba ve umursuz ise, siz ne yaparsınız? Hem böyle bir durumda “emr bil-ma’rûf ve nehy anil-münker = iyiliği emir ve kötülükten nehiy” yapmak zorunda mıyız ki?

Diğer yandan, karşımızdaki adamın kötüğü, zindanı, sürgünü ve hatta “siyâseten = devletin âlî menfaatleri için katl”i varsa, herkesin o adama itiraz edeceğini nasıl beklersiniz? Her insanın yapısı buna müsait mi? İnsanlar içinde cesurlar ve korkusuzlar bulunduğu gibi, ürkekler ve korkaklar da bulunmaz mı?

Anlaşılan, sahâbe ve tâbiünden birçoklarının, zamanın sultanından korktukları için hadis rivâyet etmekten bile çekindiklerinden sizin haberiniz yok! Abdullâh b. Mes’ûd gibi, önde gelen bazı sahâbîlerin, sırf “hadis rivâyet ettiği” için Halife Ömer’in zindanlarında neredeyse çürümeye terk edildiğini; onların Halife ölünceye dek zindanlarda tutulduklarını¹ da

239; es-Sâbûnî, I, 457; Vehbe Zühaylî, IX, 57

1- Bu hâdise **sahih ve güvenilir isnatlarla** rivâyet edilmiştir. bk. İbn Ebî Şeybe, V, 294; er-Râmeihürmüzî, *el-Muhaddis’ül-Fâsıl*: s. 553; Ebû Cafer et-Tahavî, *Müşkil’ül-Âsâr*: XV, 311-313; Hâkim, I, 102, 110; İbn Hazm, *el-İhkâm*: I, 266, 267; İbn’ül-Arabî, *el-Avâsim*: s. 76; ez-Zehebî, *Tezkirat’ül-*

mı bilmiyorsunuz?! Bütün bunları bilen, gören sahâbe, onun karşısında nasıl rahat hareket edebilir? Ve bu durum karşısında "sükût = suskunluk" nasıl onaylamak ve hâdiseyi aynen kabul etmek anlamına çekilebilir? İnsan memnuniyetsizliğini sadece diliyle mi belli eder?...

O yüzden, İmam Şâfiî başta olmak üzere, Dâvûd ez-Zâhirî, İsâ b. Ebân, Ebûbekr el-Bâqılânî, İbn Hazm, el-Ğazzâlî, Qâdî el-Beydâvî, Fahrüddîn er-Râzî gibi; önde gelen pek çok İslâm hukukçusu, toplum psikolojisini de göz önünde bulundurarak, böyle bir suskunluğu itibara almamışlar, "**Susana söz isnâd edilemez**" demişlerdir.¹

Şu halde, böyle bir suskunluğu "onaylamak" gibi algılayamaz ve "sükûtî icmâ" diye bir şey kabul edemeyiz.²

2. Kaldı ki "Halîfe Ömer'e itiraz eden yok" demenin, gündüzün ortasında güneşin varlığını inkar etmekten bir farkı yoktur. II. Bölüm'de "müt'a" nikâhına cevaz veren sahâbîlerden bahsettik. O listeyi de, kendi kaynaklarımızdan değil, Ehl-i Sünnet âlimlerinin en muteber kaynaklarından derledik. Bütün bunları "yok" sayarak, inadına "icmâ" demek ne derece doğrudur? Sahâbeden yalnız üç tanesinin -açıkça- bu kanaatte olduğunu az yukarıda gördünüz. Allah aşkına, sahâbeden sadece 3 kişiye karşılık, tam 16 kişi müt'aya izin veriyor; "câiz" olduğunu söylüyor! Eğer mutlaka bir "icmâ" dan söz etmemiz icab ediyorsa; söyleyin, ne taraftadır "icmâ"?!

Huffâz: I, 7, *es-Siyer*: II, 345; el-Emîni, VI, 294

1- Yukarıdaki eserlerin yanı sıra bk. İbn Hazm, IV, 615 vd; el-Ğazzâlî, I, 191; el-Beydâvî, II, 191; Emîr es-San'ânî, *el-Uşûl*: s. 163

Ayr. bk. İbn Nüceym, 78; Cevdet Paşa, *Mecelle*: mad. 67

2- Esasen Ehl-i Sünnet'in aşağı yukarı ittifakla "kesin hucet" kabul ettiği "sarîh icmâ"nın nasıl gerçekleşeceği de pek anlaşılır değildir! Mevzu ile ilgili Ahmed b. Hanbel'in yaklaşımını, ilim ehli herkes bilir.

3. İcmâdan kasıt “Sahâbe ve tâbîinden sonraki İslâm ümmetinin icmâsıdır!” deniyorsa; bu da doğru değildir. Ehl-i Beyt İmamlarının (a.s) konuyla ilgili yaklaşımı herkesçe malum. Onların katılmadığı ve onaylamadığı bir ittifak nasıl “icmâ” sayılır? Allah Rasûlü’nün (s.a.a) ümmetine her konuda yol gösterici olarak “emanet” bıraktığı bir Ehl-i Beyt imamının yer almadığı ittifak, ne anlam ifade eder ki? İmam Ali’nin, İmam Muhammed el-Bâqır’ın, İmam Cafer es-Sâdıq’ın muhalefeti “muhalefet” olarak yetmez mi? Zamanlarının en büyük ilim ve irfan sahibi oldukları herkesçe tescil edilmiş bu mübârek insanlar, yoksa bu ümmetten yahut bu ümmetin müctehidlerinden değil midir ki; ittifaka “katılıp katılmadıkları” hiç hesaba alınmıyor?!

Ehl-i Sünnet’in, kendilerine muhâlif olan Müslümanları “Ehl-i Bid’at = Bid’atçı” gördüğü biliniyor. Buna rağmen onlardan pekçokları, Ehl-i Bid’atten bile olsa, bilhassa küfre düşmeyen bir müctehidin muhalefetiyle icmânın gerçekleşmeyeceğini, böyle bir ittifakın ümmeti bağlayıcı bir yönünün olmadığını; icmâ için onların da muvâfakatlarının şart olduğunu, açık bir dille ifade ediyorlar.¹

1- Bu olumlu yaklaşımı sergileyenlerden şunlar: Ebû Hanîfe, eş-Şâfiî, Süfyân es-Sevrî, İbn Ebî Leylâ, Dâvûd ez-Zâhirî, İbn Hazm (bk. İbn Hazm, *el-Fisal*: III, 246. krş. *el-İhkâm*: IV, 629-630; İbn Teymiyye, *el-Minhâc*: III, 20; el-Emîr es-San’ânî, *el-Uşûl*: s. 389), el-İsferâyînî (bk. Qâdî Ebû Ya’lâ el-Ferrâ, *el-Udde*: IV, 1140; Ebul-Hattâb, *et-Temhîd*: III, 253), Ebûbekr el-Bâqillânî (bk. el-Buhârî, *Keşf’ül-Esrâr*: III, 351), el-Cüveynî (*el-Bürhân*: I, 442), Ebû Süfyân es-Serahsî (bk. Ebû Ya’lâ, IV, 1140; Âlü Teymiyye, 297), İbn’üs-Sem’ânî (*Qavâti’ul-Edille*: I, 482), el-Ğazzâlî (I, 183), Ebul-Hattâb (*et-Temhîd*: III, 253), el-Âmidî (I, 194), Qâdî el-Beydâvî – el-İsnevî (II, 205-206), es-Sübki – el-Mahallî (II, 178, 385), Necmüddîn et-Tûfî (*Şerhu Muhtasar’ir-Ravda*: III, 42; İbn Bedrân, *en-Nüzhet*: I, 353), Zekeriyyâ el-Ensârî (*el-Ğâye*: s. 89), Şeyh Muhammed Hudarî Bey (*Uşûl-ü Fiqh*: s. 276) ...

Durum böyle olunca Ehl-i Beyt imamlarından herhangi birisinin yer almadığı bir ittifak "icmâ" sayılamaz. Hal böyleyken "müt'a" konusunda "icmâ"dan söz edilemez.

4. Bir an için, söz konusu edilen suskunluğun "icmâ" olduğunu var sayalım. Bu durumda sahâbe, Halîfe Ömer'in "müt'a yapanları recmederim." sözlerine de katılmış demektir. Öyle ise müt'a yoluyla evlilik yapan herkesin recmedilmesi icap eder! Halbuki Ehl-i Sünnet âlimlerinin "recm"e katılmadıklarını IV. Bölüm'de göreceğiz.

"Müt'a" nikâhına susmalarını "icmâ" olarak değerlendirirken, mahiyeti, yeri ve zamanı aynı olmasına rağmen, "recm"i kabul etmemek, ciddî bir ilim adamına yakışır mı?!

5. Aynı durum "hac müt'ası" için de geçerlidir. Herkes tarafından bilindiği gibi, Hattâb oğlu o sırada, nikâh müt'asının yanında hac müt'asını da yasaklıyor ve sizin iddianıza göre, sahâbe de bunu onaylıyor!

Ancak, müt'a nikâhı söz konusu edildiğinde "icmâ" var diyen Ehl-i Sünnet, "hac müt'ası" nı haram kabul etmiyor! Bu ne iştir! Aynı delilin bir yüzünü görüp öbür yüzünü görmezden gelmekle, hangi mantığa hizmet ediyorsunuz?¹

Neticede, sahâbe ve tâbiînin ihtilâfı ortada dururken, müt'a nikâhının haram olduğuna dair "icmâ" diye bir şey yoktur! Ve böyle bir iddia, delilden tamamen yoksundur.

1- Burada "Halife Ömer, hac aylarında umre yapmak anlamında "hac müt'ası" nı değil, başlanmış bir hacı bozarak umreye çevirmek anlamında "hac müt'ası" nı yasaklamıştır!" vb. savunmalar tamamen yersiz ve yalandır. Bu savunmaların yersiz ve yalan olduğunu görmek isteyenler, Buhârî'nin, Müslim'in ve diğer hadis kitaplarının "hac" bölümlerine, "temettu'" bahislerine başvurabilirler.

V. Nesh İddiası

Konuyla ilgili en garip delillerden birisi de “nesh” iddiasıdır! Bu iddiaya göre “Müt'a nikâhı her ne kadar bir zamanlar uygulanmış olsa da; daha sonra neshedilmiş, hükmü ortadan kaldırılmıştır.” Bundan daha garibi ise, bu konuda dönüşümlü iki neshin yaşandığı iddiasıdır! Yani müt'aya Allah'ın Peygamberi (s.a.a) tarafından önce izin verilmiş; ardından yasaklanmış. Sonra bir daha serbest bırakılmış; tekrar yasaklanıp hükmü tamamen kaldırılmış!¹

Ancak, özellikle İmam Şâfiî'ye isnâd edilen bu dönüşümlü neshi anlamak mümkün değildir! Bu iş bu kadar basit midir? Allah'ın hükümleriyle bu denli oynamak kimin haddine? Böyle bir şey, bir peygambere nasıl reva görülür?! O yüzden el-Beyheqî, İbn'ül-Qayyim el-Cevziyye, İbn Hacer gibi önde gelen ilim adamlarının bu tür iddialara pek kâle almadıklarını görüyoruz. Aynı zamanda bir Şâfiî fakîh ve müfessiri olan Fahrüddîn er-Râzî'nin, bunların “muteber ulemanın sözleri değildir” demesine² bakılırsa; onun da İmam Şâfiî'ye izâfe edilen o söze kuşkuyla baktığı anlaşılmaktadır.

Ehl-i Sünnet'in neshin biçimi konusunda üç yaklaşımı var:

a) Âyetlerle nesh:

Müt'anın cevazını ifade eden âyet ve hadislerin, yine birtakım âyetlerle neshedildiği iddiası, kitaplarda “dedikodu” şeklinde de olsa dolaşır, durur! Bu konuda şu rivâyetler var:

1- Dönüşümlü nesh iddiaları için bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: III, 10; İbn'ül-Arabî, I, 389; İbn Kesîr, I, 474; en-Nevevî, VIII, 169-170, IX, 181; İbn'ül-Hümâm, III, 247; İbn Hacer, *el-Feth*: IX, 170; el-Halebî, *es-Sîra*: III, 53, 119; Davudoğlu, VI, 423, VII, 236, IX, 178

2- bk. *et-Tefsîr*: X, 52

1. **Abdullâh b. Abbâs:** Bu konuda kendisine isnat edilen rivâyeti daha önce görmüştük.¹

2. **Abdullâh b. Mes'ûd:** Şöyle dediği rivâyet ediliyor:

"Müt'a nikâhı; talâk, iddet, ve miras (âyetleri) ile nesh edilmiştir!"²

3. **İmam Ali (a.s) :** Rivâyete göre şöyle demiş:

"Müt'a nikâhı imkânı olmayanlar için idi. Nikâh, talâk, iddet ve miras âyetleri nâzil olunca neshedildi!"³

4. **Ebû Hüreyre :** Rivâyete göre diyor ki:

"Müt'ayı nikâh, talâk, iddet ve miras (âyetleri) nesh etmiştir!"⁴

5. **Saîd b. Müseyyeb :** Diyor ki:

"Müt'ayı mirasla ilgili âyetler neshetmiştir!"⁵

Cevap: Âyet ve hadislerle, sahâbe ve tâbiînün meşhur tatbi-katıyla sâbit olan bir hükmü kaldırıp atmak için başvuru-lan bu nesh çeşidini, şimdi sırasıyla bir inceleyelim:

1- bk. sh. 54 (a şıklı rivâyet)

2- Abdürrazzâq, VII, 505; el-Beyheqî, VII, 207; el-Cessâs, III, 101; es-Serahsî, V, 152; el-Kâsânî, II, 273 vs.

3- Abdürrazzâq (VII, 505), el-Beyheqî (VII, 207), Dâraqutnî (III, 259), el-Hâzimî (*el-İ'tibâr*: s. 177) vb. rivâyet ediyor.

bk. ez-Zeyle'î, III, 180; el-Aynî, XVI, 304; İbn Hacer, *ed-Dirâye*: II, 58, *el-Feth*: IX, 173; el-Qurtubî, V, 130 ...

4- "Tebûk seferinde müt'anın yasaklandığına" ilişkin Ebû Hüreyre ri-vâyetinin içinde geçiyor. bk. sh. 76-77

5- İbn Ebî Şeybe, III, 551; Abdürrazzâq, VII, 505; el-Beyheqî, VII, 207 = İsnâdı sahih bir rivâyet. Ayr. bk. İbn Hacer, IX, 173

1. Öncelikle, bu rivâyetleri “delil” diye ortaya süren veya kitaplarında yer verenlerin; hem ne kadar tefsir ve fıkıh usûlü bildikleri, hem de bu ilimlerin asıl kaynağı durumunda bulunan Mü'minlerin Emîri Hz. Ali (a.s), Abdullâh b. Abbâs ve Abdullâh b. Mes'ûd gibi büyük şahsiyetleri, zımnen “cehale”le suçladıkları görülüyor! Okuyucuları ne yerine koyduklarını ise, artık sizin takdirlerinize havâle ediyoruz!

Allah aşkına, bunlar ne yapmaya çalışıyorlar! Müt'a âyetiyle nikâh, talâk, iddet ve miras âyetlerinin ne alâkası var? Âyetin birisi müt'a nikâhını işliyor; ötekileri ise genel olarak nikâhtan, talâktan, iddet ve mirastan bahsediyor. Bu âyetler arasında % 100'lük bir çelişki var mı ki “nesh”e gidiliyor? Müt'a nikâhında miras yok diye “miras âyetleriyle müt'ayı mensuh” sayan bu muhteremler, “kitap ehli bir kadınla evlenildiğinde mirasın söz konusu olmadığını” bilmiyorlar mı? Peki neden “Miras âyetleri, kitap ehli kadınlarla evliliği de neshetmiştir” demiyorlar? Böyle bir evliliğe hem “caiz”, hem de hukuken “miras alamaz” dediklerini kimlerden saklayabilirler?

2. Müt'a da bir tür nikâh olduğuna göre, “nikâh”la ilgili âyetlerin onu neshetmesi de ne demek oluyor?

3. Rivâyetlerde “iddet” kelimesinin geçmiş olması da bu rivâyetlerin “düzme” olduğunu açıkça kanıtlıyor. I. Bölüm'de de gördüğümüz gibi, müt'a nikâhında da iddet var!

4. Bu rivâyetler, daha önce geçen İmam Ali, İbn Abbâs ve İbn Mes'ûd'un müt'aya cevaz verdiklerini açıkça ifade eden sahih ve meşhur hadislere de aykırı.

5. Müt'a âyeti ve uygulaması tamamen özel, nikâh, talâk ve miras âyetleri ise geneldir. Her genel hükmün bir istisnasının olabileceği ise muhakkaktır. Bu durumu sizler de kabul ettiğinize göre; buradaki tutumunuzun sebebi ne?

6. Nesh olayında nâsîh'in (hükmü kaldıran delil), kesinlikle mensuh'tan (hükmü kaldırılan delil) sonra gelmiş olması gerekir. Burada ise öyle bir netlik ve kesinlik yok. Böylesi "kuşkulu" rivâyetlerle "nesh" yolunu tutmak, siz de takdir edersiniz ki mümkün değildir! Kaldı ki, "nesh" olayında, imkanlar elverdiği sürece, delillerin arasını bulmak ve uzlaştırmaya gitmek temel bir kuraldır.¹ Çelişkili görünen delillerin aralarını bulmak ve bir şekilde uzlaştırmak mümkünken, kesinlikle "nesh"e gidilmez. Bu kuralı neden işletmiyor ve delillerin arasını bulmaya çalışmıyorsunuz?!

7. Ayrıca, siz uygun görseniz de; bizler Kur'ân Zaten âyetleri arasında küllî neshi kabul etmiyoruz. Yani bir âyet başka bir âyetin hükmünü bütünüyle kaldıramaz. "Tahsîs = umumdan istisnâ" anlamında "nesh" ise mümkündür; bunun Kur'ân'da da pekçok örneği vardır. Bu bir çelişki de sayılmaz. Yukarıdaki rivâyetlerde geçen "nesh"i, "tahsîs"e yorabilir ve delillerin aralarını böylece bulabiliriz.²

8. Gelelim rivâyetlerin ayrı ayrı tahliline: İbn Abbâs ile Ebû Hüreyre hadislerinin tahlillerini daha önce yapmış; "asılsız" olduklarını ispatlamıştık. Abdullâh b. Mesûd'a isnâd edilen rivâyetin senedinde ise; hem ızdırâb (yani çelişkiler, tutarsızlıklar) var, hem de adları belirtilmeyen râvîler var. Bu yüzden onun kabulü de imkansız!

İmam Ali'ye isnâd edilen rivâyetin senedinde **Mûsâ b. Eyyûber-Rebezî** ile, ondan nakleden **Abdullâh b. Lehî'a** var. Mûsâ

1- bk. Ebul-Velîd el-Bâcî, *el-Münteqâ*: I, 28; İbn Âbidîn, I, 487

2- Zaten tefsir ve fıkıh ilimleri tedvîn edilmeden, müstakil bir bilim dalı haline gelmeden önce, yani sahâbe ve tâbiîn dönemlerinde "nesh" kavramı, hem tahsis hem de tamamen ortadan kaldırma anlamında kullanılıyordu. Meseleye böyle yaklaşıldığında ortada hiçbir sorun kalmıyor.

hâfıza sorunu bulunduğu için, hadisleri münker (asılsız) olan bir râvî.¹ Abdullâh ise tedlîsiyle meşhur birisi. Bu yüzden hadisçiler tarafından çokça eleştiriliyor.² Böyle râvîlerin “an’ane”li, yani üstadından “an” = “Falandan” harfiyle rivâyet ettiği hadisler makbul sayılmaz. Buradaki rivâyette de durum aynen o şekilde.

Dolayısıyla İmam Ali’ye isnâd edilen bu rivâyetin aslı esası yoktur! Zaten “zayıf” bir rivâyet olduğunu Yahyâ b. Saîd el-Qattân da ifade etmiş bulunuyor.³

Saîd b. Müseyyeb ise nihâyetinde tâbiünden birisidir; sözü delil ve hucet olacak birisi değildir. Dolayısıyla bu rivâyet de kimseyi bağlamaz.

Neticede, bütün bunlar tamamen “asılsız” ve sırf mezhebi kurtarmak uğruna îcât edilen rivâyetlerdir. Bunlarla “nesh” yolunu tutmak, insaf ve adâletle, hele bilimsel ahlâkla hiç mi hiç bağdaşmaz.

b) Hadislerle nesh:

Yukarıda durumunu açıkladığımız rivâyetlerle müt’a âyeti-nin neshedildiğine -haklı olarak- yaklaşamayan bazı âlimler, söz konusu âyetin “hadislerle” neshedildiğini iddia ediyorlar! Ebû Abdillâh el-Mâzerî, İbn Hazm, İbn’ül-Hümâm vb. âlimler bu kanaati taşıyor.⁴ “Hadisler”den maksat ise, daha önce gördüğümüz, müt’a nikâhını haram sayanların dayandığı “Sünnetten Deliller”dir.

1- ez-Zehebî, IV, 200

2- bk. sh. 88

3- ez-Zeyle’î, III, 180

4- en-Nevevî, IX, 179; İbn Hazm, IX, 520; İbn’ül-Hümâm, III, 247

Cevap: 1. Yukarıda, konuyla ilgili rivâyetlerin tümünü teker teker ele alıp incelemiştik. Bunlardan olsa olsa sadece “Sebra Hadisi” neshe elverişli olabilir! Çünkü sadece onda “ebedîlik = kıyamete kadar” kaydı bulunuyor! Yemenli, meşhur Muhammed Ali eş-Şevkânî de bunu açıkça ifade ediyor.

eş-Şevkânî, Nisâ sûresinin ilgili âyetinin açık ifadesinden ve Abdullâh b. Mes’ûd hadisinin mesajından hareketle; müt’a nikâhının, İslâm’ın ilk dönemlerinde mübah = helâl olduğunu ifade ettikten sonra “Ancak bu mübahlık birtakım hadislerle neshedilmiştir!” diyor. Ardından Sebra, Abdullâh b. Abbâs (meşhur fetvasından döndüğünü ifade eden a şıklı Tirmizî’nin rivâyeti) ve Hayber ile ilgili İmam Ali (a.s) hadislerine yer veriyor ve sonunda aynen şunları söylüyor:

“Bu konuda asıl huccet, müt’anın kıyamet gününe kadar haram kılındığını ifade eden rivâyettir.”¹

Bundan da anlaşılıyor ki; Ehl-i Sünet’in “nâsîh = neshedici” olarak yegâne dayanakları “Sebra hadisi”dir. Onun da ne durumda olduğunu yerinde ayrıntılı biçimde gördünüz. Böylesine şâibeli bir rivâyete dayanarak, âyet ve hadislerle, sahâbe ve tâbînin tatbikatıyla yer etmiş bir hükmü kaldırmanın imkanı var mı? Bu insaf ve vicdana sığar mı?!

2. Sebra hadisinin tüm eleştirilerden sâlim olduğunu düşünebilirsek bile; nihâyet bir kişinin rivâyetinden ibâret; yani haber-i âhâddir. Böyle bir rivâyetle “nesh”e gidilebilir mi?

3. Kaldı ki, burada bir de “Sünnet’in Kur’ân’ı nesh edip edemeyeceği” problemi var. Hadislerle neshi ileri sürenlerin bu yaklaşımı ise tamamen, “Sünnet’in Kur’ân’ı nesh edebileceği” ön yargısına dayanıyor. Oysa başta İmam Şâfî ile Ahmed b.

1- bk. *ed-Derâriyyü'l-Mudîyye*: II, 56

Hanbel olmak üzere pekçok müctehid, Şâfiîler ve Hanbelîler, böyle bir şeyi kesinlikle kabul etmezler; ki doğrusu da bu. “Sünnetin Kur’ân’ı nesh edebileceğini” ileri süren Hanefîlerle Mâlikîler ise, o sünnetin mutlaka “mütevâtir olması” gerektiğini açıkça ifade ederler.¹

Dolayısıyla, “Sebra hadisi” zaten “mütevâtir” olmak bir tarafta, meşhur bile olamadığı için, onunla müt'a âyetinin neshi hiçbir şekilde mümkün değildir!²

c. İcmâ ile nesh:

Yukarıdaki nesh çeşitlerinden tatmin olamayan bir kısım âlimler ise “icmâ ile nesh”den medet umuyor; böylece bataklığın birinden kaçılım derken, ondan daha büyük bir bataklığa saplanıyorlar! Özellikle Hanefîlerin başvurduğu “nesh”, bu çeşit neshtir. Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs, es-Serahsî, el-Merğînânî, el-Mavsîlî, Fahrüddîn er-Râzî, İbn Abdîrrahmân ed-Dimaşqî ve Abdülvehhâb eş-Şa’rânî bu yola başvuranların en önde gelenlerinden.³

1- Sadece Zâhirîler Kur’ân’ın “haber-i vâhid” ile de neshedilebileceğini kabul ediyor. Ayrıntılı bilgi için bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: II, 321 vd, 343 vd; Ebul-Huseyn el-Basrî, I, 392; es-Serahsî, II, 67; el-Pezdevî, III, 261; Sadruşşerîa, II, 486; eş-Şîrâzî, 264; Ebû Ya’lâ, III, 788; el-Bâcî, 350; İbn Hazm, IV, 518; el-Ğazzâlî, I, 124; el-Âmidî, III, 138; İbn’ül-Hâcib, II, 197; İbn Qudâme, I, 223; Âlû Teymiyye, 183; el-Beydâvî, II, 38; es-Sübkî, II, 78; İbn’ül-Hümâm, III, 64; Molla Husrev, 201; İbn Abdîşşekûr, II, 78; Mahmud Es’ad, *Telhîs-i Usûl-i Fıqh*: s. 292

2- Zâhirîlerin görüşüne göre de mümkün değil; çünkü haber-i vâhid olan “Sebra hadisi”nin hemen her şeye aykırı, “şâzz” bir rivâyet olduğunu yerinde gördünüz.

3- bk. el-Cessâs, III, 102, 103; es-Serahsî, V, 152; el-Merğînânî, III, 247; el-Mavsîlî, III, 89; er-Râzî, X, 50-51; ed-Dimaşqî, *Rahmet’ül-Ümme*: II, 81; eş-Şa’rânî, *el-Mizân’ül-Kübrâ*: II, 107

Cevap: 1. Bu iddia sahiplerine sormak lâzım: Yukarıda 30'a yakın sahâbî ve tâbiînün müt'aya izin verdiklerini, sizin mu-teber kabul ettiğiniz kitaplardan derledik; yoksa bunları görmüyor musunuz? Abdullâh b. Abbâs'ın meşhur fetvâsın-dan döndüğüne dair rivâyetlerin, tümüyle asılsız olduğunu belgelemedik mi? Peki siz bunların farkında değil misiniz? Böyle acı(!) gerçekler ortada dururken, icmâdan bahsetmek mümkün mü ki "icmâ ile nesh"ten bahsediyorsunuz?

2. Burada "Tamam, önce ihtilâf vardı; ancak daha sonra icmâ gerçekleşti ve önceki ihtilaf ortadan kalktı" da diyemezsiniz. Çünkü: *Birincisi*, sonradan gerçekleşen bir icmânın, önceden var olan ihtilâfî ortadan kaldırıp kaldıramayacağı tartışmalı. Ahmed b. Hanbel'e ve mezhebindeki temel yaklaşıma göre; sonraki icmâ, önceden var olan ihtilâfî ortadan kaldıramaz. Şâfiîlerin, Zâhirîlerin, sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla Ebû Hanîfe ile öğrencisi Ebû Yusuf'un ve bazı Mâlikîlerin¹ yakla-sımı da böyle. Daha çok Hanefîler "kaldırır" diyor.²

İkincisi, böyle bir durum da yok ortada! Sahâbe ve tâbiînün ihtilafından sonra, günümüze dek hangi aşırda icmâ gerçek-leşmiş! Bu "hayâlî" icmâyâ kimler katılmış? Ehl-i Beyt mek-tebinin (İmâmiyye) müctehid âlimlerinin dışlandığı bir icmâ, meşrû ve herkesi bağlayıcı bir "icmâ" olabilir mi?

1- Qâdî Ebûbekr el-Bâqillânî ile Qâdî İyâd bu kanaatte. Üstelik Qâdî İyâd, "Âlimlerimize göre esahh = en doğru görüş bu." diyor. bk. en-Nevevî, IX, 181-182

2- Ayrıntılı bilgi için bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: III, 339 vd.; Ebul-Huseyn el-Basrî, II, 38, 54; es-Serahsî, I, 319, *el-Mebsût*: XIII, 5; el-Pezdevî-el-Buhârî, III, 365 vd.; Sadruşşeria, II, 507; eş-Şirâzî, 378; el-Bâcî, 425; İbn Hazm, IV, 560; el-Ğazzâlî, I, 203; el-Âmidî, I, 233; İbn'ül-Hâcib, II, 41; İbn Qudâme, I, 376; Âlü Teymiyye, 291-292; el-Kâsânî, II, 95, IV, 130, VII, 15; İbn'ül-Hümâm, III, 88, *el-Feth*: VII, 302; es-Sübki, II, 186; en-Nevevî, IX, 181; İbn Abdişşekûr, II, 226

Yoksa sizler, “Muhammed’in ümmeti” denince sadece kendinizi mi görüyorsunuz?!

3. İcmâ olduğunu varsayalım. Pekî bu durumda âyet, icmâ ile nesh edilebilir mi? Nesh Hz. Peygamber’in (s.a.a) hayatıyla sınırlı, icmâ ise ancak onun vefatından sonra mümkün ve bu durum herkesçe malum iken, nasıl olur da “icmâ ile nesh”ten bahsedilir?! Bu iddiayı öne çıkaran Ehl-i Sünnet âlimleri, öte yandan “İcmâ nâsih ya da mensûh olamaz” dediklerini¹ kimden saklamaya çalışıyorlar?

Bütün bu gerçekler karşısında İbn’ül-Hümâm, el-Merğînânî ve benzerlerinin “Müt’a nikâhı icmâ ile mensûhtur!” ibaresini bu haliyle doğru bulmuyor ve “Yani icmânın dayandığı delillerle mensûhtur. Aksi halde, icmânın nâsih ya da mensûh olma özelliğinin bulunmadığı malum.” diyerek, düzeltme yoluna gidiyor.²

Sözü edilen “icmâ”nın delili de olmadığına göre; kökü olmayan bir icmâ ile yola çıkılmış demektir.

1- Ehl-i Sünnet mektebinin bütün mezhepleri bu kuralda neredeyse ittifak etmiş durumdadır. Sadece Hanefilerden İsmâ b. Ebân ile Zâhirîlerden İbn Hazm “İcmâ ile nesh câizdir” derken, icmânın dayandığı “deliller”le neshin mümkün olabileceğini söylüyorlar. Bu durumda konuyla ilgili tartışma, “kavram kargaşası”ndan öte geçmiyor. Hanefilerden el-Pezdevî ise “icmâ yalnız icmâ ile neshedilebilir!” gibi, gülünç bir iddia ortaya atıyor; ama o da bununla kimse- nin ilgisini çekmeyi başaramıyor!

bk. Ebul-Huseyn el-Basrî, I, 400; es-Serahsî, II, 66; Sadruşşerîa, II, 487; el-Pezdevî – el-Buhârî, III, 387, 386; el-Bâcî, 361; İbn Hazm, IV, 530; Ebû Ya’lâ, III, 826; el-Ğazzâlî, I, 126; el-Âmidî, III, 144; İbn Qudâme, I, 229; İbn’ül-Hâcib, II, 198; el-Beydâvî, II, 170; en-Nesefî, II, 85; Âlü Teymiyye, 202; İbn’ül-Hümâm, III, 67; Molla Husrev, 202; İbn Abdışşekûr, II, 81; M. Es’ad, *Telhîs*: s. 293; Bilmen, I, 99

2- *Feth’ul-Qadîr*: III, 247

Bu konuda kesin hucdet, daha önce [bk. sh. 42, 45-48] geçen Câbir, Ömer ve Imrân hadisleridir. Hz. Câbir bu nikâhın Allah'ın Rasûlü (s.a.a) zamanında uygulandığını, bu uygulamanın I. Halife zamanında ve II. Halife döneminin ilk yıllarında da devam ettiğini; sonunda II. Halife'nin bizzat kendisi tarafından yasaklandığını anlatıp duruyor.

Halife Ömer de iki müt'aya Allah'ın izin verdiğini ve Peygamber Efendimiz hayattayken uygulandığını söyledikten sonra; artık her ikisini de kendisinin yasakladığını ve yapanları cezalandıracağını herkese açıkça ilan ediyor!

Hz. Imrân'ın şu sözleri ise daha bir açık:

"Allah'ın kitabında "müt'a âyeti" nâzil oldu; Allah'ın Elçisi (s.a.a) de onu bize emretti. Daha sonra bunu nesheden bir ayet nâzil olmadığı gibi, Allah'ın Elçisi (s.a.a) de vefat edene dek bizi ondan menetmedi. (Yalnız) ondan sonra bir adam çıkıp kendi düşüncesiyle dilediğini söyledi."

Hz. Ali (a.s) ile onun has yakın arkadaşı İbn Abbas'ın "Ömer müt'ayı yasaklamasaydı..." sözleri de aynı gerçeği ifade ediyor.

Yine Abdürrazzâq b. Hemmâm, Ebû Dâvûd ve İbn Cerîr et-Taberî'nin Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre gâyet sahih isnatla rivâyetine göre; **Hakem b. Uteybe** de müt'a âyetinin "muhkem" bir âyet olduğunu; dolayısıyla neshin kesinlikle söz konusu olmadığını belirtiyor.¹

Kısacası, her ne şekilde olursa olsun; müt'a nikâhının meşruiyetinin nesh edildiği iddiaları, delil ve mesnetten tamamen yoksundur. Bize göre, bunlar sırf mezhebi kurtarmak amacıyla ileri sürülmüş boş laflardır.

1- et-Taberî ile es-Süyûtî'nin tefsirlerine; ilgili âyetin tefsirine bk. Ayr. et-Tabâtabâî, *el-Mizân*: IV, 295

VI. Halife Ömer'in İcraatı

Müt'a nikâhına “haramdır” diyenlerin arasında, –Fıkıh usûlü ilminde yeri olmamasına rağmen– “Halîfe Ömer'in icraatını” delil gösterenler olabilir! Onun icraatının hucdet (kesin delil) oluşu ise, olsa olsa şu iki hadise dayandırılabilir:

“Benim sünnetime ve benden sonraki râşid, mehdî halîfelerinin sünnetine tâbi olun...”¹

“Benden sonra şu iki zâta; Ebûbekr ile Ömer'e uyun!”²

Cevap: 1. Gerek Ebûbekr ve gerekse Ömer'in kendi hilafetleri döneminde Allah'ın kitabına ve Rasûlü'nün sünnetine aykırı pekçok uygulamaların olduğu târihî bir gerçek. Özellikle II. Halife'nin bu türden icraatları saymakla tükenmez!

Bu husus Ehl-i Sünnet âlimlerince “prensip” olarak pek kabul edilmese de; onların târih ve hadis külliyyatı, bu türden bir yığın örneği, hem de en sahih ve güvenilir senetlerle, içinde taşıyıp durmakta!³ Ömer b. Hattâb'ın müt'a nikâhıyla ilgili icraatı da bu türden.

Sorarım sizlere: Bir peygamber, icraatlarıyla Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet eden birisini bizlere tavsiye eder mi?

1- Irbâd b. Sâriye'den **sahih isnatla** rivâyet ediliyor. bk. Ahmed: IV, 126, 127; Dârimî: muqaddime, 16; Ebû Dâvûd: sünnet, 5; Tirmizî: ilim, 16; İbn Mâce: muqaddime, 6; Hâkim, I, 95-98; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fağîh vel-Mütefeqqîh*: I, 176

2- Huzeyfe b. Yemân'dan rivâyet ediliyor. bk. İbn Sa'd, II, 334; Ahmed: V, 382; Tirmizî: menâqıb, 16; el-Bezzâr, VII, 248; et-Tahâvî, *Şerhu Müşkil'il-Âsâr*: III, 256-258; Hâkim, III, 75; el-Beyheqî, V, 212; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fağîh vel-Mütefeqqîh*: I, 177

3- Bu konuda detaylı bilgi edinmek isteyenler “*Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*” adlı eserimize baş vurabilirler.

Bizlerden onlara uymamızı ister mi? Bu durumda kitap ve sünnetin hali ne olacak?! Böyle bir tavsiye ve direktif nübüvvet makamını sarsmaz mı? Bu tarz yaklaşımlarla Allah'ın Rasûlü'nü (s.a.a) töhmet altına sokmak imanla bağdaşır mı? Akıl, mantık bunu kabul eder mi?

2. Allah'ın Elçisi (s.a.a) "Ebûbekr ile Ömer'e uyun!" demiş olsa bile bundan ne anlarsınız? Böyle bir ifadeden, Allah'ın kitabına ve Rasûlü'nün sünnetine aykırı icraatta bulunsalar bile, onlara uymamız gerektiğini çıkarabilir misiniz?

Bizler bile (oniki imam dahil) ondört masûmun¹ bütün söz ve davranışlarının bizleri "bağlayıcı" olduğunu söylerken de, "Kitap ve sünnete ters düşseler de, durum öyle!" demiyoruz. (Kaldı ki, onların hayatlarında kitap ve sünnete aykırı hiçbir icraat yoktur; bunun tek bir örneğine bile şu ana kadar tesadüf edilmemiştir!)

Onlardan herhangi birisinin kitaba ve meşhur sünnete muhâlefet ettiklerine dâir bir rivâyetle karşılaştığımızda, o rivâyeti hiç çekinmeden kaldırıp atıyoruz!

3. Bunlardan birinci hadise bir diyeceğimiz yok! Bu hadisin ifade ettiği mesaj da doğru, isnâdı da sahih. Fakat hadisten maksat, bazı "uyanık akıllıların" sandığı gibi; "Dört Halîfe" değildir! Çünkü hem onlardan bazılarının; özellikle Halife Ömer ile Halife Osman'ın, Allah'ın kitabına ve Rasûlü'nün sünnetine aykırı pekçok icraatları var, hem de bu halifelerin kendi aralarında bile pekçok konuda "görüş birliği" yok! Bütün bunlar "râşid" ve "mehdî = hidâyet kaynağı" olma durumuyla bağdaşır mı?! Böyle insanlara mı uymamız tavsiye edilecek? Hiç bunun olur tarafı var mı?

1- Allah'ın Rasûlü (s.a.a), kızı Fâtıma'tüz-Zehrâ ve oniki imam; "ondört masûm" olarak bilinir.

Hadisten maksat hiç kuşkusuz; İmâmîyye mektebinin kabul ettiği “oniki imam”dır ve ilgili hadislerde¹ bu rakam aynen geçer! Gerçek anlamda “râşid” ve “mehdî” olan halifeler (halife olması gereken imamlar) onlardır!

4. İkinci hadis ise, kendisinden kat kat daha sağlam durumda bulunan “**Seqaleyn hadisi**”ne² aykırı. Bu hadîs-i şerife göre; Rasûl-i Ekrem (s.a.a) Efendimiz şöyle buyuruyor:

“Sizlere iki paha biçilmez emanet bırakıyorum; onlara sımsıkı sarıldığımız sürece asla yoldan çıkmazsınız: Al-lah’ın kitabı ve benim itretim (soyum), Ehl-i Beytim.

Onlar havuz başında benim yanıma varıncaya dek birbirlerinden asla ayrılmayacaklar! Onun için benden sonra onlara nasıl davranacağınıza iyi dikkat edin.”³

1- “**Oniki imam**” ile ilgili olarak “*Başımızda oniki halife olduğu sürece, bu din ayakta kalacaktır.*” mealli hadîs-i şerif için, başlıca şu kaynaklara bakılabilir:

a) Câbir b. Semura : Ahmed: V, 86-90, 92-101, 106-108; Buhârî: ahkâm, 52; Müslim: imâra, 5-10; Ebû Dâvûd: mehdî, 1; Tirmizî: fiten, 48

b) Abdullâh b. Mes’ûd : Ahmed: I, 398, 406; İbn Kesîr, II, 32

“Oniki imam”ı kabule bir türlü yanaşmayanların, hadiste geçen “oniki halife”nin tayin ve tespiti konusunda, nasıl bocalayıp durduklarını görmek isteyenler, “*Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*” adlı çalışmamızın son bölümüne bakabilirler!

2- **Seqaleyn**, “iki değerli, ağır, paha biçilmez emânet” demektir.

3- bk. İbn Sa’d, II, 194; Ahmed: III, 14, 17, 26, 59, IV, 366-367, 371, V, 182, 189; Müslim: f. sahâbe, 36, 37; Nesâî, *el-Hasâis*: hadis, 76; Dârimî: f. Qur’ân, 1; Tirmizî: menâkıb, 31, 32; Hâkim, III, 109, 148, 533

Tevâtüre varan yollarla, sahâbeden 30’a yakın kişi tarafından rivâyet edilen (bk. el-Münâvî, *Feyd’ul-Qadîr*: III, 15; el-Heytemî, *es-Savâiq el-Muhriqa*: s. 150, 228; es-Semhûdî, *el-Cevâhir*: s. 234) bu hadisle ilgili detaylı bilgi için “*Peygamberimizin Dilinden Hz. Ali / el-Hasâis Tercüme Ve Şerhi*” adlı eserimize; 76 nolu hadisin açıklamala-

Bu güzîde hadis-i şerif, Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) bizlere sadece "seqaleyn"i yani Allah'ın kitabı ile kendi Ehl-i Beyti'ni bıraktığını açıkça belirtiyor. Dolayısıyla kitap ve sünnetten sonra, bizleri söz ve davranışlarıyla bağlayacak olanlar sadece Ehl-i Beyt'tir! Bu durum "Ebûbekr ile Ömer'e uyun!" rivâyetinin altını oymakta, onun asılsızlığını göstermektedir.

5. Ayrıca bu ikinci hadis kimi rivâyetlerde şöyle devam ediyor: "*... Ammâr b. Yâsir'in yoluna tâbi olun. Abdullâh b. Mes'ûd'un sözlerine sarılın.*"¹

Bilen ve anlayanlar için, bunlar hadisin sıhhatine ve güvenilirliğine engel olan durumlardan sayılır. Zira gerek Ammâr'ın ve gerekse İbn Mes'ûd'un ilk iki halifeye muhâlif düşünce ve ictihadları var! Yerinde de gördük ki; İbn Mes'ûd müt'a nikâhına "evet" diyor; Halîfe Ömer ise "hayır" diyor! Şimdi biz kimi tercih edeceğiz, kime uyacağız?!

Kaldı ki Ebûbekr'in müt'a nikâhına cevaz verdiği daha ağır basıyor. Bunu sebepleriyle birlikte yukarıda izah ettik. Bu durumda Ebûbekr'e mi, yoksa Ömer'e mi; hangisine uyacağız? Allah aşkına böyle hadis olur mu? Bir peygamber, böyle "çelişkilerle dolu" bir söz söyler mi hiç?

6. Söz konusu ikinci hadîsin senet tahliline gelince; **Huzeyfe** hadisi [Huzeyfe → Rib'î b. Hırâş → Abdülmelik b. Umeyr → Süfyân b. Uyeyne ...] yoluyla geliyor. **Abdülmelik**, büyük çapta hâfıza sorunu olan; o yüzden hadis naklinde fâhiş hatalar yapan birisi. Üstelik tedlîs (rivâyet ettiği hadisin kabulü

rına bk.

1- İbn Sa'd, II, 334; İbn Ebî Şeybe, VII, 433; Ahmed: V, 385, 399, 402; Tirmizî: menâqıb, 34; Hâkim, III, 75 vs.

için senet ve metninde oynama yapmak) ile suçlanıyor!¹

Artı, Ümeyye oğulları hesabına çalışan, Haccâc-ı Zâlim'in yakın adamlarından birisi.²

Öte yandan **Süfyân b. Uyeyne** de tedlisçiliğiyle maruf birisi. Hadis tenkitçilerinin raporları³ bunu gösteriyor.

Tirmizî ile Ebû Saîd el-Alâî "Süfyân bu hadîsi esasen Zâide b. Qudâme'den almıştır. Lâkin Zâide'yi atlayıp Abdülmelik'ten işitmiş gibi rivâyet etmekle burada tedlis yapmıştır." demek sûretiyle, olayın "zararsız"lığını îmâ ediyorlar. Böylece, Süfyân'ın burada yaptığı skandal olabilecek tedlîsi dikkatlerden kaçırmaya çalışıyorlar. Zira Süfyân, asıl tedlîsi, Abdülmelik ile Rib'î arasında yer alan **meçhul** bir râvînin adını külliyyen gizleyerek yapmıştır!

Oysa, aynı hadîsi Abdülmelik'ten **Süfyân es-Sevrî** de naklediyor ve kendisinden Vekî' b. Cerrâh ve İbrâhîm b. Sa'd ez-Zührî gibi gâyet sıqa hadisçilerin rivâyetine göre, Rib'î ile Abdülmelik arasındaki isnat kopukluğunu gideriyor.⁴

1- ez-Zehebî, II, 660; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 482

2- bk. et-Taberî, *et-Târih*: III, 303; İbn'ül-Esîr, *el-Kâmil*: III, 403; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: VIII, 182; İbn'ül-Vecîh, *Mu'cemu Ricâl'il-'tibâr*: 530 nolu tercüme; Abdullâh b. İmâm el-Hâdî, *Muhtasar'ut-Tabâqât el-Kübrâ*: II. kısım, "Abdülmelik b. Umeyr" mad.

3- ez-Zehebî, II, 170; Ebû Saîd el-Alâî, *Câmi'ut-Tahsîl*: s. 186; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 303; es-Süyûtî, *Esmâ'ül-Müde'llisîn*: s. 53

4- İbn Sa'd, II, 334; İbn Ebî Şeybe, VI, 350, VII, 433; Ahmed: V, 385, 402; el-Belâzürî, *el-Ensâb*: II, 208; el-Fesevî, *et-Târih*: I, 258 (= Halîl Mansûr neşri); İbn Ebî Hayseme, *et-Târih*: III / III, 170; Tirmizî: menâqıb, 34; İbn Mâce: muqaddime, 11; el-Bezzâr, VII, 250-251; et-Tahâvî, *Şerhu Müşkil'il-Âsâr*: III, 258-259; Hâkim, III, 75; el-Beyheqî, VIII, 153; İbn Abdilberr, II, 250, *Câmi'u Beyân'il-İlm*: II, 348-349

Buna göre, rivâyet zincirinin Rib'î ile Abdülmelik arasında görünmeyen boşluğunda, "Rib'î'nin azatlısı Hilâl" adında birisi bulunmakta.

Rib'î'nin azatlısı Hilâl, kimliği ve kişiliği hakkında pek bilgi sahibi olamadığımız, meçhul birisi.¹

Artık Süfyân b. Uyeyne'nin, adı geçen meçhul râvîyi gizlemekle neler elde etmeye çalıştığı gün gibi âşikâr olmuştur. Genelde kaynakların "Süfyân b. Uyeyne tedlisçidir; ancak sadece siqa olan râvîlerden tedlis yapardı!" tezi de, böylece suya düşmüş olmaktadır.

Senette, gerek Abdülmelik ile Rib'î, gerekse Rib'î ile Huzeyfe arasında yer alan bu inkıta yüzünden, Ebû Hâtim hadisin illetinin olduğunu, el-Bezzâr ile İbn Hazm ise sahih olmadığını² belirterek; Huzeyfe'ye izafe edilen söz konusu rivâyetin zayıflığına dikkat çekiyorlar. el-Bezzâr'a hak verenlerden birisi de hâfız İbn Abdilberr.³

Bu durumda Tirmizî'nin hadisin isnâdı hakkında "hasen", Hâkim ile ez-Zehebî'nin de "sahih" demeleri, hiçbir zaman gerçeği yansıtmıyor!

Söz konusu Huzeyfe hadisi değişik bir isnatla da rivâyet edi-

1- İbn Hacer'in bu şahıs için "makbul biri" demesi, onun kimliğini ve kişiliğini anlamamız için yeterli değildir! Zira bu adamdan, yukarıda adı geçen Abdülmelik b. Umeyr'den başka hiç kimse rivâyette bulunmamış! Onun da durumu malum! (bk. İbn Hazm, *el-İhkâm*: II, 250, 251; İbn Abdilberr, a.g.e. II, 348; ez-Zehebî, IV, 317; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 330)

2- İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*: II, 381; İbn Hazm, *el-Fisal*: IV, 108, *el-İhkâm*: II, 250; İbn Hacer, *et-Telhîs'ul-Habir*: IV, 461; el-Münâvî, II, 56; el-Hût el-Beyrûtî, *Esnâ'l-Metâlib*: s. 48

3- İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyân'il-İlm*: II, 348

liyor: [... Rib'î b. Hırâş → Amr b. Herim el-Ezdî → Sâlim Ebul-Alâ el-Murâdî ...]¹ Ancak **Sâlim el-Murâdî** hakkında; Yahyâ b. Maîn, en-Nesâî, İbn Hazm vb. “zayıf”, derken, İbn Hıbbân ile el-İclî “siqa”, Ebû Hâtim “Hadisi yazılabilir”, Ebû Ca'fer et-Tahâvî “siqa, rivâyeti makbul biri” diyor. İbn Hacer de “makbul” diyenlerden.²

Hadisçilerin bu raporlarından, Sâlim'in vasat bir râvî olduğu anlaşılıyor. Böylelerinin hadîsi, gerçeklere ve genel kabullere ters düşmedikçe hasen sayılır. Ama bu hadis gerçeklere ve genel kabullere ters düşmektedir. Zira İbn Hazm'ın da belirttiği gibi³, şayet bu hadis sahih olaydı, Ebûbekr ile Ömer'in hilâfetleri hakkında nebevî bir nas olurdu. Oysa bunu genelde Ehl-i Sünnet bile kabul etmiyor. Öte yandan, usulde ilk iki halîfenin ortak ictihatları “katiyen bağlayıcı” kabul edilmediğinden, bu hadis ümmetin icmâna da aykırı.

Sonuçta bu isnâdı da itibara almanın yolu yok!

Hadis, **Abdullâh b. Mes'ûd**'dan da rivâyet ediliyor.⁴ Isnâdı ise şu şekilde: [İbn Mes'ûd → Ebüz-Ze'râ Abdullâh b. Hânî' → Seleme b. Küheyl → oğlu Yahya → oğlu İsmâîl → oğlu İbrâhîm ...] Bunlardan **İbrâhîm**, babası **İsmâîl** ve onun da babası **Yahyâ**⁵ Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin “zayıf” hükmünü verdikleri râvîler. **Ebüz-Ze'râ** üzerinde ise değişik görüşler

1- İbn Sa'd, II, 334; İbn Ebî Şeybe, VI, 350, VII, 433; Ahmed: V, 399; el-Belâzürî, II, 208; Tirmizî: menâqıb, 16; et-Tahâvî, III, 259

2- et-Tahâvî, *Şerhu Müşkil'il-Âsâr*: III, 259; İbn Hazm, *el-İhkâm*: II, 251; ez-Zehabî, II, 112; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 274

3- İbn Hazm, *el-İhkâm*: II, 452

4- el-Belâzürî, II, 208; Tirmizî: menâqıb, 37; Hâkim, III, 75-76

5- Bu isimler için sırasıyla bk. ez-Zehabî, I, 20, 254, IV, 381; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 47, 86, II, 356

var: Buhârî zayıf sayanlardan!¹

Böyle bir rivâyete, Tirmizî'nin "hasen", Hâkim'in "sahih" demesi, acaba yerinde midir? O yüzden ez-Zehebî, Hâkim'in hükmüne itiraz ederek "senedi tamamen çürük!" diyor² ve rivâyetin sakatlığını ortaya koyuyor.³

Bütün bu anlatılanlardan çıkan net sonuç şu: Kitap ve sünnette "Halife Ömer'in söz ve icraatları bizi bağlar" diye bir hüküm olmadığı gibi, böylesine hayali hükmün hiçbir dayanağı da yoktur! Zaten müctehid âlimler içinde "Ebûbekr ile Ömer'in uygulamaları bizim için kesinlikle huccettir!" diyen de yok! Dolayısıyla Allah'ın kitabı, Rasûlü'nün sünneti ve sahâbe ve tâbiînün meşhur tatbikatıyla sabit olan bir hükmü, kimsenin hatırına inkar edemeyiz!

Not: Alâüddîn Kuşçu'nun, Halife Ömer'in iki müt'ayı haram kılarak sarfettiği sözleri doğrulamak ve Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.a) karşı halifeyi haklı çıkarmak için şöyle diyor:

"Bu, halifeye zarar verecek durumlardan değildir! Çünkü bir müctehidin, ictihâdî meselelerde bir başkasına muhafefet etmesi bid'at sayılmaz!!!"⁴

Sormak lâzım sayın Kuşçu'muza: Allah ve Rasûlü'nün müt'â nikâhını açıkça helâl kılarak, uygulanmasına bizzat izin verdiği herkesin malumudur. Böyle bir hüküm "ictihâdî" olabilir mi? "İctihâdî" derken, buna dâir deliliniz var mıdır?

1- ez-Zehebî, II, 517, IV, 525

2- ez-Zehebî, *et-Telhîs*: III, 76; el-Münâvî, II, 57; el-Hût, 48

3- Aynı hadis zayıf isnatlarla, Enes b. Mâlik, Ebüd-Derdâ ve Abdullâh b. Ömer'den de rivâyet edilmektedir.

4- *Şerh'ut-Tecrîd*: s. 484'ten naklen bk. el-Emîni, VI, 238; Ca'fer Sübhânî, *el-İlâhiyyât*: II, 200

Hukukta “İctihâdî alan” dendiğinde; bundan “hakkında kesin ve açık delil bulunmayan, tartışmaya açık olan şeyler” anlaşılır. Siz, Allah ve Rasûlü tarafından açıkça helâl kılınan bir konuya “ictihâdî” demek sûretiyle neyi hedefliyorsunuz? Yoksa, Allah’ın Elçisi’ni (s.a.a) sıradan müctehidlerin seviyesine düşürmekle, sonradan geleceklere, icabında “Peygambere muhalefet” kapısını aralamayı mı düşünüyorsunuz?!

Peygamberler için “ictihad” diye bir şey söz konusu değildir bize göre! Bize göre peygamberler daima vahyin kontrolü altında bulunurlar. Onların İslâm adına ortaya koydukları her şey “vahiy” mahsulü sayılır. Onların “ictihad” edebileceğini kabul eden Ehl-i Sünnet mektebine göre de; Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.a), çözülmesi gereken yeni bir konuyla karşılaştığında bir süre vahiy bekler. Vahiyden ümidini kestiği an ictihadiyle karar verebilir. **Qâdî İyâd, Fahrüddîn er-Râzî, el-Beydâvî ve Tâc es-Sübki gibi usulcü âlimlere göre; Allah’ın Rasûlü’nün (s.a.a) ictihadla vardığı sonucun hataya ihtimali yoktur. en-Nevevî de “muhakkik ulemanın görüşü budur.” diyor. “Hata ihtimali vardır.” diyenlere göre ise; onun ictihad ile vardığı hüküm Allah tarafından düzeltilmez, herhangi bir “uyarı” almazsa; Allah’ın Rasûlü (s.a.a) o konuda isabet etmiş (doğruyu yakalamış) ve Allah tarafından da onaylanmış sayılır. Artık bundan sonra hiçbir kimsenin o konuda Allah’ın Rasûlü’ne (s.a.a) muhalefet etmesi caiz olmaz, kesinlikle haram olur.¹ Sonuç itibariyle her iki taraf da, Allah’ın Rasûlü’nün (s.a.a) ictihadiyle varmış olduğu hükme muhalefet etmeye kesinlikle izin vermiyor!**

1- el-Cessâs, *el-Fusûl*: III, 239 vd; Ebul-Huseyn el-Basrî, II, 242; eş-Şîrâzî, 524; es-Serahsî, II, 91; el-Pezdevî, III, 310; el-Ğazzâlî, II, 355; Qâdî İyâd, *eş-Şifâ*: IV, 57-59; İbn’ül-Arabî, I, 282; er-Râzî, VIII, 149; el-Âmidî, IV, 440; İbn’ül-Hâcib, II, 292; en-Nevevî, I, 241; el-Beydâvî, III, 289; Sadruşşerîa, II, 454; İbn’ül-Hümâm, III, 294; Molla Husrev, 209; İbn Abdîşşekûr, II, 366; Mahmud Es’ad, 301

Sayın Kuşçu! Ehl-i Sünnet'in bu yaklaşımını ilgili kitaplardan okumadınız mı? Yoksa, siz bunları ilk defa mı duyuyorsunuz? Bu durumda, Halife Ömer'in icraatı, Allah'ın hükmüne karşı "ictihad" olmaz mı? Nas (açık âyet ve hadis) karşısında "ictihad" yapmanın haram olduğunu bilmiyor musunuz?! Sizin ağzınız bu sözleri sarfederken, aklınız nerede? Siz hiç Allah'tan korkmadınız mı bunları söylerken?

Sahi, Allah Rasûlü'nün (s.a.a) bir "Ömer" kadar haysiyeti, izet ve şerefi yok mu sizin yanınızda?! Bu sözleri sizden başka söyleyen var mı? Varsa; nerede, ne zaman yaşamış? Onu kimler görmüş? Siz bunu yaparken ne kötü bir çığır (bid'at) açtığının farkında mısınız? Hem bunun günahını, hem de kıyamete kadar sizin bu yolunuzu izleyecek olanların günahını taşıyabilecek gücünüz var mı?

Bir an Kuşçu'ya hak verip, Allah Rasûlü'nün (s.a.a) ictihadla vardığı hükme muhâlefetin "câiz" olabileceğini kabul etsek bile; "İctihâd ictihâd ile nakzolunmaz" diye bir usûl kuralı var.¹ Yani, bir müctehidin "ictihad" ile vardığı bir hüküm, Allah'ın kitabına ve daha başka kesin delillere aykırı olmadıkça, bir başka müctehidin hükmüyle bozulamaz, yürürlükten kaldırılamaz. Dolayısıyla önceki ictihadın yürürlüğü ve geçerliliği devam eder.

Bu durumda; Allah'ın Rasûlü (s.a.a) müt'a nikâhının cevazına "ictihad" ile ulaşmış ve bunu karara bağlamışsa, bu hüküm Halife Ömer'in ictihadıyla yürürlükten kaldırılabilir mi? Biz halen Allah'ın Rasûlü'ne (s.a.a) uyamaz mıyız?

1- bk. es-Serahsî, XVI, 84; el-Ğazzâlî, II, 382; el-Âmidî, IV, 429; İbn Qudâme, II, 447, *el-Muğnî*: XI, 406; el-Kâsânî, I, 121, VII, 14; el-İsnevî, III, 326; İbn'ül-Hümâm, III, 335; İbn Nuceym, 53; es-Süyûtî, 101; İbn Abdişşekûr, II, 395; Cevdet Paşa, *Mecelle*: mad. 16

Kısacası, Kuşçu'nun bu sözünün bilimsel hiçbir değeri, akıl alır bir hiçbir tarafı olmadığı için; tutup duvara çalmaktan başka yapacak yok!

VII. Aklî – Sosyolojik Deliller

Müt'a nikâhı için “haramdır” diyen Ehl-i Sünnet mektebinin ileri sürdükleri, aklî ve sosyolojik delillerin de olduğu inkar edilemez! Onların ileri sürdükleri bu delilleri beş maddede özetleyebiliriz:

1. Müt'ada talâk, iddet, neseb, miras vs. hukûkî işlemler yoktur. Oysa bunlar normal bir nikâhın hükümlerindedir. Bu bakımdan müt'a meşrû bir evlilik sayılamaz!¹

2. Nikâh şehveti teskin etmek için değil; sadece ırz ve namusu korumak ve çoluk-çocuk sahibi olmak için meşrû kılınmıştır. Müt'ada ise çoluk çocuk sahibi olmak diye bir şey yoktur; sırf şehveti teskin vardır! Bu açıdan da müt'a nikâhı meşrû bir nikâh değildir.²

3. Zinada meniği boşa verip israf etmek vardır ve bu yüzden de “sifâh” adını almıştır. Müt'a nikâhında da durum bundan farksızdır. Dolayısıyla müt'a nikâhı bir tür zina ve sifahtır. Bu bakımdan meşrû olması imkânsızdır!³

Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr ile Mekhûl; müt'a nikâhına zina ve sifah gözüyle bakanlardan! Hanefîlerden Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs, bunlara büyük sahâbî İbn Abbâs'ı da dahil ediyor ve bu gö-

1- bk. el-Cessâs, III, 97, 98-99; er-Râzî, X, 50; es-Sâbûnî, I, 458

2- el-Kâsânî, II, 273; Elmalılı, II, 1327-1328; es-Sâbûnî, I, 459; Vehbe Zühaylî, IX, 58

3- el-Cessâs, III, 97; es-Sâbûnî, I, 459; Vehbe Zühaylî, IX, 58

rüşü hararetle savunuyor!¹

4. Müt'ada özellikle kadın açısından onur kırıcı, aşağılayıcı bir durum vardır. Namus adeta pazarlık konusu edilmekte ve para karşılığı satılmaktadır!

5. Dâimî (süresiz) nikâhı, bir şeyi tümüyle satın alıp mülk edinmeye, müt'a nikâhını da icâre akdine, yani bir süreliğine kiralamaya benzetebiliriz. Zira dâimî nikâhta, meselâ zaman şartı öne sürülemez; satın almada da durum aynıdır. "Şu malı iki aylığına satın alıyorum." denmez. Müt'a nikâhında ise zaman şartı koşma durumu vardır; bu bakımdan "Şu malı iki aylığına kiraliyorum." demeye benzer. Oysa ırz ve namusun belli bir süreyle kiralanması doğru değildir!²

Cevap: Özellikle Hanefîlerden **Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs'**ın bayraktarlığını yaptığı bu sözde aklî delillere sırasıyla cevap vermeye çalışalım:

1. Müt'a nikâhında iddet ve neseb hükümlerinin cârî (geçerli) olduğunu daha önce defalarca belirttik. Ayrıca, sırf talâk ve miras yok diye, bu nikâha "haram" demenin imkansız ve bunun yanlış olduğunu da ortaya koyduk.

Çünkü bu sözde aklî gerekçeyi ileri sürenler başta; tüm Ehl-i Sünnet mektebi, "aralarında miras cereyanını kabul etmediği" halde; bir Müslüman erkeğin kitap ehli bir kadınla evliliğine izin veriyor! Miras olmadığı halde bu evliliği meşrû görüyor! Neden bu câiz oluyor da öbürü câiz olmuyor? Bu çifte standart değil mi?

1- Saîd b. Mansûr, I, 219; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* : III, 551-552; el-Cessâs, III, 95-97

Bunlardan bazılarının sözleri için bk. sh. 98-99, 101, 102

2- el-Cessâs, III, 102-103

Dolayısıyla müt'a nikâhı da meşrû bir nikâhtır ve dâimî nikâhtan en çarpıcı farkı “sürelî” olmasıdır. Buna rağmen o da bir evliliktir; kadın o süre içinde bir başka erkekle kesinlikle evlenemez. Bu esnada sadece kocasının eşidir. Çocuk olursa nesebi belli (= babasına ait) olur. Kadın, evlilik bittiğinde veya kocası öldüğünde iddet bekler. Talâka ise, nikâh zaten sürelî olduğu için gerek yok. Bunun neresinde gariplik var?!

Hem, Allah ve Rasûlü bu nikâha izin verirken talâk ve miras var mıydı? Bu gibi sözde aklî delillerle, Allah ve Rasûlü'nün verdiği hükmü reddetmeye mi çalışıyorsunuz?

2. Nikâhın sırf ırz ve namusu korumak ve çoluk çocuk sahibi olmak için meşrû olduğu; müt'a nikâhında ise böyle bir şey olmadığı için meşrû olmadığı iddiası, ne kadar ön yargılı ve ne kadar câhilce bir iddiadır! Böyle bir “delil”i üreten akla şaşmamak elden bile değil!

Şimdi söyler misiniz: Bir insan, sırf şehevî arzularını yatıştırmak için dâimî bir nikâhla evlenemez mi? Böyle bir nikâh için “haramdır” diyebilir misiniz? Bu ne biçim mantık Allah aşkına?! Fakihler (İslâm Hukûku âlimleri), evlenmediği takdirde zinaya düşecek bir kimse için; “evlenmesi farzdır / vâcibtir!”¹ demiyor mu? Onların bu fetvası, sırf şehevî arzuları tatmin için de evlenilebileceği, hatta bunun gerekli olduğu konusunda; sizce yeterli değil mi yoksa?!

Hem “azil = cinsel ilişki esnasında, hamileliği önlemek için meninin dışarı boşaltılması” neden meşrû kılınmış?² Al-

1- İbn Abdilberr, *el-Kâfi*: s. 229; İbn Qudâme, VII, 334; el-Kâsânî, II, 228; İbn'ül-Hümâm, III, 187; el-Huraşî, *Şerhu Muhtasar'il-Halil*: III, 165; İbn Âbidîn, III, 6; Bilmen, II, 41-44; Davudoğlu, VII, 210

Ayr. bk. Şehîd-i Sâni, II, 64

2- İki taraf razı olduktan sonra, azlin cevâzında ulemâ arasında tam bir

lah'ın Rasûlü (s.a.a) buna neden izin vermiş? Nikâhtan ve cinsel ilişkiden maksat mutlaka çoluk çocuk sahibi olmaksâ; Allah'ın Rasûlü (s.a.a) azle izin verir miydi? Kaldı ki böyle bir durumda, bir kimsenin, Allah kendisine uzun ömürler versin, ömür boyu kaç çocuğu olur?!

Bu mantıkla yola çıktığımızda, tamamen kısır olan birisiyle evlenmeye "haram" demek gerekir. Sizce bir erkek tamamen kısır ya da çocuk doğurma ihtimali kalmamış bir kadınla, bir kadın da aynı özelliğe sahip bir erkekle evlenemez mi? Buna "haramdır!" diyebilir misiniz?!

Diğer yandan; müt'a nikâhında çoluk çocuk sahibi olmak düşüncesinin bulunmadığını da nereden bildiniz? Bu tür iddiaları nereden bulup çıkarıyorsunuz? Bir kimse dâimî nikâhla evli; fakat hiç çocukları olmuyorsa, mutlu bir evlilikleri varsa; üstelik çocuk sahibi olmak için ikinci bir dâimî evliliği de göze alamıyorsa; böyle birisi müt'a yoluyla neden çocuk sahibi olamasın?

3. Zinanın, sırf meniği boşâ vermektan dolayı haram kılındığı iddiası korkunç ve bir o kadar da utanç verici bir iddiadır! Yani, meni boşâ verilmeyip de çocuk peydahlanırsa; zina "zina" olmaktan çıkacak mı?! Bu ne sarhoşluk ve ne dediğini bilmezlik! Mezhep taassubunun böyleleri görülmüş mü? Sırf

ittifak var. bk. Hanefîler = et-Tahâvî, *Meânî'l-Âsâr*: III, 30; Qâdîhân, III, 410; el-Merğînânî, III, 400, X, 38; el-Kâsânî, II, 334, V, 126; İbn'ül-Hümâm, III, 400; el-Aynî, XVI, 396; İbn Âbidîn, III, 175; Davudoğlu, VII, 338-339. Mâlikîler = İbn Abdilberr, 257; el-Bâcî, IV, 142; el-Huraşî, III, 225. Şâfiîler = eş-Şîrâzî, *et-Tenbîh*: s. 159, *el-Mühezzeb*: II, 66; en-Nevevî, X, 9. Hanbelîler = İbn Qudâme, VIII, 133 vd; İbn'ül-Qayyim, IV, 16-18; el-Hicâvî, *el-İqnâ'*: III, 240. İmâmîyye = Şehîd-i Sâni, II, 68; Muhaqqiq el-Hillî, II, 214; Muhaqqiq Fâdıl el-Âbî, II, 107; İmam Humeynî, II, 242

Ayr. bk. eş-Şevkânî, VII, 290; Vehbe Zühaylî, IX, 85

mezhebi kurtarmak uğruna yapılanları görüyor musunuz?!

Sizce bir erkek, eşiyile sevişirken cinsel ilişki öncesinde boşalır; boşalır; menisini boşalması için haram mı işlemiş olur?!

Az önce de ifade ettiğimiz gibi; azilde de meninin boşalması var. Öyleyse azil için "caiz değil" mi diyebilirsiniz? Arkasından azil yapılacak bir cinsel ilişki için de "zina" benzetmesi yapabilir misiniz? Bu durumda Allah, Rasûlü ve bütün İslâm hukuku âlimleri size ne der?

Madem "müt'a" nikâhı zina gibi bir şey; o takdirde Allah ve Rasûlü neden ona izin verdi? Neden onun uygulanmasına göz yumdu? Yoksa el-Cessâs gibi "O vakit zina değil idi; sonra zina oldu!"¹ mu diyeceğiz?! Böyle saçmalık mı olur? Bütün bunlar Allah ve Rasûlü'ne iftirâ değil mi?

Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs, zinanın haramlığının "aklî = çirkinliği akıl ile sabit" olduğunu kabul ettiği halde²; aklın çirkin kabul ettiği bir şeye Allah ve Rasûlü'nün izin verdiğini burada nasıl iddia edebiliyor? Bu ne yaman çelişkidir?³

1- el-Cessâs, III, 96

2- el-Cessâs, V, 24 ayr. bk. er-Râzî, XX, 197-199

3- **Husûn ve Kubuh** aklî midir, şer'î midir? Yani bir şeyin güzel ve çirkin, iyi ve kötü oluşu akıl ile mi bilinir, yoksa şer'î hükümlerle mi? Bu çok detaylı, kelimelerin en zevkli ve önemli konularından birisi. Başlıca iki görüş var bu konuda:

Aklîdir: Yani bir şeyin iyi ya da kötü oluşu akıl ile bilinir. Akıl o şeyin iyi mi, yoksa kötü mü olduğuna karar verebilir. Allah bir şeyi emretmişse; o şey aslında güzel bir şey olduğu için emretmiştir. Bir şeyi de yasaklamışsa; o şey zaten kötü olduğu için yasaklamıştır.

Ehl-i Beyt mektebi, Mu'tezile mektebi ve içlerinde el-Cessâs'ın da yer aldığı; Ehl-i Sünnet mektebinin "Mâtürîdî" ekolü bu kanaatte. Hanbelî mezhebinden olanların birçoğu da bu görüşte. Hiç kuşku yok; doğrusu da bu.

Ey el-Cessâs! Bütün bunlar sana hiç yakışıyor mu?! Bütün bu "akıl almaz" yorumların sebebi ne? Mezhebi kurtaralım derken, ne durumlara düştüğünün farkında mısın acaba?! İnsan bunları söylerken haya etmez mi? Bu tarz yorumların kendi çizginle bile çeliştiğini ne çabuk unuttu verdin!

Rivâyetlerden Abdullâh b. Ömer'inkine bir diyeceğimiz yok. Bu söz gerçekten ona aitse; Allah'ın Rasûlü'ne iftirâ atmış demektir ve bu durum sadece kendisini bağlar.

Abdullâh b. Zübeyr ile Saîd b. Müseyyeb'e ait rivâyetlere de bir diyeceğimiz yok; bu tarz yaklaşımlar onlara zaten uyan yaklaşımlardır ve hiç kimseyi bağlamaz!

İbn Abbâs'a izâfe edilen rivâyet ise; hem kendisinden gelen en sahih ve en sağlam hadislere aykırı, hem de isnat kısmında yer alan "Hâşimoğullarının azatlısı Ebû İshâq", şahsı ve

Şer'îdir: Yani bir şeyin iyi ya da kötü oluşu, akıl ile bilinmez. Akıl o şeyin iyi mi, yoksa kötü mü olduğuna karar veremez. Akıl bu işten anlamaz! Bir şey Allah tarafından emredildiği için iyi, yasaklandığı için kötüdür! Yani o şey emredildiği için iyi ve güzel, yasaklandığı için de kötü ve çirkin olmuştur!

Kur'ân'ın ruhuna, Allah'ın adâlet, rahmet ve hikmetine, üstelik akla tamamen aykırı olan bu görüşü ise; Ehl-i Sünnet mektebinin çoğunluğunu oluşturan "Eş'arî" ekolü benimsiyor.

Konu hakkında hem kelâm, hem de usûl-ü fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinden yararlanılabilir. Örnek olarak bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: II, 231; Sadruşşerîa, I, 328 vd.; el-Ğazzâlî, I, 55 vd, *el-İqtisâd*: s. 73 vd.; el-Âmidî, *el-İhkâm*: I, 72 vd, *Ğâyet'ül-Merâm*: s. 233 vd.; Adud el-Îcî, *el-Aqâid'ül-Adudiyye*: II, 209 vd.; el-İsnevî, I, 38 vd.; İbn'ül-Hümâm, *et-Tahrîr*: II, 89 vd., *el-Müsâyerâ*: s. 151 vd.; İbn Abdîşşekûr, I, 25 vd.; Seyyid Bey, *Usûl-ü Fıqh*: II, 211 vd.; M. Rızâ el-Muzaffer, *Usûl-ü Fıqh*: I, 195 vd.; Ca'fer Sübhânî, I, 231 vd.

el-Cessâs "O gün zina değildi; sonra zina oldu!" derken; bu konuda kendi çizgisinin dışına çıktığının farkında mıdır; bilmem!

durumu meçhul birisi!¹ Dolayısıyla söz konusu rivâyetin za-yıf ve asılsız olduğunu düşününüz!

Hem Abdullâh b. Abbâs, böyle bir söz sarfedecek kadar câhil, Allah ve Rasûlü'nün izin verdiği bir şeye "sifâh" diyecek kadar edepsiz olabilir mi? Siz İbn Abbâs'ı iyi tanımıyor-sunuz galiba! Asıl bu yolla İbn Abbâs'ı "câhil" duruma sokup "edepsizliğe" mahkum edenler, bu uydurma rivâyetleri ona isnâd eden kimseler câhil ve edepsizdir!

Kaldı ki, kaynaklarda Abdullâh b. Abbâs'tan müt'anın "sifâh" olmadığına dair sahih bir rivâyet de yer alıyor.²

Urve ile Şamlı Mekhûl'e gelince; onların Hz. Peygamber'e if-tira niteliği taşıyan o sözlerini de alın, duvara çalın!

4. Müt'a nikâhında madem namus pazarlık konusu ediliyor, madem ki kadının onuru zedeleniyor; o halde Allah ve Rasûlü buna neden izin vermiş? Allah'ın Rasûlü (s.a.a) böyle bir nikâhın uygulanmasına neden göz yummuş? Durum böyle olsaydı, Allah ve Rasûlü ona izin verir miydi? Bunlar ne biçim iddia? Bu iddiaları öne sürenler, Allah ve Rasûlü'nü ne duruma soktuklarının farkında mıdırılar acaba?! Yoksa "Câiz ve helâl iken namussuzluk anlamına gelmiyordu, onur kırıcı bir tarafı yoktu. Haram kılındıktan sonra durum değişti!" mi diyeceksiniz?!!!

Oysa, normal nikâhta olduğu gibi, müt'a nikâhında da zor-lama yoktur ve her şey karşılıklı rızaya dayalı olarak yapılmaktadır. Bu evliliğe razı olan bir kadın böyle bir şeyi aklına

1- ez-Zehebî, IV, 489

İbn Hacer'in "makbul" demesi (*et-Taqrîb*: II, 400), Ebû İshâq üzerin-deki sis perdesini kaldırmaya yetmiyor maalesef!

2- el-Cessâs, III, 95; el-Qurtubî, V, 132

getirmiyor da size n'oluyor? Hem müt'a nikâhının dâimî nikâhtan en göze çarpan farkı "sürelî" olmasıdır. Bunun neresinde onur kırıcı bir şey var! Bir kadınla sürelî evlilik onur kırıcı ise, onunla devamlı evlilik de onur kırıcı olmaz mı? Bu nasıl bir akıl ve bu nasıl bir mantık?

Diğer yandan; şayet müt'a nikâhında "ücret" söz konusu olduğu için ırz ve namus pazarlık konusu ediliyor, geçici bir süreyle kiralanmış oluyorsa; bu durum dâimî nikâhta yok mu sizce?! Bu düz mantıkla yola çıktığınızda; müt'ada "ücret" olduğu için bir kadın bir süreyle kiralanmış oluyorsa; dâimî nikâhta "mehir" bulunduğu için bir ömür boyu kiralanmış; hatta âdetâ satın alınmış olmuyor mu? Allah aşkına söyleyin: Sizler aklınızla mı, yoksa duygularınızla mı hareket ediyorsunuz?!

Bir kadını, müt'a nikâhıyla evlenmek değil; böyle yobazların ve ne dediğini bilmezlerin sözleri üzer.

5. Dâimî nikâhı "tümünden satın almaya", müt'ayı ise "bir süreyle kiralamaya" benzeten bu yaklaşımı; el-Cessâs dışında kimsede göremedim! Kadını bir eşyaya benzeten, onun onurunu tümünden rencide eden bu sözleri; el-Cessâs gibi bir ilim adamına yakıştıramadım doğrusu! Hoş, el-Cessâs bu konuda kendisinden beklemediğimiz pekçok ilginç, akıl ve mantık dışı sözler sarfediyor! Ve bütün bu sözler, bilmem farkında mı, kendi ağırlığını hafifletiyor!

Son zamanlarda müt'a nikâhına itiraz babında ileri sürülen üç aklî – sosyolojik iddia daha var:

a) Madem ki müt'a nikâhı İslâm'a göre helâldir ve bir sakıncası yoktur; öyleyse Şîa-İmâmiyye imamları, neden bunu herkese tavsiye etmezler? Neden taraftarlarını hep dâimî nikâha teşvik ederler?

b) Diğer yandan; bir kimse yolculuk yaptığı değişik uzak yerlerde ispatsız şahitsiz müt'a yaptığı kadınlardan çocukları olursa bunların hali n'olacak? Onlara kim bakacak ve sosyal açıdan onların eğitimini kim üstlenecek?

c) Aynı durumda ülkenin bir tarafında unutulmuş o kadınla, önceden kendisiyle müt'a evliliği yapan adamın oğlu bir araya gelemez mi? Bu durumda zinadan nasıl korunabilir?

Cevap: Bu itirazlar şu şekilde defedilebilir:

a) Bir şeyin aslen helâl ve câiz olması başka, onu herkese alenen tavsiye etmek yine başkadır. Hele o şey sadece "ruhsat" niteliği taşıyorsa...

Önceden de belirttiğimiz gibi; Ehl-i Beyt (Îmâmiyye) mektebinde müt'a nikâhı bir "ruhsat" olarak meşrû kabul edilir ve ihtiyacı olmayanların bu yola başvurması "mekruh" olarak değerlendirilir.

O yüzden de İmamlarımız (a.s) dostlarına mümkün oldukça dâimî nikâhı tavsiye etmişlerdir.¹ Aynı şekilde bâkire kızlarla müt'a yapılması da hoş karşılanmaz. Müt'a yapılacak olsa bile, velilerinden izin alınması ve "cinsel ilişkisiz" bir müt'a yapılması önerilir.²

Elbette bütün bunlar, normal koşullarda bu nikâha pek hoş gözle bakılmadığı, adı üstünde sadece "ruhsat" olduğu içindir. Ancak burada ve hiçbir yerde duygularımızla hukuku

1- el-Küleynî, V, 452-453; el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 87; el-Hurr el-Âmilî, XXI, 22-23

2- Ebul-Abbâs el-Himyerî, *Qurb'ül-İsnâd*: s. 362; el-Küleynî, V, 462-463; el-Qummî, 87; Şeyh Sadûq İbn Bâbeveyh el-Qummî, *el-Faqîh*: III, 293, 297; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Tehzîb'ül-Ahkâm*: VII, 254-255, *el-İstîbâsâr*: III, 145-146; el-Hurr el-Âmilî, XXI, 32-35

birbirine karıştırmamak gerekir. Hiçbir hukukçu, bir konuyu ele alırken işine duygularını karıştıramaz; aksi halde hukuk olmaz. Öyle yapılırsa, ortada bekleyen toplumsal ihtiyaçlar “çözumsuzlüğe” itilir. Bunun vebalini kim çekebilir?

Yasalarla serbest bırakılan; ama ihtiyacı olmayanların başvurması halinde hoş karşılanmayan durumlar her hukuk sisteminde vardır. İslâm Hukûku’nda da bunun örnekleri çoktur. Meselâ, Ebû Hanîfe ve ilk dönem (yaklaşık altı yüzyıllık) Hanefî fakihleri, şarap dışında sarhoş edici içkilerden “sarhoş etmeyecek kadar” içilmesine yeşil ışık yakarken¹; acaba kendileri içmişler midir? Ya da kime tavsiye etmişlerdir? Bu hüküm bizce yanlış olmakla birlikte, bizler onların içtiklerini de sanmıyoruz, tavsiye ettiklerini de.

Diğer yandan bir erkeğin, göbekten yukarısını açabileceğine (= ki doğrudur) fetva veren Sünnî âlimlerden kim bu vaziyet sokağa çıkmıştır? Bu durum edeben uygun mudur? Yaparı ayıplamazlar mı? Hatta yapana “Deli misin, be adam!” demezler mi? Oysa ihtiyaç olduğunda (örneğin hamamda yıkılırken, denize girerken) kimse bu durumu ayıplamaz.

Aynı şekilde bir kadın; oğlunun, erkek kardeşinin, amcasının ve dayısının (kısacası kendisine mahrem olanların) yanında boynunu, boğazını, hatta göğüslerini açabilir ve onlar da bu yerlere –şehvî gözlerle olmadıkça ve fitneye sebebiyet vermedikçe– bakabilirler. Buna Ehl-i Sünnet cânibinden de fetva veren Hanefî ve Şâfiî âlimlerinden² hangisi, son derece ayıp kaçan bu durumu –ihtiyaç yokken– uygulamış ve

1- Ayrıntılı bilgi için; et-Tahâvî’nin “*Şerhu Meânî’l-Âsâr*”ına, el-Cessâs’ın “*Ahkâm’ul-Qur’ân*”ına, es-Serahsî’nin “*el-Mebsût*”una, el-Kâsânî’nin “*el-Bedâi*”ine, el-Aynî’nin “*el-Umde*”sine vs. bakılabilir.

2- bk. el-Cessâs, V, 174; el-Kâsânî, *el-Bedâi*: V, 120; el-Heytemî, *Feth’ul-Cevâd*: II, 69; eş-Şirbîni, *Muğnî’l-Muhtâc*: III, 129

başkalarına tavsiye etmiştir?

Bir erkeğin, dul kalmış yengesiyle evlenmesine çoklarımızın duyguları izin vermez. Oysa iki gönül bir olduktan sonra hukuken buna mani var mı?

Sizce bir Müslüman erkek kitap ehli (yahûdî ya da hristiyan) bir kadın ile evlenebilir mi? (Bu soruya evet cevabı verileceği muhakkak.) Öyleyse bunu herkese tavsiye eder misiniz? Yoksa “Şu şu sebeplerle, mecbur kalmadıkça bu yola başvurmayın.” mı dersiniz?

Yine bir erkeğin birden çok kadınla evliliği Kur’ân’la sabit bir hüküm. Peki, siz bunu herkese tavsiye ediyor musunuz? Yoksa sadece şartları oluşmuş, ihtiyacı olan belli kimselere mi bu ruhsatı gösteriyorsunuz?

İşte, biz de müt’ayı yüce İslâm’ın bizlere bir ruhsatı olarak görüyor ve ulu orta herkesi buna teşvik etmiyoruz. Adı üstünde; bu bir ruhsat, azîmet değil.

Kısacası “duygu” başka, “hukuk” başkadır. Ve bunlar asla birbirine karıştırılmamalıdır. İmamlarımızın “ihtiyaç olmadıkça kaçınılması” ve “bâkirelerle müt’a yapılmaması” yönündeki tavsiyelerini de bu şekilde anlamak gerekir.

Öte yandan, bu nikahın birçok hukûkî şartlarının olduğunu yerinde görmüştük. Bazı kişilerin bunları dikkate almadan konuyu istismar edebileceklerini de unutmamak gerekir. Bu yüzden sadece ihtiyacı olanlara tavsiye ediyoruz.

b ve **c** şıklı itirazlara yer olmasın diye müt’a nikâhını herkese tavsiye etmiyoruz. İşin İslâmî yönünü ve hukûkî sorumluluğunu bilen, bilinçli insanların –ama sadece ihtiyaç halinde– bu yola başvurabileceklerini söylüyoruz. Söyler misiniz: Allah’tan korkan, ona vereceği hesabı düşünen bilinçli bir Müs-

lüman, bir kadınla müt'a yapmışsa bunu kayda geçmez mi? O kadınla müt'a yaptıktan sonra her şeyi unutacak, ilişkiden doğan çocuğu var mı, yok mu; düşünmeyecek kadar şuur-suz ve umursuz olabilir mi?

İstismar konusuna gelince; bir adamın kalbinde eğrilik varsa ve niyeti kötü ise, onun için her hüküm istismara açıktır. İstismara açık olmayan hüküm de yoktur. Hukukta bir şey istismara yol açıyorsa ve o şeye toplumun ihtiyacı da varsa; o şeyin önünü tümenden tıkamak yerine yasal önlemler alırsınız. Doğrusu ve makul olanı budur. Aksi halde iyi niyetli ama o şeye gerçekten ihtiyacı olan insanları da mağdur edersiniz.

Günümüzde de böyle değil mi? Halkın ihtiyacına yönelik bir yasa çıkarıldığında, birileri bu yasada açık bularak istismara kalktığında ne yapılır? O yasa "deliniyor" diye tümenden iptal mi edilir, yoksa o yasaya istismarı önleyici mahiyette bir takım kayıtlar mı eklenir?

Hatta, yasa yapılırken, birtakım "kaçamakları" önleyebilmek ve istismar yollarını tıkayabilmek için; sözcükler üzerinde ve hatta noktalama işaretlerinin konacağı yer konusunda, hukukçuların günlerce kafa yorduklarını bilmiyor muyuz? Bütün bu çabalar ve emekler, niyedir sanıyorsunuz?

İslâm hukûkunda, normal koşullarda dâimî nikâhın "resmîleştirilmesi" diye bir mecburiyetin olmadığını, birazcık fıkıh okumuşsanız bilirsiniz. Oysa şimdi herkes nikâhını mutlaka resmîleştirmek zorunda. Peki neden? Elbette devletin başka hedefleri de vardır; ama bizce asıl sebep, istismarı, suiistimalleri ve başıboşluğu önlemektir. Şimdilerde şayet sadece dînî nikâhla yetinilseydi, seyredin manzarayı; ne istismârlar, ne suiistimaller görürdünüz.

"İspatsız şahitsiz yapılan müt'a nikâhı sonucu doğan çocuk-

ların hali n'olacak? Onlara kim bakacak ve sosyal açıdan onların eğitimini kim üstlenecek? Aynı durumda ülkenin bir tarafında unutulmuş o kadınla, önceden kendisiyle müt'a yapan adamın oğlu bir araya gelemez mi? ..." gibi sorulara bizim vereceğimiz cevap, "resmî olmayan" dâimî nikâhla evlendikleri kocaları tarafından sokağa atılan zavallı kadınların ve bu evlilikten doğan masum çocukların geçimi ve eğitimi konusunda sizin vereceğiniz cevapla aynı olacaktır.¹

Bizler müt'a nikâhının istismara açık olduğunu inkâr etmiyoruz. Ama, bazı densizler kötüye kullanıp istismar edecekler diye, aziz İslâm'ın evrensel bir hükmünü kaldırıp atmanın ve bunun önünü tümünden kesmenin ne aklî, ne de hukûkî hiçbir manası yoktur. Varsa öyle bir şey; suiistimali önleyici ilâve tedbirler alırsınız. Ek yasa çıkararak yapılan tüm işlemleri resmîleştirir; böylece resmî olmayan uygulamaları önlersiniz. Hukuk devletinin görevi budur. Yoksa devlet neden var ki? Her şeyi vicdanlarla çözmek mümkün olsaydı; devlete, polise, askere ihtiyaç olur muydu?²

1- Bunun için televizyonlarda, canlı olarak yayınlanan aile programlarını izlemeniz yeterli. Onlardan birini izlerseniz, normal (dâimî) nikâh ile evlendikleri halde akit resmîleştirilmediği için yıkılan nice yuvaları, perişan olan kadınları ve ortada kalan çocukları... kısacası; istismarın ve su-i istimalin en çarpıcı örneklerini görürsünüz.

Bu yolda çekilen bütün çileler ve sıkıntılar, yapılan nikâhlar resmîleştirilmediği içindir. Bu durumda, resmîleştirilmediği takdirde başıboşluğa sebep olan dâimî nikâh için iki seçiminiz var: Ya onu da tümünden yasaklayacaksınız, ya da yasaklamayacak, ama yapılan her nikâhun resmîleştirilmesini şart koşacaksınız. "Doğrusu ikinci seçenektir." diyorsanız; biz de aynı şeyi söylemeye çalışıyoruz. Yok eğer birinci seçenektir yanaysanız; "Pes doğrusu!" demekten başka yapacağımız kalmıyor. Evet, seçim sizin...

2- Müt'a nikâhı su-i istimal ve istismar edilebileceği için, örneğin İran İslâm Cumhuriyeti'nde bunun resmen zapt u rabt altına alınmadan

"İstismara açık" olması hasebiyle, o hükmü mutlaka kaldırıp atmaktan yanaysanız, sorarım sizlere; dörde kadar evliliği nereye koyacaksınız? Kur'an'ın sadece ihtiyacı olanlara tanıdığı bu ruhsatı bilhassa günümüzde istismar edenlerin, siz de kabul edersiniz ki, haddi hesabı yok. Bu durumda onu da yasaklar mısınız, yoksa hukuk devletinin istismarı önlemek için tedbirler almasını mı istersiniz?

Kaldı ki istismar insanlar var oldu olalı vardır ve bunun kökünü kazımak neredeyse imkansızdır. Allah'ın sevgili elçilerinin ashâbının neler yaptığını... Kur'an bize detaylı biçimde haber vermektedir.¹

İşte; "aklî ve sosyolojik delil" diye ileri sürülen tüm iddiaların, gerçekte akıl mantık ürünü olmadığı bütün çıplaklığıyla meydandadır. Bütün bunlar, tamamen "müt'a zaten haramdır" ön kabulüyle yola çıkılmış, hepten duygu ve his kokan yaklaşımlardır. Bunlar ortaya konurken, farkındaysanız, Allah ve Rasûlü'nün konumu tümünden unutulmuştur! O halde akıl ve mantık değil, his ve taassup kokan bu sözleri "aklî delil" diye ileri sürmek, cidden ayıptır ve sorumluluk sahibi bir Müslümanın ağızına hiç mi hiç yakışmaz.

yapılmadığını duyuyoruz.

- 1- Yeri gelmişken, okuyucularıma şunu da hatırlatmadan geçnek doğru olmaz: Müt'a nikahının Peygamber (s.a.a) Efendimiz'in izni dahilinde Medîne'de uygulanmış olduğunu zaten kabul eden Ehl-i Sünnet alimlerinden, "husûn ve kubuh aklîdir" diyenlerin, müt'a nikahının olumsuz yanlarını ortaya koyabilmek için hiçbir aklî nedenlerinin olmaması gerekir. Çünkü, müt'a nikâhının "aklen" çirkin olduğunu; dolayısıyla haram olması gerektiğini savunuyorsanız, Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) izni dahilinde yapılan uygulamaları koyacak makul ve meşru bir yer bulmalısınız! Aksi takdirde, Allah ve Rasûlü'nü, aklen çirkin olan bir şeye, bir süreliğine de olsa izin vermekle suçlanmış olursunuz.

Bu türden ürpertici ve akıl mantık dışı iddiaların temelinde, hiç kuşku yok, şu sakat mantığın da önemli payı vardır:

“Bir konuda âyet ya da hadisler, âlimlerimizin görüş ve ihtihadlarına ters düşüyorsa; âlimlerimizin görüş ve ihtihadlarını alır, âyet ve hadislerin neshedildiği ya da bir şekilde yorumlandığı kanâatine varırız!”¹

Oysa Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

“Allah ve Rasûlü bir konuyu hükme bağladığı zaman, iman sahibi ne bir erkek ve ne de bir kadın için, kendilerine ait o konuda tercih yapma imkânı yoktur. Kim Allah ve Rasûlü’ne isyân ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”²

“Hayır; Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hükmüne başvurup, sonra da senin verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadıkları ve tam bir teslimiyetle teslim olmadıkları sürece, asla iman edemezler.”³

1- Oruçla ilgili bir fetvâsından (bk. el-Kâsânî, II, 90, 100 vb.) dolayı Ebû Yûsuf’a izâfe edilen bu yaklaşım, Ebul-Hasen el-Kerhî (*el-Uşûl*: s. 314. 28-29. maddeler) tarafından prensipleştirilmiş, ayrıca Ebû Saîd el-Hâdimî (*Mecâmi’ul-Haqâiq*: 305, *el-Berîqa*: I, 86, 120, 324, III, 327, IV, 74), İbn Âbidîn (*Tenqîh’ul-Fetâvâ el-Hâmidîyye*: II, 333), Mahmûd Es’ad (*Telhîs-i Uşûl-i Fıqh*: s. 508) vb. son dönem taklitçi Hanefî âlimleri tarafından harâretle savunulmuş!

(Konunun genişçe bir münâkaşası için bak. Seyyid Bey, *Uşûl-ü Fıqh*: I, 299-304)

Teorik olarak sayılı kişilerce dile getirilen bu prensip, maalesef pratikte hemen herkes tarafından kabul görmüş, kitlelere mal olmuş!

2- Ahzâb sûresi: 36

3- Nisâ sûresi: 65

IV. BÖLÜM

“KAÇAMAK” İCTİHÂDLAR
VE MÜT’ANIN CEZASI

A. “KAÇAMAK” İCTİHÂDLAR

Geçen bölümde, “müt’a nikâhı” için “haramdır!” diyenlerin dayandığı delilleri ele aldık. Bölümün sonlarına doğru da, akla zarar “aklî” delillerine yer verdik.

Şimdi ise, “müt’a” nikâhının haramlığını ispatlayabilmek için akla hayale gelmedik “deliller” sunmaya çalışan, bunun için “kırk dereden” su getirenlerin parmak ısırtacak, dudak uçuklatacak ne ilginç icthadlarda bulduklarını, –kendileri açısından– müt’a nikâhını bile aratacak nice fetvâlar verdiklerini göreceksiniz!

Müt’a nikâhına bir türlü sıcak bakamayan Ehl-i Sünnet âlimlerinin içine düştüğü içler acısı durumu belgeleyen bu fetva ve icthadlar, öyle ki; bir çoğunu müt’aya cevaz verenler bile asla kabul etmiyor! İşte, “Yağmurdan kaçayım derken doluya yakalanan”ların sözünü ettiğimiz bu “kaçamak” fetva ve icthadlardan bazıları:

1. “Bir kimse, bir kadını belli bir ücret karşılığı zinâ etmek için kiralasa; ona zina haddi (cezası) tatbik edilmez!”

Ebû Hanîfe, Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs, Şemsüleimme es-Serahsî ve Fahrüddîn Qâdîhân başta olmak üzere; bütün Hanefî fukahâsı bu görüşte.

Hanefî mezhebinde, buna sadece İbn'ül-Hümâm ile Alâüd-dîn el-Haskefî sıcak bakmıyor.¹

2. “Bir kimse, herhangi bir kadınla ‘belli bir süreyle’ evlenirse (tezevvüc); bu nikâh sahihtir! Ancak akit esnasında belirtilen ‘süre’ hükümsüz olup, nikâhları hukûken ebedî olarak kıyılmış gibi işlem görür.”

Ebû Hanîfe'nin öğrencilerinden Züfer ile Hanefî fukahâsının önde gelenlerinden İbn'ül-Hümâm bu görüşte!² Onlar buna “**muvakkat nikâh**” adını veriyorlar.

Ancak, Züfer ile İbn'ül-Hümâm, bunun için akit esnasında “tezevvüc = evlenme” ve “nikâh” gibi kelimelerin kullanılmasını şart koşuyorlar. Bunların yerine “müt'a” kelimesi kullanılırsa, akdi geçersiz sayıyorlar. Yani: “... bir aylığına evleniyorum” demekle, “... bir aylığına müt'a yapıyorum” demek arasında “fark” görüyorlar!

1- bk. el-Cessâs, III, 95; es-Serahsî, IX, 58; Qâdîhân, III, 468; el-Mavsîlî, IV, 90; İbn'ül-Hümâm, V, 262; Molla Husrev, *Dürer'ül-Hukkâm*: II, 67; el-Halebî, *el-Mülteqâ*: I, 595; Şeyh Nizâm, *el-Fetâvâ el-Hindiyye*: II, 149; İbn Âbidîn, IV, 29; Bilmen, III, 205, 208

Mâlikîler, Ebû Hanîfe'nin iki öğrencisi Ebû Yusuf ile Muhammed, Şâfiîler, Hanbelîler ve hatta müt'a nikâhına cevâz veren İmâmîyye mektebi bile bu görüşe karşı çıkar; “hadd gerekir” derler.

Yukarıdaki kaynakların yanı sıra bk. Mâlikîler = İbn Rüşd, II, 363; el-Huraşî, VIII, 76; ed-Derdîr-ed-Düsûqî, *Şerhu Muhtasar' il-Halil*: IV, 314. Şâfiîler = eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb*: II, 268, *et-Tenbîh*: s. 242; Hatîb eş-Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*: IV, 146; el-Heytemî, *Feth'ul-Cevâd*: II, 303. Hanbelîler = İbn Qudâme, X, 187, *el-Muqni'*: 298; el-Hicâvî, IV, 255. İmâmîyye = Muhaqqiq el-Hillî, IV, 137; İmam Humeynî, II, 456

Ayr. bk. İbn Hübeyra, *el-Îzâh vet-Tebyîn*: v. 286 a; ed-Dimaşqî, II, 157; eş-Şa'rânî, II, 146

2- bk. el-Cessâs, III, 103; es-Serahsî, V, 153; Qâdîhân, I, 326; el-Kâsânî, II, 273; İbn'ül-Hümâm, III, 249; Vehbe Zühaylî, IX, 53

Oysa ha muvakkat nikâh, ha müt'a nikâhı; arada kelime oyunundan başka bir şey yok!¹

Kaldı ki, Ehl-i Sünnet âlimlerinin bu ve benzeri yerlerde **“Ancak süre hükümsüz olup, nikâhları hukûken ebedî olarak kıyılmış sayılır.”** sözlerini anlamak da mümkün değildir. Tarafların niyet ederek aralarında açıktan şart koştukları şeyi geçersiz sayıp, onları niyet etmedikleri ve şart koşmadıkları bir duruma mecbur etmenin delili nedir, bu hangi hukuk sisteminde var; bilinmez!

3. “Bir kimse, bir kadınla onu bir ay sonra boşamak şartıyla evlense; bu nikâh akdi sahih ve geçerlidir. Ancak ileri sürülen şart hükümsüz olup, nikâhları hukûken ebedî olarak kıyılmış sayılır.”

Ebû Hanîfe ile öğrencileri dahil, bütün Hanefî fukahâsının ittifakla kabul ettikleri bir görüş. Kendisinden gelen en kuvvetli görüşe göre İmam Şâfiî de bu kanaatte.²

Şu ictihada bakın! Bunun bir önceki ictihaddan ne farkı var? Akit esnasında ileri sürülen şartın “hükümsüz” sayılması neyi değiştirebilir? O kimse evlendikten bir ay sonra eşini

1- Ebû Hanîfe ve iki meşhur öğrencisi başta olmak üzere bütün Hanefîler, Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler; bu nikâhın nitelik bakımından “müt'a”dan bir farkı bulunmadığı için, hukûken sakat olduğunu; dolayısıyla feshedilmesi gerektiğine hükmediyorlar.

bk. Hanefîler = el-Cessâs, III, 103; es-Serahsî, V, 153; Qâdîhân, I, 326; el-Kâsânî, II, 273. Mâlikîler = Sahnûn, *el-Müdevvene*: II, 130; İbn Abdilberr, 238; ed-Düsûqî, II, 238. Şâfiîler = eş-Şâfiî, *el-Ümm*: V, 86; eş-Şîrâzî, 161; el-Heytemî, II, 74. Hanbelîler = İbn Qudâme, VII, 571; el-Hıcvî, III, 192

2- el-Cessâs, III, 103, 105; es-Serahsî, V, 153; Qâdîhân, I, 326; el-Kâsânî, II, 273-274; İbn'ül-Hümâm, III, 249; İbn Nüceym, III, 115; Şeyh Nizâm, I, 283; İbn Âbidîn, III, 51; İbn Qudâme, VII, 573

boşasa; bunu kim engelleyebilir? Boşadıktan sonra; işte size “bir aylık nikâh”!¹

4. “Bir kimse, geçici bir süreyle evlendiğini içinde gizleyerek (örneğin bir ay sonra boşamak kasdıyla) bir kadınla nikâhlansa; bu nikâh câiz ve sahihtir.”

Hanefîler, Mâlikîler ve Hanbelî fukahâsından İbn Qudâme bu görüşte. Hatta Mâlikîler, kadın tarafı erkeğin bu niyetini anlasa bile o nikâhu geçerli sayıyor.²

Bu nikâhın “müt'a” nikâhından farkı ne? Diliyle açıktan söylediğinde “yasak” sayılıyor da, içinden aynı şeye niyetlendiğinde neden “câiz” oluyor?! Bu durumda kişiler hileyle, “illegal” yoldan müt'a yapmış olmaz mı?!³

5. “Bir kimse, sadece gündüz vakti bir araya gelmek şartıyla bir kadınla evlense; bu nikâh sahihtir.”

Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîler bu görüşteler. Onlar buna “nehâriyye = gündüzlük” adını veriyorlar. Ancak Şâfiîlerle Hanbelîler, şartın hükümsüz olduğunu; akit esnasında ileri

1- Bunun da “müt'a” nikâhından pek bir farkının olmadığını göze alan Hanbelî fukahâsı buna karşı çıkıyorlar. bk. İbn Qudâme, VII, 573, *el-Muqni'*: s. 213; el-Hicâvî, III, 192

2- Hanefîler = İbn'ül-Hümâm, III, 249; İbn Nüceym, III, 115; Şeyh Nizâm, I, 283; İbn Âbidîn, III, 51-52. Mâlikîler = en-Nevevî, IX, 182; el-Adevî, III, 196; ed-Derdîr, II, 239. İbn Qudâme = İbn Qudâme, VII, 573; el-Hicâvî, III, 192; el-Merdâvî, *el-İnsâf*: VIII, 163

Bilhassa “hulle” konusunu işlerken yaptıkları açıklamalara bakılırsa, Şâfiîler de bu kanaatte. (bk. eş-Şâfiî, *el-Ümm*: V, 86; eş-Şîrâzî, 161, *el-Mühezzeb*: II, 47; er-Râzî, VI, 113; eş-Şîrbînî, III, 183; el-Ensârî, *Feth'ul-Vehhâb*: II, 44; el-Heytemî, II, 91

3- O yüzden Hanbelîler bu nikâha karşı çıkar. bk. el-Hicâvî, III, 192; el-Merdâvî, VIII, 163

sürülen o şarta, evlendikten sonra bağlı kalmanın hukuken gerekli olmadığını söylüyorlar.¹

Oysa bu da bir bakıma “müt’a” nikâhına benziyor. Çünkü dâimî nikâhtaki “süresizlik”, bir şekilde –teorik olarak da olsa– çiğnenmiş oluyor.²

6. “Bir kimse, üç talâk ile boşanmış bir kadınla, onu önceki kocasına helâl kılmak şartıyla evlense; bu nikâh mekruh olmakla birlikte, hukûken sahih ve geçerlidir. Bu evlilik ile kadın önceki kocasına helâl olur!”

Ebû Hanîfe ile öğrencisi Züfer’in ve bütün Hanefî fukahâsının ittifakla kabul ettiği bir görüş.³

Bilindiği gibi; bir kadın kocası tarafından “üç talâk” ile tümünden boşandığında, ona tekrar helâl olabilmesi için; bir başkasıyla “dâimî” nikâhla evlenmesi ve onunla mutlaka cinsel ilişkide bulunmuş olması gerekir. Konuyla ilgili âyet ve hadisler bu konuda yeterince açık. İşte bu ikinci evlilik de ileride bir şekilde sona erer; kadın önceki kocasıyla tekrar evlenip bir araya gelmeyi düşünürse, bunun bir sakıncası yoktur. Bu işin İslâmî açıdan yasal yolu budur ve buna İslâm Hukûkunda “**tahlîl**” adı verilir.

1- Hanefîler = İbn’ül-Hümâm, III, 249; İbn Nüceym, III, 115; Nizâm, I, 283; İbn Âbidîn, III, 52. Şâfiîler = eş-Şirâzî, 161. Hanbelîler = İbn Qudâme, VII, 450-451; el-Hicâvî, III, 193

2- O yüzden Mâlikîler bu nikâha karşı çıkarlar. bk. İbn Abdilberr, 238; el-Cezîrî, *el-Fiqh alel-Mezâhib*: IV, 88

3- es-Serahsî, VI, 9-10; el-Qudûrî, *el-Muhtasar*: III, 58; el-Merğînânî, IV, 181-182; el-Kâsânî, III, 187-188; el-Mavsîlî, III, 151; el-Bezzâzî, *el-Fetâvâ*: I, 263; el-Aynî, XVII, 15-16; Molla Husrev, I, 386; el-Halebî, I, 439-440; Şeyh Nizâm, I, 474-475; İbn Âbidîn, III, 414-415; Bilmen, II, 109 vd.; Davudoğlu, VII, 318, *Selâmet Yolları*: III, 273-275

Bunun bir de yasal olmayan yolu var: Eşini üç ayrı talâk ile tamamen boşayan bir koca, onunla tekrar evlenebilmek için ikinci bir kocayla anlaşır! İkinci koca o kadınla evlenip cinsel ilişkide bulunduktan kısa bir süre sonra onu boşar! Böylece o kadın birinci kocasına “güyâ” helâl olur!!! Adeta kiralık olan bu ikinci kocaya “**hulleci**”, yapılan bu işe de “**hulleci-lik**” adı verilir.

Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) hulleciliği kesin bir dille yasakladığı; hulleciyi “**iğreti / kiralık teke**”ye benzettiği¹ ve “hulleci = ikinci koca” ile “kendi namına hulle yapılan = birinci koca” üzerine lanetler yağdırdığı²; herkes tarafından biliniyor. Buna rağmen Hanefîlerin, böyle bir nikâhı onaylayarak hukûken geçerli sayması; gerçekten de çok acı bir durum!

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi; el-Bezzâzî³ gibi bazı Hanefîlerin “Hulleci koca yapılan sözleşmeyi bozarak, eşini boşamaktan kaçınırsa; hâkim kararıyla zorla boşattırılır!!!” demesi... bu dînin kimlerin eline kaldığını ve “İslâm Hukûku” adına ne rezillikler yapıldığını açıkça gözler önüne seriyor.

Mâlikîler, Şâfiîler, Hanbelîler, Zâhirîler ve hatta “müt'a” nikâhına “evet” diyen İmâmiyye mektebi; böyle bir nikâha “haramdır” derler ve hukûken geçersiz olduğu için, derhal

1- İbn Mâce: nikâh, 33; Hâkim, II, 199. ayr. bk. el-Aynî, XVII, 15

2- Ahmed: I, 82, 87, 88, 93, 107, 121, 133, 150, 158, 448, 450, 451, 462, II, 322; Dârimî: nikâh, 53; Ebû Dâvûd: nikâh, 16; Tirmizî: nikâh, 28; Nesâî: talâq, 13, zînet, 25; İbn Mâce: nikâh, 33

Ayr. bk. ez-Zeyle'î, III, 238-240; el-Aynî, XVII, 15; İbn'ül-Hümâm, IV, 181-182

3- el-Bezzâzî, *el-Fetâvâ*: I, 263. Ayr. bk. el-Haskefî, *ed-Dürr'ul-Münteqâ*: I, 439

Zaten İbn'ül-Hümâm (IV, 183) ile İbn Âbidîn (III, 415) dahil pek çok Hanefî fukahâsı, bu görüşe şiddetle karşı çıkmışlardır.

feshedilmesi gerektiğini; böyle bir nikâhla o kadının önceki kocasına asla helâl olamayacağını ifade ederler. Ancak Şâfiîler, hulleci kişi o kadınla bu amaçla evlenir ve bu niyetini içinde gizlerse; dolayısıyla bu durum akit esnasında açıkça şart koşulmazsa; nikâh akdinin mekruh, ancak yine de hukûken sahîh ve geçerli olduğunu söylüyorlar!¹

Bu arada, akit esnasında şart koşulmaksızın, “hulle” niyetiyle yapılan nikâhın geçerli olacağını; üstelik “hulleci” kocanın bu işi yaptığından dolayı sevap kazanacağını söyleyecek kadar ileri gidenler de var!!! Sâlim b. Abdillâh, Urve b. Zübeyr, Âmir eş-Şa’bî, Qâsım b. Muhammed, Yahyâ b. Saîd, Ebû Sevr, Ebuz-Zinâd ile Rabîa’nın yanı sıra, Hanefîlerden İbn’ül-Hümâm, Alâüddîn Timurtâşî, Alâüddîn el-Haskefî, Sinânüddîn Yûsuf Efendi el-Âmâsî vb. bu görüşteler!²

İşte müt’a nikâhuna bir türlü “câizdir ve helâldir” diyemeyenlerin hâli! Müt’ayı haram saymakta direnenler, müt’aya cevaz verenlerin bile kabul edemeyeceği fetvalar verebiliyor, ilginç ihtihadlarda bulunabiliyorlar! Allah ve Rasûl’ünün

1- bk. İbn Hübeyra, 241 ab; ed-Dimaşqî, II, 81-82; eş-Şa’rânî, II, 109; el-Cezîrî, IV, 77-84; Vehbe Zühaylî, IX, 93, 116-117, 375 vd.

Mâlikîler = İbn Abdilberr, 238; el-Bâcî, III, 299; el-Huraşî, III, 216; ed-Derdîr, II, 258. Şâfiîler = eş-Şîrâzî, 161, *el-Mühhezzeb*: II, 46; er-Râzî, VI, 113; el-Qastalânî, VIII, 36; eş-Şîrbînî, III, 183; el-Ensârî, II, 44; el-Heytemî, II, 91. Hanbelîler = İbn Qudâme, VII, 574-577, *el-Muqni’*: 213; İbn’ül-Qayyim, IV, 5-6; el-Hıcvî, III, 191. Zâhirîler = İbn Hazm, XI, 249-250; Bilmen, II, 111. İmâmiyye = Muhaqqiq el-Hillî, III, 17; İmam Humeynî, II, 333, *Tam İlmihal*: s. 493

Üstelik İmâmiyye mektebi, İslâmî açıdan yasal olan tahlîl nikâhının “dâimî” olması gerektiğini, “müt’a” nikâhıyla o kadının önceki kocasına helâl olamayacağını ifade ediyor.

2- bk. İbn Abdilberr, 238-239; el-Aynî, XVII, 15; eş-Şevkânî, VII, 232; Davudoğlu, VII, 318; İbn’ül-Hümâm, IV, 181; et-Timurtâşî, *Tenvîr’ul-Ebsâr*: III, 415; el-Haskefî, I, 440; el-Âmâsî, *Tebyîn’ül-Me-hârim*: v. 35 a

açıkça serbest bıraktığı bir nikâhı yasaklarken; öbür yandan, adına “müt'a” demeseler de, müt'aya benzer uygulamaların önünü açıyorlar! Bu ne acınacak durum!

B. MÜT'A YAPMANIN CEZASI

Geçtiğimiz bölümde, Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin müt'a nikâhına “haram” dediklerini, hatta bunu “zinâ” ve “sifâh” ile eş değerde görmeye çalıştıklarını gördünüz. Onların bu konuda içine düştükleri çelişkilerden birisi de, hiç kuşkusuz, müt'a nikâhıyla evlenen bir kimsenin şer'î cezası hakkındaki tutumlarıdır. Ömer b. Hattâb'ın buna “recm = taşıyarak idam etme” cezasını münâsip gördüğünü biliyoruz. Abdullâh b. Zübeyr'in Abdullâh b. Abbâs'ı tehdit ederken söylediği laflara bakılırsa¹; onun da bu görüşte olduğu anlaşılıyor.

“Müt'a nikâhı” konusunda, Halife Ömer'in koyduğu yasağı aynen devam ettirmeye kararlı görünen Ehl-i Sünnet âlimleri, “hac müt'ası”nda olduğu gibi, müt'anın cezası konusunda da ona muhalefet ederek şunları söylüyorlar: Müt'a nikâhı hakkında öteden beri ihtilâf bulunduğu için, yapanlarına zinâ haddi uygulanmaz. Sadece “ta'zîr” olunur. Yani hâkimin uygun gördüğü bir cezayla cezalandırılır.” Şu an yaşamakta olan Ehl-i Sünnet mezheplerinin görüşleri şöyle:

Hanefiler: Hanefî fukahâsı, müt'a nikâhını “fâsid” nikâhlar arasına sokar ve “Böyle bir nikâh ve bu nikâh esnasında yapılan cinsel ilişki “icmâ” ile zinâ değildir; dolayısıyla zinâ

1- bk. Müslim: nikâh, 27; el-Beyheqî, VII, 205

haddini gerektirmez.” derler. Onlar müt’a nikâhıyla evlenen kişilere ta’zîr cezasını öngörürler.¹

Mâlikîler: Mâlikîlerin bu konuda iki görüşü var:

a) Zina haddini gerektirir.

b) Ta’zîr olunur.

Ancak Mâlikî mezhebinde tercih edilen ve üzerinde ısrarla durulan görüş, bu ikinci görüştür. Mâlikîler müt’a yapan kişilerin cezalandırılması gerektiğini; ancak bu cezanın “had cezası” sınırına vardiye edilemeyeceğini ifade ederler.²

Şâfiîler: Şâfiîler de aynen Hanefîler gibi, bu konuda öteden beri ihtilaf bulunduğu için, “müt’a zina haddini gerektirmez” diyorlar.³

Hanbelîler: Onlar da tıpkı Hanefîler gibi, hakkında ihtilâf bulunan evliliklerde zinâ haddinin söz konusu olamayacağını; bunlardan birisinin de “müt’a nikâhı” olduğunu açıkça ifade ediyorlar.⁴

Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin, “müt’a nikâhı” ile evlenen taraflara, ceza olarak sadece “ta’zîr”i öngörmeleri de, söz konusu

1- bk. el-Kâsânî, VII, 35-36, 36; Qâdîhân, III, 468; Şeyh Nizâm, II, 148

2- bk. Sahnûn, *el-Müdevvene*: IV, 477; İbn Abdilberr, 238; en-Nevevî, IX, 181; el-Qurtubî, V, 132-133; el-Huraşî, III, 196; ed-Derdîr, II, 239; Bilmen, II, 26; Davudoğlu, VII, 236

3- eş-Şîrâzî, 242; en-Nevevî, IX, 181; el-Qastalânî, VIII, 36; eş-Şîrbînî, IV, 145; el-Heytemî, II, 303

4- İbn Qudâme, X, 151; el-Hicâvî, IV, 254; el-Merdâvî, IX, 182

Ayr. bak. el-Cezîrî, IV, 90, 92, 93; Abdulkadir Udeh, *et-Teşrî’ul-Cinâî* (tercümesi): I, 290-292; Vehbe Zühaylî, VII, 339-340

nikâhın, esas itibariyle zina ve sıfâh ile hiçbir alâkasının bulunmadığını gösteriyor.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu nâçiz çalışmamızda, “müt’a” nikâhının Kur’ân ve Sünnet açısından şer’î durumunu, hükmünü inceledik.

İlk bölümde; kavram kargaşasına yol açmamak için, tartışma konusu olan “müt’a” nikâhının evsafını netleştirdik ve Ehl-i Beyt (İmâmiyye) mektebindeki hukûkî durumunu açıkladık. İkinci bölümde; özellikle Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin muteber kabul ettikleri en temel hadis, fıkıh ve tefsir kaynaklardan yararlanarak, âyet ve hadisler ışığında, sahâbe ve tâbiîn uygulamalarıyla “müt’a” nikâhının câiz olduğunu ispatladık. Üçüncü bölümde; “müt’a” nikâhına “haramdır” diyenlerin delillerini sunduk ve onları cevaplamaya çalıştık. Dördüncü ve son bölümde ise; “müt’a” nikâhına bir türlü “meşrûdur” diyemeyenlerin düştüğü içler acısı durumlardan, onların “müt’a” nikâhını bile aratacak fetva ve icihadlarından çarpıcı örnekler sunduk. Üstelik bütün bunları, yine Sünnî kardeşlerimizin kabul ettikleri eleştiri kriterlerini kullanarak yaptık. Bütün bu tetkiklerden çıkan sonuç şu:

1. “Müt’a” nikâhı etrafında koparılan fırtınalar, “kör dövüşü”nden başka bir şey değil! Kavram kargaşasından bir türlü kurtulamadığımız zaman, karşı tarafı haksız yere suçlayabiliriz. Görünen o ki, bu konuda da aynı durum yaşanmış!

2. Ehl-i Sünnet kardeşlerimiz İmâmiyye Şîası'nı dinleyip anlamadan, kendi kafalarında bir tür "müt'a" canlandırmış ve onları bu "hayâlî" evliliğe "cevaz" vermekle suçlamışlardır.

Oysa onların kabul ettiği "müt'a nikâhı" ile, Ehl-i Sünnet'in hayalinde canlandırıp reddettiği "müt'a nikâhı", birbirlerine tamamen yabancıdır. Ehl-i Sünnet'in reddettiği müt'a evliliğini, İmâmiyye mektebi de asla kabul etmez!

3. Ehl-i Beyt (İmâmiyye) mektebinde "müt'a", öyle sanıldığı gibi başı boş bir fuhuş aracı değildir. Bu nikâhın da pek çok hukûkî düzenlemesi vardır.

4. Âyetler ve en sahih hadisler, müt'a nikâhının hâlen câiz ve meşrû olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Aleyhteki deliller ise, bilimsel açıdan hiçbir değer taşımıyor!

5. Müt'a nikâhını nesheden hiçbir delil yoktur. Bu nikâhı yasaklayan, iddia edilip sanıldığı gibi, Allah'ın Elçisi (s.a.a) değil, II. Halife Ömer b. Hattâb'tır.

6. Sahâbe ve tâbiîn dönemlerinde müt'a nikâhına bol miktarda fetvalar verilmiş, pratik hayatta bizzat uygulanmıştır.

7. Müt'a nikâhının meşrû olmadığını ortaya koyacak, akî ve sosyolojik hiçbir delil yoktur. Aksine, akî ve sosyolojik deliller onun meşrû ve kaçınılmaz olduğunu ortaya koyuyor.

8. Müt'a'nın haramlığına dair ileri sürülen "icmâ"nın da aslı esası yoktur. Bu tamamen kuru bir iddiadan ibarettir.

9. Müt'a nikâhına "zinâ" ve "sifâh" gözüyle bakmak ve onu bir tür "fuhuş" saymak; öncelikle Allah'a ve Rasûlü'ne korkunç bir iftiradır! Söz konusu nikâha bu gözle bakanlar, ne büyük bir bataklığa saplandıklarının farkında değiller!

10. “Müt’a” nikâhına ol görüp “câizdir” diyemeyenler, nite-lik bakımından müt’aya benzeyen, hatta müt’ayı bile mumla aratan birtakım icthadlarda bulunmak, hayli ilginç fetvalar vermek zorunda kalmışlardır!

Şu halde “müt’a” nikâhı, bir profesörün(!) iddia ettiği gibi, bir “namus fitnesi” değildir. **Asıl fitne, evrensel İslâm kardeşli-ğini engellemek ve bu yolda adılan adımları ve yapılan sa-mimi çalışmaları baltalamaktır.** Hadis alanında çalışan o pro-fesörün, kendi branşına ne kadar hâkim olduğu; dolayısıyla Hz. Peygamber’in (s.a.a) hadislerini ne kadar ve nasıl bildiği de, bu vesîleyle gün ışığına çıkmış bulunmaktadır!

Müt’a nikâhına olumsuz yaklaşanlardan, bilhassa Ehl-i Sün-net kardeşlerimizden istirhamımız şudur:

Müt’a nikâhı vb. hassas ve eskiden beri zaten tartışmalı ko-nuları öne sürerek Müslümanları hedef almayalım. Bu tür konular aramızı açmasın. Ümmetin, vahdete ve ortak dünya siyaseti belirleyip uygulamaya, her zamankinden daha çok muhtaç olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Böyle bir dönemde, bu gibi nazik konularla uğraşmak, acaba kime ne kazandı-rır? Bununla, zaten Müslümanları birbirine düşürüp kırdır-mak için fırsat kollayan ve bunun için sun’î gündemler oluş-turan şeytânî güçlerin değirmenine su taşımış olmaz mıyız? İslâm düşmanlarının zâten aradığı da bu değil mi?

Şeytanlar, bu gibi sun’î gündemlerle ümmet arasında kavga çıkarmaya, bizi birbirimize düşürmeye çalıştığında; “Bunlar sizin değil, bizim iç mes’elemiz; sizi hiç mi hiç ilgilendirmez! Biz bunları gerekirse bir araya gelir tartışırız. Farklı görüşleri-miz olabilir. Ama bunlar bizim İslâm kardeşliğimizi bozamaz. Siz işinize bakın!” diyemez miyiz? Bu sözlerle onları en zayıf noktalarından vuramaz mıyız? Bu çok mu zor?

Yüce Rabbimiz, “Sadece Şifler kardeştir.” yahut “Sadece Sünnîler kardeştir.” demiyor. “**Hiç kuşku yok; bütün mü'minler kardeştir.**” buyuruyor. [Hucurât: 10]

Bu evrensel İslâm kardeşliğini hangi şey bozabilir?

En azından bunun da ictihâdî bir konu olduğunu düşünerek, farklı yaklaşımları doğal karşılayamaz mıyız? En önde gelen âlimler, İslâmî konuları “kat'î – zannî”, “usûlî – amelî” ayırımına tâbi tutmaksızın¹, genel olarak; naslardan hareketle ictihad eden ve ictihadında yanılan herkesin mazur olacağını ve üstelik buna karşılık “bir ecir” alacağını belirtiyorlar. İmam Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, Süfyân es-Sevrî, İbn Ebî Leylâ, Davud ez-Zâhirî, İbn Hazm, İbn Teymiyye ve Emîr es-San'ânî bu görüşteler.²

Ubeydullah b. Hasen el-Anberî³, Allâme İbn Daqîq el-Iyd⁴, İmam el-Ğazzâlî⁵, Seyfüddîn el-Âmidî⁶, Qâdî el-Beydâvî,

1- Kat'î = delili kesin olan, Zannî = delili kesin olmayan, şüpheli; Usûlî = iman ile alâkalı, Amelî = pratikle ilgili, uygulamalı.

Dînî mes'eleleri böyle taksim ederek, ayrı ayrı hükümlere tâbi tutmak bid' attır. Bu, sahâbe ve tâbiîn zamanında olmayan, daha sonra çıkmış, çarpık bir yaklaşımdır. bk. İbn Hazm, *el-Fisal*: III, 257-258

2- bk. İbn Hazm, *el-Fisal*: III, 247, 257-258, *el-İhkâm*: I, 142, IV, 629-630, VIII, 634; İbn Teymiyye, *el-Minhâc*: III, 20-21; es-San'ânî, *İcâbet'üs-Sâil*: s. 389. Ayr. bk. Qâdî İyâd, IV, 491-493

3- Sözlere doğru anlaşılırsa böyle; yanlış anlaşılırsa evleviyetle... bk. el-Cessâs, *el-Fusûl*: IV, 375; Ebul-Huseyn el-Basrî, II, 398; Qâdî İyâd, IV, 491-492; el-Ğazzâlî, II, 359; İbn Qudâme, II, 418-419; İbn Emîr el-Hâc, *et-Taqrîr*: III, 304

4- bk. eş-Şevkânî, *el-İrşâd*: s. 229; İbn Bedrân, *en-Nüzhet*: II, 418

5- “*Faysal'üt-Tefriqa*” adlı risâlesinden anlaşılana o. bk. Qâdî İyâd, IV, 494-495 (= el-Haffâcî'nin “*Nesîm'ur-Riyâd*” ı ile birlikte bak.); eş-Şevkânî, 229; İbn Bedrân, II, 418

6- *el-İhkâm*: IV, 411, 412'deki ifadelerinden anlaşılana o.

Cemâlüddîn el-İsnevî¹, Burhânüddîn el-Merğînânî², Zekeriyâ el-Ensârî³, Alâüddîn el-Haskefî ve Dâmâd Efendi⁴ de aynı görüşü paylaşıyor.

Kardeşlerimiz, en azından pekçok İslam aliminin dediği gibi, **“Bu konuda bizim görüşümüz doğru; ama hatalı olabilir. Sizlerinki ise yanlış; ama doğru olabilir!”**⁵ diyerek; evrensel İslâm kardeşliğini pekâlâ tesis edebilirler. Bizim arzu ve isteğimiz budur.

Bu ve benzeri konularda, Şâfiî mezhebinin 1 numaralı üstâdı İmam Şâfiî'nin, “takrîb” amaçlı, arabulucu çok güzel sözleri var. “*el-Ümm*” adlı eserinde bakın neler söylüyor; ona bir kulak verelim lütfen:

“Müt’a nikâhını helâl kılan; onunla fetva verip amel eden kişinin şahitliği de redd edilemez... Çünkü onun cevâzına fetva veren, onunla amel eden ve onu(n cevâzını) rivâyet eden öncü müctehidler biliyoruz...”

İmam Şâfiî, ihtilaflı değişik konulara da yer verdikten sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

“Ama bunların hepsi ictihadımıza göre mekruh ve haramdır. Her ne kadar bizler o öncü insanlara karşı çıkarak görüşlerini terketmişsek de bu onları cerh edip eleştirmemizi gerektirmez. Onlar için ‘Allah’ın haram kıldığı

1- *Minhâc’ül-Vusûl* ve şerhindeki (III, 313-324) genel ifadelerinden o anlaşılıyor.

2- *el-Hidâye* (VII, 416) adlı eserine bakın.

3- *Çâyet’ül-Vusûl*: s. 126; *Feth’ul-Vehhâb*: II, 153

4- *el-Mülteqâ* üzerine yazdıkları şerhlere (II, 200) bakın.

5- Örneğin bk. İbn Nüceym el-Mısırî, 207; Ali el-Qârî, *Şerhu Ayn’ül-İlm*: I, 37; el-Hâdimî, *el-Berîqa*: I, 284; et-Tehênevî, *Keşşâfü Istilâhât’il-Fünûn*: I, 683

bir şeyi helâl kıldınız ve dolayısıyla hata ettiniz' de diyemeyiz. Çünkü onlar hakkında böyle bir şey iddia ettiğimizde, onlar da bizim gibi düşünmeleri hataya düşmekle, Allah'ın (a.c.) helâl kıldığı bir şeyi haram kılmakla suçlayacaklardır..."¹

Eski dönem siyâsetçilerinin aramıza koydukları "utanç duvarlarını" söküp atması, mevcut İslâm mezheplerini birbirine daha da yakınlaştırması (taqrîb) ve evrensel İslâm kardeşliğini tesis etmesi... dilek ve temennisiyle; bu âcizâne çalışmamıza son veriyor, bütün İslâm ümmeti için nice hayırlara, bereketlere ve güzelliklere vesîle kılmasını... Yüce Rabbimizden niyâz ediyoruz.

Hamd sürekli O'na, salât ve selâm ise O'nun sevgili peygamberi Muhammed'e, pâk Ehl-i Beyt'ine, seçkin ashâbına ve kıyâmete dek onların yolunu izleyenlere olsun!

1- *el-Ümm*: VI, 222-223 (= Kitâb'ul-Aqdıye, mâ tecüzü bihî şehâdetü ehl'il-ehvâ'); Buradan naklen: Molla Mansur Güzelsoy, Mezhepler arasındaki ihtilafların doğuş sebepleri ve mezhebi taassuptan kaynaklanan savaşılar: s. 70 (= *Tevhîd Dergisi*, Ekim 1991, 22. sayı)

E K L E R

EK : 1

Şâfiî ulemâsından, Qâdî el-Beydâvî'nin usûl-ü fıkha dâir "*Minhâc'ül-Vusûl*" adlı eserine, "*Nihâyet'üs-Sûl*" namıyla bir şerh yazan **Cemâlüddîn el-İsnevî** (-772 h / 1370 m), söz konusu eserinde bakın ne diyor:

"Güvendiğim birinin Medîne kadısından naklen verdiği habere göre, Medîne'de **müt'a nikâhı için vakfedilen bir yer** varmış. Yanı başında da, ilişkinin ardından yıkanmak için vakfedilen bir hamam bulunuyormuş!"¹

Sadece bu kadarla yetinen el-İsnevî, söz konusu yerlerin ne zaman, kim tarafından vakfedildiği ve o günlerde işlevinin ne olduğu konusunda en ufak bilgi aktarmıyor. Yakışsız ve oldukça ilginç olan bu haberi başka kaynaklardan doğrulama imkânı bulamadığımız için, doğruluğunda kuşku duyuyor, temkinli yaklaşıyoruz.

1- Cemâlüddîn el-İsnevî, *Nihâyet'üs-Sûl*: II, 187 / Dr. Şaban Muhammed İsmail, *Tehzîbü Şerh'il-İsnevî alâ Minhâc'ül-Vusûl lil-Qâdî el-Beydâvî*: II, 279 [= İcmâ bahsi / İcmânın türleri / 4. mesele: Öncekilere ait iki görüşten biri üzerine sonrakilerin ittifakı icmâ sayılır mı?]

EK : 2

Tunus'un 19. yüzyıl âlimlerinden **Muhammed Tâhir b. Âşûr** (-1284 h / 1868 m) normalde sünnî geleneğe bağlıdır. Fıkıhta Mâlikî, tasavvufta Şâzelî'dir. Onun bu düşünce yapısı, tefsirinde açık bellidir. Lâkin Şeyh İbn Âşûr, 30 ciltlik tefsirinde, müt'a nikâhı ile ilgili âyetin [=Nisâ: 24] yorumunu yaparken, mevcut geleneğe ters düşerek, farklı ve orijinal değerlendirmelerde bulunuyor.

İbn Âşûr, evvelâ, söz konusu âyetin müt'a nikâhı hakkında nâzil olduğunu ileri süren sahâbe ve tâbiînden birkaç kişinin adlarına yer veriyor. Bunun asr-ı saâdette bir dönem mübah kılındığında hiçbir kuşku bulunmadığının altını çizdikten sonra, ne vakit neshedildiği tartışmalarına yer veriyor ve "Bu konuda rivâyetler fazlasıyla muzdariptir, çelişkilidir." diyor. Billhassa Sebra hadîsi hakkında:

"Öyle bir günde (= Mekke'nin fethinde) onun bu hadîsi tek başına rivâyet ediyor olması, rivâyetine kuşkuyla bakılmasına neden olmaktadır! Kaldı ki, buna rağmen insanlar müt'a uygulamasına devam etmişlerdir.

Ali b. Ebî Tâlib, Imrân b. Husayn ve İbn Abbâs'ın aralarında bulunduğu bir grup sahâbe ve tâbiînin bunun cevâzına kâil oldukları rivâyet edilmiştir."

dedikten sonra, Mâlikî mezhebinin konuya yaklaşımını hulâsa ediyor. Ardından sözlerine şöyle devam diyor:

“Bunlardan tercihe en şayan olan görüşe göre, müt'a nikâhı müsâfir vb. kimseler için, zarûrî hallerinden dolayı, bir ruhsattır. Muhtelif haberlerden çıkan sonuca göre, Allah'ın Rasûlü (s.a.a) müt'aya iki sefer izin vermiş, iki sefer de yasaklamıştır. Anlaşılan bu durum mükerrer nesh değildir. Bilakis müt'anın mübahlığını, zarûret hallerine bağlama olayıdır. Ancak râvîler söz konusu ruhsatı nesh gibi algılamışlardır. Oysa insanların Ebûbekr ve Ömer zamanında müt'a yaptıkları sâbittir. Ne var ki Ömer, hilâfetinin sonlarına doğru bunu yasaklamıştır.

Müt'a nikâhının hükmü konusunda bizim çıkardığımız sonuç şudur: Yolculuk ve savaştaki gurbet hâllerinde olduğu gibi, evliliğin müddetini sınırlamayı gerektiren bir zarûret olduğunda, bir de adamın yanında eşi yoksa, câizdir. Normal nikâh için şart koşulan mehir, şâhit koşma ve velînin izni gibi hususlar burada da şarttır. Kadın süre bittiğinde kocasından ayılır. Süre içinde taraflardan biri öldüğünde, aralarında miras hükümleri cereyan etmez. Kadının iddeti (şayet hâmile değilse) bir hayızdır. Çocuklar ise, neseben babalarına âittir...”¹

1- İbn Âşûr, *et-Tahrîr vet-Tenvîr*: V, 10-11, Tunus baskısı, 1997, Dâru Sahnûn [<http://www.shamela.ws>]

İlâhiyatçı Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk Hoca diyor ki:

“İslam’da geçici nikâh var mıdır? Yani belli bir süre için nikâhlanmak, böyle bir beraberlik yaşamak haram mıdır?”

Böyle bir beraberliğe haram damgası vuramayız. Çünkü bu, din bünyesinde tartışmalı bir konudur. Ehl-i Sünnet çevrelerinin tüm mezhepleri, böyle bir nikâhın Hz. Peygamber döneminde bir süre uygulandığını ve sonradan kaldırıldığını söyleyerek bunun caiz olmadığını iddia ederken, Şia fıkhi bunun hala geçerli olduğunu, Kur’an ve sünnetin buna imkan verdiğini savunmaktadır.

Şunu da hemen ekleyelim: Ehl-i Sünnet fıkhiyyının en büyük ekolü sayılan Hanefîlik’te, kurucu imam Ebu Hanîfe’nin sözünü ettiği ve geçerli saydığı ‘fâsit nikâh’, pratik bakımdan müt’a ile aynıdır. Fark sadece isimdedir; yapıda hiçbir ayrılık yoktur.

İmamı Azam’ın sözünü ettiği ve geçerli saydığı nikâh-ı fâsit, evlenen taraflardan birinin geçici nikâha niyetlenmesi ama bunu içinde saklaması durumunda söz konusu olmaktadır. Büyük İmam’a göre, böyle bir nikâh geçerlidir; sadece mehir açısından bazı farklar taşır. Bunlar ise akdin esasına zarar vermez.

Demek oluyor ki, klasik fıkıh bünyesinde kalarak konuştuğumuzda, Ehl-i Sünnet çevrelerindeki bir insan, eğer geçici bir nikâh yapmak istiyorsa bunu içinde saklı tutarak normal bir nikâh akdi yapabilecek ve beklediği süre geldiğinde 'Ben boşanıyorum' diyerek işin içinden sıyrılıp çıkabilecektir. Sonuç, müt'a veya muvakkat nikâhla aynıdır.

Durum bu olunca, fıkihtaki adı '**müt'a**' veya '**muvakkat nikâh**' olan süreli nikâhın haram olduğunu söylemek bilim dışı olur. Söylenecik olan şudur: İslam'ın bazı fıkıh mezhepleri bunun helal olduğunu, bazıları ise haram olduğunu iddia eder. Ancak şunu söylemek zorundayız:

Bir konu mezhepler arası tartışma sebebi olmuşsa, yani hakkında nass (tartışmasız tek anlam taşıyan Kur'an ayeti) yoksa temel ilke olarak hüküm helallik yönünde olmalıdır. Çünkü esas olan ibaha yani serbestliktir. Serbestliğin ortadan kalkması için hiçbir içtihada gerek bırakmayan bir nass ve bu nassa dayandırılan tartışmasız bir hüküm olmalıdır.

Muvakkat nikâh konusunda böyle bir kesinlik yoktur. Tam aksine, Kur'an'ın ifadeleri böyle bir serbestliği, öne çıkarıcı niteliktedir. Peygamberimiz döneminde böyle bir uygulamanın olduğunda ise hiçbir mezhebin kuşkusu yoktur. Tartışma, bu uygulamanın sonradan kalkıp kalkmadığı noktasındadır. Yani müt'a bahsindeki tartışma müt'anın tarihsel olup olmadığıyla ilgilidir, varlık ve yokluğuyla değil...

Müt'a uygulamasının kaldırıldığını söyleyen Ehl-i Sünnet fakihlerinin, bu kaldırmanın Hz. Peygamberin değil de İkinci Halife Ömer'in bir icraatı olduğunu söylediklerini de unutmayalım. Yani müt'a Hz. Peygamber devrinde ve

onun izniyle uygulanmış ama ondan sonra halife Ömer tarafından kaldırılmıştır.

İmdi, bu kaldırma işinin Hz.Peygamber'in icraatı olmaması son derece önemlidir. Bir Müslüman pekala şunu diyebilir: Halife Ömer, Peygamberimizin bir uygulamasını kendi iradesiyle kaldırma yetkisini nereden alıyor? Alıyorsa biz buna uymak zorunda mıyız?

Nitekim bu, daha o dönemde söylenmiş ve sahabîlerin hocası sayılan müfessir **İbn Abbas** (ölm. 68/687) müt'ayı kaldıran Ömer'i "**Muhammed ümmetini zinaya itmek**"le suçlamıştır..."

Yaşar Nuri Öztürk Hoca, buradan itibaren, müt'a sözcüğünün Arap dilindeki karşılıklarına ilişkin Kur'an'dan örnekler getirdikten sonra, sözlerini şöyle sürdürüyor:

"Şia fıkhı ve özellikle bugünkü İran, olayı böyle anlamakta ve uygulamaktadır. Elbette ki, Şia çevrelerinde de muvakkat nikâh özendirilmez; tam aksine, bu tür nikâhtan kaçınmanın daha daha makbul olacağı ısrarla belirtilir. Ama hayat, insanı bu imkândan yararlanma zorunda bıraktığında bunun haram olmadığını bilmesi istenir.

Günümüz İranında müt'a, yok denecek kadar azalmıştır. Ama imkân olarak kullanıma daima açıktır.

Müt'a, bir zina veya parayla ilişki değildir. "Eğlen, ayrıl git!" türü bir ilişki değildir. Süreli olmanın ötesinde normal bir nikâhtan fazla bir farkı yoktur. Başka bir ifadeyle:

1. Muvakkat nikâhtan doğan çocuk aynen daimî nikâhtan doğan çocuk gibi sahih neseplidir; ancak mirasta pay sahibi olması özel anlaşmaya bağlıdır.

2. Muvakkat nikâhta da tıpkı daimî nikâh gibi, mehir belirlenir.

3. Muvakkat nikâhta, ayrılan kadına nafaka verileceği, geçici nikâh mukavelesine şart olarak konabilir.

4. Muvakkat nikâhtan sonraki ayrılmada da, tıpkı daimî nikâh gibi, iddet beklenir.

Yani **müt'a**, öyle sanıldığı ve mezhep taassubuyla iftira dolu propagandalara âlet edildiği gibi, bir tür zina veya metres kurumu değil, evliliğin özel bir uygulamasıdır. Kadının, doğabilecek çocuğun haklarını korumakta, sağlıklı, güvenli bir cinsel yaşam sağlamakta, kadının sokağa, sefalete, yokluğa, hastalık ve istismarlara yenik düşmesine engel olmaktadır.

Şia fakîhleri, Şîi hukukçu ve sosyologlar bu nikâhı özellikle dul ve kimsesiz kadınların korunmasında bir yardım kurumu gibi tanıtmakta, gençlerin bu tür evlilikleri değil, dâimî nikâha dayalı evlilikleri yeğlemelerini önermekte ve özendirilmektedirler.

Ülkemizde **“imam nikâhı”** veya **“dînî nikâh”** adıyla gerçekleştirilen beraberliklerin ancak müt'a ölçüleri içinde geçerli olabileceğini düşünüyorum. Çünkü bu dinsel nikâhlarda tescil imkânı olmadığı için, Ehl-i Sünnet anlayışının aradığı aleniyet gerçekleşmemektedir.

Tek yol, müt'a imkânlarını işletmektir ve bunda gocunulacak bir yan da yoktur. Bir insan, özellikle bir Müslüman, şöyle veya böyle, bir kadınla beraber olacaksa (veya birden fazla kadınla beraber olacaksa) bunun, **“iş bitince yollar ayrılır”** şeklinde bir eşya alışverişi yerine, evliliğe benzer haklar ve sorumluluklar doğuracak ve sağlık açısından da güven verecek bir yöntem içinde gerçekleşmesi en uygun yoldur kanısındayım.

İslam'ın bu imkânlarını insafsızca ve hakaret dolu ifadelerle eleştirenlerin önce şuna cevap vermelerini isterim: Siz birden fazla kadınla beraber olmaya mı karşısınız, yoksa kurduğunuz beraberliklerden doğacak sorumlulukların altına girmeye mi?

İslam şunu söylemektedir: Ya hayatını bir tek kadınla geçirir, yahut da beraber olduğu ikinci, üçüncü kadınların ve senin temasından doğacak çocukların tüm haklarını, geçimlerini, sağlıklarını korumayı üstlenirsin..."¹

1- Yaşar Nuri Öztürk, *400 Soruda İslâm*: s. 175-182 [= 92. soru: "GEÇİCİ NİKÂH VEYA MÜT'A" başlığı]

Topluma Dönük İlâhî Bir Rahmet: MÜT'A NİKÂHI¹

“Yeni Ümit” dergisinde², “Osman ŞİMŞEK” imzasıyla bir makale yayımlandı. “Acı Bir Tecrübe: MUT'A (Geçici Evlilik) ve GERÇEKLER” adlı makale, “hayal ürünü” olup olmadığını bilemediğimiz bir istismar örneği ile başlıyor ve müt'a nikâhının İslâm'da yerinin olmadığını, –kendi deyimiyle– Şiîlerin kaynaklarını da kullanmak suretiyle ispata çalışıyor.

Öncelikle belirtelim ki, müt'a nikâhının cevazına bütün Şiîler inanmaz. Şîa'nın şu an yaşamakta olan belli başlı üç kolu vardır ve bunlardan sadece “İmâmîyye Şîası” müt'ayı meşrû kabul eder. Zeydiyye ile İsmâîliyye kabul etmez. O yüzden makalede müt'a nikâhının cevazının tüm Şiîler'e mal edilmesi bilimsel açıdan doğru değildir.

Diğer bir husus; Ehl-i Sünnet'in reddettiği ve İslâm dışı gördüğü “müt'a nikâhi” ile İmâmîyye Şîası'nın kabul ettiği “müt'a nikâhi” mahiyet bakımından birbirlerinden tamamen ayrıdır. Ehl-i Sünnet'in reddettiği müt'a, İmâmîyye Şîası tarafın-

1- *Kible Dergisi'*nde [Yıl: 2 Sayı: 9 Sonbahar 2003] yayımlanan bu makalemizi buraya alırken, çok küçük çapta güncellemeler yaptık.

2- Temmuz - Ağustos - Eylül 2003, Sayı : 61 Yıl : 16. İlgilenenler, [http://www.yeniiumit.com.tr]'den Arşiv bölümüne bakabilirler.

dan da asla meşrû kabul edilmez ve zinâ ile eşdeğerde görülür. İmâmîyye, cevaz verdiği müt'a nikâhının hukûkî sınırlarını çizer ve ancak o şartlar dahilinde meşrû sayar.¹

Gelelim makalede ileri sürülen iddialara:

1. [Bu evlenme şeklinde miras da söz konusu olmadığı ...] iddiası, nikâh esnasında şart koşulmadığı sürece doğrudur. **Ancak nikâh kıyılırken şart koşulursa, mektepte en yaygın görüşe göre miras cereyan eder.** Bu evlilik sonucu doğan çocuk ile ebeveyni arasında karşılıklı miras alış verişisi ise zaten vardır.

Müt'a nikâhı bir fuhuş mu?

2. [Mut'a, üzerine dinî kılıf geçirilmiş para karşılığı fuhşa benzemektedir.] iddiası, "Müslümanım" diyen bir kişinin ağzından çıkabilecek bir söz değildir. Bu sözün sahiplerine göre Allah'ın Rasûlü (s.a.a) bu fuhşa nasıl izin vermiştir acaba? Fuhuş aklen çirkin bir şey iken ve –bizimle beraber– Mâtürîdî ekolüne göre de aklen çirkin olan bir şeyin meşru olması mümkün değilken, Allah ve Rasûlü'nün –bir süreliğine de olsa– buna izin verdiğini nasıl söylersiniz? Bu ve benzeri iddialar Allah ve Rasûlü'nü töhmet altına sokan iddialardır ve bunu dillerine dolayanlar biraz olsun haya etmeli ve bunun hesabını düşünmeliler.²

Hiz. Ali'ye izâfe edilen Hayber hadîsi

3. [Bir defasında, mut'a'nın helâl olduğuna inanan birisi³ Hiz. Ali (r.a.) ile bu konuda tartışınca, Hiz. Ali ona, Allah Resûlü'nün mut'a'yı ve evcil

1- Geniş bilgi için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 18-27

2- Bu türden iddialar ve cevapları için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 130 vd.

3- Rivâyetlerde bu kişinin Abdullâh b. Abbâs olduğu belirtiliyor.

eşegin etinin yenmesini Hayber günü yasakladığını söylemiştir.] hadîsi, Buhârî ile Müslim dahil pek çok hadis kitabında var. Ama başta Süfyân es-Sevrî ile İbn'ül-Qayyim el-Cevziyye olmak üzere bütün Sünnî alimler, müt'a nikâhının Hayber günü leh-te ya da aleyhte, hiçbir şekilde gündeme gelmediğini; dolayısıyla rivâyette hata bulunduğunu belirtiyorlar.¹ Bu **bir**.

İkincisi, hadisin bazı rivâyetlerinde, konunun Hz. Ali ile İbn Abbâs arasında çıkan “müt'a nikâhı”yla ilgili tartışma üzerine gündeme geldiği görülüyor. Rivâyete göre İmam Ali (a.s) İbn Abbâs'ı müt'aya cevaz verdiği için azarlıyor ve söz konusu “Hayber hadisi”ni okuyor! Rivâyetten, ömrünün sonuna kadar müt'a nikâhının cevazında sebat eden Abdullâh b. Abbâs'ın İmam Ali'ye kulak vermediği anlaşılıyor. Oysa azıcık olsun tarih bilenler, Abdullâh ile İmam Ali'nin (a.s) birbirlerine ne derece yakın olduklarını, Abdullâh'ın İmam Ali'ye ne kadar güvenip itimat ettiğini asla inkâr edemezler. Böyle bir İbn Abbâs'ın, Ali'nin naklettiği bir hadise rağmen fetvasında direnmesi hiç mümkün mü acaba?! Üstelik şu söz de aynı Abdullâh'a ait:

“Bir konuda, Ali b. Ebî Tâlib'in fetvası bize güvenilir bir yolla ulaşırsa, asla onun dışına çıkmayız!”²

Üçüncüsü, Hayber hadisinin bütün rivâyet yolları **İbn Şihâb ez-Zührî**'de birleşiyor. ez-Zührî, her ne kadar Ehl-i Sünnet

1- bk. en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*: IX, 180-181; ez-Zeyle'î, *Nasb'ur-Râye*: III, 178-179; İbn'ül-Qayyim, *Zâd'ül-Meâd*: II, 183. ayr. bk. 183-184, IV, 6; İbn Hacer, *Feth'ul-Bârî*: XII, 210-211; el-Aynî, *el-Umde*: XIV, 254; el-Qastalânî, *İrşâd'üs-Sârî*: VI, 299, VIII, 35; eş-Şevkânî, *Neyl'ül-Evtâr*: VII, 230; Davudoğlu, *Müslim Şerhi*: IX, 178

2- Sahih senetlerle rivâyet edilen bu söz için bk. İbn Sa'd, *et-Tabaqât*: II, 338; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*: III, 40; İbn'ül-Esîr, *Üsd'ül-Ğâbe*: III, 288; İbn Hacer, *el-İsâbe*: II, 509 vs.

kardeşlerimizin “gâyet sıqa bir hadis hâfızı” deyip, son derece güvendikleri birisi olsa da; biz onlarla aynı kanaatte değiliz. Bizce o sâbıkalı bir râvîdir ve rivâyetlerine güvenmemiz mümkün değildir.¹

1- İbn Şihâb ez-Zührî, **Urve b. Zübeyr** ile her fırsatta bir araya gelip Hz. Ali'ye (a.s) sataşan ve ona olan düşmanlıklarını açığa vuran birisi! Bu konuda güvenilir yollarla gelen pek çok rivâyet var! (Örneğin bk. İbrâhîm es-Seqafî, *el-Ġârât*: s. 395; İbn Ebil-Hadîd, *Şerhu Nehc'il-Belâğâ*: IV, 102) Peygamber Efendimiz ise Ali'ye sataşan ve ona sövenleri “münâfık” olmakla niteliyor ve bu durumun doğrudan Allah ve Rasûlü'nü üzeceğini haber veriyor. (Konuyla ilgili sahih hadisler için bk. Çuhacıoğlu, *Hiz. Ali*: s. 335-366, 377-384)

ez-Zührî, ayrıca, Abdülmelik b. Mervân gibi kan dökücü Emevî sultanlarının meclis arkadaşlarından! (İbn Sa'd, VII, 447 = Aynı yerde o eli kanlı diktatörün hediye(!)lerine mazhar olduğu da kayıtlı.) İbn Sa'd'ın Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bir senetle rivâyetine göre, birisi ez-Zührî'ye gelerek, dişleri altın tellerle bağlatmanın hükmünü sorar. O da “sakıncası yok” der ve bu fetvayı verirken; Abdülmelik b. Mervân'ın da dişlerini altın telle bağlattığını söyler! ez-Zührî, bununla adeta “Sakıncası yok; eğer olaydı Abdülmelik bunu yapmazdı!” demek ister.

Sadece bir vâlisinin, Haccâc-ı Zâlim'in, bir çoğu Ehl-i Beyt taraftarı on binlerce (Yüz binin üzerinde = bk. Tirmizî: fiten, 44; et-Taberî, III, 648; İbn'ül-İmrânî, *el-İnbâ fî Târîh'il-Hulefâ*: s. 50; İbn Kesîr, IX, 156; İbn'uş-Şihne, *et-Târîh*: s. 128; Ali el-Qârî – el-Haffâcî, *Şerh'uş-Şifâ*: III, 169) masumun kellesini –tamamen sudan sebeplerle– uçurmasına göz yuman böyle bir adamın uygulamasını dinde delil göstermek, bir insana yakışır mı?!

Ayrıca ez-Zührî **tedlis** ile de ünlü birisi. (ez-Zehebî, *el-Mizân*: IV, 40) Yani rivâyet ettiği hadisin başkalarınca güvenilir sayılabilmesi için senet ve metninde oynama yapıyor! ez-Zührî'nin hadislerin metin ve senetlerinde yaptığı oynamalara örnek görmek istiyorsanız; onun rivâyet ettiği hadislerde iyi bir gezintiye çıkmalısınız!

Yahyâ b. Maîn bile “**ez-Zührî, Ümeyye oğullarına çalışırdı!**” dedikten (bk. Hâkim, *el-Ma'rifet*: s. 54; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: II, 424) sonra, onu kim sıqa sayarsa sayсын, bir kıymeti var mı?!

Sadece Buhârî ile Müslim’de, tam yedi sahâbîden¹ gelen rivâyetler, o gün yalnız evcil eşeklerin etinin yasak edildiğini ifade ediyor ve bu rivâyetlerin hiç birinde “müt’a nikâhu”na yer verilmiyor. Bu da gösteriyor ki, Hz. Ali’ye izafe edilen ve içinde müt’anın yasaklanmasından bahseden “Hayber hadîsi” kesinlikle hatalı. Üstelik bu yedi sahâbîden gelen rivâyetlerin hiçbirisinin senedinde “İbn Şihâb ez-Zührî”nin adına da rastlayamıyoruz. Anlaşılan, Hayber hadisindeki “müt’a nikâhu yasaklaması” tamamen İbn Şihâb’ın katkisidir ve bunu özellikle İmam Ali’den gelen rivâyete sokuşturması, kuşkusuz boşuna değildir!²

Sebra hadîsinin durumu

4. Makalede [Allah Resûlünün mut’a’ya ikinci kez izin veriş de Mekke’nin Fethi’nde vuku bulmuştur. Üç günlük izinden sonra Resûlullah mut’a’yı tekrar ama bu defa Kıyamet Günü’ne kadar yasaklamıştır.] deniyor ve ardından Sebra b. Ma’bed el-Cühenî’den gelen rivâyetlere yer veriliyor.

Doğrusu, müt’a nikâhına “haramdır” diyenlerin dört elle sarılıp üzerine yattıkları tek rivâyet bu. Öyle ki, bu onlar için adeta bir “ilaç” gibi. Ancak:

Bir defâ, bu rivâyet gerek metin ve gerekse senet bakımından, Ehl-i Sünnet âlimlerinin hadis ve fıkıh usûlü kriterlerine göre zayıftır. Bunun Müslim’de, şurada, burada yer alıyor olması da bilimsel açıdan bir şey ifade etmez. Rivâyet tek ke-

1- Bu sahâbîler şunlar: 1. Abdullâh b. Ömer, 2. Câbir b. Abdillâh, 3. Abdullâh b. Ebî Evfâ, 4. İbn Abbâs, 5. Seleme b. Ekva’, 6. Enes b. Mâlik ve 7. Berâ b. Âzib. (bk. Buhârî: humus, 20, meğâzî, 40, zebâih, 27, 28; Müslim: sayd, 25, 26, 29, 32-34, 36, 37)

2- Hz. Ali’ye izafe edilen “Hayber hadîsi”nin genişçe bir tahlili için bk. Çuhacioğlu, *Müt’a Nikâhu*: s. 49-53

limeyle şâzdır (yahut münkerdir) ve şâz (yahut münker) olduğunu ortaya koyan pek çok karîne vardır.¹

İkincisi, şayet Allah'ın Elçisi (s.a.a) Mekke'nin fethinde müt'a nikâhına nihâî hükmü vererek, kıyamete dek kesin bir dille yasaklamışsa, iki ay gibi kısa bir süre sonra vuku bulan "Evtâs günü" buna tekrar nasıl izin verebilir?!² Rahmet ve hikmet peygamberinin bu denli çelişkiye düşmesi, dün dediğini bu gün yalanlaması mümkün görünüyor mu sizce? Bu durum bile Sebra hadîsinin asılsızlığını göstermez mi?

Allah ve Rasûlü müt'aya izin vermiştir.

5. [Esasen, ne Kur'ân, ne de Resûlüllah Efendimiz, müt'a'yı helâl kılmış değildir.] iddiası, ancak kör olanın ileri sürebileceği bir iddiadır. İleride de kısaca değineceğimiz gibi, Nisâ Sûresinin 24. âyeti açık bir dille müt'a nikâhına onay vermektedir.

Allah'ın Elçisi (s.a.a) de sahâbenin müt'a nikâhı yapmasına izin vermiştir. Abdullâh b. Mes'ûd anlatıyor:

"Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ile birlikte gaza ediyorduk. Kadınlar(ımız) yanımızda değildi. (Cinsel arzularımız iyice bastırmaya başlayınca) 'Acaba kısırlaşsak mı?!' dedik. Allah'ın Rasûlü (s.a.a) bizi bundan menetti; ardından bize, bir elbise karşılığında belli bir zamana kadar bir kadınla evlenmemize izin verdi ve '**Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı şeyleri haram kılmayın...**' âyetini okudu."³

1- **Sebra hadîsi**'nin metin ve senet tenkidi için bak. Çuhacioğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 90-97

2- Ahmed: IV, 55; Müslim: nikâh, 18; el-Beyheqî, *es-Sünen*: VII, 204

3- bak. eş-Şâfiî, *el-Ümm*: VII, 183; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*: III, 552; Ahmed: I, 420, 432, 450; Buhârî: tef. Mâide, 9, nikâh, 8; Müslim: nikâh, 11; et-Tahâvî, *Meânî'l-Âsâr*: III, 24; el-Beyheqî, VII, 200-201

Yine Câbir b. Abdillâh ile Seleme b. Ekva' anlatıyor:

“Biz bir ordu içindeydik. Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) bir habercisi geldi ve dedi ki: Allah'ın Rasûlü (s.a.a) size müt'a yapmanız için izin verdi; müt'a yapabilirsiniz.”¹

İsnatları sahih olan sadece bu iki hadis bile, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.a) müt'aya izin verdiğini açıkça ifade ediyor. O buna açıktan izin vermeyip de sahâbenin uygulamalarına göz yummuş olsa bile bu onay değil midir? “Takrîf Sünnet” dendiğinde ne anlıyorsunuz siz?

İşin ilginç yanı, makale sahipleri pek çok yerde olduğu gibi, burada da çelişkiye düşmekte, az yukarıda naklettiği Hz. Ali'ye izafe edilen Hayber hadîsi [= Rivâyetlere göre Resûlullah (s.a.s.), mut'a'ya ilk defa Hayber Savaşı'ndan önce üç gün izin vermiş; ...] ile Sebra hadîsinde [= Ey insanlar, ben size kadınlarla mut'a yapmanız konusunda izin vermiştim...] bile aynı izne yer verildiğini; çarçabuk unutuvermekte. Buna “sarhoşluk” denmez de ne denir Allah aşkına!

Müt'anın yasaklanışında tedricilik var mı?

6. [Mut'a'nın haram kılınmasında da böyle bir tedriciliğin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Tıpkı içkinin tedricen haram kılınması gibi.] İçkinin tedricî olarak yasaklandığı iddiası doğru değildir ve bu iddianın hiçbir mesnedi yoktur. Konuyla ilgili âyetlerden hiçbirisinde içkiye en ufak bir kapı aralama bulunmadığı gibi, hepsi yasak belirtmektedir.² İlgili hadislerin durumu da

1- Ahmed: IV, 47, 51; Buhârî: nikâh, 32; Müslim: nikâh, 13-14

2- Hanefilerin en güçlü müctehid âlimlerinden el-Cessâs, Baqara sûresinin 219 âyeti ile içkinin kesin olarak haram kılındığını delilleriyle birlikte savunmakta (bk. *Ahkâm'ul-Qur'ân*: III, 3 vd.), Şâfiîlerden er-Râzî de (*et-Tefsîr*: VI, 43 vd.) onu desteklemektedir.

aynıdır. Müt'a nikâhının haram kılınması diye bir şey olmadığı için ondaki tederîcîlik iddiası da delilden yoksundur.

Müt'a nikâhı nesh edilmiş midir?

7. [Peygamber Efendimiz (s.a.s.), mut'a'nın haram kılınma süreci ile ilgili çok önemli olan bu noktayı şu şekilde ifade etmiştir; "Mut'a'yı, nikâh, talâk (boşama), iddet ve miras (ile ilgili ahkâmın teşrii) haram kılmıştır."] hadîsi, Ebû Hüreyre'den; Ebû Ya'lâ ile Dâraqtunî'nin yanı sıra; İshâq b. Râheveyh, İbn Hıbbân, Ebû Ca'fer et-Tahâvî ve el-Beyheqî tarafından da rivâyet ediliyor. Rivâyetin başında sadece Ebû Hüreyre'nin bulunması bile onun reddi için bizce yeterli aslında.¹ Ayrıca, **Müemmel b. İsmâîl ile İkrime b. Ammâr** adlı iki râvî var senedinde. Müemmel'in büyük bir hâfıza ve zabt sorununun bulunduğunu; dolayısıyla hadiste çok hatalar yaptığını hemen herkes kabul ediyor. İkrime'nin de Müemmel'den pek farkı yok.² Bu ikisi, Kitaba, sünnete, sahâbe ve tâbiînün tatbikatlarına aykırı bir rivâyeti aktarmakla "hata" ettiklerini kanıtlamış oluyorlar. Dolayısıyla bu rivâyet, Ebû Hüreyre'ye dokunmasak bile, isnat bakımından sağlam değil.³

1- Ehl-i Sünnet âlimlerinin temel kaynakları Ebû Hüreyre'nin aslında güvenilir birisi olmadığını ortaya koyan delillerle dolu. Konuyla ilgili detaylı bilgiyi, "*Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*" adlı kitabımızda bulabilirsiniz.

2- **Müemmel** = İbn Sa'd, V, 501; ez-Zehabî, IV, 228-229; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: V, 568, *et-Taqrîb*: II, 294-295

İkrime = İbn Sa'd, V, 555; ez-Zehabî, III, 90-93; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: IV, 159-161, *et-Taqrîb*: II, 34

3- Bu rivâyeti, hem İkrime'nin hem de Müemmel'in durumundan söz ederken, ez-Zehabî de *el-Mîzân'*ına (III, 92, IV, 229) almış. Ama insafa gelerek "münker" olduğunu söylemiş. İbn Hacer de "Her iki râvî hakkında eleştiriler var!" diyerek (*Feth'ul-Bârî*: XII, 212. Ayr. bk. el-Qastalânî, *el-İrşâd*: VIII, 35) aynı şeyi ifade etmeye çalışmış!

Yeri gelmişken belirtelim; müt'a nikâhının aslen meşrû iken sonradan nesh edildiğine dair başlıca üç iddia var: 1. Âyetlerle¹ nesh, 2. Hadislerle nesh ve 3. İcmâ ile nesh. Bu üç iddiyanın da temelsiz olduğuna dair detaylı bilgiyi ilgili çalışmamızda bulabilirsiniz.²

8. [Mut'a'nın Peygamberimiz tarafından haram kılındığı bir çok sahabi tarafından rivâyet edilmiştir.] deniyor ve ardından ilgili sahâbîlerin adlarına yer veriliyor. Söz konusu rivâyetlerin hepsine kitabımızda yer verdik ve hepsinin metin ve senet tahlillerini yaptık. Baktığınızda göreceksiniz ki; çoğu isnat bakımından zayıf. Geri kalanları ise ya şâz ya da Ehl-i Sünnet âlimlerinin iddialarını destekleyecek nitelikte değil.³

Müt'anın haramlığına dair "icmâ" iddiası

9. [Mut'a'nın haramlığında icma vardır.] Bu da tamamen temelsiz, ayakları yere basmayan bir iddia.⁴ Kitaplarda sahâbeden sadece Halife Ömer, Abdullâh b. Ömer ve Abdullâh b. Zübeyr'in; tâbiünden de Saîd b. Müseyyeb, Qâsım b. Muhammed b. Ebîbekr, Urve b. Zübeyr, Hasen el-Basrî, Abdurrahmân b. Ebî Amra, Rabî' b. Sebra, Abdülazîz b. Ömer, Mekhûl, İbn Şihâb ez-Zühri ve İsmâîl b. Ümeyye; müt'aya "haram" gözüyle bakıyor. Buna mukabil:

Sahâbeden: 1. Ali b. Ebî Tâlib, amcasının oğlu has öğrencisi
2. Abdullah b. Abbâs, 3. Abdullâh b. Mes'ûd, 4. Câbir b. Ab-

1- Müt'a nikâhını nikâh, talâq, iddet ve miras âyetlerinin (yahut hükümlerinin) neshettiğine dair yukarıdaki Ebû Hüreyre kaynaklı rivâyetin yanında, daha başka rivâyetler de var ve hiçbirinin yüzüne bakılacak hali yok. bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 110-114

2- bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 110-119

3- bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 74-98

4- "İcmâ" iddiası ve cevabı için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 105-109

dillâh el-Ensârî, 5. Ebû Saîd el-Hudrî, 6. Seleme b. Ekva', 7. Imrân b. Husayn, 8. Sa'd b. Ebî Vaqqâs, 9. Semîr, 10. Übey b. Ka'b, 11. Muâviye b. Ebî Süfyân, 12. Amr b. Hureys, 13. Seleme b. Ümeyye b. Halef, 14. Rabîa b. Ümeyye b. Halef, 15. Ma'bed b. Ümeyye b. Halef ve 16. Esmâ bt. Ebîbekr;

Tâbiîn ve etbâut-tâbiînden ise: 1. Tâvûs b. Keysân, 2. Saîd b. Cübeyr, 3. Atâ b. Ebî Rabâh, 4. İbn Cüreyc, 5. Mücâhid b. Cebr, 6. Safvân b. Ya'lâ b. Ümeyye, 7. Hâlid b. Muhâcir b. Hâlid ile 8. İsmâîl es-Süddî el-Kebîr'in yanı sıra; Mekke ve Yemen fukahâsının tamamı müt'anın halen meşrû olduğuna inanıyor.¹

Bu listeye Ehl-i Beyt imamlarını da katarak bir düşünün: Bu durumda şayet bir icmâ varsa, insaf edin; ne tarafta?!

İbn Abbâs müt'aya verdiği cevazdan döndü mü?

10. [İbn-i Abbas'ın ... mut'a'ya ruhsat verdiği, fakat sonradan bu görüşünden rücû ettiği kaynaklarda yer almaktadır.] Doğrudur; kaynaklarda bu türden pek çok iddia var. Peki bu iddiaların temeli ne kadar sağlam? Makalede, Abdullâh b. Abbâs'ın müt'aya verdiği cevazdan döndüğüne dair ileri sürülen "Mü'minûn sûresinin ilk âyetleriyle alâkalı rivâyet", târihî gerçeklerle asla bağdaşmıyor. Çünkü müt'a nikâhıyla ilgili uygulamalar Medîne dönemine aittir. Mü'minûn sûresi ise Mekke'de inmiştir. Söyler misiniz: Medîne'de vuku bulan bir uygulamayı Mekke'de inen âyetler nasıl ortadan kaldırıyor?! Yahut Mekke'de inen söz konusu âyetlerle yasaklanan bir şeye, Allah ve Rasûlü daha sonra nasıl izin veriyor?! Bu rivâyete sırtını vererek İbn Abbas'ın söz konusu fetvasından döndüğünü ileri sürenler, hiç mi düşünmezler?

1- Ayrıntılı bilgi için bk. Çuhacioğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 49-64, 98-104

Diğer yandan rivâyetin isnâdında **Mûsâ b. Ubeyde er-Rebezi** var. Mûsâ, özellikle hâfıza bakımından ittifakla ve son derece “zayıf”, “rivâyetlerine güvenilmeyen” birisi.¹ Bu nedenle İbn Hacer rivâyetin isnâdının “zayıf” olduğunu söylüyor.²

İbn Abbâs'ın müt'a nikâhına verdiği cevazdan döndüğüne ilişkin rivâyetlerin tamamı zayıftır. O yüzden İbn Abdilberr, “Abdullâh b. Abbâs, müt'a nikâhının cevazına ve helâllğine kâil olmuştur; bu hususta kendisinden gelen rivâyetlerde hiçbir ihtilaf yok.”³ diyor. İbn Battâl'ın ifadesi ise aynen şöyle: “Mekke ve Yemen uleması, İbn Abbâs'tan müt'anın helâl olduğunu rivâyet ediyorlar. Bundan döndüğü ise zayıf senetlerle rivâyet olunuyor. Halbuki onun müt'aya cevaz verdiğini ifade eden rivâyetler daha sahihtir.”⁴

Müt'ayı yasaklayan kim?

11. [Hz. Ömer mut'a'nın haram olduğunu açıkça ifade ve ilan etmiştir: “Resûlullah (s.a.s) bize üç defa mut'a yapmaya izin verdi, sonra bunu haram kıldı...” (*İbn Mâce, “Nikâh”, 44*), Hz. Ömer'in sözü dikkatle mü-talâa edilirse görülecektir ki, mut'a'yı yasaklayan kendisi değildir; o, Allah Resûl'ünden öğrendiği hükmü dile getirmektedir.

Hz. Ömer'in mut'a'yı yasakladığı iddiasıyla ilgili olarak, ona atfedilen, “Resûlullah zamanında iki mut'a vardı; umrenin hacca katılması (*Hacc-ı Temettu'*) ve nikâh-ı mut'a: ben, ikisini de yasaklıyorum.” rivâyeti de vardır ve Şifler, yukarıdaki rivâyete değil, bu rivâyete sarılırlar. Oysa, Hz. Ömer'in Resûlullah (s.a.s.) zamanında caiz olan bir şeyi kendine göre haram etmesi düşünülemez gibi ...]

1- ez-Zehabî, IV, 213; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: II, 290

2- İbn Hacer, *Feth'ul-Bârî*: XII, 215

3- bk. el-Aynî, XIV, 254; Davudoğlu, VII, 226

4- İbn Battâl, *Şerhu Sahîh'il-Buhârî*: VII, 225; İbn Hacer, *el-Feth*: XII, 217; eş-Şevkânî, VII, 228. Ayrıntı için bk. Çuhacioğlu, 54-57

Müt'ayı yasaklamayı Hz. Ömer'in ağzından Rasûlüllâh'a izafe eden İbn Mâce hadîsi, yasaklamayı Hz. Ömer'in bizâtihî kendisine izâfe eden şu hadislerle aykırı:

a) Hz. Ali hadîsi:

“Ömer müt'ayı şayet yasak etmeseydi; pek az kişi (bazı rivâyetlerde: azgın tabiatlı kişiler) dışında, kimse zina etmezdi!”¹

b) Hz. İbn Abbâs hadîsi:

“Allah Ömer'e rahmet etsin; müt'a Allah'ın bu ümmete bahşettiği bir rahmet idi. Şayet Ömer onu yasaklamasaydı, pek az kişi dışında kimse zina etmezdi!”²

c) Hz. Câbir'den gelen hadisler:

– “Biz Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ve Ebûbekr zamanında bir avuç kuru hurma ve un mukabilinde istimtâ' yapardık. Nihâyet Ömer, Amr b. Hureys hadisesinden ötürü bundan nehyetti.”³

1- et-Taberî (V, 9) Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bir isnatla Hakem b. Uteybe'den mürsel olarak rivâyet ediyor. ayr. bk. er-Râzî, X, 50; İbn Ebil-Hadîd, XII, 253, XX, 25; el-Emînî, *el-Ğadîr*: VI, 206, 207, 239; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: IV, 295

Bu rivâyet bizim hadis kaynaklarımızda da yer almaktadır. bk. el-Küleynî, *el-Kâfi*: V, 448; el-Qummî, *en-Nevâdir*: s. 82; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 250, *el-İstîbâsâr*: III, 141; Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: II, 103; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üş-Şîa*: XXI, 5, 10

2- Abdürrazzâq (*el-Musannef*: VII, 497, 500), İbn'ül-Münzir, Ebû Ca'fer et-Tahâvî (III, 26) vb. sahih isnatla rivâyet ediyor.

Ayr. bk. el-Cessâs, III, 96; İbn Rüşd, II, 48; İbn'ül-Esîr, *en-Nihâye*: II, 249; el-Qurtubî, *et-Tefsîr*: V, 130; es-Süyûtî, *ed-Dürr'ul-Mensûr*: II, 140; eş-Şevkânî, VII, 228; el-Emînî, VI, 206

3- Ahmed: III, 304; Müslim: nikâh, 16

– “Biz Allah’ın Rasûlü (s.a.a) ile birlikte her ikisini de yaptık. Sonra Ömer bize bunları yasakladı; o yüzden bir daha yapamadık.”¹

– “Ömer şöyle dedi: “Kuşkusuz Allah, Rasûlü’ne (s.a.a) dilediği şeyi dilediği sebeplerle helâl kılıyordu. Kur’ân da yerli yerince nâzil oldu. Hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Bunu da Allah’ın emrettiği şekilde yapın. Şu kadınlarla müt’a yapmayı da kesin artık! Şayet bana bir kadınla süreli nikâh kıyan birisi getirilirse, and olsun onu taşlarla recmederim!”²

– “Ömer şöyle demişti: “Kur’ân işte bu Kur’ân, Allah’ın Rasûlü (s.a.a) ise o (bildiğiniz) Rasûl! Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında iki müt’a vardı: Biri hac müt’ası, öteki ise kadın müt’ası.”³

– “Ömer halife olunca şöyle dedi: “Allah’ın Rasûlü (s.a.a) işte o (bildiğiniz) Rasûl; Kur’ân ise bu Kur’ân! Kuşkusuz Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında iki müt’a vardı ki ben bunları yasaklıyorum ve yapanları cezalandırıyorum!: Birisi müt’a nikâhı, ki bir kadınla belli bir süreye kadar evlenen bir adamı ele geçirirsem; and olsun onu taşlarla yok ederim! Öteki ise hac müt’ası.”⁴

d) Imrân b. Husayn hadisi:

1- Saïd b. Mansûr, *es-Sünen*: I, 218; Ahmed: III, 325, 356, 363; Müslim: hac, 212, nikâh, 15; el-Beyheqî, VII, 204

Aynı mahiyette biraz daha detaylı rivâyet için bk. Ahmed: I, 52, III, 298; Müslim: hac, 145; et-Tahâvî, II, 144, 195; el-Cessâs, III, 96; el-Emînî, VI, 207, 209-211

2- bk. Müslim: hac, 145; el-Cessâs, III, 96; el-Emînî, VI, 210-211

3- Ahmed: I, 52 = İsnâdı Müslim’in şartlarına göre gâyet sahih.

4- et-Tahâvî, II, 144; el-Beyheqî, VII, 206 = İsnâdı Müslim’in şartlarına göre sahih ve sağlam. Ayr. bk. el-Emînî, VI, 210

“Allah’ın kitabında “müt’a âyeti” nâzil oldu; Allah’ın Rasûlü (s.a.a) de onu bize emretti. Daha sonra bunu nesh eden bir âyet nâzil olmadığı gibi, Allah’ın Rasûlü (s.a.a) de vefatına dek bizi ondan men etmedi. (Ancak) sonradan bir adam¹ çıkıp kendi düşüncesiyle dilediğini söyledi.”²

e) Abdullâh b. Ömer hadisi:

Ömer dedi ki: “İki müt’a var ki Allah’ın Rasûlü (s.a.a) zamanında vardı; ancak ben onları yasaklıyor ve karşılığında cezalandırıyorum!: Hac müt’ası ve kadın müt’ası.”³

f) Ebû Qılâbe Abdullâh el-Cermî hadisi: Tıpkı Abdullâh b. Ömer’in rivâyeti gibi.⁴

g) Saîd b. Müseyyeb hadisi:

“Halîfe Ömer iki müt’ayı yasakladı: Kadın müt’ası ve hac müt’ası.”⁵

h) Urve b. Zübeyr de İbn Abbâs’a karşı müt’a nikâhının haram olduğunu savunurken, Allah’ın sevgili Rasûlü’ne (s.a.a) değil; Ebûbekr ile Ömer’in icraatlarına dayanıyor!⁶

1- Maksat hiç kuşkusuz Halîfe Ömer’dir.

2- Buhârî: tef. Baqara, 24; Müslim: hac, 172, 173 = F. er-Râzî (X, 49) bunun müt’a nikâhıyla alâkalı olduğunu ifade ediyor.

3- Ebû Ca’fer et-Tahâvî (II, 146) Buhârî ile Müslim’in şartlarına göre sahih bir isnatla rivâyet ediyor.

4- Saîd b. Mansûr (I, 218-219) Buhârî ile Müslim’in şartlarına göre sahih bir isnatla rivâyet ediyor.

5- Saîd b. Mansûr (I, 218), İbn Ebî Şeybe (bk. es-Süyûtî, *ed-Dürr’ul-Mensûr*: II, 140; el-Emînî, VI, 211) ve et-Tahâvî (II, 146) sahih bir isnatla rivâyet ediyor.

6- Abdürrezzâq ile İbn Abdilberr gâyet sahih bir isnatla tahrîc ediyor-

Ehl-i Sünnet kardeşlerimizin en muteber kaynaklarında yer alan, son derece sahih ve sahâbe arasında fazlasıyla yaygın olan bu hadisler şu çarpıcı gerçeği ortaya koyuyor: Müt'a nikâhına Allah (c.c.) izin vermiş, O'nun sevgili Rasûlü (s.a.a) hayatta olduğu sürece uygulanmış. Bu uygulamaya I. Halife zamanında da devam edilmiş!

Ancak, Allah'ın kitabında, Rasûlü'nün sünnetinde olmasına rağmen bunu yasaklayıp haram kılan; buna rağmen vazgeçmeyenleri cezalandıracağını söyleyen; hiç kuşkusuz, II. Halife Ömer olmuştur!

Bütün bunlar İbn Mâce hadisinin kesinlikle hatalı olduğunu ortaya koyuyor. Bu hatanın da, rivâyetin senedinde yer alan **Ebân b. Ebî Hâzim** (Abdillâh)'den kaynaklanıyor olması kuvvetle muhtemel. Çünkü onun hâfızasının zayıf olduğu, bu yüzden de münker pek çok hadisinin bulunduğu... Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin itirafları arasında.¹

lar. bk. İbn'ül-Qayyim, *Zâd'ül-Meâd*: I, 213; el-Emînî, VI, 208 →

Yine aynı Urve diyor ki: Havle bt. Hakîm, Ömer'in yanına girerek "Rabîa b. Ümeyye bir kadınla müt'a yapmış; kadın da bundan hâmile!" dedi. Ömer hemen elbisesini sürüyerek dışarı çıktı ve şunları söyledi: "Şu müt'a yok mu; (yasaklamada) erken davranmış olsaydım, onları recmederdim!" bak. Mâlik: nikâh, 42; eş-Şâfiî, VII, 249; Abdürrazzâq, VII, 503; el-Beyheqî, VII, 206 = İsnâdî Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih.

1- ez-Zehabî, I, 9; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 46

Bu rivâyet ile yukarıdaki (e) şıklı rivâyetin her ikisi de, Halife Ömer'den itibâren Abdullâh b. Ömer kanalıyla geliyor. Buradaki {... Abdullâh → Ebûbekr b. Hafs → Ebân b. Ebî Hâzim → ...} yoluyla gelirken, yukarıdaki rivâyet {... Abdullâh → azatlısı Nâfi' → Mâlik b. Enes → ...} yoluyla geliyor. Birazcık hadis usûlü bilenler, Ehl-i Sünnet hadisçilerine göre buradaki hadisin isnâdının, yukarıdakinin isnâdıyla asla boy ölçüşmeyeceğini bilir.

Şayet müt'a nikâhını yasaklayan, gerçekten Allah'ın Rasûlü (s.a.a) ise, Ehl-i Sünnet âlimlerinden bir çoğu neden "Müt'a nikâhını haram kılan / yasaklayan ilk kişi Halîfe Ömer'dir." desin? Örneğin Ebû Hilâl el-Askerî, el-Qalqaşendî ve Celâl es-Süyûtî; müt'a nikâhını haram kılıp yasaklayan ilk kişinin "Halîfe Ömer" olduğunu belirtiyorlar.¹

Bu durumda Şiîler, "İki müt'a var ki; Allah'ın Rasûlü (s.a.a) zamanında vardı; ancak ben onları yasaklıyor ve karşılığında cezalandırıyorum!: Hac müt'ası ve kadın müt'ası." rivâyetine neden sarılımsınlar? Sizlere göre de son derece sahih ve sağlam olan bu rivâyetleri bıraksınlar da; yine sizlere göre her bakımdan münker olan İbn Mâce hadîsine mi tutunsunlar? Kusura bakmayın ama, biz Şiîler hep böyleyiz; her zaman ve her yerde, sağlam delillerden yanayız.

Bu arada [Hz. Ömer'in Resûlüllah (s.a.s.) zamanında caiz olan bir şeyi kendine göre haram edemeyeceğini...] düşünmeye siz devam ede durun; bakın o hac müt'ası konusunda da ne diyor:

"Allah'ın kitabında bulunduğu ve Rasûlü de yaptığı halde, sizlere hac müt'asını yasaklıyorum!"²

Ehl-i Beyt hadis kaynaklarında yer alan Hayber hadîsi ve takiyye

12. [Resûlüllah'ın (s.a.s.) Hayber gününde müt'a'yı haram kıldığını ifade eden ve Hz. Ali (r.a.) tarafından rivâyet edilen hadis, bizzat Şiî kaynaklarda da yer almaktadır. (*et-Tehzib*, c. 7, s. 251) Fakat müellif, bu

Ebûbekr b. Hafs ise, İmâm Hüseyin'i Kerbelâ'da katleden Yezîdi ordunun komutanı Ömer b. Sa'd'ın torunu.

1- es-Süyûtî, *Târîh'ul-Hulefâ*: s. 137; el-Qalqaşendî, *Meâsir'ul-Înâbe*: I, 516; el-Emînî, VI, 213; Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 97, 98

2- Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih bir isnatla, İmâm Nesâî (hac, 50) rivâyet ediyor.

hadisle alâkalı Hz. Ali'nin takiiye yaptığını ileri sürer. Ayrıca, mut'a'nın haram olduğuna dair Hz. Ali'nin bizzat kendi ifadesi de mevcuttur. *el-İstibsar*, c. 3, s. 142]] iddiasına gelince:

Sizce; bir konuda pek çok yoldan sağlam isnatlarla ve yaygın biçimde gelen bir hadise, sadece bir iki yoldan gelen bir hadis muhâlif düşse ne yapılır? Aralarını bulma imkânı da yoksa, muhâlif olanı mı tercih edersiniz, yoksa yaygın olanı mı? Sizi bilmeyiz; ama Ehl-i Sünnet ulemâsı, bu gibi durumda, prensip olarak, yaygın olanı alır ve diğerini şâz (yahut münker) kabul ederek reddeder.

Biz de aynı şeyi yaptığımızda neden bu “suç” oluyor? Bizim hadis kaynaklarımız, müt'a nikâhının cevazını açıkça ifade eden sayısız hadislerle doludur. Ve bunlar senet bakımından gâyet sağlam ve yaygın rivâyetlerdir. Söz konusu Hayber hadîsi –râvîlerinin her yönden siqa olduğunu kabul edersek– şâzdır ve onunla amel etmek elbette mümkün değildir. Bu *bir*.

İkincisi, rivâyet {... Zeyd b. Ali → Ebû Hâlid Amr b. Hâlid → Huseyn b. Ulvân → Ebul-Cevzâ Münebbih b. Ubeydillâh → ...} kanalıyla geliyor. Mektepte, bunlardan bilhassa Huseyn b. Ulvân ile Ebû Hâlid'e pek güvenilir gözüyle bakılmaz ve rivâyetlerine hep ihtiyatla yaklaşılr.¹ Onlara karşı Ehl-i Sünnet hadisçilerinin tutumu ise daha acımasızdır.²

1- el-Hillî, *el-Hulâsa*: s. 216, 241; Şeyh Hasen, *et-Tahrîr'ut-Tâvûsî*: s. 134-135, 393-394

2- **Huseyn için**; Ali b. el-Medîni “cidden zayıf”, Ebû Hâtim, Nesâi ve Dâraqutnî “hadisi metruk” derlerken, Yahyâ b. Maîn ile ez-Zehebî “kezzâb” olduğunu, İbn Hibbân da “hadis uydurduğunu” söyler. (bk. ez-Zehebî, I, 542-543; el-Münâvî, *Feyd'ul-Qadîr*: I, 467)

Ebû Hâlid için ise; Vakî' b. Cerrâh, İshâq b. Râheveyh ve Ebû Zür'a “hadis uydurduğunu”, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve Ebû

Bu durumda, böyle bir rivâyete itimat edilebilir mi?

“**Takiyye**”, dinimize, şahsımıza, yakınlarımıza yahut malımıza yönelik bir tehlike söz konusu olduğunda, hatta Müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin bozulmaması için gerçeği gizlemek, bu gibi durumlarda açık vermemek demektir. Bunun İslâm'da yerinin olmadığını iddia etmek, apaçık inattır. Yerine göre farz, haram ve mendûb olmak üzere üç kısımda mütâlaa edilen takiyyenin meşruiyeti konusunda kitapta ve sünnette pek çok delil vardır ve durum aklen de böyledir. Her doğru her yerde söylenmez. Aksi halde başınıza neler gelir, bilmez misiniz?¹

Bu kavramın Şîa ile özdeş hale gelmesi elbette boşuna değildir. Halîfe Ebûbekr'e bîat etmedikleri takdirde Rasûlullâh'ın biricik kızı Fâtıma'nın evini içindekilerle birlikte “yakma” tehditlerini², Rasûlullâh'ın vefatından sonra Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e haksızlık yapılacağına dâir –Ehl-i Sünnet hadis âlimlerinin ölçülerine göre de– sahih hadisleri³, Evlâd-ı Rasûl'ün ve dostlarının tarih boyunca çektiği sıkıntıları, Ehl-i Beyt imamlarından hemen tamamının ya öldürülerek ya da zehir-

Dâvûd “kezzâb” olduğunu söylerler. Nesâî de “şıqa değil, metrûk”, Buhârî “hadîsi münker birisi”, Ebû Hâtim, Dâraqutnî ve İbn Hacer de “metrûk” demekle yetinirler. (bk. ez-Zehebî, III, 257; İbn Hacer, *et-Tehzîb*: IV, 320, *et-Taqrîb*: II, 75)

1- Konumuz takiyye olmadığı için bu kadarıyla yetiniyor, ilgilenecek olanlara şu kitapları öneriyoruz:

– Ca'fer Sübhânî, *et-Taqiyye* [= <http://www.imamsadeq.org>]

– er-Risâle kurumu, *et-Taqiyye* [= <http://al-shia.com>]

2- Konuyla ilgili sahih rivâyetler için bk. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*: VIII, 572; et-Taberî, II, 233-34; el-Belâzürî, *Ensâb'ül-Eşrâf*: I, 586; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*: II, 254-255; İbn Ebil-Hadîd, VI, 11, 47-49, XX, 34, 147; Ca'fer Sübhânî, *el-Hucet'ül-Ğarrâ'*: s. 23-47

3- Konuyla ilgili hadisler için bk. Çuhacioğlu, *Hz. Ali*: s. 262-265

lenerek şehîd edildiklerini, Emevîler ve Abbâsîler döneminde Ehl-i Beyt dostlarına yönelik “cadı avına” dönüşen takip, tehdit ve zulümlerin, ondan sonraki dönemlerde de artarak devam ettiğini; evlerinin yakılıp kitaplarının, mallarının yağmalandığını, hatta namuslarının kirletildiğini... şayet siz bilmiyorsanız; biz biliyoruz! Ateş düştüğü yeri yakar; bunun acısını bizler çektik, sizler değil!

Bir de şimdi bakın etrafınıza; takiyyeye en çok kimler sığınyor? Şiî âlimler mi, yoksa Sünnî âlimler mi?

Bize göre Allah’ın Rasûlü’nün (s.a.a) vefatıyla birlikte Kur’ân tamamlanmıştır; fakat onun sağlıklı biçimde yorumlanması bitmiş değildir. Bu görev İmam Ali başta olmak üzere Ehl-i Beyt imâmlarına tevdi edilmiştir ve bu görev her ne pahasına olursa olsun yerine getirilecek; sonraki kuşaklar bu hazineneden, bu tatlı pınardan mahrum bırakılmayacaktır. Onun için takiyye en güzel araçlardan birisidir.

Ehl-i Beyt imamlarından (a.s) yaygın biçimde gelen hadislerle muhâlif düşen her rivâyeti “takiyye” ile izah ederek çözümlenmeyi, -âcizâne- biz de doğru bulmuyoruz. Buradaki Hayber hadîsinin de takiyye ile ilgisi yok ve sadece “şâz” demek yeterli bence. Fakat bu, bu tarz “aykırı” rivâyetlerin hiçbirisi “takiyye ile izah edilemez” demek değildir. İslâm’ın geleceğini ve dostlarının hayatta kalmasını herkesten fazla düşünen Evlâd-ı Rasûl (a.s), icap ettiğinde “takiyye” ile fetva vermişlerdir.¹ Ancak bunun için dinin hükümlerinin asla

1- **Ali b. Yaqtîn el-Bağdâdî**, İmâm Mûsâ el-Kâzım’ın (a.s) en yakın dost ve en has öğrencilerinden. Hadis rivâyetinde son derece güvenilir, temiz birisi. Aynı zamanda Hârûn er-Reşîd’in bakanlarından. Ali bir gün İmâm’a mektup yazar ve abdesti nasıl alacağını sorar. İmâm da ayaklarını yıkayarak abdest almasını ve buna aykırı hareket etmemesini söyler. Ali aldığı cevaba şaşırarak birlikte, “İmâmımız

gizli kalmaması, zihinlerde tereddüde yol açarak karışıklığa meydan vermemesi şarttır. İmamlarımız, nerede takiyye yolu fetva vermişlerse, işin doğrusunu ve esasını dostlarına ve konuyu hâlisâne niyetle merak edenlere uygun bir zamanda açık seçik anlatmışlar, o mevzuda tereddüde mahal bırakmamışlardır. Aksi durumlarda takiyyeye baş vurdukları asla vaki değildir.

Ayrıca *el-İstibsâr'* da [Mut'a'nın haram olduğuna dair Hz. Ali'nin biz-zat kendi ifadesi] de mevcut değildir. Orada mevcut olan rivâyet yukarıdaki Hayber hadisidir.

Müt'a nikâhı sadece bir ruhsattır.

13. [Şîi fıkında, kiminle mut'a yapılabileceğiyle alâkalı olarak da pek çok çelişkiler vardır. Bir rivâyette, mut'a'nın ancak inanan biriyle yapılabileceği ifade edilirken (*Küleynî, Kâfi, c. 5. s. 454*); diğer bir rivâyette, Müslüman bir kadınla mut'a yapılamayacağı, sadece Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla böyle bir evlilik için ruhsat olduğu belirtilmektedir.]

Ehl-i Beyt kaynaklarında [Müslüman bir kadınla mut'a yapılamayacağı, sadece Yahudi ve Hıristiyan kadınlarla böyle bir evlilik için ruhsat olduğu]na ilişkin en ufak bir kayıt yoktur. Söz konusu makaleyi yazanlar, öyle anlaşıyor ki işi hayli aceleye getirmiş-

daha iyi bilir!" diyerek o şekilde abdest almaya devam eder. →

O günlerde birisi Reşid'in kulağına "Ali'nin Râfîzî olduğunu..." fı-sıldar. Duruma iyice kızan Reşid, derhal Ali'yi gizlice takibe başlar. Abdestini Sünnîler gibi aldığı görünce rahatlar ve "Senin Râfîzîlerden olduğunu söyleyen yalan söylemiş ey Ali!" der. Bundan böyle Ali'nin Reşid yanındaki itibarı daha da artar.

Hz. İmâm (a.s) bu olayın ardından bir mektup daha yazar ve artık "Kitâbullâh'ın emrettiği gibi, ayaklarını meshederek" abdest almasını söyler... İşte size hayat kurtaran bir takiyye örneği.

(bk. Şeyh Müfid, *el-İrşâd*: II, 227-229; et-Tabrasî, *İ'lâm'ül-Verâ*: II, 21-22; el-Hurr el-Âmilî, I, 444-445; Ca'fer Sübhânî, *et-Taqiyye*: s. 87-88)

ler ve kitaplarımızda olmayan çelişkiler yaratmaya çalışmışlar. Konuyla ilgili rivâyetler sadece “Yahûdî ve Hıristiyan kadınlarla müt’a yapmakta beis olmadığına” ilişkindir.¹

14. [“Kâfi”nin 5. cildinin 462. sayfasının 1. rivâyeti, bâkire bir kız için mut’a’nın tavsiye edilemeyeceğini, zira böyle bir evliliğin o kızın anne-babası için utanç vesilesi olacağını belirtmektedir. Ayrıca, İmam Ebû Abdullah (Hz. Cafer es-Sadık) şöyle demektedir: “Mü’min bir kadınla mut’a yapma; çünkü, böyle yapmakla onu küçük düşürmüş ve aşağılamış olursun.” (et-Tehzib, c. 7, s. 253; el-İstibsar, c. 3, s. 143)]

Şîa mektebinde müt’a nikâhı sadece bir ruhsattır ve ihtiyacı olmayanların bu yola başvurması “mekruh” görülür. O nedenle de İmamlarımız (a.s), dostlarına mümkün oldukça dâimî nikâhı tavsiye etmişlerdir.² Aynı şekilde bâkire kızlarla müt’a yapılması da mektepte hoş karşılanmaz. Müt’a yapılacak olsa bile, velilerinden izin alınması ve “cinsel ilişkisiz” bir müt’a yapılması tavsiye edilir.³

Elbette bütün bunlar, normal koşullarda bu nikâha pek hoş gözle bakılmadığı, adı üstünde sadece “ruhsat” olduğu içindir. Ancak duygularımızla hukuku birbirine karıştırmamak gerekir. Hiçbir hukukçu, bir konuyu incelerken, işine duygularını karıştıramaz; aksi halde hukuk olmaz. Ve böyle du-

1- Ebû Ca’fer et-Tûsî, et-Tehzîb: VII, 256, el-İstibsâr: III, 144-145; el-Hurr el-Âmilî, XXI, 37 vd.

2- el-Küleynî, V, 452-453; el-Qummî, en-Nevâdir: s. 87; el-Hurr el-Âmilî, XXI, 22-23; Çuhacıoğlu, Müt’a Nikâhı: s. 27, 138

3- Ebul-Abbâs el-Hımyerî, Qurb’ül-İsnâd: s. 362; el-Küleynî, V, 462-463; el-Qummî, en-Nevâdir: s. 87; Şeyh Sadûq, el-Faâih: III, 293, 297; Ebû Ca’fer et-Tûsî, et-Tehzîb: VII, 254-255, el-İstibsâr: III, 145-146; el-Hurr el-Âmilî, XXI, 32-35

rumlarda, ortada bekleyen toplumsal ihtiyaçlar “çözüksüz- lüğe” terk edilmez mi?¹ Bunun vebalini kim çekebilir?

Yasalarla serbest bırakılan; ama ihtiyacı olmayanların baş- vurması halinde hoş karşılanmayan durumlar her hukuk sis- teminde vardır. Örneğin Ebû Hanîfe ve ilk dönem (yaklaşık altı asırlık) Hanefî fakihleri, şarap dışında sarhoş edici içki- lerden “sarhoş etmeyecek miktarda” içilmesine yeşil ışık ya- karken²; acaba kendileri içmişler, ya da başkalarına tavsiye etmişler midir? Bu hüküm bizce yanlış olmakla birlikte, bizler onların içtiklerini de sanmıyoruz, tavsiye ettiklerini de.

Diğer yandan bir erkeğin, göbekten yukarısını açabileceğine (= ki doğrudur) fetva veren Sünnî âlimlerden hangisi, bu halde sokağa fırlamıştır? Bu durum ayıp değil midir? Yapanı ayıplamazlar mı? Hatta “deli misin, be adam!” demezler mi? Oysa ihtiyaç olduğunda (örneğin denize girerken, hamamda yıkanırken) kimse bu durumu ayıplamaz.

Aynı şekilde bir kadın; erkek kardeşinin, amcasının, dayısı- nın ve oğlunun (kısacası mahremlerine karşı) yanında boy- nunu, boğazını hatta göğüslerini açabilir ve onlar da bu yer- lere –şehvî gözlerle olmadıkça ve fitneye sebebiyet verme- dikçe– bakabilirler. Buna Ehl-i Sünnet cânibinden de fetva veren Hanefî ve Şâfiî âlimlerinden³ hangisi, son derece ayıp olan bu durumu –ihtiyaç yokken– uygulamış ve başkalarına tavsiye etmiştir?

1- bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 138 vd.

2- Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için; Ebû Ca'fer et-Tahâvî'nin “*Şerhu Meânî'l- Âsâr*”ına, Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs'ın “*Ahkâm'ul-Qur'ân*” adlı tefsîrine, es-Serahsî'nin “*el-Mebsût*”una, el-Kâsânî'nin “*el-Bedâi'*”ine, el-Aynî'nin “*Umde'tül-Qârî*” sine vs. bakabilirsiniz.

3- bk. el-Cessâs, V, 174; el-Kâsânî, *el-Bedâi'*: V, 120; İbn Hacer, *Feth'ul- Cevâd*: II, 69; eş-Şirbînî, *Muğnî'l-Muhtâc*: III, 129

Bir erkeğin, dul kalmış yengesiyle evlenmesine çocuklarımızın duyguları izin vermez. Oysa iki gönül bir olduktan sonra hukuken buna mani var mı?

Kısacası “duygu” başkadır, “hukuk” başkadır. Bunlar birbirlerine karıştırılmamalıdır. İmamlarımızın “ihtiyaç olmadıkça başvurulmaması” ve “bâkirelerle müt’a yapılmaması” yönündeki tavsiyelerini de bu şekilde anlamak gerekir.

İstismar konusuna gelince; bir kimsenin içi fesat doluyorsa ve niyeti de kötü ise, onun için her hüküm istismara açıktır. İstismara açık olmayan hüküm de yoktur. Hukukta bir şey istismara ve bir takım suistimallere yol açıyorsa ve o şeye toplumun ihtiyacı da varsa; o şeyin önünü tümenden tıkamak yerine yasal önlemler alırsınız. İşin doğrusu ve makul olanı budur. Aksi halde iyi niyetli ama o şeye gerçekten ihtiyacı olan insanları da mağdur edersiniz.

Günümüzde de böyle değil midir? Halkın ihtiyaçlarına yönelik bir yasa çıkarıldığında, birileri bu yasanın açıklarını bularak istismara kalktığına ne yapılır? O yasa “deliniyor” diye tümenden iptal mi edilir, yoksa o yasaya istismarı önleyici mahiyette bir takım kayıtlar mı eklenir?

İslâm hukukunda, normal koşullarda dâimî nikâhın “resmîleştirilmesi” diye bir mecburiyetin olmadığını, birazcık fıkıh okumuşsanız bilirsiniz. Oysa şimdi herkes mutlaka resmî bir nikâh yaptırmak zorunda. Neden? Elbette devletin başka hedefleri de vardır; ama bizce asıl sebep, istismarı, suistimali ve başıboşluğu önlemektir. Şimdilerde şayet sadece dînî nikâhla yetinilseydi, seyredin manzarayı; ne istismârlar, ne suistimaller görürdünüz.

Ehl-i Sünnet âlimlerinin iğrenç, şartlı hulleciliğe ve “içinde saklamak ve akit esnasında şart koşmamak halinde” müt'a nikâhına yeşil ışık yakmalarına ne diyeceksiniz?¹

Bizler müt'a nikâhının istismara açık olduğunu, asla inkâr etmiyoruz. Ama istismara açık diye önünü tümünden kesmenin ne aklî, ne de hukûkî hiçbir manası yoktur. Varsa öyle bir şey; suistimali önleyici ilâve tedbirler alırsınız. Gerekirse ek yasa çıkarır, yapılan tüm işlemleri resmîleştirirsiniz. Böylece resmî olmayan uygulamaları önlersiniz. Yoksa devlet neden var ki? Her şeyi vicdanlarla çözmek mümkün olsaydı; devlete, polise, askere ne hâcet vardı?

[“Mü'min bir kadınla mut'a yapma; ...”] rivâyetinin ise isnâdı kopuk, yani münkati bir hadis. Böyle bir hadis ile biz de amel etmeyiz; şayet birazcık usul biliyorsanız, siz de.

Müt'a nikâhıyla ilgili âyet ve “istimtâ”nın anlamı

15. [Şiiler, mut'a inançlarını desteklemek için Nisa Sûresi'nin 24. âyetini güya delil olarak kullanırlar.] sözünü –kusura bakmayın ama iyi niyetle izah etmekte zorlanıyorum. Bu büyük ve çirkin bir ithamdır. Bu ithama sadece bizler değil, sahâbe ve tâbiünden olup da, âyetten müt'a nikâhını anlayan birçok değerli şahsiyetler de maruzdur. Tarafsız olan, kendi akıyla karar verebilen sağduyulu okuyucularım, bu ithama asıl muhatap olan tarafın kimler olduğunu anlayacaklardır.

Nisâ sûresinin 24 nolu âyetinin, müt'a nikâhından başka bir şeyi anlatmadığını ilgili kitabımızda genişçe izah etmiştik. Bu arada, tefsir ve meallerde gözden kaçan bazı ilginç ayrıntılara da dipnotta değinmiştik.

1- Ehl-i Sünnet ulemâsının müt'a nikâhını bile aratan fetvaları için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 147-154

Kaldı ki âyetten müt'a nikâhı anlamını çıkaranlar sadece bizler değiliz. Şayet başınızı kaldırıp da etrafınızda olup bitenlere bir bakarsanız; İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve tüm öğrencileri, Übey b. Ka'b, Imrân b. Husayn, Saîd b. Cübeyr, Mücâhid ve İsmâîl es-Süddî başta olmak üzere; daha pek çok şahsiyetin aynı sonuca vardığını görürsünüz. Hatta büyük müfessir el-Qurtubî ve Muhammed Ali eş-Şevkânî, "müfessirlerin çoğunluğunun, âyetin müt'a nikâhı hakkında nâzil olduğuna inandıklarını" söylüyorlar.¹

16. [İstimtâ" kelimesi mut'a ile aynı kökten gelen bir kelime olup, "faydalanma" anlamına geliyor ise de, bunu kavram olarak mut'a'ya hamletmek kat'iyen doğru değildir.] sözü, o sözün sahiplerinin, Arapça'nın yanı sıra, İslâmî kavramlardan da habersiz oldukları konusunda önemli ipuçları veriyor.

Âyette geçen "İstimtâ" kelimesinin kök itibariyle "faydalanmak", "istifade etmek", "nimetlenip yararlanmak" gibi anlamlara geldiği doğrudur; ancak bunlar onun sözlük karşılıklarıdır. Halbuki bu kelimenin bir de İslâmî literatürde oturmuş ve herkes tarafından bilinen bir terim (istilâh) karşılığı vardır ki; o da "müt'a" yapmaktır.

"Temettu" da bu anlamdadır. Bilhassa "kadınlar"dan, "nikâh"tan bahsedilen bir ortamda bunun başka bir karşılığı yoktur. Konuyla alâkalı hadislerde bile sürekli "istimtâ" ve "temettu" kavramları kullanılmıştır.

Söz konusu âyette de böyle bir ortamda kullanılmış bu kelime. Kelimeyi, içindeki terim karşılığını boşaltıp "faydalanmak"la doldurmak bâtinî bir yorumdur ve ciddiye alınacak bir yanı yoktur.

1- Âyetle ilgili mütâlaalar için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 31-41

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Bu tarz yorumların kapısı bir aralanırsa, “namaz kılmak” olarak anladığımız “salât”a sadece “dua etmek”, “oruç tutmak” anlamını verdiğimiz “savm” kelimesine “tutmak, kendimizi firenlemek” ... anlamı verilebilir ki; bunun tehlike boyutlarını siz düşünün artık!

Kaldı ki Arapça’da bir kelime, kalıptan kalıba girdiğinde ve farklı konumlarda kullanıldığında değişik anlamlar ifade eder. Bunun en güzel örneklerinden birisi “darb” kelimesidir. “Vurmak, dövmek, örnek vermek, yola çıkmak, gezinti yapmak, bir çeşit ortaklık yapmak vb” anlamlara gelen bu kelimeye, Kur’ân’da geçtiği her yerde, yukarıdaki anlamlardan sadece birisini verirseniz ne olur?

Yine “nazar” kelimesinin de “bakmak, düşünmek, tartışmak, beklemek” gibi karşılıkları yok mu? “Ayn” sözcüğünün de “göz”, “göze”, “pınar”, “casus” ve “kendisi” gibi birçok anlamı var. “Kavl” (qâf ile) kelimesinden türeme “mukâvele” ve “ikâle” kelimelerinin anlamları birbirine ne kadar zıttır, değil mi? (Mukâvele “sözleşme”, ikâle ise hukuk dilinde “alışveriş sözleşmesini feshetme” anlamına gelir.)

Müt'a bir zinâ mıdır?

17. Âyette geçen “sifâh” deyiminin açıklamasında sırtlarını dayadıkları **Elmalılı Hamdi Yazır**’ın [Nikâhın ... meşru olmasının hikmeti, nefsi tahsin ve üreder... Yalnız şehveti gidermek maksadı ile nikâh veya cariye edinmek caiz değildir. Bundan dolayı, mut'a, başka bir ifade ile metres tutmak helâl değildir, bir zinadır.] sözleri ise cidden utanç vericidir. Bu sözleri söyleyen Elmalılı, şâyet fıkihtan tümüyle bi-haber olaydı, “maksatlı değil” derdik.

Bir defa, bu sözler, “müt'a nikâhına sırf cinsel tatmin için başvurulur” çarpık önyargısına dayanan sözlerdir. Oysa

müt'a nikâhına başvurmanın daha başka sosyal sebepleri de vardır ve ilgili kitabımızda açıklaması mevcuttur.

Diğer yandan, “şehveti teskin için nikahlanmak caiz değildir” demek, koca bir fıkıh külliyyatını göz ardı etmek olur. Ehl-i Sünnet âlimleri, evlenmediği takdirde zinaya düşecek olan kimseler hakkında; “evlenmeleri farzdır / vâciptir!” hükmünü vermiyorlar mı?¹ Onların bu fetvası, sırf şehevî arzuları tatmin için de evlenilebileceği konusunda sizce yeterince açık değil mi?

Elmalılı'ya göre, bir erkeğin tamamen kısır ya da çocuk doğurma ihtimali kalmamış bir kadınla, bir kadının da aynı özelliğe sahip bir erkekle evlenmesi de câiz değil anlaşılan. Allah aşkına fıkhıta bunun yeri var mı?!

Ayrıca, müt'a nikâhına “zina” diyen Elmalılı, bununla Allah ve Rasûlü'ne karşı ne büyük cür'ette bulunduğu farkında mı acaba?! Söyler misiniz: Allah'ın Rasûlü (s.a.a) sahabe-ye müt'a evliliği yapmaları için izin verdiğinde, onlara zina mı yaptırdı? Onların fuhuş yapmalarına göz mü yumdu? Allah ve Rasûlü'ne karşı bu ne edep dışı tutumdur?! Bu yaklaşım, onlara iftira niteliği taşıyor mu?

Elmalılı'nın bu hezeyanları nereden aldığını çok iyi biliyoruz: Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs. Hanefîlerin önde gelen hukukçu müfessirlerinden olan el-Cessâs, kendisine yakışmayan bir üslupla, âyetin müt'a nikâhıyla ilgisinin olmadığını ispatlayabilmek için var gücüyle çırpınıyor. Bu heyecanın verdiği sarhoşlukla, ne büyük yanlışlar yaptığını bile fark edemiyor.

1- bk. İbn Abdilberr, *el-Kâfî*: s. 229; İbn Qudâme, *el-Muğnî*: VII, 334; el-Kâsânî, *el-Bedâi'*: II, 228; İbn'ül-Hümâm, *Feth'ul-Qadîr*: III, 187; el-Huraşî, *Şerhu Muhtasar'ül-Halîl*: III, 165; İbn Âbidîn, *Redd'ül-Muhtâr*: III, 6; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*: II, 41-44; Davudoğlu, VII, 210. Ayr. bk. Şehîd-i Sâni, II, 64

Ama nâfile! Fahrüddîn er-Râzî bile onun bu çırpınışlarını “boş” olarak değerlendiriyor ve bununla âyetin müt'a nikâhından bahsettiğine ağırlık veriyor. er-Râzî çözümün “neshe gitmek” olduğunun altını çiziyor!¹

Mü'minûn sûresinin 5-7 âyetleri

18. [Yukarıda anlatılanlar dışında, müt'a'yi kabul etmenin daha pek çok açmazı ve çelişkisi vardır.] dedikten sonra, Mü'minûn sûresinin 5-7 âyetlerini delil gösteriyorlar. Söz konusu âyetlerde felâha erecek gerçek mü'minler için, ırz ve namuslarını, cinsel arzu ve isteklerini sadece iki sınıfa açabileceği, yalnız onlarla cinsel ilişkiye girebileceği belirtiliyor: **a.** Zevceleri ve **b.** Câriyeleri. Bu iki yolun dışında kalan cinsel ilişkiler haram kınıyor; yapanlar kınanıyor ve “âdî” oldukları belirtiliyor. Ancak bizler “müt'a” nikâhıyla evlenen bir kadının da kocasına “zevce” olduğunu söylüyoruz. Dolayısıyla âyetlerin konumuzla hiçbir ilgi ve alâkası yok. *Bu bir.*

İkincisi, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu âyetlerle şayet müt'a nikâhına da yasak getirilmiş olsaydı, Allah'ın Rasûlü (s.a.a) Medîne'de buna izin verebilir miydi? Mezhebi kurtaralım derken, Hz. Peygamber'i ne duruma soktuğunuzun farkında mısınız?

O nedenle, bu âyetlerle “müt'a” nikâhının haramlığına delil getirmeyi, Mâlikîlerden Qâdî Ebûbekr b. el-Arabî reddeder.²

Şimdi soruyoruz: Açmazda olan kim; biz miyiz, yoksa siz misiniz?

1- el-Cessâs, III, 94 vd.; er-Râzî, X, 53; Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 36-40, 130-137

2- *Ahkâm'ul-Qur'ân*: III, 1311. Ayrıntılı bilgi için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 71-74

19. [Mut'a İslâm'ın icat ettiği bir uygulama olmayıp, cahiliyye döneminde yaygın olan bir usûldü.] iddiasına gelince; sizce câhiliyye dönemine âit her şey yanlış mıdır? O dönemde dâimî evlilik de vardı; peki şimdi ne yapacaksınız?! Tesettür de vardı; bu durumda İslâm'da tesettürün yerinin olmadığını mı iddia edeceksiniz?

İslâm Peygamberi câhiliyye döneminden kalma her şeyi silip süpürmüş değildir. O, câhiliyye döneminden kalma alışkanlıkların sadece yanlış olanlarını söküp attı, diğerlerine de çeki düzen verdi.

Müt'a ile alâkalı bazı hukûkî düzenlemeler

20. [Şiilere göre, bu hüküm istimta'dan önce kadına hakkı olan metayı vermek gerektiğini ifade eden bir kuraldır; aksi halde, kadına hakkı verilmenden ondan yararlanılması mut'a kapsamına dahil olamaz.]

Bizim dediğimiz şudur: Kadın, müt'a nikâhından sonra cinsel ilişki olsun olmasın, kararlaştırılan mehrin (ücretin) tamamını hemen alabilir. Ancak asıl hak ediş, gerekli istifadeden sonradır.

21. [Mut'a anlayışına göre, bir kadın mut'a yoluyla evlendiği ilk kocasından hamile olsa bile ikinci bir erkekle yine mut'a yapabilir] iddiası, bizlere yönelik iftirallardan birisidir.

Bizler diyoruz ki: Taraflarca belirlenen süre (= ecel) dolduğunda; kadın hamile ise doğum yapıncaya kadar iddet bekler. Hamile değilse iki hayız müddeti bekler. Hayız görmeyen kadınların iddeti ise 45 gündür.

Müt'a nikâhıyla evlenen çiftlerden erkek olanı bu evlilik esnasında ölürse, bu durumda kadın hamile değilse 4 ay 10 gün bekler. Hamile ise "4 ay 10 gün" ve "Doğum vakti" seçeneklerinden süresi en uzun olanına bağlı kalır. (Yani örne-

ğın 4 ay 10 gün geçtiği halde doğum olmamışsa doğuma kadar, doğum yapmış ama henüz 4 ay 10 günlük süre bitmemişse bu süre bitene kadar iddet bekler.)¹

22. [Kur'ân, boşanma durumunda üç hayız ve temizlik müddeti beklemeyi teşrî buyurmuş olup, zikrettiğimiz bu hükmün dışında başka bir hüküm getirmiş değildir. Böyle bir hükmü, Sünnette de görmüyoruz.] iddiası çok câhilce, –her zaman olduğu gibi– hiçbir araştırmaya dayanmadan acelece verilmiş bir hükümdür.

Halbuki, hâmileyken boşanan bir kadının iddeti konusunda Talâq sûresi (âyet: 4, 6) hâmileliğin sona ermesini istemektedir. Sünnette de örneğin evli câriyelerin hâmile değilken boşanmaları hâlinde “iki hayız” boyu iddet bekleyecekleri açıkça belirtilir.²

Kaldı ki “sünnet” deyince sadece Sünnî hadis kaynaklarını düşünmek; hiç de bilimsel, tarafsız, insafli ve ahlâkî bir yaklaşım değildir. Bu, “kendisinden başkasını yok sayan” bir tutumdur ve bir Müslümana yakışmaz.

23. [Hz. Ali şöyle demektedir: “Şehvî arzularınıza karşı oruca sığının.” Eğer, mut'a caiz ise, kolay yoldan arzuları tatmin mümkünken oruca ne gerek var? Bunun bir çelişki olduğu apaçık değil midir?] Tıpkı Ehl-i Sünnet kaynaklarında olduğu gibi, bizim kaynaklarımızda da böyle durumlarda “oruç tutma” tavsiyesi vardır. Fakat bu bir çelişki değildir. Şayet toplumun bütün fertleri “tek tip” olsaydı o zaman belki çelişkiden söz edilebilirdi.

1- Müt'a nikâhıyla alâkalı hukûkî düzenlemeler için bk. Çuhacıoğlu, *Müt'a Nikâhı*: s. 23-27

2- Hadis için bk. Ebû Dâvûd: talâq, 6; Tirmizî: talâq, 7; Dârimî, talâq, 17; İbn Mâce: talâq, 30; et-Tahâvî, *Şerhu Meânî'l-Âsâr*: III, 62; Hâkim, II, 205; ez-Zeyle'î, *Nasb'ur-Râye*: III, 226-227. Ayr. bk. el-Küleynî, VI, 169-170; el-Hurr el-Âmilî, XXII, 159-160

Şehvî arzularını, zaten tavsiye edilmeyen müt'a ile gidermektense "oruç" ile dizginleyecek olanların yanı sıra, bununla kendini eğleyemeyecek olanlar da vardır. Üstelik, müt'a yapmak isteyen bir kimse, istediğinde karşı adayı hemen bulabilecek mi? Kısacası her iki hükmün farklı uygulama alanları vardır.

Kaldı ki, daha önce de belirttiğimiz gibi yine söylüyoruz: Müt'a nikâhı sırf şehvî arzuları tatmin için başvurulmuş bir nikâh değildir. Müt'a yoluyla çocuk sahibi olmak isteyen bir kimse, bu isteğine her halde "oruç tutarak" ulaşamaz. Dolayısıyla burada bir çelişki yoktur.

Kısacası müt'a, –Mü'minlerin Emîri İmâm Ali'nin has öğrencisi İbn Abbâs'ın da dediği gibi– toplumsal ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak vaz olunmuş ilâhî bir rahmettir. Toplumlara bu rahmetten esirgeyenler, bu tutumlarına devam ede dursunlar; batılı hukukçular bile –koşulları uygun olduğu takdirde– toplumlar için bunun gerekli olduğuna inanıyorlar!

Şimdi müsaade buyurlarsa, birkaç soru da biz soralım:

– Şayet müt'a nikâhı sizce zinadan ve fuhuştan farksız ise, Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) izin verip sahâbeye uygulattığı müt'a da, zina ve fuhuş muydu?

– Görüyoruz da; lehte ya daaleyhte hemen her hadisin metin ve senet tenkidini yapmaktan ısrarla kaçınıyorsunuz. Bunun özel bir nedeni var mı?

– Sıkça "Şiiler" diyerek aşağılamaya çalıştığınız bizler, "Ali'nin Şîası" olmaktan gurur duyuyoruz. Ya siz kimin Şîasısınız?

– Yine gördük ki; bizim kabul etmediğimiz bazı şeyleri bize mal etmeye çalışıyorsunuz. Cidden iyi niyetli iseniz, karşılıklı hoşgörü içinde diyaloga girerek aramızdaki yanlış anlamaları yok edemez miyiz?

– Bir takım konuları aramızda tartışırken kırıcı ve itham edici olmak niye?

Gelin; müctehid imamların karşılıklı saygıya dayalı geleneğini sürdürelim. Tıpkı İmam Şâfiî gibi;

“Her ne kadar bizler müt’anın cevazına fetva veren o öncü insanlara muhalefet edip görüşlerini terk etmişsek de bu onları cerh edip eleştirmemizi gerektirmez. Onlar için ‘Allah’ın haram kıldığı bir şeyi helâl kıldınız ve dolayısıyla hata ettiniz.’ de diyemeyiz. Çünkü onlar hakkında böyle bir şey iddia ettiğimizde onlar da bizim gibi düşünenleri hataya düşmekle, Allah’ın (a.c.) helâl kıldığı bir şeyi haram kılmakla suçlayacaklardır.”¹

diyelim, kardeş olalım ve hep öyle kalalım.

Fî-emânillâh...

Ves-selâm...

1- bk. eş-Şâfiî, *el-Ümm*: VI, 222-223 (= Kitab’ul-Aqdıye / mâ tecûzü bihî şehâdetü ehl’il-ehvâ’); Çuhacioğlu, *Müt’a Nikâhı*: s. 161-162

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm

Abdürrezzâq b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî (–211 / 827)

– *el-Musannef*, I-XI, Beyrût, 1403. İkinci bas. [www.islambport.com]

Ahmed b. Muhammed b. **Hanbel** el-Bağdâdî (–241 / 855)

– *el-Müsned*, I-VI, Qâhire, ts. [http://www.islambport.com]

Âlü Teymiyye, Teymiyye âilesinden: **1.** Mecdüddîn Abdüsselâm b. Abdillâh (–652 / 1254) **2.** Şihâbüddîn Abdülhalîm (–682 / 1284) **3.** Şeyhulislâm Ahmed [= İbn Teymiyye] (–728 / 1328) [Bunlar baba, oğul ve torundan ibarettir.]

– *el-Müsevvede fî Usûl'il-Fiqh*, I, Mısır, 1983, Matbaat'ül-Medenî [Kitabı adları geçen üç kişiden derleyen: Ebul-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Harrânî (–745 / 1344) Tahkîk: M. M. Abdülhamîd]

el-Âmâsî, Sinânüddîn Yûsuf b. Abdillâh Efendi (–1000 / 1592)

– *Tebyîn'ül-Mehârim*, I, Yazma, Amasya Bayezid Halk Kütüphanesi, Demirbaş no: BA00381

el-Âmidî, Seyfüddîn Ali b. Ebî Ali b. Muhammed (–631 / 1233)

– *Ğâyet'ül-Merâm fî Ilm'il-Kelâm*, I, Qâhire, 1391 / 1971

– *el-İhkâm fî Usûl'il-Ahkâm*, I-II, Beyrût, 1405 / 1985. Şeyh İbrâhîm Acûz'un tahkîki ile, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye, 1. baskı

el-Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed (–855 / 1451)

– *Umdet'ül-Qârî Şerhu Sahîh'il-Buhârî*, I-XX, Mısır, 1392 / 1972. İlk baskı, Mustafa el-Bâbî el-Halebî neşri

el-Bâcî, Ebul-Velîd Süleymân b. Halef (–474 / 1081)

– *İhkâm'ül-Fusûl*, I, Beyrût, 1989, Müesseset'ür-Risâle

– *el-Münteqâ*, I-VII, Beyrût, 1983, Dâr'ul-Kitâb'il-Arabî

el-Beydâvî, Qâdî Abdullâh b. Ömer eş-Şîrâzî (–685 / 1286)

– *Minhâc'ül-Vusûl*, I-III, Beyrût, 1403. Cemâlüddîn Abdurrahîm b. Hasen el-İsnevî'nin (–772 / 1370) "*Nihâyet'üs-Sûl*" adlı şerhiyle. [İbn'ül-Hümâm'ın *et-Tahrîr*'inin kenarında basılı]

- el-Beyheqî**, Ebûbekr Ahmed b. Huseyn b. Ali (–458 / 1066)
– *es-Sünen'ül-Kübrâ*, I-X, Mekke, 1414 / 1994 [http://shamela.ws]
- el-Beyheqî**, Qutbüddîn Muhammed b. Huseyn (–610 / 1213'ten sonra)
– *İsbâh'uş-Şîa*, I, Qum, 1416 [www.imamsadeq.org]
- el-Bezzâzî**, Muhammed b. Muhammed el-Kerderî (–827 / 1424)
– *el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye*, I-III, Beyrût, 1980 [el-Fetâvâ el-Hindiyye adlı kitabın son üç cildinin kenarında]
- Bilmen**, Ömer Nasuhi (–1391 / 1971)
– *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, İstanbul, 1975, Bilmen Yayınları
- el-Buhârî**, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed (–730 / 1330)
– *Keşf'ül-Esrâr*, I-IV, Beyrût, 1418. İlk baskı [http://shamela.ws]
- el-Buhârî**, Muhammed b. İsmâil el-Cu'fî (–256 / 870)
– *el-Câmiu's-Sahîh*, I-XX, Mısır, 1392 / 1972 [el-Aynî'nin şerhiyle]
- Ca'fer Sübhânî**
– *el-İlâhiyyât alâ Hüdâ'l-Kitâb ves-Sünne vel-Aql*, I-II, Qum, 1989-1990, ed-Dâr'ul-İslâmiyye
- el-Cessâs**, Ebûbekr Ahmed b. Ali er-Râzî (–370 / 980)
– *Ahkâm'ul-Qur'ân*, I-V, Mısır, ts. Dâr'ul-Mushaf (Kitap adı verilmediğinde maksat budur.) [http://www.islamport.com]
– *el-Fusûl fil-Usûl*, I-IV, Küveyt, 1414 / 1994. Evkâf bakanlığı, İkinci baskı, Tahkik: Uceyl Câsim en-Neşemî [http://shamela.ws]
- Cevdet Paşa**, Ahmed (–1312 / 1895) ve onun riyâsetinde bir heyet
– *Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye*, I, İstanbul, 1299. Osmâniyye matbaası [Mesûd Efendi'nin (–1310 / 1893) *Mir'ât-ı Mecellesi* ile birlikte]
- el-Cezîrî**, Abdurrahmân b. Muhammed el-Mısırî (–1360 / 1941)
– *el-Fıqh Alel-Mezâhib'il-Erba'a*, I-V, İstanbul, 1984, Çağrı Yay.
- Çuhacioğlu**, Abdulkadir
– *Peygamberimizin Dilinden Hz. Ali*, I, İstanbul, Temmuz 2012, İkinci baskı, Kevser Yayınları [İmâm Nesâî'nin *el-Hasâis* adlı kitabının tercüme ve şerhidir.]
– *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*, I, İstanbul, Ekim 2012, Dağıtım adresi: Kevser Yayınları
- ed-Dârimî**, Abdullâh b. Abdurrahmân es-Semerqandî (–255 / 869)
– *es-Sünen*, I-II, Beyrût, 1407 [http://www.islamport.com]
- Davudoğlu**, Ahmed (–1403 / 1983)
– *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, I-XI, İstanbul, 1980. İkinci baskı. Sönmez Neşriyat
– *Selâmet Yolları*, I-IV, İstanbul, ts. Sönmez Neşriyat

- el-Derdîr**, Ahmed b. Muhammed el-Adevî (–1201 / 1786)
– *eş-Şerh'ul-Kebîr alâ Muhtasar'il-Halîl*, I-IV, Mısır, Dâru İhyâi'l-Kütüb el-Arabiyye, ts. İsâ el-Bâbî el-Halebî
- ed-Dimaşqî**, Muhammed b. Abdîrahmân (–780 / 1378'den sonra)
– *Rahmet'ül-Ümme*, I-II (*el-Mîzân'ül-Kübrâ*'nın kenarında)
- Ebû Dâvûd**, Süleymân b. Eş'as b. İshâq es-Sicistânî (–275 / 889)
– *es-Sünen*, I-II, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fikr, Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd neşri
- Ebû Hanîfe**, Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ el-Kûfî (–150 / 767)
– *el-Müsned*, I, Haleb, 1382 / 1962, [Mûsâ b. Zekeriyâ el-Haskefî (–650 / 1252) rivâyet ve tertibî], Matbaat'ül-Asîl, Takdim ve tahkik: Safve es-Seqqâ
- Ebû Ya'lâ**, Qâdî Muhammed b. Huseyn **el-Ferrâ** (–458 / 1066)
– *el-Udde fî Usûl'il-Fiqh*, I-V, Beyrût, 1400 / 1980, Müesseset'ür-Risâle, Birinci baskı [http://shamela.ws]
- Ebul-Huseyn el-Basrî**, Muhammed b. Ali (–436 / 1044)
– *el-Mu'temed fî Usûl'il-Fiqh*, I-II, Beyrût, 1983, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
- Elmalılı**, Muhammed Hamdi Yazır (–1361 / 1942)
– *Hak Dini Kuran Dili*, I-IX, İstanbul, 1971, Eser Neşriyat
- el-Emînî**, Abdülhuseyn b. Ahmed en-Necefî (–1390 / 1970)
– *el-Ğadîr fil-Kitâb ves-Sünne vel-Edeb*, I-XI, Tahrân, 1371, Dâr'ul-Kütüb el-İslâmiyye
- el-Emîr es-San'ânî**, Muhammed b. İsmâîl (–1182 / 1768)
– *İcâbet'üs-Sâil & Usûl'ül-Fiqh*, I, Beyrût, 1988, Müesseset'ür-Risâle
- el-Ensârî**, Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed (–926 / 1520)
– *Feth'ul-Vehhâb*, I-II (tek cilt halinde), Qâhire, 1367 / 1948, Mustafa el-Bâbî el-Halebî
- Fâdîl el-Âbî**, Hasen b. Ebî Tâlib el-Yûsüfî (–672 / 1274'ten sonra)
– *Keşf'ur-Rumûz Şerhu'l-Muhtasar'in-Nâfî*, I-II, Qum, 1408
- Fazlullâh**, Seyyid Muhammed Hüseyin (–1431 / 2010)
– *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*, I-II, Beyrût, 1417 / 1996, Dâr'ul-Melâk
- el-Ğazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî (–505 / 1111)
– *el-Müstasfâ*, I-II, Bağdâd, 1970, Mektebet'ül-Müsennâ
– *el-İqtisâd fil-İ'tiqâd*, Mısır, Edebiyye Matbaası
- el-Ğumârî**, Abdullâh b. Muhammed b. Sıddîq (–1413 / 1983)
– *el-İbtihâc bi-Tahrîci Ehâdis'il-Minhâc*, I, Beyrût, 1985, Âlem'ül-Kütüb

- el-Hâdimî**, Ebû Saïd Muhammed b. Muhammed (–1176 / 1763)
– *Mecâmi'ul-Haqâiq*, I, İstanbul, 1308, Dâr'ut-Tibâa el-Âmira
- el-Haffâcî**, Ahmed Şihâbüddîn b. Muhammed el-Misrî (–1069 / 1659)
– *Nesîm'ur-Riyâd fi Şerh'îş-Şifâ*, I-IV, Beyrût, Dâr'ul-Kitâb el-Arabî [Mısır, el-Ezheriyye matbaası, 1327'den ofset]
- Hâkim**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbüri (–405 / 1015)
– *el-Müstedrek*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Ma'rife
– *Ma'rifetü Ulûm'il-Hadîs*, I, Beyrût, 1977, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye [http://www.islambport.com]
- el-Halebî**, Ebus-Salâh Taqıyyüddîn b. Necm (–447 / 1055)
– *el-Kâfî fil-Fiqh*, I, İsfehân, 1403 [http://www.al-shia.org]
- el-Halebî**, Nûruddîn Ali b. Burhâniddîn İbrâhîm (–1044 / 1635)
– *es-Sîrat'ül-Halebiyye*, I-III, Mısır, ts. el-Mektebet'üt-Ticâriyye el-Kübrâ
- el-Heysemî**, Nûruddîn Ebul-Hasen Ali b. Ebîbekr (–807 / 1405)
– *Mecma'uz-Zevâid*, I-X, Beyrût, 1412 [www.islambport.com]
- el-Heytemî**, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed **b. Hacer** (–974 / 1567)
– *Feth'ul-Cevâd*, I-II, Mısır, 1391, Mustafâ el-Bâbî el-Halebî
- el-Hicâvî**, Ebus-Necâ Mûsâ b. Ahmed (–968 / 1560)
– *el-İqnâ' fi Fiqh'il-İmâm Ahmed b. Hanbel*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Ma'rife
- el-Hillî**, **Muhaqqıq** Necmüddîn Ca'fer b. Hasen (–676 / 1277)
– *Şerâiu'l-İslâm*, I-IV, Qum, 1409, İsmâiliyyân Matbaası
- el-Humeynî**, **İmam** Rûhullâh el-Müsevî (–1409 / 1989)
– *Tahrîr'ul-Vesîle*, I-II, Qum, ts. Matbûât-ı Dâr'il-İlim
– *Tam İlmihal*, I, İstanbul, 2003. Kevser Yayınları
- el-Huraşî**, Muhammed b. Abdillâh (–1101 / 1690)
– *Şerhu Muhtasar'il-Halîl*, I-VIII, Beyrût, ts. Dâru Sâdır
- el-Hurr**, Muhammed b. Hasen **el-Âmilî** (–1104 / 1693)
– *Vesâil'üş-Şîa ilâ Tahsilî Mesâil'üş-Şerîa*, I-XXX, Qum, Âl'ül-Beyt Kurumu, 1409 [http://www.rafed.net]
- el-Hût**, Muhammed b. Muhammed Dervîş (–1277 / 1860)
– *Esnâ'l-Metâlib*, I, Mısır, 1355, el-Mektebe et-Ticâriyye
- İbn Abdilberr**, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh el-Qurtubî (–463 / 1071)
– *el-İstîâb*, I-IV, Beyrût, ts. [İbn Hacer'in *el-İsâbe*'sinin kenarında] Dâru İhyâit-Türâs el-Arabî
– *el-Kâfî fil-Fiqh*, I, Beyrût, 1987, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
– *et-Temhîd*, I-XXIV, Mağrib, 1387, Evkaf Bakanlığı yayınları [http://www.islambport.com]

- İbn Abdişşekûr**, Muhibbullâh el-Behêrî el-Hindî (–1119 / 1707)
 – *Müsellem'üs-Sübût*, I-II, Bağdâd, 1970 [Abdül'ali el-Ensârî'nin (–1225 / 1810) "*Fevâtiḥ'ur-Rahamûf*" adlı şerhiyle. (el-Gazzâlî'nin *el-Müstasfâ*'sının alt kenarında)]
- İbn Âbidîn**, Muhammed Emîn b. Ömer ed-Dimaşqî (–1252 / 1836)
 – *Redd'ül-Muhtâr*, I-VI+II, İstanbul, 1984, Kahraman Yayınları
- İbn Bedrân**, Abdülqâdir b. Ahmed ed-Dimaşqî (–1346 / 1927)
 – *el-Medhal*, I, Beyrût, 1985, Risâle Kurumu
- İbn Ebî Şeybe**, Ebûbekr Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî (–235 / 850)
 – *el-Musannef*, I-VII, Riyâd, 1409 [http://www.islampoort.com]
- İbn Ebil-Hadîd**, İzzüddîn Abdülhamîd el-Medâinî (–656 / 1258)
 – *Şerhu Nehc'il-Belâğâ*, I-XX, Mısır, 1385 / 1965. Dâru İhyâi'l-Kütüb el-Arabiyye. Muhammed Ebul-Fadl İbrâhîm'in tahkiki ile. [http://www.islampoort.com]
- İbn Hacer**, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Asqalânî (–852 / 1448)
 – *ed-Dirâye fî Tahrîci Ehâdis'il-Hidâye*, I+II (tek cilt halinde), Beyrût, ts. Dâr'ul-Ma'rife
 – *Feth'ul-Bârî Şerhu Sahîh'il-Buhârî*, I-XIII, Beyrût, 1379. Dâr'ul-Ma'rife [http://www.islampoort.com] (Kitap adı vermediğimizde kastımız budur.)
 – *el-İsâbe fî Temyîz'is-Sahâbe*, I-IV, Beyrût, ts.
 – *et-Taqrîb*, I-II, Beyrût, 1417 / 1997, Dâr'ul-Ma'rife, 2. baskı
 – *et-Tehzîb*, I-VI, Beyrût, 1417 / 1996, Dâr'ul-Ma'rife, 1. baskı
- İbn Hamze**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali et-Tûsî (–560 / 1165'ten sonra)
 – *el-Vesîle ilâ Neyl'il-Fadîle*, I, Qum, 1408. İlk baskı [http://www.alhassanain.com]
- İbn Hazm**, Ali b. Ahmed ez-Zâhirî el-Endülüsi (–456 / 1064)
 – *el-Fisal*, I-V, Beyrût, 1986, Dâr'ul-Ma'rife
 – *el-İhkâm fî Usûl'il-Ahkâm*, I-II (= 8 cüz), Beyrût, 1405 / 1985, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye [http://www.islampoort.com]
 – *el-Muhallâ*, I-XI, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fikr, Tahkik: Ahmed Muhammed Şâkir [http://www.islampoort.com]
- İbn Hübeyra**, Yahyâ b. Muhammed eş-Şeybânî (–560 / 1165)
 – *el-İzâh vet-Tebyîn & İhtilâf'ül-Ulemâ* (fil-Hılâf), I, Yazma, Amasya Bayezid Kütüphanesi, no: 1967
- İbn Kesîr**, Ebul-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dimaşqî (–774 / 1373)
 – *Tefsîr'ul-Qur'ân'il-Azîm*, I-IV, Qâhire, 1400 / 1980, Mektebetü Dâr'it-Türâs
- İbn Mâce**, Muhammed b. Yezîd el-Qazvîni (–273 / 887)
 – *es-Sünen*, I-II, Mısır, ts. [http://shamela.ws]

- İbn Nüceym**, Zeynüddîn b. İbrâhîm el-Mısırî (–970 / 1563)
– *el-Eşbâh ven-Nezâir*, I, Mısır, 1298, Vâdî en-Nîl matbaası
- İbn Qudâme**, Muvaffaquddîn Abdullâh b. Ahmed el-Maqdisî (–620 / 1223)
– *el-Muğni*, I-XII+II, Beyrût, 1997, Dâr'ul-Fikr [eş-Şerh'ul-Kebîr ile]
– *el-Muqni'*, I, Beyrût, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
– *Ravdat'ün-Nâzır*, I-II, Beyrût, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
- İbn Rüşd**, Ebul-Velîd Muhammed b. Ahmed **el-Hafid** (–595 / 1198)
– *Bidâyet'ül-Müctehid*, I-II, İstanbul, 1985, Kahraman Yayınları
- İbn Sa'd**, Muhammed b. Sa'd el-Basrî el-Bağdâdî (–230 / 845)
– *et-Tabaqât'ül-Kübrâ*, I-VIII+I, Beyrût, 1405 [http://shamela.ws]
- İbn Teymiyye**, Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî (–728 / 1328)
– *Minhâc'üs-Sünne*, I-VIII, Riyâd, 1406, Muhammed b. Suûd Ün. 1. baskı, Tahkîk: Muh. Reşâd Sâlim [http://shamela.ws]
- İbn'ül-Arabî**, Qâdî Ebûbekr Muhammed b. Abdillâh el-İşbîlî (–543 / 1148)
– *Ahkâm'ul-Qur'ân*, I-IV, Beyrût, 1407 / 1987
- İbn'ül-Hâcib**, Ebû Amr Osmân b. Ömer el-Kürdî (–646 / 1249)
– *el-Muhtasar*, I-II, Beyrût, 1983, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
- İbn'ül-Hümâm**, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî (–861 / 1457)
– *Feth'ul-Qadîr*, I-X, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fikr [http://shamela.ws]
– *el-Müsâyera*, I, İstanbul, 1979, Çağrı Yayınları
– *et-Tahrîr fî Usûl'il-Fiqh*, I-III, Beyrût, 1403 / 1983, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye, İkinci baskı [İbn Emîr el-Hâc'ın (–879 / 1474) *et-Taqrîr* adlı şerhiyle birlikte] [http://shamela.ws]
- İbn'ül-Qayyim**, Muhammed b. Ebîbekr el-Cevziyye ed-Dimaşqî (–751 / 1350)
– *Zâd'ül-Meâd*, I-IV, Beyrût, Dâr'ul-Kitâb el-Arabî
- el-İcî**, Qâdî Adudüddîn Abdurrahmân b. Ahmed (–756 / 1355)
– *el-Aqâid'ül-Adudiyye*, I-II (tek cilt halinde), İstanbul, 1316, Der-Seâdet [Huseyn b. Hasen el-Halhâlî (–1014 / 1605), İsmâîl b. Mustafâ el-Gelenbevî (–1205 / 1791) ve Şihâbüddîn b. Behâiddîn el-Mercânî'nin (–1306 / 1889) hâşiyeleri ile birlikte]
- el-Kâsânî**, Alâüddîn Ebûbekr b. Mes'ûd (–587 / 1191)
– *Bedâi'us-Sanâi'*, I-VII, Beyrût, 1982, Dâr'ul-Kitâb el-Arabî, (Qâhire, 1328, el-Matbaat'ül-Cemâliyye baskısından ofset)
- el-Küleynî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'qûb (–329 / 941)
– *el-Kâfî*, I-VIII, Beyrût, 1405 / 1985, Dâr'ul-Edvâ'. Tashihli 3. baskı [Kitabın "shamile" formatı için bk. http://www.4shared.com]

- Mahmûd Es'ad**, Seydişehir (–1335 / 1917)
– *Telhîs-i Usûl-i Fiqh*, I, İzmir, 1313
- Mâlik** b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Esbahî el-Medenî (–179 / 795)
– *el-Muvatta'*, I-III, Beyrût, ts. [es-Süyûtî'nin şerhiyle]
- el-Merdâvî**, Alâüddîn Ebül-Hasen Ali b. Süleymân (–885 / 1480)
– *el-İnsâf*, I-XII, Beyrût, 1406 / 1986, Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî
- el-Merğînânî**, Bürhânüddîn Ali b. Ebîbekr el-Ferğânî (–593 / 1197)
– *el-Hidâye Şerhu Bidâyet'il-Mübtedî*, I-X (*Feth'ul-Qadîr* şerhiyle)
- el-Mavsîlî**, Mecdüddîn Ebul-Fadl Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd (–683 / 1284)
– *el-İhtiyâr*, I-V (tek cilt halinde), İstanbul, 1980, Çağrı Çayınları
- Molla Husrev**, Muhammed b. Firâmûz b. Ali (–885 / 1480)
– *Dûrar'ul-Hukkâm*, I-II, İstanbul, 1976
– *Mir'ât'ül-Usûl*, I, İstanbul, 1307, Matbaa-i Âmira
- el-Murtazâ**, Alem'ül-Hüdâ **Şerîf** Ebul-Qâsim Ali b. Huseyn el-Bağdâdî (–436 / 1044)
– *el-İntisâr*, I, Qum, 1415 [<http://shiaonlinelibrary.com>]
- el-Mutahharî**, Şehîd Üstat Murtazâ (–1400 / 1980)
– *Kadın*, I, İstanbul, 1991, Akademi Yayınları. (Terc. İsmâil Derya)
- el-Münâvî**, Abdurraûf Muhammed b. Tâc'il-Ârifin (–1031 / 1622)
– *Feyd'ul-Qadîr Şerh'ul-Câm'is-Sağîr*, I-VI, Beyrût, 1391 / 1972, Dâr'ul-Ma'rife [<http://shamela.ws>]
- Müslim** b. Haccâc el-Quşeyrî en-Nisâbüri (–261 / 875)
– *el-Câmiu's-Sahîh*, [Ahmed Davudoğlu'nun şerhiyle birlikte]
- en-Nesâî**, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (–303 / 915)
– *es-Sünen*, I-VIII, Beyrût, ts. [es-Süyûtî'nin hâşiyesiyle]
- en-Nevevî**, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref (–676 / 1277)
– *Şerhu Sahîh-i Müslim*, I-XVIII, Beyrût, 1392 / 1972, Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî, 2. Baskı [<http://www.islamport.com>]
- Qâdî** Ebul-Fadl **İyâd** b. Mûsâ el-Yahsûbî el-Endülüsî (–544 / 1149)
– *eş-Şifâ bi-Ta'rîf-i Huquq'il-Mustafâ*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Kitâb el-Arabî, [Ali el-Qârî (–1014 / 1606) ve Ahmed Şihâbüddîn el-Haffâcî'nin (–1069 / 1659) şerhleriyle birlikte] Mısır, el-Ezheriyye matbaası, 1327'den ofset
- Qâdîhân**, Fahrüddîn Hasen b. Mansûr el-Ferğânî (–592 / 1196)
– *el-Fetâvâ el-Hâniyye*, I-III, Beyrût, 1400. 3. baskı [*el-Fetâvâ el-Hindîyye*'nin ilk üç cildinin kenarında]
- el-Qârî**, Molla **Ali** b. Sultân Muhammed el-Heravî (–1014 / 1606)
– *Şerh'uş-Şifâ*, I-IV [Qâdî İyâd'ın *eş-Şifâ*'sı ile, sayfa kenarında]

- el-Qastalânî**, Şihâbüddîn Ebul-Abbâs Ahmed b. Muhammed (–923 / 1517)
– *İrşâd'üs-Sârî Şerhu Sahîh'il-Buhârî*, I-X, Bûlâq / Mısır, 1304-1305
- Qummî**, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed (–280 / 893)
– *en-Nevâdir*, I, Qum, 1408 [http://shiaonlinelibrary.com]
- el-Qurtubî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (–671 / 1273)
– *el-Câmi' li-Ahkâm'il-Qur'ân*, I-XX, Qâhire, 1384, Birinci baskı, Dâr'ul-Kütüb el-Mısıriyye [http://www.islamport.com]
- er-Râzî**, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hasen (–606 / 1210)
– *et-Tefsîr'ul-Kebîr*, I-XXXII, İrân İslâm Cumhuriyeti, 1413
- es-Sâbûnî**, Muhammed Ali
– *Tefsîru Âyât'il-Ahkâm*, I-II, Beyrût, 1980-1982, Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî
- Sadrüşşerîa**, Ubeydullâh b. Mes'ûd el-Buhârî (–747 / 1346)
– *et-Tavdîh*, I-II, İstanbul, 1310. [Sa'düddîn et-Taftâzânî'nin (–793 / 1390) "*et-Telvîh*" adlı hâşiyesiyle birlikte] Mekteb-i Sanâî Matbaası
- Sahnûn**, Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb (–240 / 854)
– *el-Müdevvenet'ül-Kübrâ*, I-IV, Beyrût, 1415 / 1994. Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye, 1. baskı [www.islamport.com]
- Saîd b. Mansûr** b. Şu'be el-Horâsânî el-Mervezî (–227 / 842)
– *es-Sünen*, III. cilt, I-II cüz, Beyrût, 1405, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
- es-Serahsî**, Şemsül-Eimme Muhammed b. Ahmed (–483 / 1090)
– *el-Mebsût*, I-XXX, İstanbul, 1982-1983, Çağrı Yayınları
– *Usûl'ül-Fiqh*, I-II, İstanbul, 1984, Kahraman Yayınları
- Seyyid Bey**, Muhammed (–1343 / 1925)
– *Usûl-ü Fiqh*, I, İstanbul, 1333, Âmire matbaası
– *Usûl-ü Fiqh*, II, İstanbul, 1338, Kader matbaası
- es-Sübki**, Tâcüddîn Ebû Nasr Abdülvehhâb b. Ali (–771 / 1370)
– *Cem'ul-Cevâmi'*, I-II, Diyarbakır, ts. İlim Kitabevi [Celâlüddîn el-Mahallî'nin (–864 / 1459) şerhiyle]
- es-Süyûtî**, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebîbekr (–911 / 1505)
– *ed-Dür'ul-Mensûr*, I-VIII, Beyrût, 1993. Dâr'ul-Fikr
– *el-Eşbâh ven-Nezâir*, I, Beyrût, 1983, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
– *İtmâm'üd-Dirâye*, I, Beyrût, 1985, Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
– *Tedrib'ur-Râvî*, I-II, Mısır, 1966, Dâr'ul-Kütüb el-Hadîse
- eş-Şâfiî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs (–204 / 804)
– *el-Müsned*, I, Beyrût, 1400. Dâr'ul-Kütüb el-İlmiyye
– *el-Ümm*, I-VIII, Beyrût, 1403. Dâr'ul-Fikr [http://shamela.ws]

- Sa'rânî**, Abdülvehhâb b. Ahmed b. Ali (–973 / 1565)
– *el-Mîzân'ül-Kübrâ*, I-II, (tek cilt halinde) Mısır, 1317, el-Ezheriyye matbaası
- Şehîd-i Sâni**, Zeynüddîn b. Ali el-Âmilî (–965 / 1598)
– *er-Ravdat'ül-Behiyye fî Şerh'il-Lüm'a ed-Dimaşqıyye*, I-II, İnan, Mekteb'ül-A'lâm el-İslâmî, 1371 h.ş.
- Şemsülhaqq**, Muhammed Eşref b. Emîr el-Azîmâbâdî (–1329 / 1911)
– *Avn'ül-Ma'bûd Şerhu Sünen-i Ebî Dâvûd*, I-XIV, Medîne, 1388-1389 / 1968-1969. el-Mektebet'üs-Selefiyye
- Şerafüddîn**, Seyyid Abdülhuseyn el-Müsevî (–1377 / 1958)
– *el-Murâcaât*, I, Necef, ts. Dâr'un-Nu'mân
– *en-Nass vel-İctihâd*, I, Qum, 1404 [http://www.shiaweb.net]
- eş-Şevkânî**, Muhammed b. Ali b. Muhammed (–1250 / 1834)
– *ed-Derâriyyül-Mudıyye*, I-II, (tek cilt) Beyrût, 1986, Dâr'ul-Ma'rife
– *Feth'ul-Qadîr*, I-V, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fikr [www.islambport.com]
– *Neyl'ül-Evtâr*, I-X, Riyâd, 1978, Mektebet'ül-Meârif
- Şeyh Nizâm** el-Belhî (–1090 / 1679) riyâsetinde, bir grup Hind ulemâsı
– *el-Fetâvâ el-Hindiyye*, I-VI, Beyrût, 1400. 3. baskı, Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî [= Hind Sultânı Muhammed Evrengzîb Alemgir'in (–1118 / 1707) önerisiyle hazırlanmıştır.] [http://shamela.ws]
- Şeyh Sadûq**, Muhammed b. Ali, İbn Bâbeveyh el-Qummî (–381 / 991)
– *el-Faqîh*, I-IV, Tahrân, 1390, Dâr'ul-Kütüb el-İslâmiyye
– *el-Hidâye*, I, Qum, 1418 [http://shiaonlinelibrary.com]
– *el-Muqni'*, I, Qum, 1415 [http://www.imamsadeq.org]
- eş-Şirâzî**, Ebû İshâq İbrâhîm b. Ali el-Fîrûzâbâdî (–476 / 1083)
– *el-Mühezzeb*, I-II, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fikr
– *et-Tebşira fî Usûl'il-Fiqh*, I, Dimaşq, 1403 / 1983. Dâr'ul-Fikr. Tahkîk: Muhammed Hasen Heyto [http://shamela.ws]
– *et-Tenbîh fil-Fiqh*, I, Beyrût, 1983, Âlem'ül-Kütüb
- eş-Şirbînî**, Hatîb Muhammed b. Ahmed (–977 / 1570)
– *Muğni'l-Muhtâc*, I-IV, Qâhire, 1377, Mustafa el-Bâbî el-Halebî
- et-Tabâtâbâî**, Allâme Seyyid Muhammed Hüseyin (–1402 / 1981)
– *el-Mîzân fî Tefsîr'il-Qur'ân*, I-XX+I, Qum, 1412, İsmâiliyyân Matbaası.
- et-Taberânî**, Ebul-Qâsim Süleymân b. Ahmed el-Lahmî (–360 / 971)
– *el-Mu'cem'ül-Kebîr*, I-XXV, Beyrût, 1983. Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî, 2. Baskı [http://www.islambport.com]
- et-Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr el-Âmulî (–310 / 923)
– *Câmi'ul-Beyân An Te'vil-i Ây'il-Qur'ân*, I-XXX, Beyrût, 1405

et-Tabrasî, Ebû Ali Fadl b. Hasen b. Fadl (–548 / 1153)

– *Mecma'ul-Beyân fî Tefsîr'il-Qur'ân*, I-X (Beş cilt hâlinde), Tahrân, 1986, Dâr'ul-Ma'rife

et-Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Mısrî (–321 / 933)

– *Şerhu Meânî'l-Âsâr*, I-IV, Beyrût, 1414 / 1994, Âlem'ül-Kütüb, 3. baskı [<http://shamela.ws>] (Kitap adı verilmediğinde kasıt budur.)

– *Müşkil'ül-Âsâr*, I-XV, Beyrût, 1415 / 1994. Müesseset'ür-Risâle, 1. baskı, Tahkîk: Şuayb Arnavût [<http://shamela.ws>]

et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevra (–279 / 892)

– *es-Sünen*, I-V, Beyrût, ts. Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî, Ahmed Muhammed Şâkir, Fuâd Abdülbâqî vd. neşri

et-Tûsî, Şeyh'ut-Tâife Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen (–460 / 1067)

– *el-İstibâr*, I-IV, Tahrân, 1390, Dâr'ul-Kütüb el-İslâmiyye

– *en-Nihâye*, I, Qum, ts. [<http://www.al-shia.org>]

– *Tehzîb'ül-Ahkâm*, I-X, Tahrân, 1390, Dâr'ul-Kütüb el-İslâmiyye

– *et-Tibyân fî Tefsîr'il-Qur'ân*, I-X, Qum, 1409, Mekteb'ül-A'lâm el-İslâmî

Vehbe Zühaylî

– *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi* (Türkçe tercüme), I-X, İstanbul, 1994, Zaman – Risâle yayınları işbirliğiyle

Wensinck, A. J. ve onun riyâsetinde bir komisyon

– *Concordance & el-Mu'cem'ül-Müfehres* (Hadis fihristi), I-VIII, İstanbul, 1986, Çağrı Yayınları

Yâqût b. Abdillâh **el-Hamevî** el-Bağdâdî (–626 / 1229)

– *Mu'cem'ül-Büldân*, I-V, Beyrût, 1979 [<http://shamela.ws>]

ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (–748 / 1347)

– *Mîzân'ül-İ'tidâl*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Fıkr [<http://shamela.ws>]

ez-Zemahşerî, Cârullâh Mahmûd b. Ömer el-Harezmi (–538 / 1143)

– *el-Keşşâf*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Ma'rife

ez-Zeyle'î, Cemâluddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed (–762 / 1360)

– *Nasb'ur-Râye li-Ehâdîs'il-Hidâye*, I-IV, Beyrût, 1407 / 1987, Dâru İhyâ'it-Türâs el-Arabî, Üçüncü baskı [<http://shamela.ws>]

ez-Zirikî, Hayruddîn b. Mahmûd (–1396 / 1976)

– *el-A'lâm*, I-VIII, Beyrût, 2002, Dâr'ul-İlm lil-Melâyîn, Onbeşinci baskı [<http://shamela.ws>]